ภาษาและวรรณกรรม

บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการใช้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ[1]

Computer-assisted Instruction for Teaching Thai Language to Ethnic Karen and Mon Students in Junior Elementary Schools

สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ[2]
วิมลศิริ กลิ่นบุบผา[3]
โกวิทย์ หล่ำชุ่ม[4]
นรินทร์ จันทร์ผดุง[4]

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ภาษาไทยด้านการออกเสียง การใช้คำและประโยคของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญในจังหวัดกาญจนบุรี และนำผลการวิจัยมาสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการใช้ภาษาไทยของผู้เรียน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการอ่านออกเสียง การสนทนา การเขียนสะกดคำและการเขียนประโยคของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงจำนวน 95 คนและเชื้อสายมอญจำนวน 85 คน จาก 6 โรงเรียนในอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี รวมนักเรียนทั้งหมด 180 คน

ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการออกเสียงและการเขียนสะกดคำมีความสัมพันธ์กัน 4 ลักษณะคือ 1) ปัญหาการใช้เสียงวรรณยุกต์ที่ไม่สอดคล้องกับพยัญชนะต้นทั้งการออกเสียงและการเขียน ได้แก่ปัญหาพยัญชนะต้นอักษรสูงและอักษรต่ำคู่ ปัญหาพยัญชนะต้นอักษรนำและปัญหาการเขียนรูปวรรณยุกต์สับสน 2) ปัญหาพยัญชนะต้น ได้แก่ ปัญหาพยัญชนะต้น <ร> และพยัญชนะต้นควบกล้ำ 3) ปัญหารูปและเสียงพยัญชนะในภาษาไทย 4) ปัญหาการใช้เสียงสระ ปัญหาดังกล่าวเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ และระบบการเขียนที่ซับซ้อนของภาษาไทย สำหรับปัญหาการเขียนประโยคพบว่าไม่ได้สัมพันธ์กับการออกเสียงและการเขียนคำโดยตรง แต่สัมพันธ์กับความสามารถในการพูดสื่อสารภาษาไทย ปัญหาการเขียนประโยคที่พบเกิดจากนักเรียนยังขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้างประโยคในภาษาเขียน ชนิดและความหมายของคำ

ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบดังกล่าวมาสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เรื่องการออกเสียงพร้อมแบบฝึกหัด 18 เรื่อง และแบบทดสอบ 9 ชุด บทเรียนเรื่องการเขียนสะกดคำจำนวน 8 เรื่อง พร้อมแบบทดสอบจำนวน 20 ชุด บทเรียนเรื่องประโยคในภาษาไทยจำนวน 6 เรื่อง พร้อมเกมจำนวน 5 เกม ผลการประเมินความพึงพอใจของครูและนักเรียนต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องการออกเสียง การเขียนสะกดคำและประโยคในภาษาไทย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (4.35) ส่วนผลการประเมินประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนทั้ง 3 เรื่อง พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ในโครงการวิจัยนี้พัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญได้ นอกจากนั้นผู้สนใจอาจนำผลการวิจัยพร้อมบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนดังกล่าวประยุกต์ใช้กับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศต่อไป

คำสำคัญ: *บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ ปัญหาการใช้ภาษาไทย*

[1] บทความนี้สรุปจากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของแผนงานวิจัยเรื่อง “บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการใช้ภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ แผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการ คือ 1. “บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ” 2. “บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการใช้คำและประโยคในภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ” แผนงานวิจัยดังกล่าวได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสภาวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2557

[2] รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[3] อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[4] นักวิชาการโสตทัศนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This research aimed to study the problems of Thai pronunciation, spelling, and sentence writing of the Pwo-Karen and Mon junior primary school students in Kanchanaburi Province. The subjects comprised 180 students from six schools in Thongpaphum and Sangkhlaburi districts in Kanchanaburi province, 95 of whom were Pwo-Karen and the rest were Mon. The data were collected from the students' reading and writing activities, including reading aloud sessions, conversations, spelling, and sentence writing. Computer-assisted instructional (CAI) materials were created by the research results.

The results revealed four interrelated problems of pronunciation and spelling: 1) the wrong use of tones to such initial consonants as high-class initial consonants and their corresponding low-class initial consonants, and initial double-consonants, as well as the confusing use of tones in writing; 2) the problems of initial consonants, namely initial /r/ and initial clusters; 3) the problems of consonant forms and sounds; and 4) the problems of vowel sounds. All of these problems resulted from the influence of the mother tongue and the complications of the Thai writing system. At sentence level, the problems found are not directly related to pronunciation and spelling but the Thai speaking proficiency. These problems stemmed from the lack of basic knowledge of sentence structures, parts of speech, and lexical meaning.

Based on these results, the researchers have created computer-assisted instructional (CAI) materials, which comprise 18 pronunciation lessons and 9 exercises, 8 spelling lessons and 20 exercises, and 6 sentence writing lessons with 5 games. The level of the instructors' and students' satisfaction towards the CAI materials was high (4.35 out of 5). The students' learning achievement with such CAI-created lessons was statistically significant at .05 after the post test was administered to them. These statistical findings indicate the efficiency of the CAI in increasing Pwo-Karen and Mon junior primary school students' Thai proficiency. Moreover, those who are interested in this field of study may apply this computer-assisted instructicn (CAI) on other ethnic students who are studying Thai as a foreign language.

Keywords: *Computer-Assisted Instruction: CAI, Karen and Mon junior elementary students, Thai language problem*

บทนำ

ในประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) ในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งหลายกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ (first language) จังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่มีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพเมียนมาร์ อีกทั้งมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กะเหรี่ยงโป มอญ ลาว ขมุ พม่า ในจำนวนนี้กะเหรี่ยงและมอญจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอำเภอสังขละบุรีและอำเภอทองผาภูมิ ตามพระราชบัญญัติการประถมศึกษา พุทธศักราช 2542 มาตรา 10 ระบุว่า เด็กทุกคนมีสิทธิเสมอภาคในการเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ดังนั้นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆต้องเรียนรู้ภาษาไทยให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้เช่นเดียวกับเด็กไทยทั่วไป นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังกำหนดนโยบาย "การอ่านออกเขียนได้" และ "การอ่านคล่องเขียนคล่อง" ใช้เร่งรัดคุณภาพการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา แต่สภาพความเป็นจริงเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มักใช้ภาษาแม่ของตนในชีวิตประจำวันเพื่อติดต่อสื่อสารและใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองเมื่ออยู่ที่โรงเรียน ปัญหาด้านการสื่อสารจึงเกิดขึ้น เช่น นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญเพราะภาษาดังกล่าวแตกต่างกับภาษาไทยเป็นอันมาก

ผู้วิจัยสนใจปัญหาการใช้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญในจังหวัดกาญจนบุรี จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น พบว่านักเรียนมีปัญหาค่อนข้างมากโดยเฉพาะการอ่านที่ไม่แม่นยำ การออกเสียงบางเสียงไม่ชัดขณะพูด การเขียนสะกดคำไม่ถูกต้อง อาจมีสาเหตุจากฟังผิดหรือเคยชินกับการใช้ภาษาผิดๆหรือมาจากการที่ภาษาที่หนึ่งคือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ได้แทรกแซงภาษาที่สองคือภาษาไทยซึ่ง แอล เซลิงเกอร์ (Selinker,1977) เรียกว่า **ภาษาระหว่างกลาง** (interlanguage) หมายถึง รูปแบบต่างๆทั้งด้านเสียง หน่วยคำและไวยากรณ์ที่ปรากฏในคำพูดของผู้เรียนภาษาซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่ตรงกับบรรทัดฐานของภาษาที่สอง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยที่ผ่านมาสะท้อนปัญหาการใช้ภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แต่ยังไม่มีผู้ใดแก้ปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงโปและมอญให้ถูกต้องชัดเจนโดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction) วิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นงานวิจัยที่บูรณาการระหว่างภาษาศาสตร์กับโสตทัศนศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาโครงการวิจัยที่ใช้ความรู้ด้านภาษาศาสตร์วิเคราะห์และรายงานปัญหาการออกเสียง การใช้คำและประโยคในภาษาไทยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ จากนั้นจะนำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาการใช้ภาษาไทยแก่นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการออกเสียงทั้งการพูดและการอ่านภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญในจังหวัดกาญจนบุรี

2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้คำและประโยคในภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญในจังหวัดกาญจนบุรี

3. เพื่อสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction) สำหรับแก้ปัญหาการออกเสียง การใช้คำและประโยคในภาษาไทยที่ถูกต้องให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญในจังหวัดกาญจนบุรี

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ภาษาแม่มีอิทธิพลทำให้เกิดการแทรกแซง (interference) การใช้ภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญด้านการออกเสียง การใช้คำและประโยค

2. บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction) สามารถพัฒนาการใช้ภาษาไทยด้านการออกเสียง การใช้คำและประโยคของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะปัญหาการออกเสียงสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงโปและมอญทั้งการอ่าน การสนทนา และการเล่าเรื่องจากภาพซึ่งมีสาเหตุจากการอ่านไม่ออกแต่เดาแล้วอ่านผิด การอ่านที่ไม่แม่นยำ จำอักษรไทยสับสน การอ่านที่รู้แต่ไม่สามารถออกเสียงให้ถูกต้องหรือการพูดไม่ชัด ทั้งนี้ผู้วิจัยจะไม่ศึกษากรณีที่อ่านคำนั้นไม่ออกแล้วไม่ออกเสียงใดๆ

2. ศึกษาปัญหาการใช้คำและประโยคภาษาไทยเฉพาะในการเขียน ไม่ศึกษาการพูด โดยศึกษาจากแบบทดสอบการเขียนสะกดคำและการเขียนประโยคของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงโปและมอญเท่านั้น

3. ศึกษาเฉพาะ 6 โรงเรียนในอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองเจริญ โรงเรียนบ้านกุยแหย่ โรงเรียนบ้านลิ่นถิ่น ตำบลลิ่นถิ่น อำเภอทองผาภูมิ โรงเรียนอนุบาลสังขละบุรี โรงเรียนวัดวังก์วิเวการาม และโรงเรียนบ้านซองกาเรีย ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

4. จัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-Assisted Instruction) จากปัญหาที่พบในการเก็บข้อมูลสนามจำนวน 6 โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

กรอบความคิดที่ใช้วิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับข้อบกพร่องในการออกเสียงพูด ข้อบกพร่องในการออกเสียงอ่าน ข้อบกพร่องในการเขียน แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนภาษาที่สอง แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อผิด (Error Analysis) ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (behaviorism theory) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้และตัวเสริมแรง (reinforce) จะช่วยกระตุ้นพฤติกรรมตามที่ต้องการได้ และใช้ทฤษฎีปัญญานิยม (cognitive theory) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์การรับรู้และกระบวนการความรู้ การเรียนรู้จึงเน้นประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ซึ่งทฤษฎีทั้งสองผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในแง่ของเทคนิคจูงใจผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **สำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** ประกอบด้วยกรอบความคิดทฤษฎีที่ใช้วิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษากะเหรี่ยง ภาษามอญและภาษาไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการออกเสียงพูด การอ่าน การเขียนของนักเรียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน

2. **สำรวจข้อมูลสนามและคัดเลือกโรงเรียนที่วิจัย** ผู้วิจัยได้พบปะผู้ประสานงานในอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรีเพื่อขอทราบข้อมูลพื้นฐานและคัดเลือกโรงเรียนที่มีนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ นักเรียนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่จะเรียนร่วมกันในโรงเรียน ยกเว้นโรงเรียนวัดวังก์วิเวการาม อำเภอสังขละบุรีที่มีนักเรียนเชื้อสายมอญ เกือบทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 โรงเรียน ดังนี้ อำเภอทองผาภูมิ ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองเจริญ โรงเรียนบ้านลิ่นถิ่น โรงเรียนบ้านกุยแหย่ อำเภอสังขละบุรี ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลสังขละบุรี โรงเรียนวัดวังก์วิเวการาม โรงเรียนบ้านซองกาเรีย

3. **คัดเลือกนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง** ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติดังนี้ เป็นนักเรียนที่ศึกษาในโรงเรียนที่เป็นพื้นที่วิจัย มีบิดามารดาพูดภาษากลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ คือ ภาษากะเหรี่ยงโปหรือภาษามอญ นักเรียนต้องใช้ภาษากะเหรี่ยงโปหรือภาษามอญในชีวิตประจำวัน มีอวัยวะในการออกเสียงและสติปัญญาสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้มอบหมายให้ครูประจำชั้นคัดเลือกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 2 และ 3 ชั้นปีละ 10 คน รวม 30 คน ใน 1 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 180 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง 95 คน กลุ่มชาติพันธุ์มอญ 85 คน

3.1 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการออกเสียง ได้แก่ แบบฝึกอ่านคำ อ่านประโยคและภาพที่ให้นักเรียนพูดเล่าเรื่อง โดยคัดเลือกจากบัญชีคำศัพท์พื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ปีการศึกษา 2554 จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการและแบบเรียนของนักเรียน ส่วนภาพที่ใช้เล่าเรื่องนั้นครูผู้สอนจัดเตรียมให้และภาพที่ผู้วิจัยเลือกเพิ่มเติมซึ่งครูผู้สอนได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นภาพที่นักเรียนรู้จัก สามารถเล่าเรื่องจากภาพได้

3.2 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการใช้คำและประโยค ได้แก่ แบบทดสอบการเขียนสะกดคำสำหรับเขียนตามคำบอก โดยคำเหล่านี้มีความหลากหลาย ครอบคลุมกฎการสะกดคำในภาษาไทยทั้งคำพยางค์เดียว หลายพยางค์ ส่วนแบบทดสอบการเขียนประโยค ได้แก่ รายการคำสำหรับเขียนประโยคเพื่อเก็บข้อมูลหน้าที่ของคำทางไวยากรณ์ โครงสร้างและการเรียงคำเข้าประโยค โดยผู้วิจัยคัดเลือกคำจากบัญชีคำศัพท์พื้นฐาน จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนแบบทดสอบการเขียนเล่าเรื่องจากภาพนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากภาพที่ครูผู้สอนเตรียมไว้และคัดเลือกเพิ่มเติมจากแบบเรียนเสริม ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลดังกล่าว ครูผู้สอนจะพิจารณาร่วมกับผู้วิจัยก่อนนำไปทดสอบ

4. วิธีการเก็บข้อมูล

4.1 การเก็บข้อมูลปัญหาการออกเสียง มี 2 วิธี คือ 1) เก็บข้อมูลจากการพูดถามตอบกับผู้วิจัย การพูดแนะนำตนเองในชั้นเรียน การพูดเล่าเรื่องจากภาพ การสนทนาด้วยภาษาไทย 2) เก็บข้อมูลจากการอ่านคำ ประโยคและบทอ่านตามที่กำหนด ทั้งนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาด้านการออกเสียงของนักเรียนทั้งเสียงสระ พยัญชนะและวรรณยุกต์ พร้อมกับบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงและสัทอักษรเพื่อวิเคราะห์หน่วยเสียงและเสียงแปร

4.2 การเก็บข้อมูลปัญหาการใช้คำและประโยค มี 3 วิธี คือ 1) เก็บข้อมูลจากการเขียนตามคำบอก 2) เก็บข้อมูลการเขียนประโยคจากคำที่กำหนดให้ 3) เก็บข้อมูลจากการเขียนประโยคจากภาพ

ช่วงเก็บข้อมูลสนาม คือ เดือนธันวาคม 2557 - เดือนมีนาคม 2558

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการออกเสียงภาษาไทยจากสัทอักษรและการบันทึกเสียงของนักเรียนทั้ง 180 คน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้คำและประโยค ผู้วิจัยวิเคราะห์จากแบบทดสอบซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ทั้ง 2 โครงการ ย่อยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแนวทางการวิเคราะห์ข้อผิด (Error Analysis) โดยเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยของผู้เรียนกับภาษาไทยมาตรฐานซึ่งเป็นภาษาที่สองของผู้เรียน จากนั้นจัดกลุ่มประเภทของปัญหาเรียบลำดับความถี่ของปัญหาที่พบด้วยค่าร้อยละ ทั้งปัญหารวมและปัญหาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์

6. จัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใช้เกณฑ์คัดเลือกดังนี้

6.1 ปัญหาการออกเสียง หากปัญหาใดมีค่าความถี่เกินร้อยละ 50 ผู้วิจัยจะนำปัญหานั้นมาจัดทำบทเรียน

6.2 ปัญหาการใช้คำและประโยค ด้านการเขียนสะกดคำ หากปัญหาใดมีค่าความถี่สูงสุด 2 อันดับแรกของข้อผิดแต่ละประเภท ผู้วิจัยจะนำมาจัดทำบทเรียน ยกเว้นเรื่องการเขียนวรรณยุกต์จะใช้เกณฑ์ลักษณะของคำที่ผู้เรียนมักเขียนรูปวรรณยุกต์ผิด ด้านการเขียนประโยคจะคัดเลือกปัญหาเด่นโดยใช้เกณฑ์ความถี่ของข้อผิดพิจารณาร่วมกับวิธีการผูกประโยคให้สมบูรณ์

ลักษณะของบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนจะประกอบด้วยการบรรยายส่วนเนื้อหา แบบฝึกหัด แบบทดสอบและเกม ซึ่งผู้เรียนจะทราบผลคะแนนของตนได้ทันทีที่ทำแบบทดสอบแต่ละเรื่อง พร้อมทั้งมีการเสริมแรงแก่ผู้เรียนด้วยเทคนิคที่น่าสนใจ

7. การทดสอบประสิทธิภาพของบทเรียน เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำบทเรียนแล้ว ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญมาตรวจสอบและให้คำแนะนำ จากนั้นทดลองใช้ (try out) และประเมินสื่อโดยคัดเลือกจากนักเรียนทั้งหมด 45 คน ครูผู้สอน 18 คน จาก 6 โรงเรียนที่เคยเข้าร่วมเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สาธิตวิธีการใช้สื่อและให้ครูและนักเรียนทดลองใช้สื่อตลอดจนทำแบบประเมินความพึงพอใจเพื่อนำผลการประเมินสื่อมาปรับปรุงบทเรียนอีกครั้ง หลังจากปรับปรุงบทเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้นำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนไปทดสอบหาประสิทธิภาพกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญจากโรงเรียนบ้านซองกาเรีย อำเภอสังขละบุรี จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นนักเรียนที่ไม่เคยใช้สื่อมาก่อน ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน (pre test) แล้วสาธิตวิธีการใช้บทเรียน จากนั้นให้นักเรียนใช้บทเรียนดังกล่าวเรียนเสริมเป็นเวลา 1 เดือนโดยมีครูผู้สอนควบคุม เมื่อครบกำหนด ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน (post test) ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันแต่สลับข้อ แล้วนำผลการทดสอบมาหาประสิทธิภาพของบทเรียน

8. เกณฑ์การหาประสิทธิภาพของบทเรียน ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดังนี้

8.1 ผลการประเมินแบบสอบถามความคิดเห็น ผลการประเมินแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อ ต้องมีความพึงพอใจของผู้ใช้อยู่ในเกณฑ์ระดับมากขึ้นไป จึงจะถือว่าสื่อมีคุณภาพ

8.2 ผลคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ต้องมีค่าทางสถิติที่แสดงระดับนัยสำคัญ 0.05 จึงจะถือว่าสื่อมีคุณภาพนำไปใช้งานได้จริง

9. **เรียบเรียงผลงานวิจัยและจัดประชุมครูผู้สอน**เพื่อเผยแพร่ผลงานสู่ชุมชนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้สอนใช้สื่อการสอนดังกล่าวในชั้นเรียนวิชาภาษาไทย

ผลการวิจัย

1. **ผลการวิจัยของโครงการย่อยที่ 1** "เรื่องบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการออกเสียงภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ"[5] มีดังนี้

จากการศึกษาการออกเสียงทั้งการพูดและการอ่านของนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงจำนวน 95 คน เชื้อสายมอญจำนวน 85 คน รวม 180 คน จาก 6 โรงเรียนในอำเภอทองผาภูมิและอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยพบปัญหาการออกเสียงพูดไม่ชัดและปัญหาการอ่านออกเสียงผิดดังนี้

1.1 การแทนที่ของเสียง (Substitution) หมายถึง การที่หน่วยเสียงนั้นถูกแทนที่ด้วยเสียงย่อยหรือหน่วยเสียงอื่น สาเหตุจากนักเรียนไม่สามารถออกเสียงนั้นได้อันเป็นผลจากภาษาแม่ของนักเรียนที่ไม่มีหน่วยเสียงนั้นหรือเกิดจากนักเรียนจำอักษรไทยไม่ได้ ไม่แม่นยำขณะอ่าน ความเคยชินในการออกเสียงผิดๆ หรือไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับรูปอักษรไทยได้

ผู้วิจัยพบ**ปัญหาการแทนที่เสียงวรรณยุกต์** นับเป็นปัญหาทั้งการพูดและการอ่านร้อยละ 83.88 โดยนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 77 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหามากกว่าเล็กน้อย 87.05 ผู้วิจัยคาดว่าภาษาแม่ของผู้เรียนน่าจะมีอิทธิพลอยู่บ้าง แม้ค่าร้อยละจะไล่เลี่ยกัน กล่าวคือ ภาษามอญเป็นภาษาที่ไม่มีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ ส่วนภาษากะเหรี่ยงแม้จะเป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์ แต่ระดับเสียงบางเสียงในภาษาไทยก็ไม่มีในภาษากะเหรี่ยง เช่น เสียงกลางระดับเสียงต่ำขึ้น

ปัญหาการแทนที่เสียงพยัญชนะ พบการแทนที่เสียงพยัญชนะต้น <ร> /r/ เป็น <ล> /l/ ร้อยละ 81.11 ทั้งการพูดและการอ่าน นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 79 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 67 คน อนึ่งการออกเสียง/r/เป็น /l/ นี้ยังเป็นสาเหตุของการออกเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ <ร> ไม่ชัดด้วย ส่วน**ปัญหาการแทนที่เสียงพยัญชนะอื่นๆ** ทั้งพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้าย ค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 คือร้อยละ 47.77 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 46 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 40 คน

ปัญหาการแทนที่เสียงสระ พบการแทนที่เสียงสระ เพราะนักเรียนสับสนลักษณะความสั้นยาวของเสียงสระ อาจเป็นเพราะภาษามอญและภาษากะเหรี่ยงไม่มีความต่างเรื่องสระเสียงสั้นและเสียงยาวจึงพูดผิด แต่ปัญหาที่เด่นคือนักเรียนออกเสียงผิดเพราะอ่านผิด จำรูปสระไม่ได้หรือมีปัญหาการอ่านสระประสม สระลดรูปในภาษาไทย หรือคำบางคำไม่มีรูปสระเลยนักเรียนจึงอ่านออกเสียงผิด ดังนั้นการสอนสะกดคำจึงต้องสอนการออกเสียงสระด้วย แม้ว่าจะไม่มีรูปให้เห็นก็ตาม ผู้วิจัยพบปัญหาการแทนที่เสียงสระผิดร้อยละ 57.77 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 46 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 58 คน ตัวอย่างปัญหาการแทนที่ของเสียงทั้งเสียงวรรณยุกต์ พยัญชนะและสระดังคำต่อไปนี้

'เขาค้อ' /khaw̆ khɔ́:/ → /khaw̆ khɔ̂:/		'ต้นงิ้ว' /tɔ̂n ŋíw/ → /tɔ̂n ŋî̆w/	
'แรง' /rɛ:ŋ/ → /lɛ:ŋ/		'รู้' /rú:/ → /lú:/	
'บาน' /ba:n/ → /pa:n/		'หก' /hòk/ → /hòʔ/	
'ยับเยิน' /jáp jə:n/ → /jáp jian/		'หิว' /hiw̆/ → /hiaw̆/	

[5] ผู้วิจัยคือรองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ และนายโกวิทย์ หล่ำชุ่ม

1.2 การไม่ออกเสียงในเสียงที่ต้องการ (Omission) หมายถึง การละไม่ออกเสียงนั้นในตำแหน่งที่เสียงนั้นต้องปรากฏ ไม่มีการแทนที่ด้วยเสียงใดๆทั้งสิ้น เกิดจากนักเรียนอ่านคำนั้นไม่ออกจึงอ่านข้ามไปไม่ออกเสียงหรือกลุ่มของเสียงหรือเกิดจากความเคยชินขณะพูด ความไม่ใส่ใจหรือความไม่รู้หรือปัญหาภาษาแม่ของนักเรียนที่ไม่มีหน่วยเสียงนั้นหรือในตำแหน่งไม่มีหน่วยเสียงดังกล่าวผู้วิจัยพบ**ปัญหาการไม่ออกเสียงควบกล้ำ**ร้อยละ 60.83 (คิดเฉพาะนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ที่เรียนเสียงควบกล้ำจากแบบเรียน) นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 37 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 38 คน **ปัญหาการไม่ออกเสียงพยัญชนะท้าย** ร้อยละ 39.44 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 49 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 22 คน **ปัญหาการไม่ออกเสียงบางพยางค์** ร้อยละ 43.33 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 38 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 40 คน ตัวอย่างปัญหาการไม่ออกเสียงในเสียงที่ต้องการนี้มีทั้งการพูดและการอ่านออกเสียง ได้แก่ การไม่ออกเสียงควบกล้ำ การไม่ออกเสียงพยัญชนะท้าย การไม่ออกเสียงบางพยางค์ ดังคำต่อไปนี้

‘ครก’ /khrók/ → /khók/ ‘เพลง’ /phle:ŋ/ → /phe:ŋ/

‘ธนาคาร’/than a kha:n/ → /tha na: kha:/ ‘เลขที่’ /le̋:k thi̋:/ → /le̋: thi̋:/

‘เกษตร’ /ka sè:t/ → /kè:t/ ‘ไกล่เกลี่ย’ /klàj klìa/ → /kàj/

1.3 การออกเสียงเพิ่มไปจากเสียงที่ต้องการ (Insertion) หมายถึง การที่นักเรียนออกเสียงบางเสียงหรือกลุ่มของเสียงซึ่งไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของคำนั้น พบเฉพาะการออกเสียงอ่าน สาเหตุจากความไม่แม่นยำขณะอ่านหรือคำบาลี-สันสกฤต ที่มีการันต์หรือไม่มีการันต์แต่ไม่ออกเสียงซึ่งเป็นคำค่อนข้างยากสำหรับนักเรียน ผู้วิจัยพบปัญหาการเพิ่มหน่วยเสียงร้อยละ 3.88 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 4 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 3 คน นอกจากนั้นยังพบ**ปัญหาการเพิ่มพยางค์** ร้อยละ 7.22 นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 10 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 3 คน ตัวอย่างปัญหาการออกเสียงเพิ่มไปจากเสียงที่ต้องการ ดังคำต่อไปนี้

‘พยาธิ’ /pha ja̋:t/ → /pha ja: thí?/ ‘เกษตร’ /ka sè:t/ → /ke: sa tɔ:n/

‘ผลุนผลัน’/phlu̍n phla̍n/ → /pha lun pha lan/ ‘เรืองเรื่อ’/rɯaŋ rɯ̂a/ → /rɯaŋ rɯaŋ/

‘ทัพพี’ /tháp phi:/ → /tháp phim/

1.4 การแยกพยางค์ผิด (Parsing) หมายถึง การที่นักเรียนอ่านออกเสียงคำผิดโดยอ่านเรียงพยางค์ตามรูปเขียน สาเหตุจากการอ่านที่ไม่คล่องหรือไม่เคยอ่านคำนั้นมาก่อน พบข้อบกพร่องไม่มากนัก จัดเป็นปัญหาการอ่านออกเสียง มีปัญหาการแยกพยางค์ผิดร้อยละ 10 โดยนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหาจำนวน 7 คน นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหาจำนวน 11 คน ดังตัวอย่างคำต่อไปนี้

‘แปรง’ /prɛ:ŋ/ → /pɛ: loŋ/ ‘แมลง’ /ma lɛ:ŋ/ → /mɛ: loŋ/

‘ตามอง’ /ta: mɔ:ŋ/ → /tam ʔoŋ/ ‘เตลิด’ /ta lə̀:t/ → /te lét /

จากผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการออกเสียงภาษาไทยของนักเรียนมีทั้งการพูดไม่ชัดและการอ่านผิด ปัญหาที่พบความถี่เกินร้อยละ 50 มี 4 ประการ เรียงลำดับ ได้แก่ 1) การแทนที่เสียงวรรณยุกต์ ร้อยละ 83.88 2) การแทนที่เสียงพยัญชนะต้น <ร> 3) การไม่ออกเสียงควบกล้ำ 4) การแทนที่เสียงสระ ทั้ง 4 ประการจัดเป็นปัญหาร่วมทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อพิจารณาแยกกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้วิจัยพบว่านักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหาการแทนที่เสียงสระเกินร้อยละ 50 คือ ร้อยละ 68.23 (คิดจากนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงทั้งหมด 95 คน) ส่วน**ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะท้าย** แม้ปัญหาร่วมจะต่ำกว่าร้อยละ 50 หากพิจารณาแยกกลุ่มชาติพันธุ์พบว่านักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหาเกินร้อยละ 50 คือร้อยละ 51.57 ส่วนนักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหาร้อยละ 25.28 เพราะระบบเสียงภาษากะเหรี่ยงไม่มีเสียงพยัญชนะท้ายมักลงท้ายด้วยเสียงสระ จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยจึงใช้เป็นข้อมูลสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนพร้อมแบบฝึกหัดจำนวน 18 เรื่องและแบบทดสอบท้ายบทจำนวน 9 ชุด

2. ผลการวิจัยของโครงการย่อยที่ 2 เรื่อง “บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเพื่อพัฒนาการใช้คำและประโยคภาษาไทยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยงและมอญ”[6] ผู้วิจัยพบปัญหาดังนี้

2.1 ปัญหาการเขียนสะกดคำ ผู้วิจัยพบปัญหาร่วมดังนี้

2.1.1 ปัญหาการเขียนพยัญชนะ หมายถึง การเขียนพยัญชนะหนึ่งเป็นอีกพยัญชนะหนึ่งพบปัญหาการเขียนพยัญชนะต้นผิดทั้งสิ้น 580 ครั้ง โดยนักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 302 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายมอญ 278 ครั้ง เช่น สับสนรูปอักษรสูง-อักษรต่ำคู่ สับสนพยัญชนะต้น <ร> <ล> สับสนพยัญชนะควบกล้ำ **ปัญหาการเขียนพยัญชนะท้ายผิด** พบทั้งสิ้น 656 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 287 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายมอญมีปัญหา 369 ครั้ง เช่น การใช้ตัวสะกดผิดมาตรา การละตัวสะกด การใช้ตัวสะกดมาตราเดียวกันผิด การเพิ่มตัวสะกด ตัวอย่างคำที่ใช้พยัญชนะผิดดังนี้

ข่มเหง	→	คมเหง, คมเข่ง
ชิงช้า	→	ฉันช้า, ฉิ่งช้า, ฉีชาง
ลิเก	→	ริเก, รีเก
ระเบิด	→	ละเบิอ, ละบอด, ละเบอท, ละบิด
ตะเกียง	→	ตะเกียน, ตะกิง, ตะเกียบ, ตะเกียว, ตากีน

2.1.2 ปัญหาการเขียนสระผิด หมายถึง การเขียนสระหนึ่งเป็นอีกสระหนึ่ง พบการเขียนสระผิดทั้งสิ้น 609 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยงมีปัญหา 278 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายมอญ 331 ครั้ง เช่น สับสนสระเสียงสั้น-ยาว สระเต็มรูป-ลดรูป การใช้สระผิด ตัวอย่างคำที่ใช้สระผิด ดังนี้

คงคา	→	ขุงขา, ขูงขา, คุงคา, ขุขา
ของแข็ง	→	คองเคง
บังคับ	→	บางคาบ, บางขับ
พลเมือง	→	โพระลเมือ
กราบพระ	→	การพรั, กรัพั, กระบพระ

2.1.3 ปัญหาการเขียนวรรณยุกต์ หมายถึง การเขียนวรรณยุกต์หนึ่งเป็นอีกวรรณยุกต์หนึ่งหรือการไม่ใส่วรรณยุกต์หรือเพิ่มรูปวรรณยุกต์ ผู้วิจัยพบปัญหาการเขียนวรรณยุกต์ผิดทั้งสิ้น 242 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายกะเหรี่ยง 112 ครั้ง นักเรียนเชื้อสายมอญ 130 ครั้ง ตัวอย่างคำที่มีปัญหาการเขียนวรรณยุกต์ดังนี้

อ่าน	→	อาน, อาอม, อ้าน
คนแก่	→	คนแก, โคงเก
กระเจี๊ยบ	→	กระเจียบ, กระเจือม, กระเจี่ยบ
กิ้งกือ	→	กิงกือ, กิงกึง, กิงเกือง, กิงกิบ, กิ่งเก่อ, กิงเกิ้ง
เครื่องยนต์	→	เคลื้องยน, เคี้รงยน
คูปอง	→	คู่ปอง

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยคัดเลือกปัญหาที่ปรากฏสูงสุด 2 อันดับแรกของข้อผิดแต่ละด้านซึ่งเป็นปัญหาเด่นเพื่อจัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนคือ**ข้อผิดด้านการเขียนพยัญชนะต้น** ได้แก่ การสับสนอักษรสูง-อักษรต่ำคู่และการสับสนพยัญชนะต้น ร-ล **ข้อผิดด้านการเขียนพยัญชนะท้าย** ได้แก่ การใช้ตัวสะกดผิดมาตราและการละตัวสะกด **ข้อผิดด้านการเขียนสระ** ได้แก่ สับสนสระเสียงสั้น-ยาว สับสนสระเต็มรูป-เปลี่ยนรูป **ข้อผิดด้านการเขียนวรรณยุกต์** ได้แก่ ไม่ใส่รูปวรรณยุกต์ ใส่รูปวรรณยุกต์ผิดและการเพิ่มรูปวรรณยุกต์

[6] ผู้วิจัยคืออาจารย์วิมลศิริ กลิ่นบุบผา และนายนรินทร์ จันทร์ผดุง

2.2 ปัญหาการเขียนประโยค พบข้อผิดที่สอดคล้องกันจัดเป็นปัญหาร่วมทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ข้อผิดด้านโครงสร้างประโยคจำนวน 187 ครั้ง ข้อผิดด้านชนิดของคำจำนวน 65 ครั้ง และข้อผิดด้านความหมายของประโยคจำนวน 41 ครั้ง ดังตัวอย่าง

โรงเรียนของฉันหยุด/มีวันหยุด	→	โรงเรียนของฉันวันหยุด
ฉันกินคะน้ากับเพื่อนแล้วพี่ด้วย	→	ฉันคะน้ากับเพื่อนแล้วพี่ด้วย
พี่โกรธ	→	พี่มีโกรธ
ผมเป็นหนี้บุญคุณของครู	→	ผมเป็นบุญคุณของครู
วันนี้น้องล้มกระแทก	→	วันนี้น้องล้มทำให้กระทบ
ป้าหนูทำงาน	→	ป่าหนูทำงาน

จากผลการวิจัยดังกล่าว พบข้อผิดด้านการเขียนประโยคไม่มากนัก เพียง 293 ครั้ง ผู้วิจัยคัดเลือกปัญหาการเขียนประโยคทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านโครงสร้าง ชนิดของคำและความหมายเพื่อจัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนบทเรียนพร้อมแบบฝึกหัดเรื่องการเขียนสะกดคำจำนวน 8 เรื่อง แบบทดสอบท้ายบทจำนวน 20 ชุด บทเรียนพร้อมแบบฝึกหัดการเขียนประโยคจำนวน 6 เรื่องและเกมประโยคจำนวน 5 เกม

ด้านแนวคิดการออกแบบบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผู้วิจัยใช้แนวคิดด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติของผู้เรียนเป็นหลัก ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมและทฤษฎีปัญญานิยม ส่วนการออกแบบบทเรียนและประยุกต์ใช้ขั้นตอนต่างๆให้เหมาะกับบทเรียนที่ต้องการสร้าง ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ อเลสซีและทรอลลิป (Alessi and Trollip 1991, อ้างถึงใน ถนอมพร (ตันติพิพัฒน์) เลาหจรัสแสง 2541 : 29) เมื่อผู้วิจัยได้ผลิตบทเรียนและเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้วจึงนำไปทดลองใช้กับครูและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ ดังที่เสนอในวิธีดำเนินการวิจัย ผลการประเมินความพึงพอใจของครูมีค่าเฉลี่ยด้านเนื้อหาและการออกแบบบทเรียน**ระดับมาก** (4.20) ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนมีค่าเฉลี่ยด้านการออกแบบ เนื้อหาและการเรียนด้วยบทเรียนดังกล่าว**ระดับมากที่สุด** (4.51) ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่าบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนทั้ง 3 เรื่องมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ**ระดับมากที่สุด** (4.35) ซึ่งมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือระดับมากขึ้นไป

สำหรับการทดสอบประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนนั้น ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนตามที่เสนอไว้ในวิธีดำเนินการวิจัยเพื่อหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องการออกเสียง

การออกเสียง	Mean	S.D.	ค่าเฉลี่ยของผลต่าง	SD ค่าเฉลี่ยผลต่าง	t	df	Sig 1 tailed
ก่อนเรียน	45.81	10.244	30.68	4.764	35.283	29	0.000
หลังเรียน	76.50	7.908					

จากตารางที่ 1 พบว่าการทดสอบเรื่อง การออกเสียง ผู้เรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 45.81 และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 76.50 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนสอบทั้งสองครั้ง พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่าง**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05**

ตารางที่ 2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องการเขียนสะกดคำ

การเขียนสะกดคำ	Mean	S.D.	ค่าเฉลี่ยของผลต่าง	SD ค่าเฉลี่ยผลต่าง	t	df	Sig 1 tailed
ก่อนเรียน	47.78	15.543	31.04	4.416	38.503	29	0.000
หลังเรียน	78.82	13.723					

จากตารางที่ 2 พบว่าการทดสอบเรื่อง การเขียนสะกดคำ ผู้เรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 47.78 และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 78.82 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนทดสอบทั้งสองครั้ง พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่าง**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05**

ตารางที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องประโยคในภาษาไทย

ประโยคในภาษาไทย	Mean	S.D.	ค่าเฉลี่ยของผลต่าง	SD ค่าเฉลี่ยผลต่าง	t	df	Sig 1 tailed
ก่อนเรียน	52.11	20.483	33.61	13.675	13.462	29	0.000
หลังเรียน	85.72	8.695					

จากตารางที่ 3 พบว่าการทดสอบเรื่อง ประโยคในภาษาไทย ผู้เรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 52.11 คะแนน และมีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ ร้อยละ 85.72 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนทดสอบทั้งสองครั้ง พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่าง**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05**

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแสดงให้เห็นว่าบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนทั้ง 3 เรื่อง คือ การออกเสียง การใช้คำและประโยคในภาษาไทยมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 แสดงว่าบทเรียนดังกล่าวสามารถพัฒนาความสามารถด้านการใช้ภาษาไทยของนักเรียนได้ตามสมมติฐานของงานวิจัย

ตัวอย่างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่องการออกเสียง การใช้คำ และประโยค

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากปัญหาการออกเสียง การใช้คำและประโยคภาษาไทยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นเชื้อสายกะเหรี่ยง และมอญสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีปัญหาด้านการออกเสียง ได้แก่ 1) การแทนที่ของเสียง 2) การไม่ออกเสียงในเสียงที่ต้องการ 3) การออกเสียงเพิ่มไปจากเสียงที่ต้องการ 4) การแยกพยางค์ผิด ปัญหาด้านการใช้คำ ได้แก่ 1) ปัญหาการเขียนสะกดคำ 2) ปัญหาการเขียนประโยค จากผลการวิจัยทั้ง 2 โครงการย่อยพบว่าปัญหาการออกเสียงอ่านและการเขียนสะกดคำมีความสัมพันธ์ 4 ลักษณะ คือ 1) ปัญหาการใช้เสียงวรรณยุกต์ที่ไม่สอดคล้องกับพยัญชนะต้นทั้งการออกเสียงและการเขียน 2) ปัญหาพยัญชนะต้น <ร> และพยัญชนะต้นควบกล้ำ 3) ปัญหารูปและเสียงพยัญชนะในภาษาไทยที่คล้ายคลึงกันทำให้ผู้เรียนสับสน 4) ปัญหาการใช้เสียงสระ ปัญหาดังกล่าวเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่และระบบการเขียนที่ซับซ้อนของภาษาไทย อีกทั้งนักเรียนไม่สามารถเชื่อมโยงเสียงกับอักษรไทยได้เพราะการฟังเสียงยังสับสน การอ่านที่ไม่แม่นยำนำไปสู่ปัญหาการเขียนสะกดคำ ส่วนปัญหาด้านการเขียนประโยคภาษาไทยในงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าภาษาแม่ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเขียนประโยคมากนัก สาเหตุส่วนใหญ่มาจากนักเรียนขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้างประโยคในภาษาเขียนจึงเขียนประโยคเหมือนกับภาษาพูดและมีสาเหตุจากประสบการณ์ทางภาษาของนักเรียนยังมีน้อย ดังนั้นการสอนภาษาไทยให้แก่นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการฝึกอ่านและเขียนคำให้มากเพื่อให้นักเรียนมีคลังศัพท์เพิ่มขึ้น เรียนรู้โครงสร้างประโยคที่หลากหลาย อีกทั้งควรสอนเสริมด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่ผลิตดังกล่าว ปัญหาการเรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองอาจลดลงและนักเรียนจะสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิดานันท์ มลิทอง. (2548). **เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2557). “การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่าโรงเรียนประถมศึกษาพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ.” **วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร** 6, 1 (มกราคม-มิถุนายน) : 10.

ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์. (2523). “ข้อบกพร่องบางประการในการเขียนภาษาไทย.” **วารสารอักษรศาสตร์** 1, 12 : 32-45.

ถนอมพร (ตันพิพัฒน์) เลาหจรัสแสง. (2541). **คอมพิวเตอร์ช่วยสอน.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Corder, S.P. (1973). **Introducing Applied Linguistics.** Harmondsworth, Great Britain: Penguin.

Richards, J. C. (1977). “A Non- Contrastive Approach to Error Analysis.” **Error Analysis.** pp.172-188. Singapore : Singapore offset Printing Ltd.

Selinker, L. (1977). “interlanguage.” **Error Analysis.** Singapore : offset Printing Ltd.

ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย[1]

The Special Characteristics of Sita in Different Versions of Thai Ramkien

ศิวดล วราเอกศิริ[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยโดยศึกษาจากรามเกียรติ์ทั้งหมด 16 ฉบับ ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับและรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะปรากฏทั้งหมด 13 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์ 3) การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ 4) การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย 5) นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม 6) เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย 7) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน 8) เทวดาคอยดูแลรักษา 9) การมีกายร้อน 10) การลุยไฟ 11) ธรณีแหวก 12) การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และ 13) การมีความรู้หลายภาษา ลักษณะพิเศษของนางสีดาเหล่านี้มีทั้งส่งผลต่อโครงเรื่องและส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) กล่าวคือ การส่งผลต่อโครงเรื่องจะเป็นลักษณะของการสร้างเงื่อนไขและมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการพลิกผัน เปลี่ยนแปลงต่อชะตาชีวิตของนางสีดาและเป็นการช่วยปกป้องคุ้มครองนางสีดาให้ผ่านพ้นความขัดแย้งต่างๆ ในเรื่องรามเกียรติ์ ส่วนการส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) ลักษณะพิเศษเหล่านี้จะเป็นคุณลักษณะที่ทำให้นางสีดามีความพิเศษและสูงส่งมากกว่าตัวละครหญิงอื่นๆ ในเรื่องรามเกียรติ์ อีกทั้งยังเป็นการเสริมส่งคุณสมบัติของ “ความเป็นผู้มีบุญ” อีกด้วย

คำสำคัญ : *ลักษณะพิเศษของตัวละคร นางสีดา รามเกียรติ์*

Abstract

The purpose of this article is to examine special characteristics of Sita that are found in different versions of Thai Ramkien by studying from Thai Ramkiens including 16 versions that is the central Ramkien 9 versions, the northern Ramkien 4 versions, and the north – eastern Ramkien 3 versions. The study has discovered 13 characteristics : 1) her first cry at birth 2) her reincarnation on Ravana’s lap 3) grab knife thrust chin’s Ravana 4) prayed the fire burn her body 5) her milk that comes from a hermit’s finger 6) her residences and clothes granted by angels 7) her dwelling underground 8) the care and protection from angels 9) her unusually high body temperature 10) her fire walking 11) the land opened by Mother Earth 12) her magical objects and charm, and 13) her knowledge of many languages. These characteristics affect the development of the plot and the characterization of Sita. The plot is driven by the conditions and changes in Sita’s life which are influenced by her characteristics. As for characterization, Sita is portrayed as superior to others in terms of her benevolent characteristics.

Keywords: *special characteristics, Sita, Ramkien*

บทนำ

วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ในสังคมไทยจะมีมากมายหลากหลายฉบับ หากมองในด้านภูมิศาสตร์จะพบว่ารามเกียรติ์ได้แพร่กระจายไปทั่วสังคมไทยทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือภาคอีสานและภาคใต้ เมื่อแต่ละภูมิภาครับเรื่องรามเกียรติ์ก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง และอาจมีการรับเค้าโครงเรื่องหรืออนุภาคต่างๆ จากบริเวณใกล้เคียง ดังเช่น ภาคอีสานจะมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมลาวและเขมร ภาคเหนือจะมีความสัมพันธ์กับ

[1] บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อัตลักษณ์ของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย”

[2] นักศึกษาปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

วัฒนธรรมพม่า เป็นต้น หากมองในด้านผู้แต่งรามเกียรติ์ในสังคมไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ 1) กลุ่มราชสำนัก และ 2) กลุ่มชาวบ้าน

นางสีดา (Sita) เป็นตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งมีชื่อเสียงมากที่สุดในบรรดาตัวละครหญิงในวรรณกรรมไทยและเป็นตัวละครหญิงที่ได้รับการอ้างถึงว่าเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีความรักซื่อสัตย์ต่อสามี เป็นตัวละครอุดมคติที่เป็นแบบ (typical type) ของความดีงาม คือ มีครบทั้ง “ความดี” และ “ความงาม” ทั้งที่ในการดำเนินเรื่อง สีดามีบทบาทน้อยมาก (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2556 : 115) ถึงแม้ว่าในเรื่องนางสีดาจะมีบทบาทน้อย แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า นางสีดาเป็นตัวละครที่เป็นต้นเหตุแห่งสงคราม ก่อให้เกิดการแย่งชิงระหว่างทศกัณฐ์กับพระราม กล่าวคือ นางสีดาเป็นพระมเหสีของพระรามแต่เมื่อทศกัณฐ์ได้ยินคำบอกเล่าจากนางสำมนักขาก็มีจิตรักใคร่ ทศกัณฐ์จึงทำกลอุบายลักพาตัวนางสีดาด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้พระรามต้องติดตามมาช่วยเหลือนางสีดากลับไป ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์จนนำไปสู่การทำสงครามของทั้งสองฝ่าย อีกทั้งจากการดำเนินเรื่องของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์จะทำให้เห็นว่า การดำเนินเรื่องส่วนใหญ่จะเน้นไปทางด้านสงคราม และในที่สุดพระราม พระลักษมณ์และพลวานรก็สามารถสังหารฝ่ายทศกัณฐ์ได้สำเร็จ ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้การดำเนินเรื่องของรามเกียรติ์สนุกสนาน ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอยากติดตามเรื่อง ในขณะเดียวกัน นางสีดายังเป็นตัวละครหญิงที่ยังคงปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความมีชื่อเสียงของสีดาได้เป็นอย่างดี

ในรามเกียรติ์ทั้งฉบับภาคกลางและฉบับท้องถิ่นจะปรากฏตัวละคร “นางสีดา” ทุกฉบับ นับเป็นสิ่งที่ช่วยบ่งชี้ถึงความสำคัญของตัวละครตัวนี้ได้เป็นอย่างดี หากพิจารณาคำเรียกชื่อนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยแล้ว จะพบว่าส่วนใหญ่ยังคงเรียกว่า “สีดา”เหมือนเดิมหรืออาจเปลี่ยนเสียงสระเป็น “สิดา” บ้าง ดังตารางต่อไปนี้

รามเกียรติ์ฉบับ ร.1 และฉบับภาคกลาง	**พระรามชาดกควายทัวระพี**	**พระลักพระลาม**	**หอรมาน ปรัมมเหียร**	**ลังกาสิบโห พรหมจักร**	**รามเกียรติ์ ฉบับภาคใต้**
นางสีดา	นางสีดา	นางสีดา (จันทะแจ่ม)	นางสีดา	(รัตน) สีดา	นางสีดา

หากพิจารณาบทบาทของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย จะพบว่า บทบาทของนางสีดาจะปรากฏเด่นชัดในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือและรามเกียรติ์ฉบับเท่าอีสานเท่านั้น เพราะในรามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และรามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จะไม่ปรากฏบทบาทนางสีดาอย่างชัดเจน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ได้พิจารณาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ทั้งสองฉบับ

ประการสำคัญ นางสีดายังถือว่าเป็นตัวละครที่มีภูมิหลังอันสูงส่ง เห็นได้จากภูมิหลังของนางสีดาจะเป็นเทพอวตารที่มีความแตกต่างกันไปในรามเกียรติ์แต่ละฉบับ กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 (รวมไปถึงรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางต่างๆ) นางสีดาจะมีที่มาจาก*พระลักษมี* พระชายาคู่บุญของพระวิษณุตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู และในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสานส่วนใหญ่ นางสีดาจะมีที่มาจาก*นางสุชาดา* พระชายา 1 ใน 4 ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ ยกเว้นเพียงรามเกียรติ์ 2 ฉบับ ได้แก่ **พรหมจักร** นางสีดาจะมีที่มาจากนาง*สุธรรมา (สุธัมมา)* พระชายา 1 ใน 4 ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ และ**ลังกาสิบโห** นางสีดาจะมีที่มาจาก*เทพธิดาสิดา* ผู้บำเพ็ญเพียรใต้ต้นนารีผลที่อยู่ในป่าหินพานต์ซึ่งอยู่ในบริบทความเชื่อในศาสนาพุทธเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามแม้ว่าภูมิหลังของนางสีดาจะมีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็น *“ลักษณะพิเศษ”* ของนางสีดา แต่ผู้ศึกษาได้จัดอยู่ในหัวข้อภูมิหลังของนางสีดาอันจะทำให้เห็นถึงความเป็นมาและที่มาซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้กวีผู้แต่งสร้างลักษณะพิเศษให้แก่นางสีดาเพื่อช่วยขับเน้นบทบาทและภาพของนางสีดาให้มีความเด่นชัดและแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์

จากข้างต้น จะทำให้เห็นตัวละครนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยมีภูมิหลังอันสูงส่ง อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กวีผู้แต่งสร้างสรรค์นางสีดาให้มีความพิเศษหรือมีลักษณะพิเศษในลักษณะต่างๆ ที่ทำให้มีแตกต่างไปจากตัวละครอื่นๆ อีกทั้งลักษณะพิเศษของนางสีดามีมากมายหลายลักษณะซึ่งถือว่ามีความน่าสนใจควรแก่การศึกษา กล่าวได้ว่า ลักษณะพิเศษของนางสีดาบางประการจะปรากฏทั้งในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางและฉบับท้องถิ่น เช่น การมีกายร้อน จะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ฉบับรัชกาลที่ 2 พรหมจักรและพระรามชาดก ฯลฯ หรือในรามเกียรติ์บางฉบับ เช่น นางสีดาในพระรามชาดกจะปรากฏลักษณะพิเศษด้านการมีความรู้หลายภาษาเพียงฉบับเดียว ฯลฯ ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งศึกษาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับ และรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ โดยจะมุ่งเน้นศึกษาลักษณะพิเศษของนางสีดาใน 2 ลักษณะ ได้แก่ *1) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อโครงเรื่อง 2) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)* ทั้งนี้การศึกษาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยจะทำให้เข้าใจตัวละครนางสีดามากยิ่งขึ้นและยังเป็นการเผยให้เห็นถึงตัวตนของนางสีดาได้อย่างเด่นชัดอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

ขอบเขตของการศึกษา

บทความเรื่อง “ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย”จะศึกษาจากรามเกียรติ์ฉบับภาษาไทยและมีการปริวรรตตีพิมพ์แล้วทั้งหมด 16 ฉบับ ได้แก่ ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับ และฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง ได้แก่ 1) คำพากย์รามเกียรติ์ฉบับสมัยอยุธยา 2) บทละครรามเกียรติ์ฉบับสมัยอยุธยา 3) รามเกียรติ์ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี 4) รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 5) รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 6) รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 4 7) รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 6 8) บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องรามเกียรติ์ ฉบับสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ 9) รามเกียรติ์ฉบับวัดขนอน

2. รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ 1) ปรัมมเหียร 2) พรหมจักร 3) ลังกาสิบโห และ 4) หอรมาน

3. รามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ 1) ควายทัวระพี 2) พระรามชาดก และ 3) พระลัก - พระลาม

ทั้งนี้จะไม่ศึกษา***รามเกียรติ์ฉบับภาคใต้*** ได้แก่ 1) รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) รามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เนื่องจากไม่ปรากฏบทบาทของนางสีดาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย จับตอนตั้งแต่ฤษี (โคดม) เสี่ยงลูกจนถึงตำราไปนครลงกา จึงไม่ปรากฏบทบาทนางสีดาอย่างเด่นชัด ส่วนรามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแคมีเพียง 2 ตอนเท่านั้น ได้แก่ ตอนท้าวมาลีวราชว่าความและทศกัณฐ์ชุบหอกกบิลพัทกับเผารูปเทวดา กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ตอนท้าวมาลีวราชว่าความจะปรากฏบทบาทของนางสีดามาให้ปากคำต่อการไต่สวนของท้าวมาลีวราช แต่ในรามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค จบตอนเพียงท้าวมาลีวราชจัดให้เตรียมการเดินทางเพื่อจะไปตัดสินคดีความอันจะช่วยระงับสงครามของทั้งสองฝ่ายหลังจากที่นนยวิกและวายุเวกมาทูลเชิญนางสีดาเท่านั้น จึงไม่มีบทบาทของนางสีดาในการให้ปากคำต่อท้าวมาลีวราช จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ศึกษาไม่ศึกษารามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ทั้งสองฉบับ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตัวละคร คือ ผู้แสดงบทบาทในเรื่องซึ่งเป็นบุคคลที่นักเขียนบทละคร นวนิยายหรือเรื่องสั้นสร้างขึ้นในงานวรรณกรรมเพื่อให้มีบทบาทและลักษณะนิสัย อีกทั้งเพื่อสื่อแนวความคิดตามที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ

โครงเรื่อง คือ การจัดลำดับเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการของผู้เขียน โครงเรื่องที่ดีจะ ต้องมีความขัดแย้ง เช่น ความขัดแย้งความรู้สึกภายในของตัวละคร ความขัดแย้งกับตัวละครฝ่ายตรงข้าม ความขัดแย้งกับสังคม ความขัดแย้งกับธรรมชาติ ฯลฯ

ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

"ลักษณะพิเศษ" มาจากคำว่า ลักษณะ + พิเศษ ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 คำว่า "ลักษณะ" (2556 : 1048) หมายถึง น. สมบัติเฉพาะตัว และคำว่า "พิเศษ" (2556 : 838) หมายถึง ว. นอกเหนือหรือแตกต่างไปจากปรกติธรรมดา (มักใช้ในทางดี) ดังนั้นคำว่า "ลักษณะพิเศษ" ที่ใช้ในบทความนี้ จึงหมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่มีความแตกต่างไปจากผู้อื่นซึ่งทำให้บุคคลนั้นๆ มีความเหนือชั้นไปจากบุคคลธรรมดาทั่วไป ดังนั้นลักษณะพิเศษของนาง สีดาเป็นคุณสมบัติและลักษณะเฉพาะตัวของนางสีดาโดยพิจารณาจากพฤติกรรมการแสดงออกในเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ กล่าวได้ว่า กวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของนางสีดาขึ้นมาเพื่อให้มีความแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ รวมไปถึงการมีลักษณะที่ดีและมีความเหนือชั้นหรือมีความสูงส่ง

หากพิจารณานางสีดาในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยนั้น จะพบว่า นางสีดาเป็นนางเอกที่ยังดำรงอยู่ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ทุกฉบับซึ่งรวมไปการถึงการคงชื่อเรียกว่านางสีดาไว้ดังเดิม อีกทั้งนางสีดายังถือเป็นทั้งนางเอกและตัวละครเอกหญิงที่กวีผู้แต่งพยายามสร้างสรรค์ให้มีคุณลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ และมีความสูงส่งในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยนั้น จะมีทั้งหมด 13 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์ 3) การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ 4) การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย 5) นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม 6) เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย 7) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน 8) เทวดาคอยดูแลรักษา 9) การมีกายร้อน 10) การลุยไฟ 11) ธรณีแหวก 12) การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และ 13) การมีความรู้หลายภาษา

จากข้างต้นจะทำให้เห็นว่า นางสีดาเป็นตัวละครหญิงที่มีลักษณะพิเศษหลากหลายลักษณะซึ่งกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับพยายามสร้างสรรค์ให้นางสีดาเป็นนางเอกที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่แตกต่างจากตัวละครอื่นๆ หากพิจารณาลักษณะพิเศษของนางสีดาในมุมมองของวรรณกรรมนั้น จะพบว่า ลักษณะพิเศษของนางสีดามีความสัมพันธ์หรือส่งผลในงานวรรณกรรม 2 ลักษณะ กล่าวคือ *1) ส่งผลต่อโครงเรื่อง* และ *2) ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)* กล่าวได้ว่า ในด้านการส่งผลต่อโครงเรื่องจะเป็นการช่วยลดปัญหาหรือช่วยเหลือนางสีดาที่เกิดขึ้นจาก ***"ความขัดแย้ง"*** กับตัวละครอื่นๆ หรือในด้านอื่นๆ เป็นสำคัญเพื่อช่วยทำให้นางสีดาสามารถอยู่รอดปลอดภัย ตลอดจนเปลี่ยนชะตาชีวิตของนางสีดาให้มีทางออกที่ดีขึ้นตามที่นางสีดาพึงประสงค์ ส่วนการส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) นั้น จะเป็นการสร้างภาพนางสีดาให้มีความพิเศษที่มีความเหนือชั้นไปในทางที่ดีและมีความแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ทั้งนี้ลักษณะพิเศษของนางสีดาทั้งหมด 11 ลักษณะจะส่งผลที่แตกต่างกันออกไป ดังตารางต่อไปนี้

ลักษณะพิเศษของนางสีดา	ส่งผลต่อโครงเรื่อง	ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)
1. การเปล่งเสียงตอนเกิด	✓	
2. การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์	✓	
3. การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์	✓	
4. การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย	✓	
5. นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม		✓
6. เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย		✓
7. การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน		✓
8. เทวดาคอยดูแลรักษา		✓

ลักษณะพิเศษของนางสีดา	ส่งผลต่อโครงเรื่อง	ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)
9. การมีกายร้อน	✓	
10. การลุยไฟ	✓	
11. ธรณีแหวก	✓	
12. การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา		✓
13. การมีความรู้หลายภาษา		✓

ดังนั้นลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยจะมีความสัมพันธ์หรือส่งผลในงานวรรณกรรม 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อโครงเรื่อง และ 2) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) สามารถแจกแจงผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อโครงเรื่อง

การพิจารณาลักษณะพิเศษของนางสีดาในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยที่สัมพันธ์และส่งผลต่อโครงเรื่องนั้น ผู้ศึกษาจะพิจารณาจาก ***"ความขัดแย้ง"*** เป็นสำคัญ ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ส่งผลต่อโครงเรื่องในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ปรากฏทั้งหมด 7 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์ 3) การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ 4) การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย 5) การมีกายร้อน 6) การลุยไฟ และ 7) ธรณีแหวก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การเปล่งเสียงตอนเกิด

ลักษณะพิเศษประการแรกของนางสีดานั้น คือ การเปล่งเสียงตอนเกิด ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏเฉพาะในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่านั้น อันเป็นทำให้เห็นว่า กวีผู้แต่งพยายามสร้างสรรค์และขับเน้นคุณลักษณะพิเศษให้แก่นางสีดาตั้งแต่แรกเกิด ดังความที่ว่า

๏ เป็นบุตรีศรีศุภลักษณ์เลิศ งามประเสริฐดั่งนางในไตรจักร
ผิวพรรณนวลละอองผ่องพักตร์ ผิดสุริย์วงศ์ยักษ์ในลงกา
นางนั้นร้องขึ้นว่าผลาญราพณ์ สาบคาบปรากฏถ้วนหน้า
แต่องค์บิตุเรศมารดา ไม่ได้ยินวาจานงลักษณ์ ฯ

(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 1, 2549: 275)

ลักษณะพิเศษดังกล่าวเป็นลักษณะพิเศษที่โดดเด่นของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 การที่นางสีดาร้องขึ้นว่า "ผลาญราพณ์" สามครั้ง ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ที่จะทำให้ทศกัณฐ์เกิดความฉิบหาย ทั้งนี้การเปล่งเสียงตอนเกิดของนางสีดาย่อมสอดคล้องกับเหตุผลและหน้าที่ที่นางมาเกิดเป็นบุตรีของทศกัณฐ์นอกเหนือจากหน้าที่ที่พระลักษมีจะต้องอวตารมาเป็นคู่บุญของพระนารายณ์ ดังคำของพระศิวะที่ว่า *"จะเกิดสีดาทรามวัย เป็นไส้เพลิงผลาญอสุรี" (รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 1, 2549: 249)* หากพิจารณาลักษณะพิเศษในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 นั้น จะพบว่า เป็นลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างและโดดเด่นจากวรรณกรรมไทยเรื่องอื่นๆ รวมไปถึงรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย เพราะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 มีตอนกำเนิดนางสีดา แต่ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ ไม่มีตอนกำเนิดนางสีดา จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่ปรากฏลักษณะพิเศษดังกล่าว ส่วนรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสานนั้น ไม่ได้ปรากฏลักษณะพิเศษเรื่องการเปล่งเสียงตอนเกิดของนางสีดา ทำให้ลักษณะพิเศษนี้เป็นคุณลักษณะเฉพาะของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 การเปล่งเสียงตอนเกิดของนางสีดาจึงสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เพราะถือว่าพระลักษมีได้มาเกิดเป็นนางสีดาเพื่อทำหน้าที่เป็นเพลิงผลาญอสุรี หากพิจารณาด้านความขัดแย้งจะถือว่า นางสีดามีความขัดแย้งกับทศกัณฐ์ แม้มิใช่ความขัดแย้งโดยตรง แต่ด้วยดวงชะตาของนางสีดาที่จะทำให้ทศกัณฐ์เกิดความฉิบหายและเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมืองจึงทำให้นางสีดาถูกลอยแพในที่สุด อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงคู่ขัดแย้งระหว่างนางสีดากับทศกัณฐ์ เพราะเป็นจุดเปลี่ยนโครงเรื่องไปสู่การเป็นพระราชธิดาบุญธรรมของพระฤษีชนกและยังสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องในอนาคต กล่าวคือ นางสีดาได้อภิเษกสมรสกับพระราม หากนางสีดาไม่มีลักษณะ

พิเศษด้านการเปล่งเสียงตอนเกิดก็จะไม่สามารถหลุดพ้นจากวงศ์ทศกัณฐ์ นอกจากนี้การเปล่งเสียงตอนเกิดยังเหมือนเป็นการบอกใบ้เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตลักษณะที่ว่า นางสีดาจะเป็นตัวละครที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำลายทศกัณฐ์ ดังความที่ว่า *“นางนั้นร้องขึ้นว่าผลาญราพณ์”*

1.2 การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์

ลักษณะพิเศษของนางสีดาลักษณะหนึ่ง คือ การจุติมาเกิดเหนือตักของทศกัณฐ์ ลักษณะพิเศษดังกล่าวถือว่ามีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นบางฉบับเท่านั้น กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ หอรมาน ปรัมมเหียร รวมไปถึงรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ ควายทัวระพี ทั้งนี้ในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ดังที่กล่าวข้างต้น นางสีดามิได้จุติลงในครรภ์ของมเหสีทศกัณฐ์ แต่จะลงมาเกิดในลักษณะโอปปาติกะ[3] บนเหนือตักของทศกัณฐ์ ดังความที่ว่า

> “.....นางสุชาดาบังเกิดด้วยความโกรธมากนัก ลวดจุติตายจากชั้นฟ้าดาวดึงษ์แล้วลงมาเกิดเป็นโอปปาติกเหนือตักแห่งราภนาสวรวันนั้นแล”
>
> (ปรัมมเหียร, 2527: 2)

> “.....ข้าขอลงไปข้าราพนาสูรผู้นั้นเทอะ นางบังเกิดด้วยความโกธะก็ลวดจุติตายจากชั้นฟ้าลงมาเอาปฏิสนธิเหนือตักราพนาสูรวันนั้นแล”
>
> (หอรมาน, 2527: 47)

> “.....ข้าน้อยขอลงไปข้ายังราพะนาสวนเสีย ขอมะหาราชเจ้าอย่าละข้าเสียเท้น นางบังเกิดด้วยโกธะลวดจุติตายจากชั้นฟ้าลงมาเกิดเอาโอปาปะปัตติสนธิเหนือตักแห่งราพนะสวนวันนั้น”
>
> (ควายทัวระพี, 2528: 362 - 363)

ลักษณะพิเศษดังกล่าว ถือว่าเป็นลักษณะพิเศษของรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ข้างต้น กวีผู้แต่งได้สร้างสรรค์ลักษณะการเกิดของนางสีดาให้มาจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์ซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ ของไทย กล่าวคือ นางสีดาจะมาเกิดในครรภ์พระมเหสีของทศกัณฐ์ และเป็นลักษณะพิเศษร่วมกันของรามเกียรติ์ฉบับข้างต้น ทำให้เห็นถึงการถ่ายทอดลักษณะพิเศษที่มีการรับอิทธิพลเรื่องรามเกียรติ์ระหว่างกัน สาเหตุของการเกิดของนางสีดาที่มาเกิดบนเหนือตักทศกัณฐ์นั้นนับว่าเป็นการจุติลงมาเกิดด้วยตนเองจากพลังเคียดแค้นที่มีต่อทศกัณฐ์ สืบเนื่องมาจากทศกัณฐ์แปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุชาดาผู้เป็นชายาของพระอินทร์ ประการสำคัญลักษณะพิเศษนี้จะสอดคล้องกับการเปล่งเสียงตอนเกิดของนางสีดาในแง่ของการที่นางสีดาถูกทอดทิ้ง กล่าวคือ เมื่อนางสีดาเกิด ทศกัณฐ์จึงให้พิเภกทำนายดวงชะตาจึงรู้ว่านางสีดาเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมืองและจะทำให้ตนเกิดความฉิบหาย นับเป็นจุดเปลี่ยนของโครงเรื่องที่ทำให้นางสีดาต้องถูกลอยแพทอดทิ้งและเป็นการตัดขาดจากวงศ์ของทศกัณฐ์อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ลักษณะพิเศษดังกล่าวยังส่งผลต่อโครงเรื่องในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์เช่นเดียวกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพราะเมื่อนางสีดาถูกทอดทิ้งด้วยการลอยแพ ทำให้แพได้ไปติดกับท่าน้ำที่พระฤษีบำเพ็ญภาวนานางสีดาจึงกลายมาเป็นพระราชธิดาบุญธรรมของพระฤษีกัสสปะ จนทำให้เรื่องดำเนินไปสู่ตอนที่นางสีดาได้อภิเษกสมรสกับพระรามได้ในที่สุด

1.3 การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์

ลักษณะพิเศษของนางสีดาอีกลักษณะหนึ่ง คือ การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ ลักษณะพิเศษดังกล่าวมีความน่าสนใจ เพราะปรากฏในเรื่องพระรามชาดกเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อนางสุชาดาถือกำเนิดครบ 1 ปีก็ฉวยเอามีดแทงคางทศกัณฐ์จึงทำให้นางถูกลอยแพในที่สุด (ในเรื่องพระรามชาดกเรียกทศกัณฐ์ว่า “พญาราพณาสวร”) ดังความที่ว่า

[3] คำว่า “โอปปาติกะ” ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 : 1441) ให้ความหมายไว้ว่า น. ผู้เกิดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ อาศัยอดีตกรรม ได้แก่ เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย, อุปปาติกะ ก็เรียก. (ป.).

> “นางจันทาทรงครรภ์ครบ 10 เดือน คลอดลูกเป็นหญิง อยู่มาธิดาอายุหนึ่งขวบกำลังยกย่างไปมาและช่างพูด มีรูปโฉมงดงาม พญาราพณาสวรรักใคร่มาก โอบอุ้มขึ้นใส่ตักจูบหน้าจูบหัว พลางพูดว่าลูกเราน่ารักน่าเอ็นดูปานนี้ ไฉนหูฮาจึ่งว่าจะเกิดมาทำร้ายพ่อ ไม่เห็นมีเค้าเป็นความจริงเลย กำลังจูบชมดมขมอมอยู่ไปมา กุมารีฉวยเอามีดด้ามแก้วในขันหมากขึ้นมาแทงลูกคางพ่อ พญาราพณาสวรเห็นจริงว่า คงเกิดมาฆ่าพอจริง จึงให้เอาไปลอยแพเสีย”
>
> (พระรามชาดก, 2507 : 39)

ลักษณะพิเศษข้างต้นสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่ทศกัณฐ์ไม่ยอมเชื่อโหรตามคำทำนาย เพราะทศกัณฐ์มีความรักใคร่ในบุตรสาวของตน ทำให้เห็นกวีผู้แต่งปรับแต่งเนื้อเรื่องให้มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ ความแตกต่างด้านเนื้อเรื่องทำให้กวีได้สร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของนางสีดาขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเหตุผลในการทำให้นางสีดาหลุดออกจากวงศ์ทศกัณฐ์ อันแสดงออกให้เห็นถึงความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง กล่าวได้ว่า การที่นางสีดาคว้ามีดแทงทศกัณฐ์เมื่อนางสีดาอายุครบหนึ่งขวบจะปรากฏในเรื่องพระรามชาดกเท่านั้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของนางสีดาอย่างเด่นชัดในลักษณะของพฤติกรรมที่เกินวัย อีกทั้งยังมีความคล้ายคลึงกับลักษณะพิเศษเรื่องการจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์โดยจะมีจุดร่วมของความคล้ายคลึงด้านจุดมุ่งหมายของการมาเกิดของนางสุชาดาที่มีความเคียดแค้นต่อทศกัณฐ์ซึ่งจำแลงแปลงกายเป็นพระอินทร์เพื่อลอบเข้าหานาง กวีผู้แต่งคงพยายามสร้างลักษณะพิเศษให้นางสีดาตอนอายุหนึ่งขวบกระทำบทบาทที่เกินพฤติกรรมของเด็ก อันแสดงออกให้เห็นถึงจิตอาฆาตต่อทศกัณฐ์ที่คิดประทุษร้ายด้วยการคว้ามีดแทงคาง ถือเป็นการจุดเปลี่ยนของโครงเรื่องที่สอดคล้องกับลักษณะพิเศษเรื่อง “การเปล่งเสียงตอนเกิด”และ “การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์” กล่าวคือ การที่นางสีดาคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ ทำให้ทศกัณฐ์เห็นว่าจะเป็นจริงตามคำทำนายที่บุตรสาวของตนเกิดมาเพื่อฆ่าพ่อ จึงทำให้นางสีดาถูกลอยแพและถูกตัดขาดจากวงศ์ทศกัณฐ์ จนทำให้นางสีดาจึงกลายมาเป็นพระราชธิดาบุญธรรมของพระฤษี และเรื่องดำเนินต่อไปสู่ตอนที่นางสีดาได้อภิเษกสมรสกับพระรามได้ในที่สุด

1.4. การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย

ลักษณะพิเศษของนางสีดาอีกลักษณะหนึ่ง คือ การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏในเรื่องลังกาสิบโหเท่านั้น กล่าวได้ว่า นางสีดาของฉบับลังกาสิบโหนั้นจุติมาจากเทพธิดาที่มีนามว่า *“สิดา”* ซึ่งถือศีลภาวนาอยู่ที่ต้นนาลีพุน (นารีผล) ทั้งนี้เทพธิดาสิดาถูกภุมมจักเกี้ยวแต่นางพยายามหนีขึ้นไปบนสวรรค์แต่ก็ไม่อาจหนีภุมมจักพ้น นางจึงอธิษฐานขอให้ไฟไหม้ตนและสาบานว่าจะสังหารภุมมจัก เมื่อภุมมจักเห็นการณ์เช่นนั้นจึงสั่งให้เทวดาเฝ้าสิดาไว้หากเกิดใหม่ให้นำนางไปถวาย เมื่อสิดากลับมาเกิดใหม่ ภุมมจักจึงนำสิดาใส่หีบทองลอยน้ำไป ดังความที่ว่า

> “ภุมมจักได้นั่งรถทิพย์ไปเที่ยวเมืองหิมพานต์ ได้พบนางเทพธิดาชื่อ “สิดา” ซึ่งถือศีลภาวนาอยู่ที่ต้นนาลีพุน (นารีผล) ภุมมจักเกี้ยวพานนาง นางพยายามหนีซอกซอนไปเมืองสวรรค์และเมืองไอโสน ภุมมจักก็ตามไปได้ ในที่สุดนางก็กลับมาที่ต้นนาลีพุน อธิษฐานว่าขอให้ไฟไหม้ตน และสาบานว่าเมื่อเกิดใหม่จะมาฆ่าภุมมจัก ภุมมจักเห็นนางผูกพยาบาทเช่นนั้น ก็ให้รุกขเทวดาและยักษ์ทั้งหลายเฝ้าอยู่บริเวณต้นนาลีพุนหากนางเกิดใหม่ให้นำนางไปถวาย
>
> นางสิดามาเกิดใหม่ที่ต้นนาลีพุน ยักษ์ทั้งหลายที่เฝ้าอยู่ได้นำนางไปถวายพญาภุมมจัก พญาภุมมจักให้ใส่นางในหีบทองลอยน้ำไป”
>
> (ลังกาสิบโห, 2534: 24)

ลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้นปรากฏในเรื่องลังกาสิบโหฉบับเดียวเท่านั้น นับเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงการที่นางสิดาถูกคุกคามทางเพศ เมื่อนางสิดาไม่อาจหนีพญาภุมมจักไปได้ นางจึงจำต้องรักษาศักดิ์ศรีแห่งความเป็นหญิงของนางไว้ด้วยการตั้งจิตอธิษฐานขอให้ไฟไหม้ร่างกายตน การกระทำดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่เด็ดขาดและมุ่งมั่นในการถือครองศักดิ์ศรีแห่งความเป็นหญิงไว้อย่างเต็มเปี่ยม อีกทั้งยังช่วยทำให้เห็นการตั้งจิตอธิษฐานจะช่วยเป็นทางออกของตัวละครหญิงในเมื่อคราวที่ไม่อาจต่อสู้กับผู้ชายได้ นอกจากนี้ลักษณะพิเศษดังกล่าวยังสัมพันธ์กับโครงเรื่อง เพราะทำให้เห็นถึงคู่ขัดแย้งระหว่างเทพธิดาสิดากับทศกัณฐ์อย่างชัดเจน เพราะเมื่อเทพธิดาสิดากลับมาเกิดที่ใต้ต้นนารีผลตามคำขออธิษฐานแห่งความเคียดแค้น ทำให้ภุมมจักต้องสั่งให้ผู้อื่นคอยเฝ้านางไว้ เมื่อทราบว่านางกลับมาเกิดใหม่จึงทำให้ถูกลอยแพทอดทิ้งไป แม้ว่าจะแตกต่างจาก

ลักษณะพิเศษใน 2 หัวข้อแรก ได้แก่ การเปล่งเสียงตอนเกิดและการคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ที่แสดงให้เห็นถึงฐานะของนางสีดาที่เป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ แต่จุดร่วมกันของการส่งผลต่อโครงเรื่องทั้งหมดจะแสดงให้เห็นว่า เมื่อนางสีดาเกิดความขัดแย้งกับทศกัณฐ์จึงทำให้นางสิดาถูกลอยแพทอดทิ้งไป ทำให้นางสิดาได้กลายเป็นพระราชธิดาบุญธรรมของท้าวกันนกาและได้แต่งงานกับพระราม (ลังกาสิบโหเรียกพระรามว่า “เจ้าลัมมา”)

1.5 การมีกายร้อน

“การมีกายร้อน” เป็นลักษณะพิเศษที่ปรากฏให้เห็นเมื่อนางสีดาก้าวเข้าสู่วัยสาว ลักษณะพิเศษนี้จะปรากฏเฉพาะในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ฉบับรัชกาลที่ 2 พระรามชาดกและพรหมจักรเท่านั้น กล่าวคือ หลังจากที่นางสีดาถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวมาไว้ที่เมืองลงกา ทศกัณฐ์คิดถึงนางสีดาจึงได้มาหาแต่มิอาจถูกตัวนางสีดาได้เนื่องจากกายของนางสีดาร้อน ทั้งนี้ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะปรากฏในตอนที่พระอิศวรไกล่เกลี่ยให้นางสีดายินยอมคืนดีกับพระราม[4] แต่ในตอนที่พระอิศวรไกล่เกลี่ยระหว่างพระรามกับนางสีดาให้ทั้งสองคืนดีกัน พระอิศวรได้อ้างถึงความหลังว่าตนอำนวยอวยชัยให้แก่นางสีดา หากใครคิดพิศวาสนางสีดาเพียงเข้าใกล้ก็จะร้อนเหมือนนอนกลางอัคคี ดังความที่ว่า

เออไฉนฉะนี้พระจักรา อนิจจาช่างทำแก่นางได้
ปางเมื่ออวตารลงไป เราก็ได้อวยชัยให้พร
แม้นใครจงจิตพิศวาส ในอัครราชสีดาดวงสมร
แต่เข้าใกล้ก็ให้เดือดร้อน ดั่งนอนอยู่กลางอัคคี
(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 4, 2549: 557)

ว่าพลางทางขยับจะเข้าชิด ให้ร้อนดังเพลิงพิษติดกายา
ถอยหลังเหลียวมาคว้าหยิบพัด โบกปัดพระกายทั้งซ้ายขวา
แล้วปลอบโยนโอนอ่อนด้วยวาจา แก้วตาอย่าสลัดตัดอาลัย ฯ
(รามเกียรติ์ ร.2, 2553: 31)

> “...ท้าวก็ซ้ำไปหานางแก้ว ก็เข้าใกล้บ่ได้ ยินเดือดไหม้ แล้วก็พอกหนี คืนมาฉันนั้น เสี้ยง 13 คืน สะลำก็บ่ได้สนุกกับด้วยนาง ประการหนึ่งชาติเป็นลูก ท้าวบ่รู้จึงบ่ถูกคลองธัมม์ พ้อยกะทำกัมม์อันถ่อยร้าย เทวดาก็รักษาตนนาง หื้นตัวนางนั้นร้อนปานดั่งเปลวไฟนั้นแล”
> (พรหมจักร, 2522: 57)

ในเรื่องพระรามชาดก เมื่อพญาราพณาสวรลักพาตัวนางสีดามาไว้ที่เมืองลงกา พญาราพณาสวรรู้ว่า นางสีดามีกายร้อน หากให้นางสีดาอาศัยอยู่ในปราสาทก็เกรงว่าจะทำให้ปราสาทไหม้วอดวาย ดังความที่ว่า

> “ฝ่ายพญาราพณาสวรให้รูปโหง่นหินอุเมนางสีดารีบเหาะลิ่วๆ ไปถึงลงกา ครั้นจะให้อยู่ในปราสาทก็กลัวไฟจะไหม้ เพราะเคยถูกร่างกายนางร้อนแรงยิ่งนัก จึ่งให้ขุนชิวหาปลูกสร้างปราสาทไว้นอกเมืองทางทิศใต้ ให้นางสีดาไปอยู่ที่นั่นกับสาวใช้ช่วงตีนมือสองคน”
> (พระรามชาดก, 2507: 51)

ลักษณะพิเศษด้านกายร้อนของนางสีดานั้น จะมีความสัมพันธ์กับโครงเรื่องที่สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งของตัวละครระหว่างนางสีดากับทศกัณฐ์ กล่าวคือ ทศกัณฐ์มีจิตพิศวาสในความงามของนางสีดาและมุ่งอยากครอบครองในตัวนางสีดาอย่างชัดเจน การที่นางสีดามีกายร้อนอาจเป็นแนวทางที่ช่วยปกป้องคุ้มครองนางสีดาให้รอดพ้นจากเงื้อมมือของทศกัณฐ์ได้โดยมิอาจเข้าใกล้หรือแตะต้องตัวนางสีดาได้ ผู้ศึกษามองว่า การมีกายร้อนของนางสีดาเป็นการรักษาความบริสุทธิ์

[4] ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ตอนที่พระลักษมีอวตารลงมาเกิดเป็นนางสีดา พระอิศวรมิได้ประทานพรให้แก่พระลักษมี (นางสีดา) ให้มีกายร้อน เพียงแต่อวยพรให้นางอย่ามีโรคภัยและให้มีความสวัสดีเท่านั้น

แม้จะเพียงการสัมผัสร่างกายภายนอกก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจที่มาพร้อมกับการมีกายร้อนของนางสีดาจะเห็นได้ในเรื่องพรหมจักรที่กล่าวว่า ทศกัณฐ์มิอาจถูกตัวนางสีดาเพราะกายร้อน ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งนั่นคือ ทศกัณฐ์กับนางสีดาเป็นพ่อลูกกัน หากไม่มีลักษณะพิเศษของนางสีดาดังกล่าวย่อมอาจทำให้ทศกัณฐ์อาจล่วงละเมิดทางเพศนางสีดาโดยที่นางสีดามิอาจป้องกันตัวเองได้ เพราะถูกกำลังและอำนาจของผู้ชายขืนบังคับ หากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวย่อมถือว่าเป็นการทำผิดตามครรลองคลองธรรมทางจารีตประเพณีของสังคมที่บิดากับบุตรร่วมประเวณีกัน อันส่งผลให้เห็นถึงความสมเหตุสมผลในการสร้างเกราะป้องกันร่างกายให้แก่นางสีดาโดยสร้างลักษณะพิเศษ “การมีกายร้อน” ดังที่ปรากฏกวีผู้แต่งสร้างคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับข้างต้น

1.6 การลุยไฟ

ลักษณะพิเศษที่ช่วยบ่งชี้ถึงความเป็นตัวตนของนางสีดาและเป็นที่รับรู้ในสังคมมากที่สุด คือ “การลุยไฟ” ลักษณะพิเศษดังกล่าวปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 และฉบับรัชกาลที่ 2 เท่านั้น กล่าวคือ เมื่อพระรามได้สังหารทศกัณฐ์แล้ว หลังจากนั้นพระรามจึงได้เรียกนางสีดาเข้าเฝ้า แต่พระรามกลัวคำครหาของเหล่าเทวดาและคนอื่นๆ หากตนจะไปอุ้มนางสีดามาเชยชมบนตัก จึงต้องระงับข้อกังขาโดยกล่าวถ้อยคำแสดงความไม่เชื่อใจในตัวนางสีดาโดยถามว่า นางสีดาได้สมบัติพัสถานของทศกัณฐ์ติดตัวอะไรมาบ้าง จึงทำให้นางสีดาเกิดความคับแค้นจึงขอพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตัวเองด้วยการลุยไฟ นางสีดาจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า หากนางไม่ซื่อสัตย์และนอกใจพระรามขอให้เพลิงจงสังหารตน แต่หากนางซื่อสัตย์ต่อสามีขอให้เพลิงอย่าทำอันตรายต่อตน เมื่อนางสีดาได้กระทำสัตย์อธิษฐานแล้ว เปลวเพลิงที่ลุกโชนก็มิอาจทำให้พระบาทของนางสีดาร้อนและยังมีดอกบัวมารองรับพระบาทของนางไว้ ดังความที่ว่า

๏ เดชะความสัตย์ที่ซื่อตรง	จะร้อนเบื้องบาทบงสุ์ก็หาไม่
มีประทุมทิพมาศอำไพ	เกิดขึ้นในกลางเพลิงกัลป์
ขยายแย้มผกาเกสร	ขจายจรรี่นรสหอมหวาน
รับรองบาทบงสุ์ทรงธาร	ทุกย่างบทมาลย์เทวี ฯ
	(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 3, 2549: 453)
๏ บันดาลเป็นโกสุมปทุมทอง	ขึ้นรับรองบาทามารศรี
เปลวไฟไม่ต้องนางเทวี	จรลีขึ้นไปบุษบัน ฯ
	(รามเกียรติ์ ร.2, 2553: 521 - 522)

“การลุยไฟ” ถือเป็นลักษณะพิเศษที่ถือว่ามีความโดดเด่นของนางสีดามากที่สุด เพราะลักษณะพิเศษดังกล่าวได้ช่วยบ่งบอกถึงความบริสุทธิ์ของนางสีดาที่ถือครองไว้อย่างชัดเจน แม้ว่านางสีดาจะมีความคับแค้นใจมากเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยหน้าที่ที่ต้องรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงของพระรามในฐานะสามี จึงทำให้นางสีดาจำยอมต้องพิสูจน์ตนเองด้วยการลุยไฟโดยจำต้องอ้างถึงเทวดาผู้อยู่เหนือธรรมชาติเป็นสักขีพยาน การลุยไฟ[5] ดังกล่าวถือเป็นขนบธรรมเนียมของสังคมอินเดียโบราณโดยกวีผู้แต่งรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ยังคงรับและสืบทอดอนุภาคดังกล่าวไว้ในเรื่องรามเกียรติ์[6] อีกทั้งการลุยไฟยังเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันความเป็นตัวตนของนางสีดาได้อย่างเด่นชัด เพราะพฤติกรรมและการแสดงออกของนางสีดาในการลุยไฟนั้น นอกจากจะช่วยยืนยันความบริสุทธิ์ของนางสีดาที่ถือครอง ยังเป็นการชี้ให้เห็นว่า ความบริสุทธิ์ของนางสีดายังรักษาทั้งกายและใจเพื่อสามีของตนเพียงผู้เดียว และพยายามปกป้องมิให้ทศกัณฐ์เข้าล่วงละเมิดทางเพศของตน อันเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระราม ประการสำคัญ การลุยไฟของนางสีดายังส่งผลต่อโครงเรื่อง

[5] บุญยงค์ เกศเทศ (2532: 228) กล่าวว่า เข้าใจว่าธรรมเนียมพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้หญิงโดยการลุยไฟนี้ น่าจะมาจากอินเดีย ด้วยมีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยไฟมาก ส่วนภิญโญ กองทอง (2544 : 89) ได้กล่าวว่า ในสังคมไทยเป็นพิธีกรรมที่ตราขึ้นเป็นตัวบทกฎหมายเพื่อใช้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของคนในสังคมไทย แต่ในกรณีนางสีดานั้น สีดาไม่ได้ทำผิด แต่ด้วยความน้อยใจที่พระรามถามตนเป็นเชิงเสียดสี นางจึงต้องการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง มิได้มีผู้กล่าวหานางอย่างตรงๆ การที่นางสีดาเลือกพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง จึงเป็นการยืนยันถึงความไม่หวั่นเกรงต่อความตายของนาง

[6] ส่วนรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 น่าจะรับอนุภาคเรื่องการลุยไฟของนางสีดามาจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1

กล่าวคือ หากนางสีดาไม่ยอมลุยไฟก็อาจจะทำให้ชะตาชีวิตของนางเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เกิดความขัดแย้งกับสังคมที่มีแต่คำครหานินทาทั้งต่อนางสีดาและพระราม และอาจทำให้โครงเรื่องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในลักษณะของสังคมที่มิอาจยอมรับในตัวของนางสีดาหรือการที่พระรามและนางสีดาถูกนินทาว่าร้าย จนทำให้นางสีดาไม่อาจดำรงอยู่ในสังคมได้ การลุยไฟจึงเป็นการรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงของตนเองและพระรามให้คงอยู่ จึงทำให้นางสีดาสยบยอมต่ออำนาจของสังคมโดยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนด้วยการลุยไฟเพื่อทำให้ดำรงชีวิตต่อไปได้

1.7 ธรณีแหวก

ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ช่วยตอกย้ำถึงความเป็นตัวตนของนางสีดาได้อย่างเด่นชัดมากยิ่งขึ้นนอกเหนือจากการลุยไฟ คือ “ธรณีแหวก” ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏในเรื่องรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 และรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 เท่านั้น และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งจิตอธิษฐานของนางสีดากับธรรมชาติที่สามารถเปิดพื้นที่ให้นางสีดาแสดงบทบาทดังกล่าว กล่าวคือ เมื่อพระรามได้พบพระมงกุฎและพระลบซึ่งต่างฝ่ายต่างได้ประลองศรจนรู้ว่าเป็นบิดากับบุตรกัน ทำให้พระรามออกเดินทางไปเชิญนางสีดากลับเมืองของตน แต่ทว่านางสีดาไม่กลับแต่ยินยอมให้พระโอรสทั้งสองเดินทางเข้าเมืองอยุธยาได้ หลังจากนั้นพระรามได้ออกอุบายว่าตนสิ้นพระชนม์ ทำให้นางสีดาเดินทางมาเคารพพระศพพร้อมกันแสงโศกเสียใจ แต่เมื่อนางสีดาทราบว่าพระรามโกหก ทำให้นางสีดาคับแค้นใจและเดินหนีจากพระราม แต่พระรามสั่งให้พระอนุชาทั้งสามพระองค์และหนุมาน ต่างช่วยกันจับนางสีดา ทำให้นางเกิดความคับแค้นใจอีกครั้งที่ไม่อาจหนีได้ จึงทำให้นางสีดาตั้งจิตอธิษฐานขอให้ธรณีแหวกไปยังเมืองนาค ดังความที่ว่า

จึ่งยอพระกรเหนือเกศ
เดชะสัจมั่นในสันดาน
ให้ช่องข้าไปยังเมืองนาค
พอสิ้นคำกัลยาวิลาวัณย์
เยาวเรศออกโอษฐ์อธิษฐาน
ขอพระสุธาธารอันเที่ยงธรรม์
พ้นจากพระนารายณ์รังสรรค์
แผ่นดินนั้นให้ช่องทันที ฯ
(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 4, 2549: 482)

วิ่งพลางนางนึกอธิษฐาน
เดชะสัจจาของข้านี้
ยังพิภพนาคาบาดาล
พอสิ้นคำรำพันทันใด
นมัสการเทวาทุกราศี
พระธรณีช่วยส่งลงไป
ให้พ้นอวตารจงได้
แผ่นดินแยกแทรกไปยังบาดาล ฯ
(รามเกียรติ์ ร.2, 2553: 521 - 522)

หลังจากที่นางสีดาตั้งจิตอธิษฐานแล้วเข้าไปยังเมืองนาค ท้าววิรุณนาคและนางรัตนาเทวีได้ต้อนรับและจัดแจงปราสาทให้นางสีดาอาศัยพร้อมข้ารับใช้ กล่าวได้ว่า ลักษณะพิเศษของนางสีดา “ธรณีแหวก” แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งของนางสีดากับพระราม อีกทั้งลักษณะพิเศษ “ธรณีแหวก” ของนางสีดาจะมีความสัมพันธ์กับการตั้งจิตอธิษฐานกับพระธรณี ลักษณะพิเศษดังกล่าวนับว่าเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงพลังของการตั้งจิตอธิษฐานที่จะเป็นเกราะป้อง กันนางสีดาให้รอดพ้นจากเหตุการณ์ที่นางสีดาไม่พึงประสงค์ได้ นอกเหนือไปจากการพิสูจน์ความสัตย์จริงของตนด้วยการลุยไฟก็ตาม นอกจากนี้พระธรณีได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับนางสีดาในฐานะผู้ช่วยย่อมทำให้เห็นว่า พลังเหนือธรรมชาติสามารถช่วยปกป้องคุ้มครองนางสีดาให้อยู่รอดปลอดภัย กล่าวได้ว่า การตั้งจิตอธิษฐานจะสัมพันธ์กับพลังเหนือธรรมชาติที่จะเป็นการสร้างเงื่อนไขและหนทางการอยู่รอดของนางสีดา ลักษณะพิเศษดังกล่าวยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงการส่งผลต่อโครงเรื่องในลักษณะความขัดแย้งกับตัวละครที่ว่า หากนางสีดาไม่ได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้ธรณีแหวกเพื่อช่วยให้นางหนีไปได้นั้น นางสีดาก็ไม่อาจหนีพ้นจากพระราม เพราะพระรามสั่งให้พระอนุชาทั้งสามพระองค์และหนุมานช่วยกันจับตัวนางสีดาไว้ ประกอบกับที่นางสีดาเจ็บแค้นใจเพราะรู้ว่าตนถูกหลอก จึงหาทางออกด้วยการตั้งจิตอธิษฐานขอให้ธรณีแหวกเพื่อให้ตนหนีจากพระรามไปยังเมืองนาค ส่วนในแง่ของการดำเนินเรื่องนั้น หากไม่มีลักษณะพิเศษดังกล่าว เรื่องอาจยุติที่นางสีดาอยู่ที่เมืองอยุธยา อีกทั้งบทบาทของนางสีดาและเนื้อเรื่องจะจบลงเพียงเท่านี้ ทำให้กวีผู้แต่งมิอาจเรียงร้อยเหตุการณ์อื่นๆที่จะทำให้เรื่องดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น

2. ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)

การพิจารณาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยที่สัมพันธ์และส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) นั้น จะแตกต่างจากการส่งผลต่อโครงเรื่อง กล่าวคือ ***จะไม่มีความขัดแย้งเป็นแกนกลางสำคัญ*** แต่จะเป็นการสร้างภาพให้นางสีดามีความพิเศษที่สูงส่งและแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ อีกทั้งลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์จะปรากฏทั้งหมด 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม 2) เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย 3) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน 4) เทวดาคอยดูแลรักษา 5) การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และ 6) การมีความรู้หลายภาษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม

ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่อยู่ในช่วงวัยเด็กนั้น คือ “นิ้วของพระฤษี (ชนก) เป็นน้ำนม” ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏให้เห็นในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเฉพาะฉบับรัชกาลที่ 1 และในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสานจะปรากฏอนุภาคดังกล่าวในเรื่องรามเกียรติ์เฉพาะ 3 เรื่องเท่านั้น ได้แก่ หอรมาน พรหมจักร และพระลัก – พระลาม กล่าวคือ หลังจากที่นางสีดาถูกลอย[7] พระฤษีได้พบธิดาองค์น้อยจึงอธิษฐานว่า หากธิดาองค์น้อยนี้เป็นผู้มี “บุญ” หรือมีลักษณะของผู้มี “เดชวาสนา” ขอให้มีน้ำนมไหลออกจากนิ้วมือของตนเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงดูธิดาองค์น้อยนี้ ยกเว้นเพียงในเรื่องหอรมานและพระลัก – พระลามที่เจ้ารัสสี (ฤษี) ไม่ได้ตั้งจิตอธิษฐานเกี่ยวกับบุญของธิดาองค์น้อย ดังความที่ว่า

๏ ถึงฝั่งจึ่งเปิดผอบมาศ เห็นอนงค์น้อยนาฏเฉลิมศรี
มีความโสมนัสยินดี ดั่งได้มณีจักรพรรดิ
.....
เดชะวาสนาเยาวมาลย์ จะเป็นแก่นสารไปภายหน้า
ให้นิ้วชี้เรามีศักดา เกิดเป็นธาราประโยธร ฯ
๏ บัดนี้นิ้วเป็นน้ำนม มีความชื่นชมสโมสร
ก็ให้องค์อัครราชบังอร ดูดกรต่างถันธารา
(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 1, 2549: 280)

“.....เจ้ารสีร่ำเพิงว่า “เด็กน้อยผู้นี้รอยว่าอยากนมชะแล” ว่าอั้นแล้วก็อธิฏฐานเชิงบุญว่า “ผี้ว่าเด็กผู้นี้ยังมีบุญดั่งอั้น ก็จุ่งหื้อปลายนิ้วมือแห่งกูเกิดมีน้ำนม หื้อเด็กน้อยผู้นั้นได้ดูดกินเทอะ” ว่าอั้น ก็เอานิ้วมือใส่ในปากแห่งเด็กยิงน้อยผู้นั้น อันว่าน้ำนมก็ไหลออกจากปลายมือเจ้ารสีนั้น เด็กน้อยผู้นั้นก็ดูกินหั้นแล เด็กน้อยผู้นั้นได้กินนมแล้ว ก็มีใจบานก็เต้นอยู่หั้นแล”

(พรหมจักร, 2522: 18)

“.....เมื่อพายุลนลวดใส่ชื่อว่านางสีดา ว่าอั้นหั้นแล เจ้ารสีก็เอานางผู้นั้นเลี้ยงไว้ หาหัวมันและลูกไม้มาป้อนบ่หื้อไห้หื้อร้องนั้นแล พั่นดั่งพระรสีอธิฏฐานนิ้วมือหื้อเป็นน้ำนมใส่ปากนางกุมารีน้อยผู้นั้น.....”

(หอรมาน, 2527: 48)

“.....เจ้าก็นิรมิตนิ้วมือให้ดูดกิน นางก็กินตางน้ำนมหอมหวานแซบ ดูอุ่นท้องมีให้อยู่สำบาย พระก็ทำเพียรเลี้ยงเจียระกาลนานยิ่ง....”

(พระลัก – พระลาม, 2518: 6)

ลักษณะพิเศษข้างต้นทำให้เห็นว่า นิ้วมือของพระฤษีกลายเป็นน้ำนมเพื่อใช้เลี้ยงธิดาองค์น้อย ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 และพรหมจักรนั้น พระฤษีได้อธิษฐานถึงว่า หากธิดาองค์น้อยมีบุญจริง ขอให้น้ำนมไหลออกจากนิ้วมือของตน

[7] ในเรื่องพระลัก – พระลาม นางสีดามิได้ถูกลอยแพ แต่นางสีดาถูกนำไปทิ้งไว้ในป่าหิมพานต์

ย่อมเป็นการชี้ให้เห็นถึงพลังของ “ผู้มีบุญ” ที่อยู่ในร่างของนางสีดา ถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของนางสีดา กล่าวคือ หากทว่านางสีดาไม่ใช่ผู้มีบุญก็จะไม่ปรากฏเหตุการณ์เหนือธรรมชาติเช่นนี้ นับเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่นางสีดาเพื่อให้เผชิญหน้ากับเหตุการณ์อันระทึกในโลกที่มีทั้งมนุษย์ ยักษ์ ลิงและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหนือความคาดคิดโดยอาศัยเงื่อนไขของผู้มีบุญที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลสิ่งมหัศจรรย์ให้เกิดขึ้นมาแต่กำเนิด ถือว่าเป็นลักษณะเป็น“ผู้มีบุญ” ที่ไม่ต้องการคำอธิบายใดๆ อีกทั้งกวีผู้แต่งรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ยังเน้นย้ำให้เห็นถึงสถานภาพของนางสีดาในฐานะของผู้มีบุญบารมีในลักษณะความเปรียบที่ว่า “ดั่งได้มณีจักรพรรดิ” เป็นนัยยะว่านางสีดาเปรียบเสมือนเป็นมณีของจักรพรรดิ และกวีผู้แต่งยังกล่าวว่าการที่พระฤษีชนกมาพบนางสีดาถือว่าเป็นบุญ ย่อมเป็นการชี้ชัดให้เห็นว่า นางสีดาเป็นผู้มีบุญอย่างแท้จริง ลักษณะพิเศษดังกล่าวเป็นการทำให้นางสีดามีความพิเศษที่ทำให้แตกต่างจากตัวละครอื่นๆ อย่างชัดเจน

2.2 เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย

เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย ถือว่าเป็นลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ปรากฏในเรื่องพรหมจักร ตลอดจนในรามเกียรติ์เรื่องอื่นๆ ได้แก่ ปรัมมเหียร หอรมานและควายทัวระพี แต่ทั้งนี้ในเรื่องพรหมจักรจะปรากฏเพียงอนุภาคเทวดานิรมิตเสื้อผ้าปกคลุมกายให้แก่นางสีดาเท่านั้น กล่าวคือ จะเป็นเหตุการณ์ที่สืบเนื่องมาจากตอนพระฤษีตั้งจิตอธิษฐานต่อเทวดาที่ดูแลป่าว่า หากธิดาองค์น้อยเป็นผู้มี “บุญ” ขอให้เทวดาจงดลบันดาลผ้าทิพย์ปกคลุมกายให้แก่ธิดาองค์นี้ ดังความที่ว่า

> “.....เจ้ารสีก็อธิษฐานซึ่งเทวดาอันรักษาในป่าที่นั้นว่า “ผี้ว่าบุญเด็กน้อยผู้นี้ ยังมีบุญหมั้นเที่ยงแท้ดั่งอั้น เทวดาเจ้าทั้งหลายจุ่งปันผ้านุ่งปกห่มเด็กน้อยผู้นี้เทอะ” เทวดาทั้งหลายก็นำมายังผ้าทิพเป็นเครื่องผู้ยิงนั้น มาหื้อกับด้วยเครื่องอาภรณะอันเป็นทิพทั้งมวลมาหื้อแก่เจ้ารสีเสี้ยงหั้นแล....”
>
> (พรหมจักร, 2522: 18)

ส่วนในเรื่องปรัมมเหียร หอรมานและควายทัวระพี ยังปรากฏให้เห็นลักษณะพิเศษของนางสีดาในลักษณะที่ว่า เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย เพราะพระอินทร์สั่งให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิตผ้าทิพย์และที่อยู่อาศัยให้แก่นางสีดา (เนรมิตปราสาท) โดยในคราแรกตอนที่นางสุชาดาลงจุติลงมาเกิดเป็นนางสีดา นางสุชาดาขอให้พระอินทร์ช่วยประสาทพรและดูแลตน เมื่อนางสีดาถูกลอยแพทำให้พระอินทร์รับรู้ความเป็นไปของนางสุชาดา (นางสีดา) จึงสั่งให้พระวิษณุกรรมมานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะขอยกเนื้อความในเรื่องปรัมมเหียรเพื่อเป็นตัวอย่าง (เพราะเนื้อเรื่องในเรื่องปรัมมเหียร หอรมานและควายทัวระพีมีความคล้ายคลึงกัน) ดังความที่ว่า

> “เมื่อนั้นอินทาธิราชตนอยู่ในชั้นฟ้าตาวติงสานั้น ก็หันนางกุมารีผู้นั้นหล้างจักสมฤทธิเปนคำปรารถนาแห่งตนดั่งอั้น ก็หื้อวิสุกัมมาเทวบุตรมาเนรมิตปราสาททิพย์ แลเครื่องอลังการณ์อันเป็นทิพย์ทั้งมวล ตั้งไว้หื้อนางสีดาในที่บ่ไกลแต่อาศรมบทแห่งเจ้ารัสสีนั้น”
>
> (ปรัมมเหียร, 2527: 3)

ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์พระฤษีตั้งจิตอธิษฐานต่อเทวดาที่รักษาป่า หากนางสีดาเป็นผู้ที่มี “บุญ” ขอให้เทวดานิรมิตเสื้อผ้าปกคลุมกาย เหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นการตอกย้ำว่านางสีดาเป็นผู้ที่มีบุญอีกครั้ง ทำให้เห็นถึงบุญของนางสีดาที่ทำให้เทวดาต้องนิรมิตผ้าทิพย์ปกคลุมกายและเป็นการต่อรองสร้างเงื่อนไขให้นางสีดาในลักษณะที่ว่า พระฤษีดำรงเพศอยู่ในป่า ไม่มีเสื้อผ้าให้ธิดาองค์น้อย จึงใช้วิธีการตั้งจิตอธิษฐานต่อเทวดาให้นิรมิตผ้าทิพย์ปกคลุมกายนางสีดาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ถึงแม้ว่านางสีดาจะไม่ได้กระทำเหตุการณ์นี้ด้วยตนเอง แต่ด้วยความเป็นผู้มีบุญของนางสีดาย่อมก่อให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นมา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอจัดให้เป็นลักษณะพิเศษของนางสีดาลักษณะหนึ่ง ส่วนในเรื่องปรัมมเหียร หอรมานและควายทัวระพี พระอินทร์สั่งให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิตผ้าทิพย์และที่อยู่อาศัยให้แก่นางสีดา (นิรมิตปราสาท) เนื่องจากนางสุชาดาขอให้พระอินทร์ช่วยประสาทพรและดูแลตน นับเป็นการชี้ให้เห็นว่านางสีดาคือผู้ที่มีบุญที่สูงส่งซึ่งมาจุติในโลกมนุษย์โดยมีพระอินทร์ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือนางสีดาให้อยู่รอดต่อไปได้

2.3 การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน

ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พิเศษที่เหนือธรรมชาติอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือ นางสีดาเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่านั้น กล่าวคือ หลังจากที่พระฤษีชนกพบธิดาองค์น้อย พระฤษีคิดว่าตนจะต้องบำเพ็ญเพียรภาวนาจึงสั่งให้นายโสมนำธิดาใส่ผอบดังเดิม จากนั้นพระฤษีจึงไปตามแนวชายป่าเพื่อฝากพระราชธิดาบุญธรรมของตนไว้ใต้ต้นพระไทรโดยได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า หากนางจะได้อยู่ใต้ร่มเศวตฉัตรกับองค์จักรพรรดิขอให้มีดอกบัวจากใต้ดินมารองรับ ทันใดนั้นก็มีบัวทองขึ้นมาทูนรองรับผอบที่บรรจุธิดาองค์น้อยไว้ ดังความที่ว่า

แม้นนางจะได้ร่วมเศวตฉัตร กับองค์จักรพรรดิเฉลิมศรี
จรรโลงโลกาประชาชี ธาตรีเป็นสุขสถาวร
จงบันดาลดวงทิพย์ปทุมมาศ อันโอภาสด้วยกลิ่นเกสร
ผุดมาขึ้นในดินดอน รับผอบบังอรด้วยบุญญา ฯ
๏ เดชะความสัตย์พระมุนี ทั้งบุญพระลักษมีเสน่หา
ก็เกิดเป็นบัวทองโสภา ขึ้นมากลางหลุมดั่งใจ
เบิกบานเกสรขจรรส พระดาบสหยิบเอาผอบใส่
แล้วสั่งศิษย์ร่วมหฤทัย จงกลบเกลี่ยดินให้เสมอดี ฯ
(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 1, 2549: 282)

จากความข้างต้น จะทำให้เห็นว่า พระฤษีชนกได้ตั้งจิตอธิษฐานขอฝากนางสีดาไว้ใต้ดินที่ต้นพระไทร นับเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า นางสีดาได้เจริญเติบโตใต้ดินโดยมีเทวดาพระไทรคอยดูแลรักษา และยังถือว่าได้นางสีดาเปรียบเสมือนธิดาของพระธรณีได้อีกลักษณะหนึ่งโดยมีแผ่นดินคอยโอบอุ้มรักษานางสีดา สิ่งที่น่าสนใจจะเห็นได้จากการตั้งจิตอธิษฐานของพระฤษีชนกที่ขอให้มีบัวทองผุดขึ้นมารองรับนางสีดา อีกทั้งเนื้อความที่ว่า *“แม้นนางจะได้ร่วมเศวตฉัตรกับองค์จักรพรรดิเฉลิมศรี จรรโลงโลกาประชาชี ธาตรีเป็นสุขสถาวร จงบันดาลดวงทิพย์ปทุมมาศ อันโอภาสด้วยกลิ่นเกสร”* ย่อมเป็นชี้ให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของนางสีดาที่เกี่ยวกับการต่อรองเงื่อนไขจากการตั้งจิตอธิษฐานของพระฤษีชนก เงื่อนไขดังกล่าวย่อมสัมพันธ์กับความเป็นผู้มี “บุญ” ของนางสีดา ดังความที่ว่า “ทั้งบุญพระลักษมีเสน่หา” ความเป็นผู้มีบุญของนางสีดาก่อให้เกิดบัวทองมารองรับนางไว้ จนทำให้เห็นว่าแผ่นดินเปรียบเสมือนพระมารดาของนาง สีดาและเปรียบเสมือนที่อยู่อาศัยของนางสีดาที่เจริญเติบโตรอวันที่พระฤษีชนกมาไถหานาง กล่าวได้ว่า แม้ว่านางสีดาไม่ได้กระทำบทบาทนั้นเอง แต่ด้วยพลัง “บุญ” ของนางสีดาย่อมทำให้เกิดเหตุการณ์เหนือธรรมชาติขึ้นมา จึงขอจัดลักษณะเรื่อง “การเจริญเติบโตใต้ดิน” เป็นลักษณะพิเศษของนางสีดาอีกลักษณะหนึ่ง

2.4 เทวดาคอยดูแลรักษา

ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ยังคงเกี่ยวเนื่องในช่วงวัยเยาว์นั้น ปรากฏให้เห็นลักษณะพิเศษเรื่อง “เทวดาคอยดูแลรักษา” อนุภาคดังกล่าวจะปรากฏเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่านั้น กล่าวคือ หลังจากที่พระชนกฝากฝังนางสีดาไว้ใต้ดินแล้ว เหล่าเทวดานางฟ้าต่างออกจากวิมานเพื่อเฝ้าถนอมเลี้ยงดูมิให้มีอันตรายและคอยขับกล่อมเสียงเพลงเพื่อให้นางสีดามีความจำเริญใจ ดังความที่ว่า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทวาน้อยใหญ่
ซึ่งสิงสู่อยู่รุกข์พระไทร เทพไทเจ้าป่าพนาลี
ได้ฟังพระมหาอาจารย์ อธิษฐานฝังองค์พระลักษมี
มีความเมตตาปรานี บอกกันอึงมี่เป็นโกลา
ต่างพาฝูงเทพนิกร ทั้งนางอัปสรพร้อมหน้า
ออกจากวิมานรัตนา มายังที่ฝังเยาวมาลย์ ฯ
๏ ครั้นถึงนั่งล้อมถนอมเลี้ยง ขับกล่อมจำเรียงเสียงหวาน
พิทักษ์รักษาพยาบาล มิให้มีเภทพาลภยันต์ ฯ
(รามเกียรติ์ ร.1 เล่ม 1, 2549: 282 - 283)

ลักษณะพิเศษของนางสีดาข้างต้น สืบเนื่องมาจากการเป็นผู้ที่มี “บุญ” อย่างแรงกล้า กวีผู้แต่งยังได้เน้นย้ำในเชิงเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ว่า “อธิษฐานฝังองค์พระลักษมี” เป็นการชี้ให้เห็นว่า นางสีดาคือองค์พระลักษมี อันเป็นการแสดงออกถึงภูมิหลังของนางสีดาที่สูงส่งในฐานะเทพนารีผู้ยิ่งใหญ่ 1 ใน 3 ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ความเป็นผู้มีบุญอย่างแรงกล้าส่งผลทำให้เกิดเหตุการณ์มหัศจรรย์ที่เหล่าเทวดาต่างมาช่วยดูแลรักษานางสีดามิให้เกิดอันตรายเมื่อครั้นวัยเยาว์หลังจากที่ได้ยินคำตั้งจิตอธิษฐานของพระฤษีชนกซึ่งช่วยทำให้นางสีดาเจริญเติบโตขึ้นมาสู่วัยสาวได้อย่างปลอดภัย นับเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะพิเศษอย่างเห็นได้ชัด

2.5 การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจและจะปรากฏในพระรามชาดกเท่านั้น นั่นคือ นางสีดามีของวิเศษและเวทมนต์คาถา กล่าวคือ หลังจากที่นางสีดาใช้มีดแทงคางพญาราพณาสวร ทำให้นางสีดาถูกลอยแพ พระอินทร์เล็งเห็นด้วยทิพย์จึงตั้งชื่อให้ว่า “สีดา” พระอินทร์จึงเนรมิตเรือสำเภาที่บรรจุอาหารทิพย์ให้ซึ่งเป็นเรือกายสิทธิ์ที่สามารถสั่งไปไหนได้ทุกที่ตามต้องการ อีกทั้งพระอินทร์ยังสอนคาถาที่ทำให้คนรักใคร่เมตตา ดังความที่ว่า

> “พระอินทร์เล็งเห็นเหตุตลอดแล้ว ลงมาที่แพนั้นแนะกุมารีให้รำลึกชาติได้ว่า เคยเป็นนางสุชาดา บัดนี้ตั้งชื่อให้ว่านางสีดาและนิรมิตสะเภาน้อยมีปราสาทบรรจุโภชนาหารของทิพย์ สอนกถาเมตตาอันบันดาลให้เป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย บอกว่าสำเภาลำนี้เป็นกายสิทธิ์ จะต้องการไปที่ไหน คอยอยู่ตำบลใด ให้ไปรับแห่งไหน สั่งได้ทั้งนั้น”
>
> (พระรามชาดก, 2507: 39)

ลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้นจะปรากฏเฉพาะในเรื่องพระรามชาดกเท่านั้น ทำให้เห็นว่า กวีผู้แต่งเรื่องพระรามชาดกสร้างสรรค์ให้นางสีดามีของวิเศษและมีเวทมนต์คาถา อาจสืบเนื่องมาจากการสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษดังกล่าวเป็นการสร้างความสมเหตุสมผลทางวรรณกรรม เพราะนางสีดาถูกลอยแพตั้งแต่ยังวัยเยาว์ ทำให้กวีผู้แต่งต้องสร้างเหตุการณ์โดยให้พระอินทร์ลงมามอบเรือกายสิทธิ์และสอนเวทมนต์คาถาที่ทำให้คนรักเพื่อเป็นการช่วยนางสีดาให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายภายนอก สาเหตุที่พระอินทร์ช่วยเหลือนางสีดาสืบเนื่องมาจากพระอินทร์ตระหนักรู้ว่า นางสีดาคือนางสุชาดา ผู้เป็นพระชายาของตนที่อวตารลงมาแก้แค้นทศกัณฐ์ซึ่งเคยจำแลงแปลงกายเป็นพระอินทร์ลอบเข้าหานาง กล่าวได้ว่า เวทมนต์คาถาดังกล่าวย่อมเป็นการส่งผลให้นางสีดาดำรงชีวิตได้ในสังคมที่นางต้องอยู่โดยลำพังเพื่อมิให้เกิดอันตรายต่อนางสีดา

2.6 มีความรู้หลายภาษา

ลักษณะพิเศษของนางสีดาประการสุดท้าย นั่นคือ มีความรู้หลายภาษา ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏในเฉพาะเรื่องพระรามชาดกเท่านั้น กวีผู้แต่งได้สร้างลักษณะพิเศษของนางสีดา “นางรู้แจ้งตัวหนังสือทั้งร้อยเอ็ด[8] ภาษา” อีกทั้งลักษณะพิเศษเรื่องมีความรู้หลายภาษานี้ จะสืบเนื่องจากเหตุการณ์ที่พระอินทร์ลงมามอบเรือกายสิทธิ์และสอนเวทมนต์คาถาให้แก่นางสีดา ดังที่ปรากฏในหัวข้อลักษณะพิเศษที่ 2.5 ชี้ให้เห็นว่า พระอินทร์รู้ว่านางสีดาคือนางสุชาดา จึงได้ลงมาช่วยเหลือนางสีดา การสร้างสรรค์ให้นางสีดามีลักษณะพิเศษในด้านมีความรู้ด้านภาษาหลายภาษาของนางสีดานั้น มีสาเหตุมาจากพระอินทร์ให้นางสีดาดื่มน้ำทิพย์ จึงทำให้นางรู้ภาษามากมายเพื่อใช้ในการสื่อสารในสังคมรามเกียรติ์ที่นางสีดาจำต้องดำรงชีวิตเพียงลำพัง ดังความที่ว่า

> “.....เมื่อให้นางสีดากินน้ำทิพย์น้อยหนึ่งแล้ว เขียนหนังสือให้ดู นางก็รู้แจ้งตัวหนังสือทั้งร้อยเอ็ดภาษา และสั่งว่าเมื่อไปถึงบ้านเมืองใด จงเขียนหนังสือไว้ ใครๆ มาเห็นจะรักใคร่เหมือนลูก”
>
> (พระรามชาดก, 2507: 39)

[8] คำว่า “ร้อยเอ็ด” ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556 :) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นจำนวนมากตั้งร้อย เช่น ร้อยเอ็ดพระนคร กล่าวได้ว่า ร้อยเอ็ดภาษา จึงเป็นความเปรียบแบบอติพจน์ที่กวีผู้แต่งพยายามเน้นย้ำให้เห็นว่า นางสีดามีความรู้ทางภาษาที่มากมาย

ลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้นถือว่า กวีผู้แต่งพระรามชาดกสร้างสรรค์ให้นางสีดามีความรู้หลายภาษา ลักษณะพิเศษดังกล่าวถือเป็นวิธีที่ช่วยทำให้นางสีดาสามารถอยู่รอดในสังคมได้เช่นเดียวกันกับในช่วงเวลาของผู้หญิงที่ต้องอยู่ตามลำพังโดยปราศจากการช่วยเหลือจากผู้ใด ถือเป็นชะตากรรมน่าสงสารที่นางสีดาจำต้องเผชิญอย่างโดดเดี่ยว นับเป็นการสร้างความเสน่หาและรักใคร่แก่ผู้ที่ได้พบเห็นนางสีดา กล่าวได้ว่า การที่นางสีดามีเวทมนต์คาถาและเขียนหนังสือซึ่งจะช่วยทำให้คนรักใคร่เมตตานั้น จะปรากฏผลชัดเจนในเหตุการณ์ที่พญานาคโอดถาลิกาพบเห็นนางสีดาแล้วเกิดความรู้สึกรักใคร่เอ็นดู จึงได้พานางสีดามายังเมืองบาดาล ส่วนนางศุลิกาชายานาคต่างก็มีความรักใคร่นางสีดาเหมือนลูกเช่นกัน จึงทำให้นางสีดาได้พักอาศัยอยู่ในเมืองนาค กล่าวได้ว่า ลักษณะพิเศษดังกล่าวถือเป็นการสร้างความรู้ทางภาษาและยังเป็นการส่งเสริมภาพของนางสีดาให้เป็น “ผู้มีปัญญา” อันนอกเหนือจากความเป็นผู้มีบุญที่กวีผู้แต่งรามเกียรติ์หลายฉบับพยายามเน้นย้ำในคุณสมบัติดังกล่าว ดังนั้นความมีปัญญาทางภาษาของนางสีดาทำให้นางสีดาสามารถเขียนหนังสือจนสามารถสื่อความคิดและทำให้คนรักใคร่เหมือนลูกด้วยพรอันประเสริฐจากพระอินทร์ อันส่งผลให้เกิดการสร้างเกราะป้องกันภัยให้แก่นางสีดาอีกทางหนึ่ง

กล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะพิเศษถือเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของตัวละครที่กวีพยายามสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งมีความแตกต่างจากตัวละครตัวอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ หากพิจารณาลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย จะพบว่า ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะมีหลากหลายลักษณะ ดังนั้นลักษณะพิเศษของนางสีดามีทั้งลักษณะที่ปรากฏร่วมกัน และมีลักษณะที่ปรากฏเฉพาะบางฉบับเท่านั้น อันเป็นการช่วยให้พิจารณาถึงความเป็นตัวตนของนางสีดาได้อีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะมีบทบาททั้งในด้านการส่งผลต่อโครงเรื่องและการส่งผลต่อการสร้างตัวละครนางสีดา กล่าวได้ว่า นางสีดาถือเป็นตัวละครหญิงที่อุดมไปด้วยลักษณะพิเศษที่มีมากมายหลากหลาย ทั้งนี้ในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยทั้งฉบับภาคกลาง ภาคเหนือและภาคอีสานจะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการเลือกสรร การปรับเปลี่ยนและการสร้างใหม่ อันจะช่วยทำให้นางสีดาที่ดำรงอยู่ในรามเกียรติ์ทุกฉบับของไทยมีตัวตนขึ้นมาโดยสามารถพิจารณาจากลักษณะพิเศษของนางสีดาที่มีทั้งลักษณะร่วมกันและแตกต่างกัน ดังตาราง

ลักษณะพิเศษของนางสีดา	ร.1	ร.2	ปรัมมเทียร	หอรมาน	พรหมจักร	ลังกาสิบโห	ควายทัวระพี	พระลักพระลาม	พระรามชาดก
1. การเปล่งเสียงตอนเกิด	✓								
2. การจุติมาเกิดเหนือดักทศกัณฐ์			✓	✓			✓		
3. การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์									✓
4. การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย						✓			
5. นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม	✓			✓	✓			✓	
6. เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย			✓	✓	✓		✓		
7. การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน	✓								
8. เทวดาคอยดูแลรักษา	✓								
9. การมีกายร้อน	✓	✓			✓				✓
10. การลุยไฟ	✓	✓							
11. ธรณีแหวก	✓	✓							
12. การมีของวิเศษและมีเวทมนต์คาถา									✓
13. การมีความรู้หลายภาษา									✓

ตารางแสดงลักษณะพิเศษของนางสีดาที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

หมายเหตุ : เครื่องหมาย ✓ หมายถึง ปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดา

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย” ย่อมช่วยทำให้เห็นการสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของกวีผู้แต่งให้แก่นางสีดาซึ่งทำให้มีคุณสมบัติพิเศษที่มีความแตกต่างและสูงส่งมากกว่าตัวละครหญิงอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะปรากฏทั้งหมด 13 ลักษณะ ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 มากที่สุด โดยเฉพาะช่วงนางสีดาในวัยเยาว์จะมีลักษณะพิเศษที่หลากหลายซึ่งจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 มากที่สุดเช่นเดียวกัน ประกอบกับสาเหตุที่สืบเนื่องมาจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่มีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นเรื่องจนถึงจบเรื่อง กล่าวได้ว่า กวีผู้แต่งรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 สร้างสรรค์ลักษณะพิเศษที่ปรากฏในฉบับนี้ฉบับเดียว ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน และ 3) เทวดาคอยดูแลรักษา ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ จะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาไม่เท่ากัน กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางจะเน้นตัดตอนเฉพาะที่มีฉากสงครามหรือบางฉบับตัดตอนในส่วนที่นางสีดามีบทบาทแต่ไม่ปรากฏลักษณะพิเศษดังกล่าวจึงไม่ได้นำมาเป็นข้อมูลศึกษาในครั้งนี้ ส่วนรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งฉบับภาคเหนือและภาคอีสานนั้น ลักษณะพิเศษของนางสีดาบางลักษณะจะมีร่วมกันกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 แต่สิ่งที่น่าสนใจจะอยู่ที่เรื่องพระรามชาดกและลังกาสิบโห เพราะจะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาเฉพาะในฉบับดังกล่าว กล่าวคือ กวีผู้แต่งเรื่องพระรามชาดกสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของนางสีดาที่แตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ ได้แก่ การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และการมีความรู้หลายภาษา หรือในเรื่องลังกาสิบโห จะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาเฉพาะฉบับนี้ ได้แก่ การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย

ลักษณะพิเศษของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย จะปรากฏทั้งสิ้น 13 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การจุติมาเกิดเหนือตักทศกัณฐ์ 3) การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ 4) การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย 5) นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม 6) เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย 7) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน 8) เทวดาคอยดูแลรักษา 9) การมีกายร้อน 10) การลุยไฟ 11) ธรณีแหวก 12) การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และ 13) การมีความรู้หลายภาษา ทั้งนี้ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะมีทั้งปรากฏร่วมกันในรามเกียรติ์และปรากฏเฉพาะรามเกียรติ์บางฉบับเท่านั้นดังที่ปรากฏในตารางข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ความหลากหลายทางลักษณะพิเศษของนางสีดาแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ทางด้านลักษณะพิเศษของตัวละครที่กวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับพยายามสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของนางสีดาขึ้นมาทั้งในลักษณะสืบทอดลักษณะพิเศษบางประการของนางสีดาอันแสดงออกถึงลักษณะพิเศษของนางสีดาร่วมกันและสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษของนางสีดาขึ้นมาใหม่

หากพิจารณาในมุมมองของวรรณกรรม ลักษณะพิเศษของนางสีดาจะส่งผลทั้งต่อโครงเรื่องและส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา) กล่าวคือ ***1) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อโครงเรื่อง*** จะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาทั้งหมด 7 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเปล่งเสียงตอนเกิด 2) การจุติเหนือตักของทศกัณฐ์ 3) การคว้ามีดแทงคางทศกัณฐ์ 4) การขอให้ไฟไหม้ร่างกาย 5) การมีกายร้อน 6) การลุยไฟและ 7) ธรณีแหวก ลักษณะพิเศษของนางสีดาดังกล่าวจะสืบเนื่องจาก***ความขัดแย้ง***ของนางสีดาที่มีต่อตัวละครอื่นๆ หรือในด้านอื่นๆ เป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า กวีผู้แต่งพยายามสร้างลักษณะพิเศษดังกล่าวขึ้นมาเพื่อใช้เป็นการสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของนางสีดาให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายที่เกิดขึ้นกับนางสีดา หรือเปลี่ยนแปลงชะตาชีวิตของนางสีดาไปในทางที่ดีขึ้นหรือเป็นการหาทางออกตามที่นางสีดาพึงประสงค์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างเงื่อนไขที่สืบเนื่องมาจากลักษณะพิเศษของนางสีดาในการดำเนินเรื่องต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและราบรื่น และ ***2) ลักษณะพิเศษที่ส่งผลต่อการสร้างตัวละคร (นางสีดา)*** จะปรากฏลักษณะพิเศษของนางสีดาทั้งหมด 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) นิ้วของพระฤษีเป็นน้ำนม 2) เทวดานิรมิตที่อยู่อาศัยและผ้าทิพย์ปกคลุมกาย 3) การเจริญเติบโตอยู่ใต้ดิน 4)เทวดาคอยดูแลรักษา 5) การมีของวิเศษและเวทมนต์คาถา และ 6) การมีความรู้หลายภาษา ลักษณะพิเศษดังกล่าวจะ***ไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง***ของนางสีดาที่มีต่อตัวละครหรือในด้านอื่นๆ ที่ปรากฏในเรื่อง แต่จะเป็นลักษณะของการสร้างภาพให้นางสีดามีความแตกต่างและมีความพิเศษที่เหนือชั้นกว่าตัวละครหญิงอื่นๆ ในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์

นอกจากนี้ลักษณะพิเศษของนางสีดายังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้มี **"บุญ"** ที่สูงส่งของนางสีดา ประกอบกับสถานภาพของนางสีดาที่เป็นเทวีคู่บารมีของพระนารายณ์ คือ พระลักษมี ส่วนในรามเกียรติ์ท้องถิ่น คือ นางสุชาดาและนางสุธรรมา ชายาของพระอินทร์ตามคติความเชื่อพระพุทธศาสนา และในลังกาสิบโห คือ เทพธิดาสิดาผู้บำเพ็ญภาวนาใต้ต้นนารีผลในป่าหิมพานต์ซึ่งอยู่ในบริบทความเชื่อในคติพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน นับเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่านางสีดาเป็นผู้มีบุญโดยแสดงออกผ่านการสร้างสรรค์ลักษณะพิเศษให้แก่นางสีดาของกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับให้มีคุณลักษณะพิเศษที่ร่วมกันและแตกต่างกันออกไปซึ่งจะเป็นการเชิดชูนางสีดาที่มีชาติกำเนิดอันสูงส่ง ประการสำคัญ ลักษณะพิเศษของนางสีดายังถือว่า เป็นการช่วยเผยตัวตนของนางสีดาให้เห็นเด่นชัดมากยิ่งขึ้นโดยพิจารณาจากลักษณะพิเศษที่มีอย่างหลากหลายซึ่งกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับพยายามสร้างสรรค์ให้ตัวละครหญิง "นางสีดา" นางเอกผู้ถือครองทั้งความดีและความงามไว้อย่างเต็มเปี่ยม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บาหยัน อิ่มสำราญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งสละเวลาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และช่วยขัดเกลาบทความชิ้นนี้

ขอขอบพระคุณโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. (ด้านมนุษยศาสตร์ - สังคมศาสตร์) ที่มอบเงินทุนสนับสนุนการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ประจำปีการศึกษา 2558

ขอขอบพระคุณอาจารย์นิธิวดี สวัสดี อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ช่วยขัดเกลาบทคัดย่อภาษาอังกฤษของบทความชิ้นนี้ให้มีความถูกต้องและสละสลวยมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2546). **ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ภาค 1 - 9.** เล่มที่ 1 - 2. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

ควายทัวระพี. (2528). **การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2555). **พระบรมราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 บทละครเรื่องรามเกียรติ์.** นนทบุรี : ต้นฉบับ.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2534). **บทเพลงและบทละครเรื่องรามเกียรติ์**. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี เล่มที่ 1. (2532). กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

บทละครเรื่องรามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนพระรามประชุมพลจนองคตสื่อสาร. (2541). ดาวรัตน์ ชูรัตน์, ชำระและอธิบาย. สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บุญทา ศรีพิมพ์ชัย, เจริญ อินต๊ะ และสมศักดิ์ วุฒิเฟย, ปริวรรต. (2527). "ปรัมมเหียร." ใน **ปรัมมเหียร หอรมาน**, 1 - 44. เชียงใหม่ : หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมลานนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). **สถานภาพสตรีไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ผะอบ โปษะกฤษณะ, ถอดความ. พินิจอักษร, หมื่น (เพิ่ม ทองมีสิทธิ์), ผู้แต่ง. นรากร, หมื่น (เลื่อง ทองมีสิทธิ์), คัดลอก. (2520). **วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี.** นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, ตรวจชำระ. (2518). **พระลัก - พระราม สำนวนเก่าของอีสาน.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2549). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์.** เล่มที่ 1 - 4. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาคาร.

เอกสารอ้างอิง

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2553). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์.** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : บริษัทไผ่ มีเดีย เซ็นเตอร์ จำกัด.

ภิญโญ กองทอง. (2544). “สีดา: ระหว่างความเป็นปุถุชนกับอุดมคติ.” ใน **วิถีทัศน์แห่งมนุษยศาสตร์ รวมบทความทางวิชาการในวาระครบรอบ 20 ปี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย**, 74 - 95. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

ม. ศรีบุษรา, แปลและเรียบเรียง. (2534). **ลังกาสิบโห (รามเกียรติ์ของไทยลื้อ).** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2554). **รามเกียรติ์ บทร้องและบทพากย์.** กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2556). **มิใช่เป็นเพียงนางเอก: ภาพสะท้อนจากละครสู่ชีวิตจริง.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : บริษัทสถาพรบุ๊ค จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน). (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม).

สารประเสริฐ, พระ และศรีอมรญาณ, หลวง, ถอดความ. (2507). **พระรามชาดก.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

สิงฆะ วรรณสัย, ปริวรรต. (2522). **ชาดกนอกนิบาตเรื่องพรหมจักร.** เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____, ปริวรรต. (2527). “หอรมาน.” ใน **ปรัมมเหียร หอรมาน**, 45 - 90. เชียงใหม่ : หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมลานนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต[1]

Self – politeness Strategies Used by Thai Male and Female Politicians in Answering Questions Broadcasted on Internet Concerning Their Conflict Situation

ฐิติภา คูประเสริฐ[2]
สมชาย สำเนียงงาม[3]

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “กลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิง เมื่อตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต ผลการศึกษาพบว่า เมื่อนักการเมืองเพศหญิงต้องตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต นักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองในการตอบคำถาม 3 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีตรงไปตรงมา (Baldly) กลวิธีปรับแต่งถ้อยคำ (with redress) และกลวิธีไม่ตรงประเด็น (off record) นอกจากนี้ยังพบอีกว่า นักการเมืองเพศหญิงใช้การคุกคามหน้าในการรักษาหน้าตนเองอีกด้วย

คำสำคัญ: *การรักษาหน้าตนเอง นักการเมือง ความขัดแย้ง อินเทอร์เน็ต*

Abstract

This study, “Self – politeness Strategies Used by Thai Male and Female Politicians in Answering Questions Broadcasted on Internet Concerning Their Conflict Situation.”, is aimed to study the self- politeness strategies that Thai male and female politicians used when they answered the questions about their conflict which were broadcasted on the internet. The result shows that the self – politeness strategies can be categorized into 4 groups: baldly, with redress, off record and face – threatening acts (FTA).

Keywords: *self – politeness, politician, conflict situation, internet*

บทนำ

บุคคลสาธารณะเป็นกลุ่มบุคคลในสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากคนในสังคม โดยคนในสังคมสามารถจดจำรูปร่างหน้าตา ชื่อ นามสกุล สมญานาม ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นได้ และไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะทำกิจกรรมใดก็มักเป็นจุดสนใจและเป็นที่จับตามองของคนในสังคมเสมอ นอกจากนี้บุคคลสาธารณะยังเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อคนในสังคมอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม พฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนทิศทางความเป็นไปของประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม บุคคลสาธารณะกลุ่มหนึ่งที่มีคุณลักษณะดังกล่าว คือ นักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง

ตั้งแต่อดีต สังคมไทยให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากรัฐต้องพึ่งพาเพศชาย และเพศชายเป็นกำลังสำคัญของรัฐทั้งในยามสงบ ซึ่งต้องรับผิดชอบงานตามการมอบหมาย ไม่ว่าจะเป็นงานบริหาร การปกครองจนถึงระดับงานโยธาต่าง ๆ และยามสงคราม ซึ่งต้องออกรบ ไล่จากระดับแม่ทัพ ผู้บัญชาการ ลงไปถึงระดับไพร่พลทั่วไป (สาขาวิชาศิลปศาสตร์

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “กลวิธีการนำเสนอภาพลักษณ์ของบุคคลสาธารณะในการตอบคำถามของสื่อมวลชน: กรณีความขัดแย้ง”

[2] นักศึกษาปริญญาเอก ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533: 379,381) เพศชายจึงเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญและเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและการปกครองบ้านเมืองโดยตรง ส่วนเพศหญิงจะมีความสำคัญน้อยกว่าเพศชาย และอยู่ใต้การบังคับบัญชาของเพศชายตลอดอายุขัย บทบาทสำคัญของเพศหญิงจะอยู่ภายในบ้านทั้งการปรนนิบัติ เอาอกเอาใจ และเคารพนบนอบสามี ตลอดจนดูแลบ้านเรือน (สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533: 374,381) เพศหญิงจึงเป็นเพศที่ไม่มีสิทธิแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งไม่ได้รับสิทธิให้เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง แต่ในปัจจุบันเราพบว่า สังคมได้เปิดโอกาสให้เพศหญิงได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเพศชายในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการประกอบอาชีพ อาชีพนักการเมือง ซึ่งเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการปกครองจึงกลายเป็นอาชีพหนึ่งที่เพศหญิงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ

บทบาทของนักการเมืองเพศหญิงที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองจะเห็นได้อย่างชัดเจนในเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ตั้งแต่เหตุการณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้ง นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีเพศหญิงคนแรกของประเทศไทยแล้ว ยังทำให้คนในสังคมต่างจับตามองบทบาทในการบริหารและแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองอีกด้วย หลังจากเหตุการณ์นั้น นักการเมืองเพศหญิงก็มีบทบาททางการเมืองการปกครองและได้รับความสนใจจากคนในสังคมอีกครั้งในเหตุการณ์ที่รัฐบาลเสนอร่างกฎหมายพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม และร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าด้วยที่มาของสมาชิกวุฒิสภาเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2556 ในเหตุการณ์นี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพศหญิงทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านได้อภิปรายเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ อย่างมีสีสันในสภาผู้แทนราษฎร อาทิเช่น นางขัตติยา สวัสดิผล นางสาวรังสิมา รอดรัศมี นางนาถยา เบญจศิริวรรณ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น ร่างกฎหมายพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมดังกล่าวยังทำให้เกิดการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลของกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือกลุ่ม กปปส. ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 – 2557 และในเวลาใกล้เคียงกันก็เกิดการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือกลุ่ม นปช.ในปี พ.ศ. 2556 – 2557 เช่นเดียวกัน ช่วงเวลาดังกล่าว เราได้เห็นบทบาทของนักการเมืองเพศหญิงในการขับเคลื่อนการชุมนุมหลายคน ไม่ว่าจะเป็น นางสาวจิตภัสร์ กฤดากร นางทยา ทีปสุวรรณ ร้อยโทหญิงสุนิสา เลิศภควัตร นางธิดา ถาวรเศรษฐ เป็นต้น

ในการทำกิจกรรมทางการเมืองของนักการเมืองเพศหญิงดังกล่าวอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจากนักการเมืองแต่ละคนมีทัศนคติ ความคิด หรือเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งเรื่องราวความขัดแย้งเหล่านี้เป็นเรื่องที่สื่อมวลชนนำมาเสนอ เนื่องจากเป็นข่าวประเภทหนึ่งที่คนในสังคมติดตามและให้ความสนใจ สื่อมวลชนนำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งเหล่านี้ในรูปแบบที่หลากหลาย รูปแบบหนึ่งที่นำมาใช้ คือ การสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอข้อมูลและรายละเอียดที่ได้จากการการสัมภาษณ์ผ่านสื่อหลายประเภท สื่อประเภทหนึ่งที่สื่อมวลชนเลือกใช้ คือ สื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งในปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปสู่คนจำนวนมากในเวลาที่รวดเร็วกว่าสื่อชนิดอื่น และการพัฒนาของระบบการสื่อสารที่ก้าวหน้าทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข่าวสารได้ทุกที่ทุกเวลา นอกจากนี้สื่อดังกล่าวยังมีระบบการจัดเก็บข้อมูลข่าวสารไว้ในฐานข้อมูลเป็นระยะเวลานานอีกด้วย ซึ่งทำให้ผู้บริโภคสามารถรับชมข่าวสารที่ตนเองต้องการย้อนหลังได้

การนำเสนอการสัมภาษณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ตของสื่อมวลชนทำให้นักการเมืองต้องระมัดระวังในการตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณี เนื่องจากไม่เพียงแต่นักข่าว ซึ่งเป็นผู้ถามคำถามจะเป็นผู้รับสารในลำดับแรกเท่านั้น แต่เมื่อบทสัมภาษณ์ของนักการเมืองเผยแพร่ทางสื่อ คนในสังคมและคู่กรณีก็เป็นผู้รับสารในลำดับต่อมาอีกด้วย ถ้านักการเมืองไม่ระมัดระวังในการตอบคำถาม อาจมีผลกระทบต่อตนเอง กล่าวคือ อาจทำให้ความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณีมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น หรืออาจทำให้ตนเองไม่ได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับจากคนในสังคม ซึ่งส่งผลต่อการได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนของคนในสังคมให้ทำหน้าที่บริหารและปกครองบ้านเมืองต่อไป เมื่อการได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับจากคนในสังคมมีความสำคัญต่อหน้าที่การงานของนักการเมือง นักการเมืองจึงต้องรักษาหรือปกป้องสิ่งนี้ไว้ ซึ่งก็คือ การรักษาหรือปกป้อง "หน้า" ของตนเอง

แนวคิดเรื่อง "หน้า" นี้ บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson) ได้ยืมความคิดนี้มาจากกอฟฟ์แมน (Goffman) ว่า เป็นคุณค่าด้านบวกทางสังคมของบุคคลที่ทุกคนมักเรียกร้องให้ตนเองในช่วงเวลาที่มีการติดต่อกับผู้อื่น หน้าเป็นภาพลักษณ์ของตนเองที่น่าจะได้รับการยอมรับในส่วนที่ตนเองได้กระทำการใด ๆ ให้กับสังคม ซึ่งก็อาจจะเป็นภาพลักษณ์ที่บุคคลอื่น ๆ มีส่วนรวมอยู่ก็ได้ (Goffman, 1967: 5 อ้างถึงใน สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2549: 122) "หน้า" จึงหมายถึง การยกย่องนับถือตนเองของแต่ละบุคคลในที่สาธารณะ ทั้งนี้เพราะแต่ละบุคคลในสังคมมีหน้าด้วยกัน 2 แบบ คือ หน้าด้านลบ ซึ่งเป็นความต้องการที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ต้องการให้ผู้อื่นมาสกัดกั้นหรือขัดขวางความเป็นตัวเองของบุคคลนั้น และหน้าด้านบวก ซึ่งเป็นความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง ความต้องการให้ผู้อื่นชื่นชอบ ความต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในตัวบุคคลนั้น ๆ (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2549: 122-123)

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองพบว่า งานวิจัยของนิจจาภา วงษ์กระจ่าง (2545) ซึ่งศึกษาเรื่อง "กลวิธีการรักษาหน้าในการตอบคำถามของนักการเมืองไทย" ได้นำแนวทางของวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) มาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยได้นำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีความสุภาพ (Politeness strategies) ของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson) มาใช้ในการศึกษากลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองไทย ผลการศึกษาพบว่า นักการเมืองไทยใช้รูปแบบกลวิธีความสุภาพที่หลากหลายเพื่อรักษาหน้าตนเอง แม้ว่างานวิจัยของนิจจาภา วงษ์กระจ่าง จะศึกษากลวิธีรักษาหน้าตนเองของนักการเมือง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่านิจจาภาได้ศึกษากลวิธีการรักษาหน้าตนเองในสถานการณ์ที่หลากหลาย มิได้เจาะจงลงไปในสถานการณ์ความขัดแย้งดังเช่นในการศึกษานี้ นอกจากนี้นิจจาภายังมิได้นำตัวแปรทางสังคมอาทิเช่น เพศ เรื่องที่พูด เป็นต้น มาใช้ร่วมในการศึกษาการรักษาหน้าตนเองอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาว่า นักการเมืองเพศหญิงเลือกใช้รูปแบบของการรักษาหน้าตนเองรูปแบบใดบ้างในสถานการณ์ที่ตนเองต้องตอบคำถามเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณี ทั้งนี้คำว่า "นักการเมือง" ในบทความนี้ หมายรวมถึง ผู้นำทางการเมือง ด้วย

วัตถุประสงค์

ศึกษาการใช้กลวิธีการรักษาหน้าตนเองในการตอบคำถามของนักการเมืองเพศหญิงกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต

ขอบเขตในการศึกษา

1. ศึกษาการตอบคำถามของนักการเมืองเพศหญิงผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตเท่านั้น
2. ศึกษาการตอบคำถามของนักการเมืองเพศหญิงในกรณีความขัดแย้งกับนักการเมืองด้วยกันเท่านั้น
3. ศึกษาการตอบคำถามของนักการเมืองเพศหญิงในสถานการณ์การสัมภาษณ์สด ซึ่งไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการสัมภาษณ์ในรายการสัมภาษณ์
4. ศึกษาการตอบคำถามของนักการเมืองเพศหญิงผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต โดยใช้กลวิธีความสุภาพของ บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinsion) เฉิน (Rong Chen) และวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์
5. ศึกษากลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงในการตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตที่เป็นวัจนภาษาเท่านั้น

วิธีดำเนินการศึกษา

1. รวบรวมวิดีโอคลิปที่นักการเมืองเพศหญิงตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งระหว่างปี พ.ศ. 2555 – 2557 ซึ่งปรากฏในฐานข้อมูลและสามารถค้นหาข้อมูลย้อนหลังได้จากเว็บไซต์ www.youtube.com ได้แก่ วิดีโอคลิปของนาวสาวรังสิมา รอดรัศมี 3 คลิป นางขัตติยา สวัสดิผล 1 คลิป นางนาถยา เบ็ญจศิริวรรณ 1 คลิป นางธิดา ถาวรเศรษฐ 3 คลิป และนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 15 คลิป รวมวิดีโอคลิปทั้งสิ้น 23 คลิป

2. นำวิดีโอคลิปในข้อที่ 4.1 มาคัดเลือก โดยเลือกเฉพาะวิดีโอคลิปเพียงคลิปเดียวที่นักการเมืองเพศหญิงแต่ละคนใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์มากที่สุด รวมทั้งสิ้น 5 คลิป เป็นเวลาทั้งสิ้น 56 นาที 5 วินาที ได้แก่

2.1 วิดีโอคลิปสัมภาษณ์นางสาวรังสิมา รอดรัศมี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสงครามพรรคประชาธิปัตย์ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ซึ่งให้สัมภาษณ์หลังจากที่ได้ตั้งกระทู้ถามสดเกี่ยวกับภารกิจส่วนตัวของนายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตรที่เดินทางไปโรงแรมโฟซีซั่นระหว่างการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในสถานการณ์นี้นางสาวรังสิมามีความประสงค์ให้นายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ถามสดในสภาผู้แทนราษฎรด้วยตนเอง แต่ประธานสภาผู้แทนราษฎรให้บุคคลอื่นในฝ่ายรัฐบาลเป็นผู้ตอบกระทู้ถามสดแทน และให้นางสาวรังสิมายุติการตั้งกระทู้ถามสดเกี่ยวกับเรื่องราวดังกล่าว เนื่องจากเป็นเรื่องราวส่วนตัวของนายกรัฐมนตรี ทำให้นางสาวรังสิมาไม่พอใจ และเกิดความวุ่นวายขึ้นในสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้เหตุการณ์นี้ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ร่วมกันเดินออกจากห้องประชุมอีกด้วย (20 นาที 14 วินาที)

2.2 วิดีโอคลิปสัมภาษณ์นางขัตติยา สวัสดิผล ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งให้สัมภาษณ์นักข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ที่นางสาวรังสิมา รอดรัศมี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสงครามพรรคประชาธิปัตย์นำเก้าอี้ของประธานสภาผู้แทนราษฎรลงจากบัลลังก์ เนื่องจากต้องการแสดงเชิงสัญลักษณ์ว่า ประธานสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่ไม่เหมาะสม แต่นางขัตติยา สวัสดิผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อพรรคเพื่อไทยไม่เห็นด้วย จึงเกิดการยื้อแย่งเก้าอี้ของประธานสภาผู้แทนราษฎร และมีข่าวว่านางสาวรังสิมา รอดรัศมีและนางขัตติยา สวัสดิผล ทำร้ายร่างกายกัน (4 นาที)

2.3 วิดีโอคลิปสัมภาษณ์นางนาถยา เบ็ญจศิริวรรณ ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ซึ่งให้สัมภาษณ์หลังจากเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายในรัฐสภาในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเรื่องที่มาของสมาชิกวุฒิสภา เหตุการณ์นี้ทำให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจของรัฐสภาเข้ามาควบคุมตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ออกจากห้องประชุม และนางนาถยาได้ลุกขึ้นประท้วงการกระทำดังกล่าวของประธานสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้นางนาถยา เบ็ญจศิริวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ยังได้ปะทะคารมกับนางขัตติยา สวัสดิผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยระหว่างการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้นอีกด้วย โดยนางขัตติยาได้กล่าวคำพูดที่ไม่เหมาะสม นางนาถยาจึงขอให้นางขัตติยาถอนคำพูด (7 นาที 23 วินาที)

2.4 วิดีโอคลิปสัมภาษณ์นางธิดา ถาวรเศรษฐ ประธานแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือ นปช. ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ซึ่งให้สัมภาษณ์หลังจากที่กลุ่มของตนชุมนุมเพื่อสนับสนุนรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และแสดงความไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ กปปส. ซึ่งนำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณใช้ยุทธวิธีในการกดดันรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร โดยเดินเท้าไปใน 13 จุดทั่วกรุงเทพมหานครเพื่อให้ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลออกมาร่วมชุมนุมต่อต้านรัฐบาลกับกลุ่มของตน (13 นาที 14 วินาที)

2.5 วิดีโอคลิปสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2556 ซึ่งให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการดูแลสถานการณ์การชุมนุมของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ซึ่งนำโดยนายสุเทพ เทือกสุบรรณ สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่กลุ่ม กปปส. ชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการเพื่อล้มล้างระบอบทักษิณและจัดตั้งสภาประชาชน (11 นาที 41 วินาที)

3. ถ้าวิดีโอคลิปใดปรากฏการตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ ก่อน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกรณีความขัดแย้ง หรือแถลงข่าวก่อนที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของตนเองและคู่กรณี ผู้วิจัยจะนำเฉพาะบทสัมภาษณ์ที่ตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งมาวิเคราะห์เท่านั้น

กลวิธีความสุภาพกับการรักษาหน้า

บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson) ได้กล่าวถึงการแสดงความสุภาพโดยใช้ภาษาในแบบตะวันตกว่า ความสุภาพในภาษาเป็นวิธีการต่างๆ ที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้ในการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการสื่อสารนั้นเป็นการคุกคามหน้า เนื่องจากหน้าเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคง เสียไปได้ หรือเพิ่มพูนได้ (กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์และธีรนุช โชคสุวณิช, 2551: 128) ผู้ใช้ภาษาจึงไม่ได้สื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ขอความช่วยเหลือ สารภาพผิด หรือเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ผู้ใช้ภาษายังต้องพยายามเลือกกล่าวถ้อยคำที่เป็นการกระทำคุกคามหน้าผู้อื่นให้ลดน้อยลง (สุจริตลักษณ์ ดีผดุง, 2549: 123) ซึ่ง "หน้า" ของบราวน์และเลวินสันที่ต้องรักษาไว้ (1987: 62) ประกอบด้วยหน้าด้านบวก คือ ความต้องการที่จะให้ผู้อื่นชื่นชม และยอมรับคุณสมบัติที่ผู้ใช้ภาษามี และหน้าด้านลบ คือความต้องการที่จะไม่ถูกผู้อื่นรบกวนและลิดรอนสิทธิของตน

ส่วนการแสดงความสุภาพโดยใช้ภาษาในแบบของคนไทยนั้น วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2557) ได้กล่าวถึงไว้ในบทความเรื่อง "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการแสดงความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ" ว่า ความสุภาพในภาษา คือ วิธีพูด การใช้คำที่แสดงถึงท่าทีและความรู้สึกของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังและเรื่องราวที่พูดถึง ท่าทีและความรู้สึกที่แสดงความสุภาพในภาษาไทย คือ ท่าทีที่ยกย่อง ให้เกียติผู้ฟัง และถ่อมตนของผู้พูด การใช้ภาษาที่สื่อความนอบน้อมตนและยกย่องผู้ฟัง คือ การแสดงความสุภาพ ซึ่งพบได้จากการใช้คำแทนตัวผู้พูดและผู้ฟัง เช่น คุณ ท่าน พ่อ ป้า หัวหน้า อาจารย์ เป็นต้น โดยการเลือกใช้คำขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง วัย เพศ และตำแหน่งหน้าที่ของผู้ฟัง และพบได้จากคำช่วยแสดงความสุภาพ เช่น คุณ ท่าน กราบ ขอ เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงความสุภาพโดยใช้ภาษาของบราวน์และเลวินสัน และวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ในข้างต้น พบว่า การใช้ภาษาแสดงความสุภาพดังกล่าวเอื้อต่อการรักษาหน้าของผู้อื่นเป็นหลัก แต่ในบางสถานการณ์ผู้พูดใช้ภาษาแสดงความสุภาพเพื่อเน้นในการรักษาหน้าของตนเอง โดยเฉพาะในสถานการณ์ความขัดแย้ง ผู้พูดต้องใช้กลวิธีในการรักษาหน้าตนเองเพื่อปกป้องชื่อเสียง และเกียรติยศของตนเอง ซึ่งเฉิน (Rong Chen) (2001: 90) ได้กล่าวถึงการรักษาหน้าตนเองไว้ว่า เมื่อผู้พูดใช้วัจนกรรมที่คุกคามหน้าตนเอง หรือหน้าของตนเองถูกคุกคามโดยวัจนกรรมของผู้อื่น ผู้พูดจะพยายามรักษา หรือฟื้นฟูหน้าตนเองด้วยการใช้ภาษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความสุภาพให้กับตนเอง

ในการศึกษากลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตนั้น ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown &Levision) เฉิน (Rong Chen) และวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เห็นลักษณะการใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิง

กลวิธีรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิง

ในสถานการณ์ที่นักการเมืองเพศหญิงต้องตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของตน นักการเมืองเพศหญิงจะใช้กลวิธีรักษาหน้าตนเอง 2 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีความสุภาพ และการคุกคามหน้า

<u>1. กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเอง</u>

นักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองในการตอบคำถาม 3 กลวิธี ได้แก่ กลวิธีตรงไปตรงมา (baldly) กลวิธีปรับแต่งถ้อยคำ (with redress) และกลวิธีไม่ตรงประเด็น (off record) การใช้กลวิธีการตอบคำถามทั้ง 3 กลวิธีดังกล่าวใช้เพื่อรักษาหน้าด้านบวกของผู้พูด คือ ความต้องการที่จะให้คนในสังคมชื่นชม และยอมรับคุณสมบัติที่ผู้พูดมี ดังนี้

1.1 กลวิธีตรงไปตรงมา (baldly)

กลวิธีนี้ผู้พูดจะใช้เมื่อประเมินแล้วว่า ข้อมูลหรือรายละเอียดที่ตนเองให้ไปนั้นทำให้ตนเองเสียหน้าน้อยที่สุด หรือไม่ได้ทำให้ตนเองเสียหน้า นักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีตรงไปตรงมาในการตอบคำถาม 2 กลวิธี ได้แก่ การยอมรับ และการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา

1.1.1 การยอมรับ คือ ผู้พูดยอมรับในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรณีความขัดแย้ง ซึ่งผู้พูดในผลัดที่ 1 ได้กล่าวหรือตั้งสมมติฐานไว้ว่า เป็นข้อมูลหรือสมมติฐานที่ถูกต้อง เช่น

นักข่าว: คือ แค่อยากรู้เท่านั้นว่า ไปทำอะไรส่วนตัว หรือการงาน ขอให้มาตอบเถอะว่า มันเรื่องส่วนตัวก็พอใจแล้ว คนอื่นอย่ามาตอบ คนอื่นตอบไม่ได้ เพราะไม่ได้อยู่ด้วยกัน

รังสิมา : **ใช่ ใช่ ใช่**

นางสาวรังสิมาใช้ถ้อยคำว่า “ใช่ ใช่ ใช่” เพื่อยอมรับว่า ข้อมูลที่นักข่าวได้กล่าวหรือตั้งสมมติฐานไว้ในผลัดที่ 1 ว่า นางสาวรังสิมาตั้งกระทู้ถามสดนายกรัฐมนตรีเพราะต้องการทราบรายละเอียดเกี่ยวกับภารกิจของนายกรัฐมนตรีที่โรงแรมโฟซีซั่น และต้องการให้นายกรัฐมนตรีมาตอบกระทู้ถามสดด้วยตนเองนั้น เป็นข้อมูลหรือสมมติฐานที่ถูกต้องว่า ตนเองมีความต้องการเช่นนั้นจริง

การใช้กลวิธีการยอมรับเป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความรับรู้ของตนเองกับผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องราวความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

1.1.2 การปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา คือ ผู้พูดปฏิเสธข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกรณีความขัดแย้งที่ผู้พูดในผลัดที่ 1 กล่าวหรือตั้งสมมติฐาน โดยใช้คำว่า “ไม่” หรือใช้คำซ้ำ ซึ่งเป็นคำปฏิเสธ เพื่อปฏิเสธหรือเน้นย้ำว่า ไม่ได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณี หรือไม่ได้เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณีตามที่คู่กรณีได้กล่าวอ้าง หรือไม่ได้กระทำบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณี เช่น

นักข่าว: ตกลงเนี่ยะ ถูกตบหรือเปล่าฮะ

ขัตติยา: **ไม่โดน ๆ ๆ ไม่ใช่ มันไม่ได้มีการตบกันเกิดขึ้นด้วย**เดียร์ต้องขอพูดตรง ๆ คือ มันมีการที่เพราะว่าทางท่าน ส.ส.รังสิมาเนี่ยะไปดึงเก้าอี้ของท่านประธานท่าน ส.ส.รังสิมากับ ส.ส.ชายประชาธิปัตย์คนนึง.....

นางขัตติยาตอบคำถามโดยใช้คำซ้ำว่า “ไม่โดน ๆ ๆ” และใช้คำว่า “ไม่” ในถ้อยคำที่ว่า “ไม่ใช่ มันไม่ได้มีการตบกันเกิดขึ้นด้วย” เพื่อให้ข้อมูลว่า ตนเองไม่ได้ถูกนางสาวรังสิมาตบ และไม่ได้มีเหตุการณ์ความขัดแย้งในลักษณะนั้นเกิดขึ้นดังที่ผู้พูดในผลัดที่ 1 ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า นางขัตติยาอาจถูกนางสาวรังสิมาทำร้ายร่างกายจากเหตุการณ์การยื้อแย่งเก้าอี้ประธานสภาผู้แทนราษฎร

การปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมาใช้เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความรับรู้ของตนเองกับผู้รับสาร โดยปฏิเสธเรื่องราวที่ไม่มีมูลความจริงที่ผู้รับสารได้รับมา เพื่อให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งระหว่างผู้พูดและคู่กรณี

1.2 กลวิธีปรับแต่งถ้อยคำ (with redress)

กลวิธีนี้ผู้พูดใช้เมื่อรู้สึกว่า หน้าของผู้พูดถูกคุกคามโดยคนอื่น หรือโดยตนเอง เพื่อบรรเทาการเสียหน้าของตนเอง โดยการตกแต่งถ้อยคำ นักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีความสุภาพในรูปแบบของการปรับแต่งถ้อยคำ 6 กลวิธี ได้แก่ การให้เหตุผล การยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง การเพิ่มเติมข้อมูล การแก้ไขสมมติฐานของคู่กรณี การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณี และการลดความรุนแรงของเหตุการณ์ ดังนี้

1.2.1 การให้เหตุผล คือ ผู้พูดชี้แจงที่มา หรือสาเหตุที่ตนเองต้องกระทำบางอย่าง หรือไม่สามารถกระทำบางอย่างได้ เช่น

นักข่าว: คุณรังสิมา วันนี้ถามหน่อย เอาละเริ่มต้นเลย ทำไมถึงตั้งกระทู้สดเรื่อง ว.5 ชั้น 7 โฟซีซั่น ทั้ง ๆ ที่เรื่องนี้มันผ่านมาหลายวันแล้วคะ

รังสิมา: อ๋อ ที่ต้องตั้งเรื่อง**เพราะว่า (1) มีพี่น้องประชาชนมาถามว่า ส.ส. ไอ้ ว.5 เนี่ยะมันหมายถึงอะไร แล้วก็ โฟซีซั่นเนี่ยะ มันชื่อเป็ดย่างใช่ไหมน่ะ แล้วก็ถามว่า แล้วนายกเนี่ยะ ทำไมเอาเวลาราชการเนี่ยะ ไป อา...โรงแรมโฟซีซั่น อันนี้ข่าวที่มันออกเนี่ยะ** (2) แต่ละคนที่มาให้สัมภาษณ์เนี่ยะ ลิ่วล้อของท่านนายกเนี่ยะ ให้แต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน มันก็เลยทำให้เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยของประชาชน *(3) แล้วก็ดิฉันเนี่ยะ เห็นว่านายกรัฐมนตรีเนี่ยะ เอาเวลาประชุมสภาวันพุธเนี่ยะ แทนที่จะมาประชุมสภา ทำไมไปเออ โฟซีซั่นในเวลาบ่าย 2 โมงถึง 4 โมงเย็น เพราะฉะนั้นก็เลยถามกระทู้นี้*.....

นางสาวรังสิมาใช้ถ้อยคำว่า “เพราะว่า” เพื่อชี้แจงถึงที่มาหรือสาเหตุที่ตนเองตัดสินใจกระทำบางอย่าง ในที่นี้คือการตั้งกระทู้ถามสดเกี่ยวกับว.5 ชั้น 7 โฟซีชั่นในสภาผู้แทนราษฎร คือ ความสงสัยของประชาชน การให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกันของฝ่ายคู่กรณี และความสงสัยของตนเองเกี่ยวกับการกระทำของนายกรัฐมนตรี

การใช้กลวิธีการให้เหตุผลเพื่อแสดงให้ผู้รับสารเห็นว่า สิ่งที่ตนเองตัดสินใจกระทำ หรือตัดสินใจไม่กระทำลงไปนั้นมีที่มาหรือสาเหตุ ตนเองไม่ได้กระทำหรือไม่กระทำโดยไม่มีเหตุผล หรือใช้อารมณ์ในการกระทำสิ่งต่าง ๆ แต่อย่างใด

1.2.2 การยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง คือ ผู้พูดใช้รูปภาษาที่แสดงความเคารพนับถือ โดยใช้คำสรรพนาม ตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือใช้ทั้งคำสรรพนามร่วมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน เพื่อถ่อมตัวและยกย่องทั้งฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง เช่น

นักข่าว: ตกลงเนี่ยะ ถูกตบหรือเปล่าฮะ

นางขัตติยา: ไม่โดน ๆ ๆ ไม่ใช่ มันไม่ได้มีการตบกันเกิดขึ้นด้วย เดียร์ต้องขอพูดตรง ๆ คือ มันมีการที่เพราะว่าทาง**ท่านส.ส.รังสิมา** เนี่ยะไปดึงเก้าอี้ของ**ท่านประธาน ท่านส.ส.รังสิมา**กับ**ส.ส.ชายประชาธิปัติย์คนนึง**เดียร์จำไม่ได้ว่า เป็นใครอ่ะนะคะ ดึง เออ ดึงเก้าอี้ประธานสภาเพื่อไปหลังบัลลังก์คราวนี้เดียร์พร้อมท่าน**ส.ส.เปล่งมณี เร่งสมบูรณ์สุข**เนี่ยะ แล้วก็มี **ส.ส.ชมพู จันทาทอง** คนนึงเนี่ยะ เราก็เข้าไปพูดคุยว่า ไม่ควรทำแบบนี้ เราก็ดึงเก้าอี้กลับมาเท่านั้นเอง ไม่มีอะไร

ในการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นางขัตติยาใช้รูปภาษาที่แสดงความยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง ได้แก่ คำบอกยศหรือตำแหน่งหน้าที่ “ประธาน” และ “ส.ส” เช่น ประธานสภา, ส.ส.ชายประชาธิปัตย์คนนึง, ส.ส.ชมพู จันทาทอง ลักษณะการใช้ภาษาดังกล่าวเป็นการใช้ความสุภาพในแบบของคนไทย โดยจะใช้ยศหรือตำแหน่งหน้าที่ในการแสดงความสุภาพ หรือยกย่องผู้ฟัง ซึ่งยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมดี (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2527: 351) นอกจากนี้ยังใช้คำสรรพนามว่า “ท่าน” ร่วมกับตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้ฟัง เช่น ท่าน ส.ส.รังสิมา, ท่านประธาน, ท่าน ส.ส.เปล่งมณี เร่งสมบูรณ์สุขอีกด้วย ซึ่งตามหลักการใช้ความสุภาพในแบบของคนไทย คำสรรพนามว่า “ท่าน” สามารถนำมาใช้เป็นคำช่วยแสดงความสุภาพโดยเป็นคำที่นำหน้ายศ ตำแหน่ง หน้าที่ เป็นการแสดงความสุภาพ 2 ชั้น คือ คำบอกยศ ตำแหน่ง หน้าที่เป็นคำแสดงการยกย่องผู้ฟังอยู่แล้ว เมื่อมีคำว่า “ท่าน” ซึ่งเป็นคำบ่งบอกถึงอำนาจ และสถานภาพที่สูงทางสังคมเข้ามานำหน้าอีก จึงเป็นการแสดงว่า ผู้พูดยกย่องผู้ฟังมากเป็น 2 ชั้น (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2527 :353 – 354)

ผู้พูดใช้การยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายของตนเองเพื่อให้ผู้รับสารเห็นว่า ตนเองให้เกียรติและมีสัมมาคารวะต่อบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นฝ่ายเดียวกันกับตนเองหรือเป็นฝ่ายของคู่กรณี

1.2.3 การเพิ่มเติมข้อมูล คือ ผู้พูดต้องการที่จะชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความขัดแย้ง โดยเพิ่มเนื้อหา หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคำถามลงไป เพื่อชี้แจง หรืออธิบายประเด็นที่ตนเองกำลังพูดให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น

นักข่าว: อ๋อ เพราะฉะนั้นคิดว่ายังไงซะ ตั้งกระทู้ถามคงทำไม่ได้ แต่ก่อนเข้าประชุมสภาก็ตั้งกระทู้ เห็นท่านประธานสมศักดิ์บอกว่า ก็ไหนสัญญากันแล้วไงว่า ถามได้ แต่ให้คนอื่นมาตอบได้ไหม คุณรังสิมาบอกว่าได้ ก็เลยบรรจุเป็นวาระ

นางสาวรังสิมา: อ๋อ ไม่ใช่เลย ไม่ใช่เลย พอดิฉันจะชี้แจง ประธานก็ไม่ให้ดิฉันพูด ท่านประธานพูดเองเออเองอะไรเองหมดเลย **คืองี้ค่ะ ดิฉันเองเป็นคนที่รอบคอบน่ะ เมื่อเช้านี่ท่านประธาน รองวิสูทธิเนี่ยะ ได้เชิญดิฉันไปพบที่ห้องรองวิสุทธิ แต่ดิฉันเนี่ยะไปตาม ไปตามท่านประเสริฐนะคะ ประเสริฐ ส.ส.ยะลากับคุณหมอสุกฤษ ส.ส.ตรังเนี่ยะขึ้นไปเป็นเพื่อน ว่าท่านประธานเนี่ยะได้เชิญดิฉันเนี่ยะไปคุยเรื่องกระทู้สด ว่ากระทู้สดเนี่ยะ ว่าดิฉันจะถามเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวเนี่ยะ อา ไม่ได้น่ะ เพราะมันผิดข้อบังคับ ดิฉันก็บอกท่านประธานว่า กระทู้ไอที่ดิฉันถามเนี่ยะที่เกี่ยวกับส่วนตัว ดิฉันไม่ถามอยู่แล้วเพราะว่ามันเป็นเรื่องของท่านนายก มันเป็นของของท่านนายก นายกจะไปทำอะไรที่ไหนกับใคร ดิฉันไม่ยุ่ง ดิฉันยังพูดเล่นกับท่านประธานเลย ดิฉันจะถามเรื่องว่า ทำไมเวลาการประชุมสภาเนี่ยะ ถึงได้เอาเวลาประชุมสภาไป ไปโรงแรมโฟซีชั่น ไปว.5 ไปทำไม ไป ไปคุยกับนักธุรกิจเนี่ยะ มันจะมีผลกระทบต่อพี่น้องประชาชนอีกหรือไม่**.....

ในสถานการณ์นี้ นางสาวรังสิมาตอบคำถามโดยการใช้การปฏิเสธก่อนว่า เหตุการณ์ไม่ได้เป็นไปดังเช่นที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรกล่าวอ้างมา จากนั้นนางสาวรังสิมาได้ใช้ถ้อยคำว่า “คืองี้ค่ะ” เพื่อขอเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ก่อนหน้าที่จะมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมลงไปว่า เหตุการณ์เหล่านั้นมีความเป็นมาอย่างไร

การเพิ่มเติมข้อมูลของผู้พูดทำให้ผู้รับสารได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เป็นกรณีความขัดแย้งของผู้พูดและคู่กรณีได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า ข้อมูลที่ผู้พูดในผลัดที่ 1 กล่าวอ้างมาจากคู่กรณีนั้นมีความเป็นมาของเหตุการณ์อย่างไร และนำไปสนับสนุนคำตอบของผู้พูดที่ว่า ข้อมูลที่คู่กรณีกล่าวอ้างนั้นไม่เป็นความจริง นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผู้พูดอีกด้วย เนื่องจากข้อมูลที่เพิ่มเติมให้กับผู้รับสารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตนเองทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ตนเองพูดเป็นอย่างดีจึงสามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้

1.2.4 การแก้ไขสมมติฐานของคู่กรณี คือ การแก้ไขข้อมูลที่ทำให้คู่กรณีเข้าใจผิด เช่น

นักข่าว: อ๋อ โถ ปรารถนาดีนะคะ อยากจะรู้เรื่องนโยบาย กลัวน้ำจะท่วมเป็นหย่อมๆ

รังสิมา: ..... แล้วก็ อา ส.ส.ของเพื่อไทยเนี่ยะ **โดยเฉพาะส.ส.หญิง คุณอรุณี ชำนาญญามาให้สัมภาษณ์เนี่ยะ บอกดิฉันไปย่ำยี อา นายกรัฐมนตรี ทำไมไปย่ำยีลูกผู้หญิงหญิงด้วยกัน** ดิฉันไปย่ำยีตรงไหนเนี่ยะ คุณฟังดิฉันอภิปรายหรือเปล่า ดิฉันไปย่ำยีตรงไหนคะ ดิฉันเป็นคนตรงไปตรงมานะ ไม่มีการอ้อมค้อมนะคะ แล้วดิฉันก็เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเนี่ยะ ได้มาเออ อธิบายว่า สังคมมันเคลือบแคลงเนี่ยะ เฉลิมตอบอย่าง จิรายุตอบอย่าง**อย่างโรงแรมม่านรูดเนี่ยะ** ฝ่ายค้านไม่มีใครพูดเลย คนของลิ่วล้อท่านนายกออกมาพูดอย่างเนี่ยะมันยิ่งทำให้คนสงสัยว่า ไอ้ว.5 เนี่ยะมันคืออะไร นะ แล้วทำไมต้องไปทำที่ชั้น 7 ชั้นอื่นทำไม่ได้เหรอ มันเป็นอะไร แล้วไปพูดอะไรกับใครที่ไหนยังไง เออ เพราะฉะนั้นเนี่ยะ

นางสาวรังสิมากล่าวแก้ไขข้อมูลที่คู่กรณีเข้าใจผิด คือ ข้อมูลที่นางสาวอรุณี ชำนาญญาให้สัมภาษณ์ว่า การตั้งกระทู้ถามสดของนางสาวรังสิมาเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีผู้หญิงของนายกรัฐมนตรี ในประเด็นนี้นางสาวรังสิมาได้แก้ไขข้อมูลที่คู่กรณีกล่าวอ้างโดยใช้คำถามวาทศิลป์ว่า “ดิฉันไปย่ำยีตรงไหนเนี่ยะ ดิฉันไปย่ำยีตรงไหนคะ” เพื่อชี้แจงว่า การกระทำของตนเองไม่ได้เป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีผู้หญิงของนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้นางสาวรังสิมายังใช้การปฏิเสธว่า “ฝ่ายค้านไม่มีใครพูดเลย” หลังถ้อยคำว่า “อย่างโรงแรมม่านรูดเนี่ยะ” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่รัฐบาลกล่าวอ้างว่า ฝ่ายของนางสาวรังสิมาพูดคำว่า “โรงแรมม่านรูด” นั้น ในประเด็นนี้ฝ่ายของตนเองไม่ได้พูด

การแก้ไขสมมติฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดต้องการที่จะแก้ไขข้อมูลที่ผิดเพื่อให้ผู้รับสาร ทั้งที่เป็นนักข่าว คู่กรณีและคนในสังคมได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตนเองหรือฝ่ายของตนเองและเกี่ยวกับเรื่องราวความขัดแย้งนั้น เนื่องจากถ้าผู้รับสารเข้าใจผิดว่า ตนเองหรือฝ่ายของตนเองเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง อาจทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือการยอมรับจากคนในสังคมได้

1.2.5 การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณี คือ ผู้พูดแสดงความประสงค์ว่าตนเองต้องการมีส่วนร่วมในแผนการของคู่กรณี และพร้อมที่จะทำตามความต้องการของคู่กรณี ถ้าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์กับส่วนรวม เช่น

นักข่าว: ตลอดที่เกิดเหตุการณ์ชุมนุมที่ผ่านมาเนี่ยะคะ ท่านนายกได้มีการติดต่อกับพันตำรวจโททักษิณบ้างไหมคะ ในฐานะที่ท่านก็เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดการชุมนุมครั้งนี้ ถ้าท่านไม่ได้ติดต่ออะค่ะ ท่านนายก หรือรัฐบาลเองมีอะไรจะฝากไปถึงพันตำรวจโททักษิณไหมคะ

นายก: จริงๆต้องเรียนว่า การชุมนุมครั้งนี้นะคะ มันได้เลยไปจากจุดจุดนั้นแล้ว ต้องเรียนว่า ทางสื่อมวลชนเอง เราก็คงจะต้องติดตามในเรื่องจุดประสงค์ **เป้าหมายที่ทางผู้ชุมนุมต้องการ ซึ่งทางผู้ชุมนุมนั้นต้องการอยากจะเห็นในรูปแบบของสภาประชาชน ซึ่งเราคงต้องติดตามว่า การที่เราจะทำให้รูปแบบของสภาประชาชนนั้นเกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ชุมนุมเรียกร้องนั้นจะเกิดขึ้นด้วยวิธีไหนนะคะ**เพราะว่าภายใต้บทบัญญัตินี้ก็คงต้องมีการตรากฎหมายหรือปรับปรุงต่างๆ ซึ่งก็คงต้องใช้เวลา **เราก็ยินดีที่จะรับฟังแล้วก็อะไรที่เป็นประโยชน์โดยรวม เราก็ยินดีอยู่แล้วค่ะ**

ในสถานการณ์นี้ นายกรัฐมนตรีใช้คำสรรพนามว่า “เรา” ซึ่งแทนตนเองและคู่กรณี ในถ้อยคำที่ว่า “เป้าหมายที่ทางกลุ่มผู้ชุมนุมต้องการ ซึ่งทางผู้ชุมนุมนั้นต้องการอยากจะเห็นในรูปแบบของสภาประชาชน ซึ่งเราคงต้องติดตามว่า การที่เราจะทำให้รูปแบบของสภาประชาชนนั้นเกิดขึ้นจริงตามที่ผู้ชุมนุมเรียกร้องนั้นจะเกิดขึ้นด้วยวิธีไหนนะคะ” เพื่อแสดงว่าตนเองและคู่กรณีเป็นคนกลุ่มเดียวกัน และจะร่วมกันจัดตั้งสภาประชาชนตามที่คู่กรณีเสนอ โดยกำลังพิจารณาวิธีที่จะทำให้เกิดสภาประชาชนตามที่คู่กรณีเรียกร้อง นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้คำสรรพนามว่า “เรา” ซึ่งแทน ฝ่ายของตนเอง ซึ่งเป็นรัฐบาล และคำว่า “ยินดี” ในถ้อยคำที่ว่า “เราก็ยินดีที่จะรับฟัง แล้วก็อะไรที่เป็นประโยชน์ส่วนรวม เราก็ยินดีอยู่แล้วค่ะ” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ฝ่ายของตนเองพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของคู่กรณี และพร้อมที่จะทำตามข้อเสนอของคู่กรณีเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณีทำให้ผู้รับสารเห็นว่า ผู้พูดต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับคู่กรณีในสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยยอมที่จะมีส่วนร่วมในแผนการของคู่กรณี ทำตามความต้องการของคู่กรณี หรือรับฟังความคิดเห็นของคู่กรณี นอกจากนี้ยังแสดงให้ผู้รับสารเห็นว่า ผู้พูดจะทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แม้ว่าจะต้องร่วมมือกับคู่กรณีก็ตาม

1.2.6 การลดความรุนแรงของเหตุการณ์ คือ ผู้พูดจะใช้คำที่ทำให้ระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณีลดน้อยลงหรือใช้ถ้อยคำที่บ่งบอกว่า สิ่งที่ตนเองต้องการให้คู่กรณีกระทำนั้นเป็นเพียงการกระทำที่ทำให้คู่กรณีเสียหน้าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น

นักข่าว: ตกลงเนี่ยะ ถูกตบหรือเปล่าฮะ

ขัตติยา: ไม่โดนๆๆ ไม่ใช่ มันไม่ได้มีการตบกันเกิดขึ้นด้วย เดียร์ต้องขอพูดตรงๆ คือ มันมีการที่เพราะว่าทางท่านสส. รังสิมาเนี่ยะไปดึงเก้าอี้ของท่านประธาน ท่าน สส. รังสิมากับสส. ชายประชาธิปัติย์คนนึง เดียร์จำไม่ได้ว่าเป็นใครอ่ะนะคะ ดึง เออ ดึงเก้าอี้ประธานสภาเพื่อไปหลังบัลลังก์ คราวนี้เดียร์พร้อมท่าน สส.เปล่งมณี เร่งสมบูรณ์สุขเนี่ยะ แล้วก็มี สส.ชมพู พลาธรคนนึงเนี่ยะ เราก็เข้าไปพูดคุยว่า ไม่ควรทำแบบนี้ **เราก็ดึงเก้าอี้กลับมาเท่านั้นเอง ไม่มีอะไร**

ในการตอบคำถาม นางขัตติยาได้เล่าเหตุการณ์การยื้อแย่งเก้าอี้ของประธานสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติม โดยใช้คำที่ทำให้ระดับความรุนแรงของเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณีลดน้อยลง ได้แก่ คำว่า “เท่านั้นเอง” และคำว่า “ไม่มีอะไร” ซึ่งหมายถึง “เรื่องนี้ไม่มีอะไรมาก” เพื่อแสดงให้เห็นว่า การยื้อแย่งเก้าอี้ประธานสภาผู้แทนราษฎรระหว่างตนเองและคู่กรณีนั้นไม่ได้เป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรง หรือเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ไม่มีสาระ หรือเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

กลวิธีลดความรุนแรงของเหตุการณ์ใช้เพื่อให้ผู้รับสารเห็นว่า ผู้พูดพยายามที่จะไกล่เกลี่ยและคลี่คลายเหตุการณ์ให้เหตุการณ์ที่เป็นความขัดแย้งรุนแรงในความคิดของคนในสังคมเปลี่ยนเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งที่มีความรุนแรงลดน้อยลงหรือไม่มีความรุนแรงเลย นอกจากนี้ยังแสดงให้ผู้รับสารเห็นอีกว่า ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ตนเองไม่ได้ทำให้คู่กรณีเสียหน้า เนื่องจากเป็นเหตุการณ์กระทบกระทั่งกันเพียงเล็กน้อยที่สามารถเกิดขึ้นได้เท่านั้น

1.3 กลวิธีไม่ตรงประเด็น (off record)

กลวิธีนี้เป็นการพูดอ้อม โดยบ่งบอกเป็นนัยมากกว่าการพูดตรง ทำให้ผู้พูดเลี่ยงการเสียหน้า เลี่ยงการเผชิญหน้า และสามารถรักษาหน้าตนเองไว้ได้ โดยการละเมิดหลักการความร่วมมือในการสนทนาของไกรซ์ (Paul H. Grice) ปรากฏ 2 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำถามวาทศิลป์ และการพูดคลุมเครือ ซึ่งดังนี้

1.3.1 การใช้คำถามวาทศิลป์ คือ ผู้พูดไม่ได้ต้องการคำตอบจากคำถามที่ตนเองตั้งขึ้น แต่ต้องการบอกเจตนาที่แท้จริงของตนว่า การกระทำของตนมีเจตนาอย่างไร กลวิธีนี้เป็นการละเมิดหลักคุณภาพ เนื่องจากเป็นการทำลายเงื่อนไขความจริงใจในการถาม เช่น

นักข่าว: ประเด็นของคุณอรุณี ชำนาญญาก็น่าสนใจค่ะคุณรังสิมา คุณอรุณี ชำนาญญากับบรรดาส.ส.หญิงพรรคเพื่อไทยบอกว่า พรรคประชาธิปัตย์เนี่ยะเล่นเกมลึกเกมร้าย ใช้ผู้หญิงขึ้นมา เอาความเป็นผู้หญิงขึ้นมาเหยียบย่ำนายกรัฐมนตรีผู้หญิงคนแรกของประเทศไทย และก็เป็นคนแรกของเรา

รังสิมา: ดิฉันคิดว่าน่ะ อ๋อ ส.ส.ผู้หญิงพรรคประชาธิปัตย์มันไม่ค่อยเป็นผู้หญิงเท่าไหร่หรอก ผู้หญิงผู้ชายสิทธิก็เท่าเทียมกัน **ทำไมทีเวลานั่น เราเรียกร้องความเสมอภาคแต่ทีมาอย่างนี้บอกว่า รังแกผู้หญิง รังแกตรงไหน** แล้วดิฉันถามเนี่ยะ ไม่ได้ถามเรื่องส่วนตัวเลยน่ะ ..... **ที่รังสิมาถามท่านรองประธานเนี่ยะ มีถามเรื่องส่วนตัวไหม เออ ถามเกี่ยวกับเรื่องนายกไหม ถามเรื่องเกี่ยวกับว่าไปประชุมอะไร ไปทำอะไร ใช่ไหม**

นางสาวรังสิมาตอบคำถามของนักข่าวโดยใช้คำถ้อยคำว่า “ทำไมทีเวลานั่น เราเรียกร้องความเสมอภาค” “รังแกตรงไหน” “มีถามเรื่องส่วนตัวไหม” “ถามเกี่ยวกับเรื่องนายกไหม” และ “ถามเรื่องเกี่ยวกับว่าไปประชุมอะไร ไปทำอะไร ใช่ไหม” ลักษณะการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นการใช้คำถามวาทศิลป์ ซึ่งไม่ได้ต้องการคำตอบจากคำถามที่ตนเองได้ตั้งไว้ แต่ต้องการที่จะบอกเจตนาที่แท้จริงของตนเองกับผู้รับสารว่า สิ่งที่ตนเองกระทำลงไปนั้นไม่ได้มีเจตนาที่จะรังแกผู้หญิง เพราะไม่ว่าเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นกับผู้หญิงหรือผู้ชายก็มีสิทธิที่จะถูกตั้งกระทู้ถามสดได้ และกระทู้ถามสดที่ตนเองถามนายกรัฐมนตรีนั้นมีเจตนาที่จะถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีเท่านั้น ไม่ได้มีเจตนาถามเรื่องส่วนตัวของนายกรัฐมนตรี

การใช้คำถามวาทศิลป์ดังกล่าวใช้เพื่อเปิดเผยเจตนาที่แท้จริงของตนว่า การกระทำของตนเองที่ได้กระทำต่อคู่กรณีนี้มีเจตนาอย่างไร เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจการกระทำของผู้พูดได้อย่างถูกต้อง

1.3.2 การพูดคลุมเครือ คือ ผู้พูดเลี่ยงที่จะตอบคำถามใดคำถามหนึ่งที่ทำให้ตนเองเสียหน้า โดยให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความขัดแย้งไม่ชัดเจน ตีความยาก และไม่บ่งชัดไปในทางใดทางหนึ่งอย่างชัดเจนกับผู้ฟัง กลวิธีนี้เป็นการละเมิดหลักวิธีการ เช่น

นักข่าว: ตลอดที่เกิดเหตุการณ์ชุมนุมที่ผ่านมาเนี่ยะคะ ท่านนายกได้มีการติดต่อกับพันตำรวจโททักษิณบ้างไหมคะ ในฐานะที่ท่านก็เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดการชุมนุมครั้งนี้ ถ้าท่านไม่ได้ติดต่ออะค่ะ ท่านนายก หรือรัฐบาลเองมีอะไรจะฝากไปถึงพันตำรวจโททักษิณไหมคะ

นายกรัฐมนตรี: **จริงๆต้องเรียนว่า การชุมนุมครั้งนี้นะคะ มันได้เลยไปจากจุดจุดนั้นแล้ว**ต้องเรียนว่า ทางสื่อมวลชนเองเราก็คงจะต้องติดตามในเรื่องจุดประสงค์ เป้าหมายที่ทางผู้ชุมนุมต้องการ.....

ถ้อยคำของนายกรัฐมนตรีที่ว่า “จริงๆต้องเรียนว่า การชุมนุมครั้งนี้นะคะ มันได้เลยไปจากจุดจุดนั้นแล้ว” สื่อความหมายไม่ชัดเจนว่า นายกรัฐมนตรีได้ติดต่อกับอดีตนายกรัฐมนตรีหรือไม่ และจะฝากหรือไม่ฝากข้อความถึงอดีตนายกรัฐมนตรี การตอบคำถามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ตนเองไม่ต้องการตอบคำถามจึงใช้การพูดคลุมเครือเพื่อเลี่ยงที่จะตอบคำถามนี้ เนื่องจากอาจเป็นเรื่องราวที่นายกรัฐมนตรีต้องการที่จะเก็บไว้เป็นเรื่องส่วนตัวและไม่ต้องการให้บุคคลใดรับทราบหรือเมื่อกล่าวตอบออกมาแล้ว คำตอบอาจทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งในขณะนั้นทวีความรุนแรงมากขึ้น

ผู้พูดใช้การพูดคลุมเครือเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียหน้า ถ้าคำตอบของตนเองเป็นคำตอบที่ไม่เหมาะสม หรือทำให้ตนเองมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมในความคิดของคนในสังคม และเพื่อให้ผู้รับสารเห็นว่า ตนเองไม่ต้องการที่จะให้ข้อมูลที่อาจทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้น

<u>2. การคุกคามหน้าเพื่อรักษาหน้าตนเอง</u>

เมื่อนักการเมืองเพศหญิงต้องตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของตน นอกจากจะใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองแล้ว ยังปรากฏการใช้การคุกคามหน้า (Face – threatening acts หรือ FTA) ทั้งของตนเอง และคู่กรณีเพื่อรักษาหน้าของตนเองอีกด้วย โดยปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ การคุกคามหน้าตนเอง และการคุกคามหน้าผู้อื่น ซึ่งผู้พูดใช้เพื่อรักษาหน้าด้านบวกของตนเอง คือ ความต้องการที่จะให้คนในสังคมชื่นชม และยอมรับคุณสมบัติที่ผู้ใช้ภาษามี ดังนี้

2.1 การคุกคามหน้าตนเอง

การคุกคามหน้าตนเองเกิดจากผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คุณสมบัติของตนเองไม่เป็นที่ชื่นชมและยอมรับจากคนในสังคม เพื่อรักษาหน้าตนเอง กลวิธีการคุกคามหน้าตนเอง ได้แก่ การให้ร้ายตนเอง

การให้ร้ายตนเอง คือ ผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่ยอมรับว่า ตนเอง หรือฝ่ายของตนเองขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม หรือด้อยคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานนั้น เพื่อประโยชน์ของคนในสังคม เช่น

นักข่าว: นายกคะ มีการวิเคราะห์จากอันจาสิลาค่ะว่า ที่รัฐบาลไม่เข้มงวดกับผู้ชุมนุม จึงปล่อยให้มีการบุกรุกสถานที่ตามใจแกนนำของผู้ชุมนุม เป็นเพราะว่ารัฐบาลชุดนี้เกรงว่าจะซ้ำรอยรัฐบาลชุดที่แล้วจนมีผู้เสียชีวิต 99 ศพใช่ไหมคะ

นายกรัฐมนตรี: ค่ะ ก็ เราก็เรียนพี่น้องประชาชนอย่างนี้นะคะว่า**เราก็เลือกที่จะถูกบอกว่ารัฐบาลอ่อนแอ ไม่ใช้กำลังจนถูกผู้ชุมนุมรุกดีกว่าที่เราจะบอกว่าเรากำหนดเดทไลน์เพื่อที่จะขอคืนพื้นที่ และสุดท้ายผลออกมาคือ พี่น้องประชาชนเจ็บปวด** แล้วก็ดิฉันก็เชื่อว่า ภาพฝันร้ายของความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นในอดีตก็คงเป็นเหตุการณ์ที่จะหลอนประชาชนคนไทยไปอีกนานเราไม่อยากเห็นเหตุการณ์นั้นนะคะ เราถึงตัดสินใจในการที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดูแล โดยปราศจากอาวุธนะคะแล้วก็ดำเนินการขั้นตอนต่างๆโดยกฎหมายค่ะ

คำว่า “อ่อนแอ” ที่นายกรัฐมนตรีใช้ในถ้อยคำที่ว่า “เราก็เลือกที่จะถูกบอกว่ารัฐบาลอ่อนแอ ไม่ใช้กำลังจนถูกผู้ชุมนุมบุกรุกดีกว่าที่เราจะบอกว่า เรากำหนดเดทไลน์เพื่อที่จะขอคืนพื้นที่ และสุดท้ายผลออกมาคือ พี่น้องประชาชนเจ็บปวด” เพื่อยอมรับกับคนในสังคมว่า ฝ่ายรัฐบาล ซึ่งตนเองเป็นผู้นำนั้นขาดคุณสมบัติที่เหมาะสม คือ ขาดความเข้มแข็งและความเด็ดขาดในการบังคับขอคืนพื้นที่จากผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐบาล แต่ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของคนในสังคมในที่นี้คือ ไม่เกิดความสูญเสียของประชาชนที่เข้าร่วมการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลกับนายสุเทพ

การให้ร้ายตนเองเป็นกลวิธีที่ผู้พูดยอมรับว่า ตนเองไม่มีคุณสมบัติที่น่าชื่นชม ซึ่งอาจทำให้คนในสังคมไม่ชื่นชมหรือไม่ยอมรับในคุณสมบัตินั้น แต่ในขณะเดียวกันผู้พูดก็สามารถที่จะรักษาหน้าของตนเองไว้ได้ เนื่องจากการขาดคุณสมบัติของตนเองดังกล่าว หรือการมีคุณสมบัติที่ไม่น่าชื่นชมเช่นนั้นก็เพื่อประโยชน์ของคนในสังคม

2.2 การคุกคามหน้าคู่กรณี

การคุกคามหน้าคู่กรณีเกิดจากผู้พูดกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คุณสมบัติของคู่กรณีไม่เป็นที่ชื่นชมและยอมรับของคนในสังคม หรือกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คุณสมบัติของคู่กรณีเสียหาย หรือเป็นการกล่าวถ้อยคำที่ลิดรอนสิทธิหรืออิสระในการตัดสินใจของคู่กรณี เพื่อรักษาหน้าของตนเอง การคุกคามหน้าคู่กรณีของนักการเมืองเพศหญิง ปรากฏลักษณะการใช้ 4 รูปแบบ ได้แก่ การดูถูกหรือเย้ยหยัน การแนะนำ การสั่ง และการท้าทาย ดังนี้

2.2.1 การดูถูกหรือเย้ยหยัน คือ ผู้พูดกล่าวถึงจุดอ่อนของคู่กรณี และนำจุดอ่อนนั้นมาเหยียดหยามหรือเยาะเย้ยว่า คู่กรณีมีความสามารถหรือมีคุณสมบัติไม่เท่าตนเอง หรือไม่เท่าฝ่ายของตนเอง เช่น

นักข่าว: อาจารย์ครับ ในวันนี้นปช.จะมีการประชุมหารือกันหรือเปล่าครับ แล้วก็จะมีการไปพูดคุยกับพรรคเพื่อไทยหรือไม่ครับว่ามีความกังวลกับการกดดันในรูปแบบนี้บ้างหรือเปล่า เพราะว่าต้องยอมรับว่า ตอนนี้มีประชาชนเข้าร่วมมากพอสมควรครับ

ธิดา: .....เพราะต้องมีกำลังใจว่า เราเป็นฝ่ายที่ถูกต้อง ฝ่านที่ถูกต้องเนี่ยะ มันอย่างไรเสียก็ต้องได้รับชัยชนะ ส่วนฝ่ายที่ไม่ถูกต้องเนี่ยะ เมื่อตัวเองไม่มีพื้นที่ก็ต้องสู้จนสุดฤทธิ์สุดชีวิตเหมือนกันนะ เพราะฉะนั้นก็ต้องเข้าใจว่า ฝั่งเขาก็ต้องสู้สุดชีวิต**เพราะว่าถ้าเค้าปล่อยให้รัฐบาลนี้อยู่ไปนาน เค้าไม่มีทางที่จะได้ผุดได้เกิดเลย**เมื่อเป็นเช่นนั้นเค้าต้องสู้สุดชีวิต.....

ในสถานการณ์นี้ นางธิดาได้กล่าวถึงสาเหตุที่นายสุเทพต้องต่อสู้กับรัฐบาลให้ถึงที่สุดโดยใช้มวลชนจำนวนมากกดดันรัฐบาล นางธิดาใช้ถ้อยคำว่า “เค้าไม่มีทางที่จะได้ผุดได้เกิดเลย” ในถ้อยคำที่ว่า "เพราะว่าถ้าเค้าปล่อยให้รัฐบาลนี้อยู่ไปนานเค้าไม่มีทางที่จะได้ผุดได้เกิดเลย" เพื่อแสดงให้เห็นว่า ถ้ารัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ซึ่งเป็นฝ่ายที่นางธิดาให้การสนับสนุนนั้นยังคงมีอำนาจในการบริหารประเทศ ฝ่ายของนายสุเทพก็จะไม่สามารถที่จะมีอำนาจในการบริหารประเทศได้ ซึ่งการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นการนำจุดอ่อนของนายสุเทพมาเยาะเย้ยว่า นายสุเทพไม่มีความสามารถเท่าฝ่ายของตนเองที่มีอำนาจบริหารประเทศ จึงต้องนำมวลชนออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาล เพื่อให้ตนเองได้รับอำนาจในการบริหารประเทศในครั้งต่อไป

ผู้พูดใช้การดูถูกหรือเย้ยหยันเพื่อแสดงให้คนในสังคมเห็นว่า ตนเองหรือฝ่ายของตนเองมีความสามารถ หรือมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นมากกว่าคู่กรณี

2.2.2 การแนะนำ คือ ผู้พูดแสดงความคิดเห็นว่า คู่กรณีควร หรือไม่ควรกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์นั้น เช่น

นักข่าว: วันนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นเอง แน่นอนว่าเรากลับไปแก้ไขไม่ได้แล้ว วันนี้อยากจะฝากอะไรถึงกรณีของส.ส.หญิงที่มีปัญหากับเรา รวมถึงภาพลักษณ์ของส.ส. ในสภาเองกับการทำหน้าที่ส.ส. ตัวแทนของประชาชน

นาถยา: ..... สองก็อยากจะให้น้องเค้าถอนคำพูดสักนิดนึงในเรื่องชะนีห้อยโหนอะไรอย่างเนี่ยะ เพราะว่าน้องเค้าทราบดีว่าหมายความว่าอย่างไรนะคะในขณะนั้น แล้วก็ เออ ใครจะโทรมาก็แล้วแต่ตรงนี้เราต้องคิดเป็น เราต้องใช้ตัวเรา ไม่ใช่คนโทรมาบอกที่บ้านแล้วก็ฉันจะต้องพูดออกมาซะทั้งหมดตามคนทางบ้าน คุณก็ไม่ต้องมาเป็นตรงนี้แล้ว คุณต้องใช้วิจารณญาณว่าสมควรไหมกับคำพูดเหล่านี้ใช่ไหมคะ ..... นอกสภาก็ได้ **แต่ตรงนั้นก็ไม่อยากจะให้มาโชว์ในสิ่งที่มันไม่ค่อยเหมาะสม**เราก็เลยให้เค้าถอนธรรมดา ก็เลยบอกว่า ขอให้ถอนเถอะค่ะ .....

นางนาถยาได้กล่าวถึงการใช้คำพูดของนางขัตติยา โดยใช้ถ้อยคำว่า “ไม่ค่อยเหมาะสม” เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำใดของนางขัตติยาที่ควรทำ และไม่ควรทำในสภาผู้แทนราษฎร การแนะนำดังกล่าวนี้เป็นการลิดรอนสิทธิหรืออิสระในการตัดสินใจของคู่กรณีว่าจะทำหรือไม่ทำสิ่งใด

ผู้พูดใช้การแนะนำเพื่อแสดงให้ผู้รับสารเห็นว่า ตนเองมีคุณสมบัติที่น่าชื่นชมมากกว่าคู่กรณี เนื่องจากทราบว่าควรทำสิ่งใดให้เหมาะสมกับเวลา โอกาส สถานที่ และบุคคลในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น

2.2.3 การสั่ง คือ ผู้พูดแสดงความปรารถนาที่จะให้ หรือไม่ให้คู่กรณีทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเหตุการณ์นั้น เช่น

นักข่าว: เพราะฉะนั้นขอถามหน่อย ในเมื่อบอกว่ารังสิมาไม่อ้อมค้อม ตรงไปตรงมา ขอถามตรงๆเลยว่า รังสิมาสงสัยอะไร ถึงได้ตั้ง กระทู้สด ว.5 ชั้น 7 โฟซีซั่นวันนี้ ต้องมีอะไรมากกว่านั้นแน่ๆเลยใช่ไหมคะ

รังสิมา: .....แล้วคุณ **คุณเป็นนายกรัฐมนตรี เนี่ยะ คุณจะต้องให้สังคมตรวจสอบได้เพราะคุณเป็นคนสาธารณะ**ไม่งั้น..... บ้านเมืองมันจะวุ่นวาย เพราะประธานสภาด้วย ดิฉันก็อยากจะฝากว่า **อยากจะให้สภาทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาลปรองดอง ประธานจะต้องทำตัวให้ดีกว่านี้** .....ฝ่ายค้านรัฐบาลจะได้จับมือกันได้ มันก็จะได้ปรองดองกัน แต่ถ้าประธานยังเป็นอย่างนี้ ฝ่านค้านรัฐบาลมันไปกันไม่รอด สภามันก็จะวุ่นวายอยู่อย่างนี้เนี่ยะอหละ แล้วบ้านเมืองมันจะสงบได้ยังไง เมื่อประธานเอนเอียงนะคะ **เพราะฉะนั้นเนี่ยะบ้านเมืองจะอยู่ได้ไม่ได้เนี่ยะก็ฝากให้ท่านประธานเป็น กลางเป็นธรรมให้มีใจเป็นธรรม**เพราะเนี่ยะท่านเป็นประมุขของสภา ไม่ได้เป็นประมุขของพรรคเพื่อไทย

นางสาวรังสิมาใช้คำสั่ง โดยใช้คำว่า “ต้อง” ในถ้อยคำที่ว่า “คุณเป็นนายกรัฐมนตรีเนี่ยะ คุณจะต้องให้สังคมตรวจสอบได้เพราะคุณเป็นคนสาธารณะ” เพื่อแสดงความปรารถนาว่า ในฐานะที่นายกรัฐมนตรีเป็นบุคคลสาธารณะคนในสังคมสามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานของนายกรัฐมนตรีได้ และใช้คำสั่งโดยใช้คำว่า “ต้อง” ในถ้อยคำที่ว่า“อยากจะให้สภาทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาลปรองดอง ประธานต้องทำตัวให้ดีกว่านี้” เพื่อแสดงความปรารถนาว่าสิ่งที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรทำในสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านเพื่อให้ทั้ง 2 ฝ่ายปรองดองกัน คือ ปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรให้ดีกว่านี้ โดยทำตนเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

การสั่งใช้เพื่อแสดงให้ผู้รับสารเห็นว่า ตนเองมีคุณสมบัติที่น่าชื่นชมมากกว่าคู่กรณี เนื่องจากรู้ว่าในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น คู่กรณีต้องทำหรือไม่ทำสิ่งใด

2.2.4 ท้าทาย คือ ผู้พูดกล่าวเชื้อเชิญให้คู่กรณีกระทำบางอย่างให้มีความรู้ ความสามารถ หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ได้เท่าเทียมกับตนเอง และผู้พูดค่อนข้างมั่นใจว่า คู่กรณีอาจไม่สามารถมีความรู้ความสามารถ หรือคุณสมบัติอื่นใดที่เท่าเทียมกับตนเองได้ เช่น

นักข่าว: วันนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นเอง แน่นอนว่าเรากลับไปแก้ไขไม่ได้แล้ว วันนี้อยากจะฝากอะไรถึงกรณีของส.ส.หญิงที่มีปัญหากับเรา รวมถึงภาพลักษณ์ของส.ส. ในสภาเองกับการทำหน้าที่ส.ส. ตัวแทนของประชาชน

นาถยา: .....พี่กุ๊กก็ไม่ได้ว่าอะไร ก็เพราะว่าพอเค้าบอกว่า เค้าสวยสด ก็สดคะ เพราะว่าเราตามอายุค่ะนะคะ**อายุ 52 ก็ทำให้ได้เท่าพี่แล้วกันนะ**.....

นางนาถยาได้กล่าวท้ายทายนางขัตติยา โดยใช้ถ้อยคำว่า “อายุ 52 ทำให้ได้เท่าพี่แล้วกันนะ” เพื่อเชื้อเชิญให้นางขัตติยามีความรู้ความสามารถ หรือคุณสมบัติที่เท่าเทียมกับตนเองเมื่อมีอายุเท่ากัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นางนาถยาค่อนข้างมั่นใจว่า นางขัตติยาอาจไม่สามารถมีความรู้ความสามารถเท่าตนเองได้เมื่อถึงวัยเดียวกันกับตนเองจึงกล้าที่จะ ท้าทายนางขัตติยา

การกล่าวท้าทายดังกล่าวเพื่อแสดงให้คนในสังคมเห็นว่า ตนเองมีความสามารถหรือมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงานมากกว่าคู่กรณี และมั่นใจว่า คู่กรณีจะไม่มีความสามารถหรือคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงานเทียบเท่ากับตนเองได้

สรุปและเสนอแนะ

การศึกษา “กลวิธีการรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงกรณีความขัดแย้งผ่านสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต” ดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้น แต่ก็พอที่จะเห็นว่า เมื่อนักการเมืองเพศหญิงต้องการรักษาหน้าตนเองในการตอบคำถามที่เกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของตนจะใช้ทั้งกลวิธีความสุภาพ และกลวิธีการคุกคามหน้า ซึ่งทั้ง 2 กลวิธีนี้ใช้เพื่อรักษาหน้าด้านบวกของตนเอง คือ ความต้องการที่จะให้คนในสังคมชื่นชม และยอมรับคุณสมบัติที่ตนเองมี

ในด้านของการใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเอง ปรากฏลักษณะการใช้ 3 ลักษณะ คือ กลวิธีตรงไปตรงมา ได้แก่ การยอมรับ และการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา กลวิธีปรับแต่งถ้อยคำ ได้แก่ การให้เหตุผล การยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง การเพิ่มเติมข้อมูล การแก้ไขสมมติฐานของคู่กรณี การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณี และการลดความรุนแรงของเหตุการณ์ และกลวิธีไม่ตรงประเด็น ได้แก่ การใช้คำถามวาทศิลป์ และการพูดคลุมเครือ นอกจากนี้ยังพบว่านักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีการคุกคามหน้าในการรักษาหน้าตนเองอีกด้วย ปรากฏการใช้ 2 ลักษณะ คือ การคุกคามหน้าตนเอง ได้แก่ การให้ร้ายตนเอง และการคุกคามหน้าคู่กรณี ได้แก่ การดูถูกหรือเย้ยหยัน การแนะนำ การสั่ง และการท้าทาย

เมื่อพิจารณาลักษณะการใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองเพศหญิงกับกลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองที่เฉิน (Rong Chen) ได้นำเสนอไว้ในบทความชื่อ “Self – politeness: A proposal” (2011: 87 - 106) จะพบว่า กลวิธีส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับกลวิธีความสุภาพที่เฉินได้นำเสนอไว้ กล่าวคือ ในด้านของกลวิธีตรงไปตรงมางานวิจัยของเฉินไม่ได้จำแนกให้เห็นกลวิธีย่อย แต่ในการศึกษานี้กลับพบว่า ผู้พูดจะใช้กลวิธีย่อย 2 กลวิธี ได้แก่ การยอมรับและการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา และในด้านของกลวิธีปรับแต่งถ้อยคำนั้นพบว่า กลวิธีย่อยที่เฉินได้นำเสนอไว้แตกต่างกับกลวิธีย่อยของการศึกษานี้ทุกกลวิธี ความแตกต่างที่เกิดขึ้นอาจเนื่องมาจากข้อมูลที่เฉินนำมาศึกษานั้นเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันของคนอเมริกัน กลวิธีที่ใช้จึงเป็นกลวิธีรักษาหน้าตนเองในแบบของคนตะวันตก ส่วนข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการใช้ภาษาของคนไทย กลวิธีที่ใช้จึงเป็นกลวิธีรักษาหน้าตนเองในแบบของคนไทย ซึ่งค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมไทยมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดกลวิธีรักษาหน้าตนเองในแบบของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นกลวิธีการยกย่องฝ่ายคู่รณีและฝ่ายตนเองที่ผู้พูดจะใช้รูปภาษาแสดงความเคารพนับถืออาจได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมไทยเกี่ยวกับการมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ซึ่งจะให้เกียรติยกย่องใช้ถ้อยคำสุภาพ และแสดงความเคารพนอบน้อมต่อผู้ที่อาวุโสกว่า (สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533: 67) หรือกลวิธีการแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณีและกลวิธีการลดความรุนแรงของเหตุการณ์อาจได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมไทยเกี่ยวกับการประนีประนอม โดยคนไทยเป็นคนประนีประนอมและรอมชอม ยึดถือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พูดจากันในปัญหาต่าง ๆ เพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน (เสาวภา ไพทยาวัฒน์, 2538: 71 - 72) หรือกลวิธีการแนะนำอาจได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมและบรรทัดฐานเกี่ยวกับกาลเทศะ คือ การรู้จักที่ต่ำที่

สูง รู้จักความควรไม่ควร (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2527: 257) และวางตัวอย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมของสังคมไทย ได้แก่ แสดงตนให้เหมาะสมกับเวลา โอกาส สถานที่ และบุคคล ทั้งการพูดและกริยามารยาท และสามารถควบคุมอารมณ์ และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2548: 49, 63 – 65, 102 - 103) เป็นต้น อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อการใช้กลวิธีดังกล่าวสอดคล้องกับเฉินที่ได้นำเสนอในบทความ (2001: 105) ว่า วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับความสุภาพเพื่อตนเองของแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมให้น้ำหนักในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่น การประเมินระดับการเสียหน้า ดังนั้นจึงทำให้คนแต่ละวัฒนธรรมใช้กลวิธีรักษาหน้าตนเองที่แตกต่างกัน และวัฒนธรรมให้ค่ากับกลวิธีบางกลวิธีแตกต่างกัน เช่น การถ่อมตัว จะมีค่ามากในวัฒนธรรมญี่ปุ่นและจีนมากกว่าวัฒนธรรมอเมริกัน นอกจากผลการศึกษาจะแตกต่างไปจาก ผลการศึกษาที่เฉินได้นำเสนอไว้เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว อาจเกิดจากการศึกษาของเฉินเป็นการศึกษาการใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองในสถานการณ์การสื่อสารทั่วไปมิได้เฉพาะเจาะจงลงในสถานการณ์ความขัดแย้งของบุคคลดังเช่นการศึกษานี้อีกด้วย

เมื่อพิจารณากลวิธีการรักษาหน้าตนเองในงานวิจัยของนิจจาภา วงษ์กระจ่าง (2545) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการรักษาหน้าในการตอบคำถามของนักการเมืองไทย” นั้นพบว่า กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของนิจจาภา กล่าวคือ ผลการศึกษาของนิจจาภาไม่ปรากฏกลวิธีตรงไปตรงมา แต่ในการศึกษานี้ปรากฏกลวิธีตรงไปตรงมาประกอบด้วย 2 กลวิธีย่อย คือ การยอมรับและการปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา ส่วนกลวิธีปรับแต่งถ้อยคำปรากฏกลวิธีย่อยที่งานวิจัยของนิจจาภาไม่ได้นำเสนอ ซึ่งได้แก่ การให้เหตุผล การยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง การแก้ไขสมมติฐานของคู่กรณี การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณี และการลดความรุนแรงของเหตุการณ์ ความแตกต่างของการใช้กลวิธีดังกล่าวอาจเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมของผู้พูดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ งานวิจัยของนิจจาภากำหนดปัจจัยเดียว คือ อาชีพของผู้พูด ซึ่งเป็นนักการเมือง แต่ในการศึกษานี้กำหนดปัจจัยทางสังคมทั้งอาชีพของผู้พูด ได้แก่ นักการเมือง เพศของผู้พูด ได้แก่ เพศหญิง และเรื่องที่พูด ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณี และพบว่านักการเมืองเพศหญิงใช้กลวิธีความสุภาพสอดคล้องกับปัจจัยทางสังคม ดังนี้

การใช้กลวิธีการให้เหตุผลเป็นกลวิธีที่สอดคล้องกับลักษณะของอาชีพ กล่าวคือ นักการเมืองเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการปกครองประเทศ ซึ่งหน้าที่การงานผูกพันกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมและความเป็นไปของประเทศ คนในสังคมจึงต้องเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความน่าเชื่อถือให้เข้าไปดำเนินงานในเรื่องนี้แทนตน การใช้กลวิธีการให้เหตุผลอาจเป็นกลวิธีหนึ่งที่สร้างความน่าเชื่อถือให้กับนักการเมืองในสถานการณ์ความขัดแย้ง เนื่องจากเป็นกลวิธีที่ทำให้คนในสังคมเห็นว่า สิ่งที่นักการเมืองตัดสินใจกระทำ หรือตัดสินใจไม่กระทำนั้นเป็นการตัดสินใจจากที่มาและสาเหตุของเรื่องราวนั้น ๆ ไม่ได้ตัดสินใจอย่างไม่มีหลักการ หรือใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ

ส่วนการใช้กลวิธีการยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเอง การแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณี และการลดความรุนแรงของเหตุการณ์เป็นกลวิธีที่สอดคล้องกับลักษณะของเพศหญิง กล่าวคือ เพศหญิงเป็นเพศที่ได้รับความคาดหวังจากสังคมว่า เป็นเพศที่อ่อนโยน โดยแสดงออกผ่านการยกย่องฝ่ายคู่กรณีและฝ่ายตนเองที่ทำให้คนในสังคมเห็นว่า ตนเองอ่อนน้อมถ่อมตน และการแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมกับคู่กรณีและการลดความรุนแรงของเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าตนเองประนีประนอมและต้องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ส่วนการใช้กลวิธีการยอมรับ การปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมา และการแก้ไขสมมติฐานของคู่กรณีเป็นกลวิธีที่สอดคล้องกับลักษณะของเรื่องที่พูด กล่าวคือ เมื่อพูดเกี่ยวกับเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างตนเองและคู่กรณี ผู้พูดจะต้องพยายามให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวผู้พูดเองและเหตุการณ์ความขัดแย้งในความรับรู้ของผู้พูดกับผู้รับสารให้มากที่สุด เนื่องจากถ้าผู้รับสารเข้าใจผิด หรือเข้าใจเรื่องราวไม่ชัดเจน อาจทำให้ตนเองกลายเป็นบุคคลที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง หรือเป็นบุคคลที่กระทำความรุนแรงในเหตุการณ์ความขัดแย้งกับคู่กรณี ซึ่งจะทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนและ การยอมรับจากคนในสังคมได้ และส่งผลต่ออาชีพนักการเมืองของตนเอง

นอกจากนี้จะพบว่า การศึกษากลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าตนเองของเฉินกล่าวแต่เพียงว่า กลวิธีความสุภาพสามารถใช้รักษาหน้าของผู้พูดได้ และไม่ได้กล่าวถึงกลวิธีการคุกคามหน้า แต่ในการศึกษาครั้งนี้กลับพบว่า การใช้กลวิธีคุกคามหน้าสามารถใช้ในการรักษาหน้าของผู้พูดได้เช่นเดียวกัน ส่วนของนิจจาภาแม้ว่าจะปรากฏใช้การคุกคามหน้าในการรักษาหน้าตนเอง แต่พบว่า ปรากฏเพียงการคุกคามหน้าผู้อื่นเท่านั้น แต่ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปรากฏใช้ทั้งการคุกคามหน้าตนเองและคุกคามหน้าผู้อื่นในการรักษาหน้าตนเองด้วย

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาแค่เพียงการตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของนักการเมืองเพศหญิงเท่านั้น ถ้าเพิ่มการศึกษาการตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งของนักการเมืองเพศชายและนำมาเปรียบเทียบกันอาจทำให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของการใช้กลวิธีการรักษาหน้าตนเองระหว่างนักการเมืองเพศหญิงและเพศชายได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้อาจทำให้ลักษณะโดยรวมของการใช้กลวิธีรักษาหน้าตนเองของนักการเมืองไทยในสถานการณ์ที่ต้องตอบคำถามเกี่ยวกับกรณีความขัดแย้งอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช. (2551). **วัจนปฏิบัติศาสตร์**. กรุงเทพ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีรยุทธ บุญมี. (2535). “ศักดิ์ศรี – หน้าตา.” ใน **ความคิดและภูมิปัญญาไทย คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย,** 265 – 275. สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุณยเนตร, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจน์ ใจชาญสุขกิจ. (2548). **Image is power: พลังแห่งภาพลักษณ์**. กรุงเทพฯ: ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ค.

นิจจาภา วงษ์กระจ่าง. (2545). **กลวิธีการรักษาหน้าในการตอบคำถามของนักการเมืองไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณา ชินวิกัย. (2546). **ความหมายเปรียบ “หน้า” เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2551). “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการแสดงความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ.” ใน **ภาษาไทยกับสังคมไทย**, 343 – 357. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: ประการพริก.

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2533). “การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทย.” **เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดไทย หน่วยที่ 1 – 6**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____ . (2533).“ชายหญิง.” **เอกสารการสอนชุดวิชาแนวคิดไทย** หน่วยที่ 7 – 15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. (2538). **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.

สุจริตลักษณ์ ดีผดุง. (2549). **วัจนปฏิบัติศาสตร์เบื้องต้น (Introduction to Pragmatics)**. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

Brown, Penelope and Levinson, C. Stephen. (1987). **Politeness: Some universals in language usage**. New York: Cambridge university.

Rong Chen. “Self – politeness: A proposal.” **Journal of Pragmatics** 33, 1 (January 2001): 87 – 106.

มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทย: กรณีศึกษากลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊ก

Conceptual Metaphor about Puñña in Thai: A Case Study of Public Facebook Group

อำนาจ ปักษาสุข[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญจากการใช้ภาษาไทยในสื่อสาธารณะประเภทเฟซบุ๊กตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน โดยรวบรวมข้อความจากกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊ก ได้แก่ กลุ่ม “ทำบุญ” และกลุ่ม “อนุโมทนามิ`บอกบุญ`สร้างบารมี” ระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2558 ผลการศึกษาพบถ้อยคำอุปลักษณ์จำนวน 611 ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญซึ่งสามารถสรุปเป็นมโนอุปลักษณ์ได้ 6 มโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต] [บุญ คือ อาหาร] [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] และ [บุญ คือ พาหนะ] มโนอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับบุญของผู้ใช้ภาษาไทย 2 ประการ ได้แก่ บุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้และบุญเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนา

คำสำคัญ: *มโนอุปลักษณ์ บุญ เฟซบุ๊ก*

Abstract

This article aims to examine puñña concept reflecting in metaphorical expressions in facebook by the cognitive linguistic theory. The data in this study were collected from the two public facebook groups namely “ทำบุญ” (Making Merits) and “อนุโมทนามิ`บอกบุญ`สร้างบารมี” (Pleasure from Merits) during July – December 2015. The study result reveals that there are 6 conceptual metaphors related to puñña concept reflecting in 611 metaphorical expressions; [puñña IS A CONSTRUCTED THING], [puñña IS A QUANTITATIVE SUBSTANCE], [puñña IS A LIVING CREATURE], [puñña IS A NUTRITION], [puñña IS A CLEANER], and [puñña IS A VEHICLE]. These conceptual metaphors are likely to illustrate 2 main concepts of puñña: touchable things, and Buddhists’ desirable things.

Keywords: *conceptual metaphor, puñña, facebook*

บทนำ

ความเชื่อเรื่อง “บุญ” นั้นเป็นความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ดังที่พรสวัสดิ์ เพชรแดง (2528) ได้กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยยอมรับและได้ยึดถือหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตมาช้านานแล้ว จนทำให้อุปนิสัยใจคอของชาวไทยมีคุณลักษณะพิเศษบางอย่างที่แตกต่างกับชนชาติอื่นอย่างชัดเจน เช่น ชอบการทำบุญ ให้ทาน”

“บุญ” นั้นถูกนำมากล่าวถึงในบริบทของวัฒนธรรมไทยที่หลากหลาย แต่ละคนจะนิยาม “บุญ” ในลักษณะต่างๆ เช่น บุญคือการทำความดี บุญคือเครื่องชำระใจให้สะอาดบริสุทธิ์ บุญคือสิ่งที่สร้างขึ้นแล้วทำให้มีความสุข ฯลฯ ทั้งนี้ “บุญ” มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่มนุษย์มีภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดและอธิบายความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรมเพื่อให้มนุษย์เกิดการรับรู้และเข้าใจความหมายร่วมกันได้

[1]นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อนึ่ง ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของระบบวิธีคิด กล่าวคือเมื่อมนุษย์มีวิธีคิดหรือมุมมองต่อสิ่งต่างๆ อย่างไร ก็มักจะมีพฤติกรรมการแสดงออก รวมถึงการใช้ภาษาที่สอดคล้องกับระบบวิธีคิดเหล่านั้นด้วย เช่น หากคิดและมีทัศนคติว่าเวลาเป็นสิ่งที่สำคัญและมีอยู่อย่างจำกัด มนุษย์ก็จะใช้เวลาทุกๆ นาทีอย่างคุ้มค่าและไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงไปโดยไม่เกิดประโยชน์ ทำงานต่างๆ อย่างรวดเร็วและก็มักจะใช้ภาษาหรือพูดถึงเวลาที่สะท้อนมุมมองว่าเวลาเป็นสิ่งที่มีค่า เป็นต้น (รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม, 2556)

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ได้ศึกษาระบบวิธีคิดและมุมมองที่ผู้ใช้ภาษามีต่อสิ่งต่างๆ ในโลกตามแนวทางของภาษาศาสตร์ปริชานโดยวิเคราะห์จากการใช้ “อุปลักษณ์” (metaphor) ซึ่งเป็นลักษณะการใช้ภาษาแบบเปรียบเทียบ โดยกล่าวว่าอุปลักษณ์ซึ่งเป็นถ้อยคำเปรียบเทียบที่ผู้ใช้ภาษาใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือเรียกอีกอย่างได้ว่า “ถ้อยคำอุปลักษณ์” (metaphorical expressions) นั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากระบบวิธีคิดหรือ มโนทัศน์ที่ผู้ใช้ภาษาได้รับมาจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ วัฒนธรรมและสังคมของผู้ใช้ภาษานั้นๆ ดังนั้น อุปลักษณ์จึงไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำหรือรูปภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวัน แต่เป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดและการกระทำของมนุษย์ได้ ดังที่กล่าวว่า

> Metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in term of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature.
>
> (Lakoff and Johnson, 1980, p.3)

ทั้งนี้เลคอฟและจอห์นสันเรียกอุปลักษณ์ในระดับมโนทัศน์ว่า “มโนอุปลักษณ์” (conceptual metaphor) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือถ้อยคำอุปลักษณ์เป็นผลผลิตที่ได้จากมโนอุปลักษณ์ในระบบวิธีคิด ดังนั้นหากเราต้องการเข้าใจ มโนทัศน์ที่ผู้ใช้ภาษามีต่อสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ จึงสามารถศึกษาได้จากการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ผู้ใช้ภาษาใช้ในการสื่อสารทั่วๆ ไปได้

การศึกษาภาษาตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสันได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและได้รับความนิยมโดยมีผู้สนใจนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์เป็นจำนวนมาก อาทิ ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2549) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” ยมลภัทร ภัทรคุปต์ (2553) ศึกษาเรื่อง “มโนอุปลักษณ์ความตายที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ” สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) ศึกษาเรื่อง “มโนอุปลักษณ์ชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต” นันทนา วงษ์ไทย (2555) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย” วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2555) ศึกษาเรื่อง “กิเลส: การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย” รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม (2556) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์ความสุขในบล็อกไทย” ธนพล เอกพจน์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา (2557) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย” และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์ (2558) ที่ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์กลัวในภาษาไทย” เป็นต้น

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดกันได้ง่ายและรวดเร็วผ่านสื่อสารธารณะต่าง ๆ อย่างเช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ เว็บบล็อก ทั้งนี้ในเฟซบุ๊กมีการสร้างกลุ่มสาธารณะเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและนำเสนอเกี่ยวกับบุญและการทำบุญเป็นจำนวนมาก โดยผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอเกี่ยวกับบุญและการทำบุญดังกล่าวมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญอย่างหลากหลาย อีกทั้งจากการทบทวนวรรณกรรมดังที่ได้กล่าวมาพบว่ายังไม่มีการศึกษามโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษามโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทยที่ปรากฏในสื่อสาธารณะประเภทเฟซบุ๊ก เพื่อให้ทราบความคิดของคนไทยในปัจจุบันว่ามีมโนทัศน์อย่างไรเกี่ยวกับบุญซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม และมโนทัศน์เหล่านั้นสะท้อนความคิดเกี่ยวกับบุญของคนไทยอย่างไร อันจะทำให้เข้าใจ “บุญ” ในสังคมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญจากการใช้ภาษาไทยในสื่อสาธารณะประเภทเฟซบุ๊ก

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์จากกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊กระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2558 จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม “ทำบุญ” ซึ่งมีผู้ติดตามจำนวน 6,457 คน และกลุ่ม “อนุโมทนามิ`บอกบุญ`สร้างบารมี” ซึ่งมีผู้ติดตามจำนวน 41,021 คน ทั้งนี้กลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊กทั้ง 2 กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการแจ้งและแลกเปลี่ยนความคิดเรื่องการทำบุญที่มีสมาชิกและผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก

แนวคิดเกี่ยวกับมโนอุปลักษณ์

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดเดิมเป็นการศึกษาอุปลักษณ์ในฐานะที่เป็นโวหารภาพพจน์ (Figure of speech) ซึ่งเป็นเครื่องมือทางวรรณศิลป์ที่ผู้แต่งใช้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกไปสู่ผู้อ่าน ที่ก่อให้เกิดความงามหรือสุนทรียภาพในการประพันธ์ ที่ผ่านมาการศึกษาอุปลักษณ์จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์อุปลักษณ์ในฐานะที่เป็นศิลปะของการประพันธ์ที่ก่อให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์

ต่อมาเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ได้เสนอแนวคิดใหม่ของการศึกษาอุปลักษณ์ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive linguistics) กล่าวคือ อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างงานประพันธ์เท่านั้น แต่อุปลักษณ์เป็นผลผลิตที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการคิด การทำความเข้าใจ และเรียนรู้ประสบการณ์นามธรรมต่าง ๆ โดยนำมโนทัศน์นามธรรมที่ต้องการเรียนรู้ไปเปรียบเทียบกับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัว (วรวรรณา เพ็ชรกิจ, 2551)

อุปลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นการกระทำและความคิดของมนุษย์ที่มีใช้อยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันโดยผู้ใช้ภาษาไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังใช้อุปลักษณ์นั้นเรียกว่ามโนอุปลักษณ์ซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นมาจากต่างวงความหมายกัน (Lakoff and Johnson, 1980) และมีกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain)

เลคอฟและจอห์นสันแบ่งอุปลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. อุปลักษณ์ในระดับถ้อยคำ เรียกว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expressions) หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่แตกต่างกันสองสิ่ง

2. อุปลักษณ์ในระดับมโนทัศน์ เรียกว่า มโนอุปลักษณ์หรืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) หมายถึง ความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นความเปรียบที่อยู่ในระบบการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา

อุปลักษณ์ทั้งสองระดับมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ โดยพื้นฐานมนุษย์มีระบบวิธีคิดที่เป็นแบบอุปลักษณ์ เมื่อเรามีระบบวิธีคิดเช่นนี้ การคิด การมองโลกและการแสดงออกในชีวิตประจำวันของเราซึ่งรวมถึงการใช้ภาษาใน การสื่อสารด้วยนั้นจึงมีลักษณะเป็นการเปรียบแบบอุปลักษณ์ด้วย ดังนั้นถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เราใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน จึงนับเป็นหลักฐานสำคัญที่สามารสะท้อนระบบวิธีคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา (รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม และณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2551)

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980, p.7-8) ได้ยกตัวอย่างการใช้มโนอุปลักษณ์ในภาษาอังกฤษ เช่น [TIME IS MONEY] กล่าวคือ ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบเวลาเป็นเงินซึ่งมโนทัศน์ดังกล่าวสะท้อนผ่านการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่

You are <u>wasting my time</u>.

This gadget will <u>save you hours</u>.

How do you <u>spend your time</u> these days?

You need to <u>budget your time</u>.

I’ve <u>invested a lot of time</u> in her.

I <u>lost a lot of time</u> when I got sick.

จากตัวอย่างข้างต้นปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นมโนอุปลักษณ์ว่า [TIME IS MONEY] ด้วยการนำคำศัพท์ wasting, save, spend, budget, invested และ lost ซึ่งอยู่ในวงความหมายของ MONEY หรือ “เงิน” มาใช้ในการกล่าวถึง TIME หรือ “เวลา” แสดงให้เห็นว่า MONEY หรือ “เงิน” มีลักษณะหรือคุณสมบัติบางประการที่สอดคล้องกับ TIME หรือ “เวลา” ในมุมมองของผู้พูดภาษาอังกฤษ

ในการศึกษาครั้งนี้จะนำแนวคิดการศึกษามโนอุปลักษณ์มาใช้ศึกษาความคิดเกี่ยวกับ “บุญ” ในภาษาไทยซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเพื่อให้เข้าใจความคิดและมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญของคนไทย

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. เก็บรวบรวมข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญจากกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊ก ได้แก่ กลุ่ม“ทำบุญ” และกลุ่ม “อนุโมทนามิ`บอกบุญ`สร้างบารมี” ระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2558 โดยถ้อยคำอุปลักษณ์หมายถึงข้อความหรือถ้อยคำที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างวงความหมายกันอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบก็ได้

การคัดเลือกถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญพิจารณาจากการใช้ภาษาที่เป็นการเปรียบเทียบแสดงความเหมือนระหว่าง “บุญ” กับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างกลุ่มความหมายกัน ทั้งนี้รวมคำกริยาที่แสดงถึงการเปรียบเทียบด้วย เช่น อิ่มบุญ สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคืออาหาร เป็นต้น

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญที่พบมาจำแนกเป็นมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญประเภทต่าง ๆ ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) จากนั้นวิเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับบุญที่สะท้อนจากมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญที่ปรากฏในกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊ก

4. นำเสนอผลการศึกษา

มโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญซึ่งกล่าวเปรียบเทียบบุญกับสิ่งต่าง ๆ พบถ้อยคำอุปลักษณ์จำนวนทั้งสิ้น 611 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยถ้อยคำอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญสามารถสรุปเป็น มโนอุปลักษณ์ได้ 6 มโนอุปลักษณ์ เรียงลำดับความถี่ในการปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์จากมากไปน้อยได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงความถี่การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ของมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญ

มโนอุปลักษณ์	การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์	
	ความถี่	ร้อยละ
1. [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้]	287	46.97
2. [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ]	179	29.30
3. [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต]	88	14.40
4. [บุญ คือ อาหาร]	42	6.88
5. [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก]	9	1.47
6. [บุญ คือ พาหนะ]	6	0.98
รวม	**611**	**100.00**

ถ้อยคำอุปลักษณ์และมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญดังกล่าวข้างต้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคือสิ่งที่สร้างขึ้นได้ จำนวน 287 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *ทำ สร้าง เสริม เสริมสร้าง* เมื่อกล่าวถึงบุญ การใช้คำเหล่านี้แสดงการเปรียบเทียบบุญกับสิ่งก่อสร้าง โดยสามารถให้มีขึ้นหรือทำให้เกิดขึ้นได้

ตัวอย่าง

เพิ่งกลับไปทำบุญมาค่ะ ที่วัดเพชรสมุทร

มาร่วมสร้างบุญกันในงานกฐินที่จะมาถึง

บุญสร้างได้ด้วยตัวเรา

เสริมสร้างบุญกันตั้งแต่วันนี้

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าบุญสามารถสร้างหรือทำให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังสามารถเสริมให้มั่นคงขึ้นได้ด้วย โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[สิ่งที่สร้างขึ้นได้]		**[บุญ]**
สิ่งที่สร้างขึ้นได้	→	บุญ
ผู้สร้าง	→	ผู้ทำบุญ

2. [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคือสสารที่มีปริมาณ จำนวน 179 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *มาก น้อย สะสม เติม หมด* เมื่อกล่าวถึงบุญ การใช้คำเหล่านี้เป็นการกล่าวเปรียบบุญกับสสารที่เป็นของเหลวหรือของแข็งที่สามารถวัดปริมาณหรือนับจำนวนได้ โดยสสารเหล่านี้สามารถลดลง เพิ่มขึ้น หรือหมดไปได้

ตัวอย่าง

ทำบุญแล้วจะได้บุญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความตั้งใจของทุกคนนะคะ

หมั่นสะสมและเติมบุญอย่าให้ขาด อย่าให้บุญหมดไป

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าบุญเป็นสิ่งที่สามารถสะสมหรือเพิ่มพูนให้มีปริมาณมากขึ้นได้ ในขณะเดียวกันบุญก็สามารถลดลงหรือหมดไปได้ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[สสารที่มีปริมาณ]		**[บุญ]**
สสารที่มีปริมาณ	→	บุญ
ปริมาณของสสารที่เพิ่มขึ้น	→	บุญที่เพิ่มขึ้น
ปริมาณของสสารที่ลดลงหรือหมดไป	→	บุญที่ลดน้อยลงหรือหมดไป

3. [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคือสิ่งมีชีวิต จำนวน 88 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *รอ เกิดขึ้น หยั่งราก* เมื่อกล่าวถึงบุญ ถ้อยคำเหล่านี้ใช้อธิบายกิริยาหรือการกระทำของสิ่งมีชีวิต เป็นการเปรียบเทียบบุญว่าเป็นสิ่งมีชีวิตมีการเกิดขึ้น เคลื่อนไหว เติบโต แสดงกิริยาอาการต่างๆ ได้

ตัวอย่าง

บุญเกิดขึ้นได้ทุกวัน

บุญมารอทุกท่านแล้ว อย่าลืมทำบุญกันนะคะ

คนไทยชอบทำบุญ บุญหยั่งรากลงในใจทุกคน

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าบุญเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถเคลื่อนไหว เติบโตได้ โดยสามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[สิ่งมีชีวิต]		**[บุญ]**
สิ่งมีชีวิต	→	บุญ
การเติบโตของสิ่งมีชีวิต	→	บุญที่เพิ่มมากขึ้น

4. [บุญ คือ อาหาร]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคืออาหาร จำนวน 42 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *เสิร์ฟ เสบียง อิ่ม* เมื่อกล่าวถึงบุญ คำเหล่านี้เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับอาหารหรือของที่สามารถบริโภคได้

ตัวอย่าง

มีบุญมาเสิร์ฟถึงที่ รอรับกันนะคะทุกคน

วันนี้ทำปลาทอดขมิ้นใส่บาตร พระจะมารับบาตร 3 องค์ทุกวัน มาสะสมเสบียงบุญกันค่ะ

ทำบุญแล้วอิ่มบุญจังค่ะ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ อาหาร] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าบุญเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต คือเป็นอาหารหรือสิ่งที่สามารถรับประทานได้ เมื่อรับประทานแล้วทำให้เกิดอาการอิ่ม บุญจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาเพื่อช่วยทำให้ชีวิตมีความสุข ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[อาหาร]		**[บุญ]**
การทำอาหาร	→	การทำบุญ
ผู้ทำอาหาร	→	ผู้ทำบุญ
เครื่องปรุง/วัตถุดิบในการทำอาหาร	→	วิธีการทำบุญ
อาหาร	→	บุญ (ที่เกิดขึ้น)
ความอิ่มอาหาร	→	การได้รับผลบุญ

5. [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคือเครื่องชำระสิ่งสกปรก จำนวน 9 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *ล้าง ชำระ ผ่องใส* เมื่อกล่าวถึงบุญ คำเหล่านี้เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับการล้างหรือการทำความสะอาดสิ่งสกปรกให้หมดสิ้นไป ก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ความผ่องใส

ตัวอย่าง

บุญจะล้างความทุกข์ให้หมดไป

บุญช่วยชำระจิตใจให้หายขุ่นมัวจากกิเลสทั้งปวง

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าบุญเปรียบเป็นเครื่องชำระหรือล้างสิ่งสกปรกให้หมดไป โดยสิ่งสกปรกในที่นี้ก็ได้แก่ กิเลส ความทุกข์ ซึ่งบุญจะเป็นสิ่งที่ทำให้กิเลส ความทุกข์หมดไป ก่อให้เกิดเป็นความสุขกาย สุขใจ ทั้งนี้มโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] สามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[เครื่องชำระสิ่งสกปรก]		**[บุญ]**
การชำระสิ่งสกปรก	→	การทำบุญ/การชำระกิเลส ความทุกข์
สิ่งสกปรก	→	กิเลส ความทุกข์
เครื่องชำระสิ่งสกปรก	→	บุญ
ความสะอาดที่เกิดจากการชำระสิ่งสกปรก	→	การหมดกิเลส ความสุข

6. [บุญ คือ พาหนะ]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าบุญคือพาหนะ จำนวน 6 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้คำ *นำ พา* เมื่อกล่าวถึงบุญ คำเหล่านี้เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง มีการขับเคลื่อนหรือเคลื่อนที่ไป ซึ่งบุญจะเป็นสิ่งที่นำไปสู่จุดหมายปลายทาง

ตัวอย่าง

<u>บุญจะนำ</u>เราไปสู่ภพภูมิที่ดี

ทำบุญมาแล้ว <u>บุญจะพา</u>ไปสู่สวรรค์

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ พาหนะ] มโนอุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาว่าการทำบุญเป็นการเดินทาง โดยบุญจะเป็นสิ่งที่นำไปสู่จุดหมายปลายทาง ทั้งนี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		**วงความหมายปลายทาง**
[พาหนะ]		**[บุญ]**
การเดินทาง	→	การทำบุญ
ผู้เดินทาง	→	ผู้ทำบุญ
พาหนะ	→	บุญ
จุดหมาย	→	สวรรค์ โลกหน้า การมีชีวิตที่ดี

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่กล่าวถึงบุญแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญ 6 มโนอุปลักษณ์ซึ่งเปรียบเทียบบุญกับแบบเปรียบหลายลักษณะ แสดงให้เห็นว่าบุญเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมและมีความซับซ้อนจึงสามารถนำมาเปรียบกับสิ่งต่างๆ ได้หลายแง่มุม ทั้งนี้มโนอุปลักษณ์ที่ปรากฏเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นระบบวิธีคิดของคนไทยที่ทำให้บุญซึ่งเป็นนามธรรมสามารถรับรู้และเข้าใจความหมายได้ด้วยการถ่ายโยงความหมายเข้ากับสิ่งที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังสะท้อนมุมมองความคิดเกี่ยวกับบุญได้อีกด้วย

มุมมองเกี่ยวกับบุญที่สะท้อนจากมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทย

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่กล่าวถึงบุญแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญ 6 มโนอุปลักษณ์ ได้แก่ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต] [บุญ คือ อาหาร] [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] และ [บุญ คือ พาหนะ] ทั้งนี้ผู้ใช้ภาษานำลักษณะสำคัญบางประการของแบบเปรียบมาใช้เปรียบเทียบกับบุญนั้นสามารถทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายและเข้าใจแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับบุญได้ โดยมุมมองเกี่ยวกับบุญที่สะท้อนจากมโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในภาษาไทยมี 2 ประการ ได้แก่ บุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้และบุญเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนา ดังนี้

1. บุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้

ผู้ใช้ภาษาไทยมีมุมมองว่าบุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้ โดยสะท้อนจากมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] และ [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต] กล่าวคือผู้ใช้ภาษาไทยมีความคิดว่าบุญนั้นมีอยู่จริง สามารถสร้างขึ้นได้ แต่มีสภาวะที่ไม่แน่นอนคือมีปริมาณที่สามารถลดลง เพิ่มขึ้น หรือหมดไปได้ นอกจากนี้ยังสามารถเติบโตและเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นชาวพุทธจึงต้องหมั่นทำบุญอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการเพิ่มและสะสมบุญไว้ เพื่อให้บุญนั้นมีอยู่อย่างมั่นคง ไม่ลดลง และไม่หมดไป เนื่องจากในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าบุญนั้นสามารถติดตามไปให้ผลทั้งปัจจุบันชาติและอนาคตชาติคือทั้งในโลกนี้และโลกหน้านั่นเอง

2. บุญเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนา

ผู้ใช้ภาษาไทยมีมุมมองว่าบุญเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ช่วยทำให้ชีวิตมีความสุข บุญจึงเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนา ความคิดดังกล่าวสะท้อนจากมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ อาหาร] โดยอาหารนั้นถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ อาหาร] จึงแสดงให้เห็นว่าบุญนั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้

นอกจากปัจจัยสี่ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้แล้ว มนุษย์ยังต้องการวัตถุสิ่งของอื่นๆ เพื่อช่วยให้ชีวิตสะดวกสบายยิ่งขึ้น ในที่นี้มโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ พาหนะ] แสดงให้เห็นว่าบุญเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก เป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนาเพื่อช่วยในการเดินทาง นำผู้ทำบุญให้เดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต ซึ่งจุดหมายปลายทางของชีวิตในที่นี้ก็คือความสุขหรือการไปสู่และได้อยู่ในโลกหน้าอย่างมีความสุข

นอกจากนี้มโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] ยังสะท้อนให้เห็นว่าชาวพุทธปรารถนาชีวิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสซึ่งเป็นเครื่องห่อหุ้มที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองนำไปสู่การทำความชั่วทั้งปวงอันจะทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ ชาวพุทธเชื่อว่าบุญจะเป็นสิ่งที่มาขัดล้างและขัดเกลาชีวิตให้เกิดความบริสุทธิ์ ความผ่องใส ความคิดดังกล่าวตรงกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่าบุญนั้นคือเครื่องชำระสันดาน คือชำระฟื้นจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ อันทำให้ความสุขเกิดผลที่น่าชื่นชมทั้งโลกนี้และโลกหน้า (พระธรรมปิฎก, 2543) การชำระสันดานให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ดังกล่าวต้องอาศัยบุญกิริยาวัตถุ 10 ได้แก่

1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
2. ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
4. อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยความประพฤติถ่อมตนแก่ผู้ใหญ่
5. เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการขวนขวายในกิจที่ชอบ
6. ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
7. ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
8. ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
9. ธัมมเทสนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
10. ทิฏฐุชุกัมม บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง

ทั้งนี้บุญกิริยาวัตถุ 10 ดังกล่าวสรุปได้เป็น ทานมัย ศีลมัย และ ภาวนามัย วิธีดังกล่าวนี้จะชำระล้างอกุศลมูล หรือรากเหง้าของกิเลส อันได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความชั่วร้ายหรือบาป โดยทานจะชำระล้างโลภะ ศีลจะชำระล้างโทสะ และภาวนาจะชำระล้างโมหะ (กรมการศาสนา, 2514)

นอกจากนี้กรมการศาสนา (2514) กล่าวถึงพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกภาษาไทยสรุปได้ว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุขอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารักและน่าพอใจ บุคคลผู้ทำบาปนั้นย่อมเศร้าโศก ผู้ทำบุญย่อมเพลิดเพลินในโลกนี้ ย่อมเพลิดเพลินในโลกหน้า ย่อมเพลิดเพลินในโลกทั้งสอง บุคคลทำบุญแล้วย่อมได้รับความสุขและย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง จากที่กล่าวมาบุญจึงเป็นสิ่งที่ปรารถนาของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั่นเอง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นมโนทัศน์สำคัญเกี่ยวกับบุญของคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธว่าบุญนั้นมีอยู่จริง โดยคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเชื่อว่าบุญนั้นเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งสามารถลดลง เพิ่มขึ้น หรือหมดไปได้ ดังนั้นจึงต้องหมั่นทำบุญ สร้างบุญ เพื่อให้บุญนั้นมีอยู่อย่างมั่นคง ไม่ลดลง และไม่หมดไป ทั้งนี้คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเชื่อว่าบุญนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต เป็นเครื่องมือช่วยในการเดินทางให้ไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต และเป็นสิ่งที่มาขัดล้างและขัดเกลาชีวิตให้เกิดความบริสุทธิ์ ความผ่องใส ทำให้ชีวิตมีความสุข การหมั่นทำบุญ สะสมบุญไว้จะเป็นสิ่งรับประกันว่าตนเองนั้นจะมีชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้าจากผลบุญที่ได้กระทำไว้ เนื่องจากในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าบุญนั้นสามารถติดตามไปให้ผลทั้งปัจจุบันชาติและอนาคตชาติคือทั้งในโลกนี้และโลกหน้านั่นเอง

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญจากกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊ก ได้แก่ กลุ่ม“ทำบุญ” และกลุ่ม“อนุโมทนามิ`บอกบุญ`สร้างบารมี” ระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2558 พบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญจำนวน 611 ถ้อยคำอุปลักษณ์ซึ่งสามารถสรุปเป็นมโนอุปลักษณ์ได้ 6 มโนอุปลักษณ์ เรียงลำดับความถี่ในการปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์จากมากไปน้อย ได้แก่ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต] [บุญ คือ อาหาร] [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก] และ [บุญ คือ พาหนะ]

มโนอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับบุญของผู้ใช้ภาษาไทย 2 ประการ ได้แก่ บุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้และบุญเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนา โดยมุมมองว่าบุญเป็นสิ่งที่จับต้องได้นั้นกล่าวคือบุญเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง โดยสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่สามารถลดน้อยลง เพิ่มขึ้น หรือหมดไปได้ โดยสะท้อนผ่านมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นได้] [บุญ คือ สสารที่มีปริมาณ] และ [บุญ คือ สิ่งมีชีวิต]

นอกจากนี้คนไทยยังมีมุมมองเกี่ยวกับบุญว่าบุญเป็นสิ่งที่ชาวพุทธปรารถนากล่าวคือบุญเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ เป็นเครื่องมือช่วยในการเดินทางที่นำผู้ทำบุญเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต และบุญจะเป็นสิ่งที่มาขัดล้างและขัดเกลาชีวิตให้เกิดความบริสุทธิ์ ความผ่องใส ซึ่งจะช่วยทำให้ชีวิตมีความสุข ความคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นได้จากมโนอุปลักษณ์ [บุญ คือ อาหาร] [บุญ คือ พาหนะ] และ [บุญ คือ เครื่องชำระสิ่งสกปรก]

การศึกษามโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญในกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊กครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าบุญเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมและมีความซับซ้อน ผู้ใช้ภาษาจึงนำ “บุญ” มาเปรียบกับสิ่งต่าง ๆ ได้หลายแง่มุม เกิดเป็นมโนอุปลักษณ์ที่หลากหลาย ทำให้คนในสังคมเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้น มโนอุปลักษณ์ดังกล่าวทำให้เห็นระบบวิธีคิดเกี่ยวกับบุญของคนไทยในปัจจุบันที่สื่อผ่านสื่อสารธารณะไปยังผู้รับสารเพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจความหมายของ “บุญ” ร่วมกัน

อนึ่ง มุมมองความคิดเกี่ยวกับบุญของผู้ใช้ภาษาที่ปรากฏในกลุ่มสาธารณะในเฟซบุ๊กดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดในพระพุทธศาสนากล่าวคือในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าบุญนั้นมีอยู่จริง โดยเกิดจากความประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ การกระทำที่เป็นบุญจะต้องเป็นเรื่องที่ถูกต้องและเป็นกุศล ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญ หากมีการกระทำให้สมบูรณ์แล้วจะเป็นประโยชน์และความสุข (พระธรรมปิฎก, 2538) ทั้งนี้บุญนั้นเป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ โดยปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 อันได้แก่ กายกรรม 3 คือ ละเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียนกัน ละเว้นจากการลักทรัพย์ ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม วจีกรรม 4 คือ ละเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ และมโนกรรม 3 คือ ไม่อยากได้ของของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้าย มีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และบุญหรือสิ่งที่เป็นกรรมดีนั้นยังเกิดจากการทำบุญที่เรียกว่า “บุญกิริยาวัตถุ 10” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อย่างไรก็ตามบุญเป็นสิ่งสามารถลดลง เพิ่มขึ้น หรือหมดไปได้ ทั้งนี้บุญนั้นสามารถติดตามไปให้ผลทั้งปัจจุบันชาติและอนาคตชาติคือทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธจึงเชื่อว่าบุญนั้นเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต เป็นเครื่องมือช่วยในการเดินทางให้ไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต และเป็นสิ่งที่มาขัดล้างและขัดเกลาชีวิตให้เกิดความบริสุทธิ์ ความผ่องใส ทำให้ชีวิตมีความสุข ดังนั้นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธจึงต้องหมั่นทำบุญ สร้างบุญ เพื่อให้บุญนั้นมีอยู่อย่างมั่นคง ไม่ลดลงและไม่หมดไป โดยบุญจะเป็นสิ่งรับประกันว่าตนเองนั้นจะมีชีวิตหรือใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและในอนาคตทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษามโนอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญที่ปรากฏในสื่อประเภทอื่น เช่น หนังสือธรรมะ บทความ หรือการแสดงพระธรรมเทศนาเพื่อทำให้เห็นวิธีคิด มุมมองต่าง ๆ ของคนไทยเกี่ยวกับบุญที่สะท้อนจากการใช้มโนอุปลักษณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2514). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. (2558). “อุปลักษณ์เกี่ยวกับอารมณ์กลัวในภาษาไทย.” **วารสาร มฉก. วิชาการ** 18, 36 (มกราคม-มิถุนายน) : 65-80.

ธนพล เอกพจน์ และวิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา. (2557). “อุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย.” ใน **การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัย ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15: 50 ปี มข กับการอุทิศเพื่อสังคม**. วันที่ 28 มีนาคม 2557 ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธรรมปิฎก, พระ. (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธรรมปิฎก, พระ. (2543). **พุทธธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นันทนา วงษ์ไทย. (2555). “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย.” **วารสารภาษาและวัฒนธรรม** 31, 1 (มกราคม-มิถุนายน) : 43-64.

ปิยภรณ์ อบแพทย์. (2542). **อุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรสวัสดิ์ เพชรแดง. (2528). **ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภัทรา บุญสุยา. (2545). **ศึกษาระดับและเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญ – บาป ตามกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ อำเภอสงขลา จังหวัดสงขลา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ยมลภัทร ภัทรคุปต์. (2553). “มโนอุปลักษณ์ความตายที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือธรรมะ.” **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 27 (ธันวาคม) : 108-137.

รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม. (2556). อุปลักษณ์ความสุขในบล็อกไทย. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ** 14, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 132-138.

รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม และณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2551). การเมืองคือการรักษาโรค: มโนอุปลักษณ์ที่สะท้อนจากถ้อยคำอุปลักษณ์ของนักการเมืองไทย. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 25 (ธันวาคม) : 132-157.

วรวรรณา เพ็ชรกิจ. (2551). **การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ.(2555). กิเลส: การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์** 19, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 24-41.

ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2549). **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมพร เทพสิทธา. (2542). **ศาสนาและจริยธรรมกับความมั่นคงของชาติ.** กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2553). มโนอุปลักษณ์ชีวิตที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณ์ในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย 27 (ธันวาคม) : 177-220.

เอกนรินทร์ เอกนโร วงษ์ขันธ์, พระมหา. (2536**). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Lakoff, G. and M. Johnson. (1980). **Metaphors We Live By.** Chicago and London: The University of Chicago Press.

ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น[1]

Representation of King Borommatrailokkanat in Yuan Phai Khlong Dan

ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล[2]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น และความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับการประกอบสร้างภาพแทนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น ผลการศึกษาพบว่าภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้นเป็นการประกอบสร้างภาพแทนแบบฉบับของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ ได้แก่ ภาพแทนพระพุทธเจ้า และภาพแทนวีรบุรุษผู้ทรงธรรม ภาพแทนเหล่านี้ถูกกำหนดขึ้นภายใต้กรอบวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมศาสนาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดระเบียบการเมืองภายในราชสำนักด้วยการตรากฎมณเฑียรบาลขึ้น เนื้อความในกฎมณเฑียรบาลแสดงฐานะของพระมหากษัตริย์ให้เป็นดังพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นวาทกรรมสำคัญในยุคนั้นและส่งผลต่อภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น ส่วนภาพแทนวีรบุรุษผู้ทรงธรรมเป็นการนำเสนอเหตุการณ์สงครามระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้ทรงธรรมต้องกำจัดพระเจ้าติโลกราชผู้ไร้คุณธรรมและถูกประกอบสร้างให้เป็นคู่ตรงข้ามหรือเป็นอื่นไปจากอยุธยา ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้นทั้งการเป็นพระพุทธเจ้าและวีรบุรุษผู้ทรงธรรมจึงเป็นการผลิตซ้ำและตอกย้ำวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมศาสนาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: *ภาพแทน วาทกรรม สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระเจ้าติโลกราช ยวนพ่ายโคลงดั้น*

Abstract

This article aims to study representation of King Borommatrailokkanat in Yuan Phai Khlong Dan and relation between discourse and construction of the representation of King Borommatrailokkanat in Yuan Phai Khlong Dan. The research found that the representation of King Borommatrailokkanat in Yuan Phai Khlong Dan is the stereotyping representation of ideal king; that is the representation of Buddha, and the representation of hero which appears as the moral and heroic warrior. These representations are determined below political and religious discourse in King Borommatrailokanat period. King Borommatrailokkanat enacted 'Kot Monthian Ban' which is the royal law, and it conveys the image of king as Buddha which affects the representation of King Borommatrailokkanat in Yuan Phai Khlong Dan. For the representation of hero which appears as the moral and heroic warrior is constructed through the battle between King Borommatrailokkanat of Ayutthaya and King Tilokkarat of Lanna. King Borommatrailokkanat as a moral and heroic warrior must get rid of King Tilokkarat who is the other of Ayutthaya. Therefore, the representations of King Borommatrailokkanat which are the both Buddha, and moral and heroic warrior represent and highlight the political and religious discourse in King Borommatrailokkanat period.

Keywords: *representation, discourse, King Borommatrailokkanat, King Tilokkarat, Yuan Phai Khlong Dan*

[1] บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในวรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น" ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี พ.ศ. 2557

[2] อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

ภาพแทน หรือ representation เป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างความหมายและภาษากับวัฒนธรรม ภาพแทนไม่ใช่ภาพสะท้อนที่จะแสดงวัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนภาพที่กระจกสะท้อน แต่ภาพแทนเป็นภาพที่เกิดจากการประกอบสร้างขึ้นตามค่านิยมของสังคม สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) (1997: 17) อธิบายภาพแทนไว้ว่าเป็นการผลิตความคิดภายในใจของเราผ่านทางภาษา ภาพแทนเป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดและภาษาในการอ้างถึงวัตถุ ผู้คน หรือเหตุการณ์ในโลกแห่งความจริง รวมถึงวัตถุ ผู้คน หรือเหตุการณ์ในโลกแห่งจินตนาการ

> Representation is the production of the concepts in our minds through language. It is the link between concepts and language which enables us to refer to either the 'real' world of objects, people or events, or indeed to imaginary worlds of fictional objects, people and events.

ภาพแทน (representation) ในตัวบทวรรณกรรมเป็นภาพจำลองที่นำเสนอผ่านกระบวนการคิดและคัดเลือกของผู้แต่งภายใต้กรอบวาทกรรม อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเป็นวาทกรรมชนิดหนึ่งที่มีบทบาทร่วมกับวาทกรรมประเภทอื่นในฐานะ "กระบวนการเสนอความรู้" เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมในยุคนั้น ๆ (เสนาะ เจริญพร, 2548: 21) วาทกรรมเป็นระบบและกระบวนการสร้างหรือผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) เกิดเป็น "วาทกรรมหลัก" (dominant discourse) หรือที่ฟูโกเรียกว่า "episteme" (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร 2543: 19 – 20) วาทกรรมเป็นการผลิตและกำหนดความรู้ รวมทั้งควบคุมวิธีการพูดหรือการให้เหตุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และความคิดที่ใช้จัดการสิ่งอื่น วาทกรรมไม่ได้ประกอบเพียงถ้อยคำเพียงหนึ่งถ้อยคำ หรือการกระทำเพียงหนึ่งการกระทำ หรือข้อมูลใดข้อมูลหนึ่ง แต่สามารถปรากฏข้ามตัวบทหรือข้ามองค์กรภายในสังคมได้ (Hall, 1997: 44)

วาทกรรมมีความสัมพันธ์ในการประกอบสร้างภาพแทนของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ วาทกรรมของสังคมในยุคสมัยหรือช่วงเวลานั้น ไม่ว่าจะเป็นจารีตทางสังคม ความคิด ความเชื่อ การเมือง และภาษา จะกำหนดสร้างความรู้จนเป็นความจริง รวมทั้งกำหนดความเป็นบุคคลต่าง ๆ กำหนดพฤติกรรมความเป็นเรา (ours) และความเป็นอื่น (others) รวมทั้งจัดการให้รางวัลและลงโทษผู้ที่ยอมรับและต่อต้านวาทกรรมหลัก ภาพแทนในวรรณกรรมจึงประกอบสร้างขึ้นมาภายใต้อุดมการณ์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้ ภาพแทนยังเป็นแนวคิดที่คำนึงถึงกระบวนการคั่นกลางระหว่างวรรณกรรมกับโลกของความจริง การพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมจึงไม่อาจพิจารณาด้วยตรรกะเดียวกันกับโลกของความจริง แต่ต้องเข้าใจว่าประเด็นต่าง ๆ นี้ถูกประกอบสร้างภายใต้กฎเกณฑ์ของกระบวนการเสนอภาพในตัวบทวรรณกรรม โดยมีเทคนิคที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างภาพแบบฉบับ หรือภาพเหมารวม (stereotyping) คือ การดึงเอาคุณสมบัติบางอย่างของบุคคลที่เด่นชัด มีชีวิตชีวา เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้ทั่วไป และลดทอนอัตลักษณ์บุคคลลงไปเป็นคุณสมบัติไม่กี่อย่างเหล่านั้น (เสนาะ เจริญพร, 2548: 20)

วรรณกรรมประเภทยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์เป็นงานเขียนที่ประกอบสร้างภาพแบบฉบับ (stereotyping) ของพระมหากษัตริย์ตามอุดมคติและอุดมการณ์ของสังคมในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นการปลูกฝังความคิดอุดมคติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ให้แก่คนในสังคมทางหนึ่ง ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เป็นวรรณกรรมหรือวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ในทางวรรณคดีจัดได้ว่า***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เป็นวรรณคดียอพระเกียรติที่แต่งดีและสร้างขนบการประพันธ์ให้แก่วรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทยได้อย่างยอดเยี่ยม ทำให้วรรณคดียอพระเกียรติสมัยหลังสืบทอดขนบการประพันธ์ใช้ประพันธ์งานของตนเอง ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***จึงเป็นเสมือนต้นแบบสำคัญเรื่องหนึ่งของวรรณคดียอพระเกียรติ (ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล,

2556 : 240) นอกจากนี้ ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ยังนับเป็นตัวบทที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์อีกด้วย เนื่องจากเนื้อหาสาระของ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีความละเอียดกว่าหนังสือพระราชพงศาวดารและพงศาวดารเชียงใหม่ (พัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 1-7 2533: 98) ดังนั้นจึงมีการนำ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ไปเป็นข้อมูลสำคัญในการอ้างอิงและอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยนี้กันอย่างกว้างขวาง เช่น ใน**พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา** อ้างอิงโคลงจาก***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงประสูติที่ทุ่งพระอุทัย เมื่อครั้งที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ผู้เป็นพระราชบิดากำลังจะทรงยาตราทัพไปทำสงครามกับเขมร (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา 2516: 450)

ยวนพ่ายโคลงดั้นเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการทำสงครามชนะกองทัพล้านนาที่ศึกเมืองเชียงชื่น ในปี พ.ศ. 2017 เนื้อหาใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***กล่าวถึงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจสำคัญของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เช่น สถานที่และช่วงเวลาประสูติ การบำรุงพุทธศาสนา และการทำสงคราม แม้ว่าวรรณคดีเรื่องนี้จะไม่ระบุวันเวลาที่ประพันธ์ชัดเจนภายในตัวบท แต่มีนักวิชาการศึกษาเชิงประวัติและตั้งข้อสันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถระหว่างปี พ.ศ. 2017 – 2025 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาหลังจากเสร็จศึกเมืองเชียงชื่น และก่อนการแต่ง***มหาชาติคำหลวง***ที่มีระบุไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (ม.ร.ว. ศุภวัฒย์ เกษมศรี, 2552: 171) ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***จึงเป็นตัวบทที่เกิดขึ้นภายใต้วาทกรรมการเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีมิติที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากสมัยนั้นเป็นยุคสมัยของการวางรากฐานอาณาจักรให้เข้มแข็ง และป้องกันบ้านเมืองจากการรุกรานอย่างหนักของอาณาจักรล้านนาที่เข้มแข็งอย่างมากในสมัยพระเจ้าติโลกราช ผู้วิจัยเห็นว่า***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เป็นตัวบทหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบวาทกรรมการเมืองในช่วงเวลานั้น ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***จึงเป็นการประกอบสร้างภาพแทนอย่างมีนัยยะ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบวาทกรรมในช่วงสมัยนั้น อันเป็นการผลิตซ้ำและตอกย้ำอำนาจของสถาบันกษัตริย์ผ่านตัวบทวรรณกรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและการประกอบสร้างภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น

สมมติฐานของการวิจัย

ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ปรากฏเด่นชัดในวรรณคดีเรื่องยวนพ่ายโคลงดั้น คือ ภาพแทนของพระพุทธเจ้า และภาพแทนของวีรบุรุษผู้ทรงธรรม ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำและตอกย้ำวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมศาสนาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น: ภาพแทนพระพุทธเจ้า

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นช่วงเวลาสำคัญของการวางรากฐานอำนาจของสถาบันกษัตริย์ให้แก่แผ่นดินอยุธยาทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรสมัยหนึ่ง พระองค์ทรงจัดระบบและระเบียบในการบริหารปกครองบ้านเมืองใหม่ที่เรียกว่า การปฏิรูปการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ เพื่อลดทอนปัญหาการสั่งสมกำลังคนของหัวเมืองแล้วเข้ามายึดอำนาจในส่วนกลาง นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงจัดระบบอำนาจภายในพระราชวังโดยทรงตรากฎมณเทียรบาลขึ้นมา กฎมณเทียรบาลฉบับความเก่าที่สุดที่ค้นพบในปัจจุบันตราขึ้นเมื่อพ.ศ. 2011 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเช่นเดียวกับกฎหมายเก่าของไทย วัตถุประสงค์ในการตรากฎมณเทียรบาลคือ เพื่อรองรับและส่งเสริมสถาบันกษัตริย์และเพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ได้อย่างถูกต้อง กฎมณเทียรบาลจึงเป็นเอกสารที่สะท้อนให้เห็นภาพสถาบันกษัตริย์ของไทยชัดเจนยิ่งขึ้น

(วรพร ภู่พงศ์พันธุ์, 2555: 20) กฎมณเทียรบาลถือเป็นกฎ (หมาย) ของราชสำนักที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อย่างชัดเจน และต้องยึดถือปฏิบัติ หากฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษกำหนดไว้ กฎมณเทียรบาลจึงจัดเป็นวาทกรรมหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ผู้ได้กำหนดและสถาปนาขึ้นควบคุมผู้คนในราชสำนักและกำหนดความเชื่อเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในฐานะอันสูงที่ผู้คนต้องเคารพศรัทธาและเกรงกลัว อันมีผลต่อการดำรงอำนาจของสถาบันให้มั่นคง

เนื้อความในกฎมณเทียรบาลแสดงให้เห็นภาพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถประการหนึ่ง ก็คือ การเป็นพระพุทธเจ้า ดังปรากฏการกล่าวถึงพระนามของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเป็นพระพุทธเจ้าในกฎมณเทียรบาล (กฎมณเทียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2548: 64 – 65) ว่า

> ศุภมัสดุ ศักราช 720 วันเสาเดือนห้าขึ้นหกค่ำ ชวดนักสัตวศก สมเดจพระเจ้ารามาธิบดีบรมไตรโลกนารถ มหามงกุฎเทพมนุษ วิสุทธิสุริยวงษ องคพุทธางกูร บรมบพิตร **พระพุทธเจ้า**อยู่หัวทรงทศพิธราชธรรม ถวัลราชประเวนี ศรีบรม กระษัตราธิราช พระบาทธดำรงภูมิมณฑล สกลสีมาประชาราษฎร บรมนารถ บรมบพิตร เสดจ์สถิตยในรัตนสิงหาศบัญชรสิงห์...

นอกจากนี้ยังมีเนื้อความกล่าวถึงตำแหน่งลำดับชั้นของพระราชโอรสที่มีการจัดตำแหน่ง “หน่อสมเด็จพระพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นพระราชโอรสที่กำเนิดจากพระอัครมเหสีไว้ และถือเป็นตำแหน่งพระราชโอรสชั้นสูงที่สุด ทั้งนี้เห็นได้จากข้อกำหนดการปฏิบัติและศักดินาต่าง ๆ ดังเนื้อความในกฎมณเทียรบาล (กฎมณเทียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2548: 73 – 74) ว่า

> กำหนดพระราชกฤษฎีกาไอยการ พระราชกุมาร พระราชนัดา ฝ่ายพระราชกุมารเกิดด้วยพระอัคมเหสี คือ**สมเดจ์หน่อพระพุทธเจ้า** อันเกิดด้วยแม่หยัวเมือง เปนพระมหาอุปราช เกิดด้วยลูกหลวง กินเมืองเอก เกิดด้วยหลานหลวง กินเมืองโท เกิดด้วยพระสนมเปนพระเยาวราช

ตำแหน่ง “สมเดจ์หน่อพระพุทธเจ้า” ไม่ได้เพียงแสดงการจัดลำดับชั้นพระราชโอรสในชั้นสูงที่สุด แต่ยังแสดงให้เห็นฐานะของพระมหากษัตริย์ด้วยเช่นกัน นั่นคือ ทรงเป็นพระพุทธเจ้า เพราะพระราชโอรสทรงดำรงตำแหน่งเป็นหน่อเนื้อของพระพุทธเจ้า ความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นวาทกรรมที่พระมหากษัตริย์อยุธยาได้สถาปนาอำนาจของพระองค์ให้สัมพันธ์กับประมุขของพุทธศาสนา วาทกรรมพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้านี้เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นเด่นชัดในสมัยอยุธยา ทำให้ภาพพระมหากษัตริย์อยุธยาแตกต่างจากพระมหากษัตริย์สุโขทัยที่เน้นการเป็นพระโพธิสัตว์ ดังที่ ม.ร.ว. ศุภวัฒย์ เกษมศรี (2556: 15) ได้อธิบายไว้ว่า

> สมัยอยุธยามีที่แปลกกว่าสุโขทัย คือ พระมหากษัตริย์มุ่งหมายเป็นดุจพระพุทธเจ้า เมื่อจะเอ่ยถึงพระมหากษัตริย์ก็จะเรียกว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ในเอกสารเก่าต่างๆ เรียกอย่างนี้เสมอ พระพุทธเจ้าเป็นลักษณะเด่นของสังคมอยุธยาซึ่งแตกต่างจากสุโขทัย

วาทกรรมพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้าเป็นวาทกรรมที่ราชสำนักสร้างขึ้นผ่านกฎ (หมาย) ของราชสำนัก จึงเป็นวาทกรรมของอำนาจส่วนกลางที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมและกำหนดความคิดของคนในสังคมให้ยึดถือในลักษณะเป็นข้อบังคับที่มีบทลงโทษหากฝ่าฝืน วาทกรรมพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้านี้ยังส่งผ่านวรรณคดีในยุคสมัยนั้นด้วย โดยเฉพาะ***ยวนพ่ายโคลงดั้น*** ซึ่งนำเสนอภาพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรง

ยวนพ่ายโคลงดั้นประกอบสร้างภาพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถภายใต้วาทกรรมพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้าในลักษณะเช่นเดียวกับในกฎมณเทียรบาล คือ มีการกล่าวเรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถด้วยคำเรียกของพระพุทธเจ้าว่า “สรรเพชญ” หรือ “ศรีสรรเพชญ” ตลอดทั้งเรื่อง ดังเช่น

สรรเพชญภูวนารถแสร้ง เสด็จดล ด่วนฤๅ
จึ่งเยี่ยยวนใจยวน เส่ยผ้าย
ครั้นถึงพฤบพลจับ โจมใหญ่
คุ่งค่อนต้ายล้มแล้ว คล่าวคลา ฯ
สรรเพชญคิดใคร่หน้า แลหลัง ถ่องแฮ
เยียยยวอย่าลืมนึก โน่มไว้
พลยวนแต่ยวนยัง บัวบาท พระแฮ
แปรตรยกเต้าเต้าได้ เรี่ยรมย์ ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 360)

เมื่อพิจารณาการใช้คำเรียกนี้ จะเห็นว่าแม้***ยวนพ่ายโคลงดั้น***จะเป็นวรรณคดียอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโดยตรง แต่เลือกใช้คำเรียกพระพุทธเจ้า คือ “สรรเพชญ” มาเป็นคำเรียกพระองค์แทนการใช้พระนามจริง “สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” ทั้งที่พระนามนี้ก็เป็นคำเรียกพระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน ทั้งนี้***ยวนพ่ายโคลงดั้น***พยายามเชื่อมโยงพระองค์กับการเป็นพระพุทธเจ้าให้เด่นชัดมากขึ้น โดยไม่นำพระนามจริงที่อาจเชื่อมโยงไปตัวพระองค์จริงไม่ใช่พระพุทธเจ้า

นอกจากนี้ ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ยังแสดงคุณลักษณะของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เทียบเคียงกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะการยกย่องว่าทรงเป็นดังสัพพัญญู หมายถึง ผู้รู้ทั่วทุกสิ่ง ดังที่เนื้อความที่ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงรู้อดีต ปัจจุบัน อนาคต ทรงเห็นทั่วตลอดทั้ง 3 โลก และทรงรู้ว่าบุคคลใดคิดดีหรือคิดคดทรยศ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

พระเบญเญศรยิ่งพ้ยง สูรยจันทร แจ่มแฮ
อดิตานาคต ปล่งแปล้
ประจุบันทังสามสรร เพชญถึง แถลงแฮ
เลงล่งไตรภพแท้ ทั่วทรยน ฯ
เงินขามป้อมตั้งกึ่ง กลางกร
อยู่ช่างพิดพยรเหน ล่งล้วน
ใครเกจกยจงอนงำ สารสื่อ
ใครชอบผิดเหนถ้วน ถ่องกล ฯ
ใครคดใครซื่อร้าย ดีใด ก็ดี
ใครใคร่ครองตนบยพ ท่านม้วย
ซื่อนึกแต่ในใจ จงซ่อน ก็ดี
พระอาจล่วงรู้ด้วย ดุจหมาย ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 343)

ความรอบรู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในทางธรรมก็จัดว่าเป็นเลิศอย่างยิ่ง ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เลือกที่จะยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงรู้พระธรรมหลายประการ จากพระธรรมที่จัดเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่หมวดที่ 1- 10 ซึ่งในแต่ละหมวดก็จะประกอบด้วยธรรมะหลายประการ เช่น

ทศกุศลใสสาครแท้ ทศธรรม์
ทศกุศลทศกษิณ สืบส้าง
ทศบารมีสรร เพชญก่อ กลพ่อ
ทศโกรธพระเจ้ามล้าง เน่งนอน ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 340)

การยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงรู้รอบและรู้แจ้งในพระธรรมจำนวนมากเช่นนี้เป็นข้อแตกต่างจากการยกย่องพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นที่นิยมยกย่องพระมหากษัตริย์เฉพาะหลักราชธรรม ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ ทั้งนี้เพราะกวีมีความคิดเรื่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ได้ทรงเป็นเพียงพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ทรงเป็นพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้แจ้งพระธรรมมากกว่าราชธรรม อีกทั้งการเลือกแบ่งกล่าวพระธรรมเป็นหมวดหมู่เช่นนี้ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงฝีมือทางการประพันธ์ของกวีและรวบรวมพระธรรมจำนวนมากที่สุดมาใช้ยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเท่านั้น แต่การแบ่งหมวดหมู่พระธรรมเช่นนี้มีนัยยะเชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้าด้วย

สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2526: 27 - 28) ได้อธิบายถึงการสังคายนาพระธรรมของพระสารีบุตรไว้ว่าเมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน พระสารีบุตรประชุมสงฆ์ทั้งหลายให้รวบรวมพระวจนะของพระพุทธเจ้าให้เป็นหลักแน่นอน จึงได้ชักชวนคณะสงฆ์ทำการสังคายนาร่วมกัน วิธีการรวบรวมหลักธรรมของพระสารีบุตร คือ แบ่งธรรมออกเป็นหมวดลำดับจำนวนของธรรมนั้น ๆ กล่าวคือธรรมที่มีลักษณะคู่กัน เช่น นาม – รูป, หิริ – โอตัปปะ, สมาธิ – วิปัสสนา ก็รวมอยู่ในธรรมหมวด 2 ส่วนพระธรรมที่แบ่งเป็น 3 เช่น กุศลมูล3 ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ธาตุ3 ได้แก่ กามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ ก็รวมอยู่ในธรรมหมวด 3 เช่นนี้เรื่อยไปจนถึงธรรมหมวด 10 ในตอนท้ายของพระสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญงานของพระสารีบุตรว่าเป็นการดีแล้ว การสังคายนาที่พระสารีบุตรจัดทำนี้จึงเป็นไปตามพุทธดำริ ยวนพ่ายโคลงดั้นเลือกกล่าวถึงพระธรรมด้วยการแบ่งหมวดหมู่ตามพุทธดำรินี้ช่วยเชื่อมโยงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรู้แจ้งในพระธรรมทั้งหลายตามหมวดหมู่เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงรับรู้เช่นกัน ดังนั้นการมีคุณสมบัติเป็นสัพพัญญูแบบเดียวกับพระพุทธเจ้าของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงสอดคล้องกับความรอบรู้แบบเดียวกับพระพุทธเจ้า

จะเห็นได้ว่าภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้นเป็นภาพแทนที่สัมพันธ์กับวาทกรรม 2 ประการ คือ วาทกรรมการเมืองที่กำหนดความคิดพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้าผ่านในกฎมณเฑียรบาล และวาทกรรมศาสนาที่เป็นรากความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และพระพุทธเจ้า วาทกรรมการเมืองและศาสนาในสมัยนั้นเป็นวาทกรรมที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด พระมหากษัตริย์ทรงใช้ศาสนาพุทธเป็นเครื่องสนับสนุนการเมืองทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

พุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถือว่ามีความเจริญรุ่งเรืองมากยุคสมัยหนึ่ง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมาก พระองค์ทรงทุ่มเททำนุบำรุงพระพุทธศาสนาตลอดรัชสมัย (พ.ศ. 1991 – 2034) และมุ่งสร้างอาณาจักรอยุธยาให้เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา เห็นได้จากพระราชกรณียกิจของพระองค์ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังปรากฏรายละเอียดใน**พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ ฯ** (คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2515: 448 - 451) ว่าปี พ.ศ. 2001 พระองค์โปรดให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติ เพื่อสร้างบุญในโอกาสที่พุทธศาสนามีอายุครบ 2000 ปี ปี พ.ศ. 2003 ทรงจัดมหรสพฉลองพระ และพระราชทานแก่พระสงฆ์ พราหมณ์ และวณิพก ปี พ.ศ. 2007 ทรงสร้างพระวิหารวัดจุฬามณี ปี พ.ศ. 2008 ทรงพระผนวช ณ วัดจุฬามณีเป็นเวลา 8 เดือน ปี พ.ศ. 2025 ทรงฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุด้วยการจัดมหรสพเป็นเวลา 15 วัน และพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง ปี พ.ศ. 2027 โปรดให้พระราชโอรสทรงผนวช พระราชกรณียกิจทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ก็มีระบุไว้ใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ด้วย เช่น เนื้อความที่ระบุว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้พระราชโอรสไปนิมนต์พระสงฆ์จากลังกาทวีปมา และทรงผนวช ดังต่อไปนี้

แถลงปางจอมนารถน้อม ใจหวัง
สวะบาปแสวงบุญบท ที่แล้ว
ปางบุตรท่านท้าวลัง กาทวีป
เชิญช่วยสงฆผู้แผ้ว เกลศไกล ฯ
แถลงปางแสดงดิพรเกื้อ บุญบง บาปนา
เออาศนไอสูรยเสีย จรกล้าย
แถลงปางเมื่อพระทรง พระผนวช นั้นนา
งามเงื่อนสรรเพชญผ้าย แผ่นเกษม ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 347 - 348)

นอกจากนี้ ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา ได้อธิบายเรื่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถถวายวังเป็นวัดว่าทรงอุทิศพระราชวังเดิมในกรุงศรีอยุธยาสร้างเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ ย้ายพระราชวังลงมาตั้งข้างริมน้ำ (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2516: 453) ใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ก็มีเนื้อความกล่าวถึงการสละวังถวายสร้างวัดด้วยเช่นกันว่า

แถลงปางไปล่เมืองบน ทิศมาศ
ถวายแก่สรรเพชญแล้ว เลิศคุณ ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 347)

พุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในช่วงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็คือ พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งไม่ได้แพร่หลายเฉพาะในอยุธยาเท่านั้น แต่พระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาก็ทรงศรัทธาพุทธศาสนาลังกาวงศ์เช่นกัน ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างอาณาจักรล้านนาและอยุธยา มีลักษณะใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง (อุษณีย์ ธงไชย, 2526: 72) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้พุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองดังปรากฏใน**ตำนานสิบห้าราชวงศ์** ซึ่งเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของล้านนา มีเนื้อความกล่าวถึงเหตุการณ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงผนวชเพื่อขอบิณฑบาตเมืองเชลียงคืนจากพระเจ้าติโลกราช แต่พระเจ้าติโลกราชไม่ได้คืนเมืองให้แก่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยให้เหตุผลว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ (สมหมาย เปรมจิตต์, 2540: 79 – 80) ส่วนพระเจ้าติโลกราชเองก็ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างมาก ทรงส่งกลุ่มพระสงฆ์นำโดยพระญาณคัมภีระไปลังกา เพื่อเรียนพระไตรปิฎกจากพระสงฆ์จากลังกาทวีปโดยตรง พระมหาเมธังกรเป็นหนึ่งในพระสงฆ์กลุ่มที่เดินทางไปลังกาก็ได้เป็นพระอาจารย์ของพระเจ้าติโลกราช หลังจากนั้นพระเจ้าติโลกราชและพระมหากษัตริย์ล้านนาก็พยายามสร้างศูนย์กลางพุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เชียงใหม่ (อุษณีย์ ธงไชย, 2526: 57) เช่น การสังคายนาพระไตรปิฎก การสร้างวัดจำนวนมาก การต่อสู้ระหว่างอาณาจักรอยุธยาและล้านนาจึงไม่ได้แย่งชิงดินแดนกันเท่านั้น แต่ยังแข่งขันกันเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาด้วย ทำให้ทั้งล้านนาและอยุธยาเร่งทำนุบำรุงพุทธศาสนาในทุกด้าน ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ พระธรรม และพระสงฆ์ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการแข่งขันอำนาจระหว่างอาณาจักรด้วยการใช้วาทกรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดการแข่งขันการสร้างตัวตนของพระมหากษัตริย์ทั้งสองให้เป็นพระพุทธเจ้า

พระเจ้าติโลกราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ล้านนาพระองค์แรกที่เริ่มใช้คำนำหน้าพระนามว่า “พระเจ้า” ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า ทั้งที่พระมหากษัตริย์ล้านนาก่อนหน้าจะนิยมใช้คำว่า “พญา” หรือ “พระญา” นำหน้าพระนาม เช่น พญามังราย พญาสามฝั่งแกน ทั้งนี้เนื้อความใน**ตำนานสิบห้าราชวงศ์** (2540: 73) กล่าวถึงสาเหตุที่เรียกพระนามของพระเจ้าติโลกราชให้เป็น “พระเจ้า” ว่าเป็นการยกย่องพระองค์ให้สูงขึ้นตามแบบกษัตริย์อยุธยาที่นิยมเรียกกษัตริย์เป็นพระ(พุทธ)เจ้าด้วย ดังเนื้อความที่ว่า

> มาเถิงวังกองหน้า มีคนหมู่ชาวเรามาไหว้ว่า ชาวชะกาวจักมาผ่าเราแล ว่าอั้นเจ้าเหนือหัวเคียดนัก จิ่งหื้อหมื่นยี่ตรากับเจ้าขุนทังหลายแห่หมู่ชาวสองแควมา เจ้าเหนือแว่อยู่วังกองหน้า ไปรบชาวชะกาวออกมาหั้นแล มารอดเชียงใหม่จิ่งหื้อพระยา ยุทธิสเถียงสองแควกินพันนาพูคา แล้วจิ่งหื้อกินพระยาว พระยาสองแควว่าดั่งพระยาใต้ผู้น้อยบ่ดายยังเรียกว่าพระเจ้านา แต่นี้เมือหน้าตูข้าจักพิทูลเจ้าเหนือหัวว่า พระเจ้าชะแลว่าอั้น จิ่งว่าพระเป็นเจ้า แต่นั้นมาแล

การเปลี่ยนคำนำหน้าพระนามจาก “พญา” มาเป็น “พระเจ้า” ของพระเจ้าติโลกราช เป็นการใช้วาทกรรมทางศาสนาต่อสู้กับฝ่ายอยุธยา เพื่อแสดงอำนาจของพระมหากษัตริย์ล้านนาที่ไม่ได้เป็นรองพระมหากษัตริย์อยุธยาที่ได้สถาปนาตนเป็นพระพุทธเจ้าดังปรากฏในพระนามที่ปรากฏในกฎมณเทียรบาลเช่นกัน ความคิดเรื่องการยกพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นวาทกรรมที่ทั้งอาณาจักรอยุธยาและล้านนาต่างพยายามนำมาใช้สร้างอำนาจของพระองค์ และแย่งชิงความเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธในดินแดนนี้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าล้านนาจะยกย่องพระเจ้า ติโลกราชว่าเป็นพระพุทธเจ้า แต่ใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ปฏิเสธวาทกรรมดังกล่าวนี้ของล้านนาอย่างสิ้นเชิง เห็นได้จากการกล่าวเรียกพระเจ้าติโลกราช ไม่มีคำเรียกใดที่จะแสดงนัยยะความหมายของพระพุทธเจ้า และยังเลือกใช้คำกล่าวเรียกพระเจ้าติโลกราชว่า “กรุงลาว” แสดงการเป็นเจ้าแห่งเมืองทางเหนือเท่านั้น ทั้งนี้เพราะความเป็นพระพุทธเจ้าได้สงวนไว้ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์อยุธยา คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเท่านั้น

ภาพแทนสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการเป็นพระพุทธเจ้าใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เป็นภาพแทนที่ถูกประกอบสร้างใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ได้อย่างแยบคาย ทั้งการใช้คำเรียก และการให้รายละเอียดคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเทียบเคียงกับพระพุทธเจ้า นอกจากนั้น ภาพแทนพระพุทธเจ้าของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ยังเป็นการผลิตซ้ำความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นวาทกรรมการเมืองสำคัญในช่วงเวลาดังกล่าว ดังเห็นได้จากกฎมณเฑียรบาลที่ระบุชัดเจนว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นดังพระพุทธเจ้า อีกทั้งยังตอกย้ำ วาทกรรมศาสนา (พุทธนิกายลังกาวงศ์) ที่มีแนวคิดสัมพันธ์อยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ในการเกื้อกูลกันในสังคม วาทกรรมพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้าจึงเป็นกรอบความคิดสำคัญที่กำหนดการนำเสนอภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในยวนพ่ายโคลงดั้น: ภาพแทนวีรบุรุษผู้ทรงธรรม

นอกจากวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมศาสนาจะกำหนดการนำเสนอภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ให้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ยังกำหนดภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้เป็นวีรบุรุษผู้ทรงธรรมด้วย วีรบุรุษเป็นชายที่ได้แสดงวีรกรรมอันก่อให้เกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่มวลชน ในวรรณคดีสันสกฤตกล่าวถึงเรื่องรสในวรรณคดีไว้รสหนึ่งคือ วีรรส ซึ่งเป็นปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดจากการรับรู้ความมุ่งมั่น (อุตสาหะ) ในการต่อสู้ของวีรบุรุษอาจเป็นความอุตสาหะในการเสียสละ การปฏิบัติหน้า (ธรรมะ) หรือการสู้รบก็ได้ เพราะต่างก็เป็นการต่อสู้เพื่อแลกกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การต่อสู้ของวีรบุรุษเป็นการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับเป้าหมายของชีวิต (ปุรุษารถะ) อันได้แก่ ธรรมะ อรรถะ กามะ และโมกษะ กล่าวคือ วีรบุรุษควรต่อสู้เพื่อธำรงหน้าที่ (ธรรมะ) ที่ได้รับมอบหมาย (กุสุมา รักษมณี, 2549: 161, 162)

เนื้อหาใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เน้นแสดงภาพการทำสงครามระหว่างอยุธยากับล้านนา ซึ่งเป็นการต่อสู้ที่สำคัญในสมัยนั้น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงทุ่มเทสรรพกำลังในการป้องกันอาณาจักรจากการรุกรานของพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาอย่างมาก ทำให้เกิดการต่อสู้ทั้งทางทหารและความคิดระหว่างสองอาณาจักรนี้เกือบตลอดรัชสมัยของพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงต้องย้ายมาครองราชสมบัติที่พิษณุโลกแทนที่อยุธยา เพื่อกำกับการป้องกันดูแลการศึกกับล้านนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้กุศโลบายมากมายมาต่อสู้การแผ่อำนาจของพระเจ้าติโลกราชของล้านนา ดังในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา (2516: 460) ระบุถึงการสงครามระหว่างอยุธยากับล้านนาในช่วงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่าแตกต่างจากการสงครามที่ผ่านมาว่า

> การสงครามที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทำกับเชียงใหม่นั้น ผิดกับการสงครามในรัชกาลก่อน ๆ นับตั้งแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 มา แต่ก่อนเป็นแต่ยกไปรบเมืองอื่นฝ่ายเดียว แต่ครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี้ เกิดพระเจ้าติโลกราช คือ ท้าวลก เป็นพระเจ้าแผ่นดินมีอานุภาพมากขึ้นในเมืองเชียงใหม่ ๆ กำเริบลงมาเบียดเบียนอาณาเขตกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถต้องทำสงครามป้องกันพระราชอาณาเขตไม่ให้เสียไปแก่เชียงใหม่ จึงเป็นการลำบากกว่าสงครามในรัชกาลก่อน ๆ

การทำสงครามระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชในช่วงเวลานั้นเป็นการพยายามรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่รวมเป็นอาณาจักรของตนให้มีขนาดใหญ่และมีความเข้มแข็ง อาณาจักรอยุธยาเองก็พยายามรวบรวมเมืองใหญ่น้อยโดยเฉพาะเมืองที่เคยเป็นของอาณาจักรสุโขทัยมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสลายความเป็นอาณาจักรสุโขทัยให้เข้ากับอาณาจักรอยุธยา พระองค์ทรงสร้างสำนึกความเป็นเรา (ours) คือ ความรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันระหว่างสุโขทัยและอยุธยา โดยการอ้างถึงสายพระโลหิตของพระองค์ครึ่งหนึ่งที่เป็นชาวสุโขทัย เพราะทรงกำเนิดจากพระราชมารดาที่เป็นเจ้าหญิงแห่งอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงแสดงพระองค์ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์อยุธยาที่มีพระราชจริยวัตรตามแบบพระมหากษัตริย์สุโขทัย คือ พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์สุโขทัยที่ชาวสุโขทัยเคารพยกย่องพระองค์หนึ่ง ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (อ้างถึงในสมบัติ จันทรวงศ์, 2547: 289) ทรงตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

...แต่เหตุซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงผนวชนั้น เห็นจะไม่ใช่เป็นแต่ด้วยทรงเลื่อมใสในคุณธรรมของพระสงฆ์ของคณะป่าแก้วอย่างเดียว ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเกี่ยวแก่ที่ทรงนิยมพระเกียรติคุณอย่างพระมหาธรรมราชา (ลิไท) ซึ่งน่าจะยังยกย่องกันอยู่ในเมืองเหนือมากในเวลานั้นด้วยอีกอย่างหนึ่ง...

ดังนั้นสุโขทัยจึงไม่ได้อยู่ในฐานะของศัตรูหรือคู่สงครามโดยตรง หากแต่เป็นพื้นที่ที่อยุธยาและล้านนาต่างช่วงชิงอำนาจกัน ใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***มีเนื้อความที่กล่าวถึงการตีเอาเมืองสุโขทัยมาได้ ซึ่งไม่ปรากฏถ้อยคำที่แสดงถึงความรู้สึกว่าสุโขทัยโกรธแค้นหรือมีท่าทีเป็นศัตรูของอยุธยา แต่กลับขยายความต่อว่าการที่อยุธยาตีเมืองสุโขทัยมาได้ ทำให้ฝ่ายล้านนาต้องเสียใจและเกรงกลัว ดังเนื้อความที่ว่า

จำนยรท้าวใช้ทาษ ชาญชย
คุมสำแสนยากร คลี่คล้อย
เอาศรีสุโขทย ดยวดีด มือแฮ
ฦๅล่งลาวลักศร้อย สนั่นหัว ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 351)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการยกทัพไปตีเอาสุโขทัยมาได้นั้นเป็นการแสดงอำนาจของอยุธยาที่มีเหนือล้านนา ล้านนาจึงอยู่ในฐานะของศัตรูคู่สงครามที่ต้องแย่งชิงอำนาจกันและเป็นอื่น (others) คือ คนละกลุ่มก้อนเดียวกันหรือคนละพวกกัน ซึ่งมีความคิดและพฤติกรรมแตกต่างกันหรือตรงข้ามกัน อยุธยาจึงต้องขับไล่ให้ออกไปจากพื้นที่และแสดงอำนาจที่เหนือกว่าความเป็นอื่นนั้น อยุธยาแสดงให้เห็นว่าล้านนาไม่ใช่พวกเดียวกันออกมาให้เห็นชัดเจนใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ที่ประกอบสร้างภาพคู่ตรงข้ามระหว่างความเป็นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและความเป็นพระเจ้าติโลกราช เช่น การทำให้เห็นภาพอยุธยาภายใต้การปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเป็นอาณาจักรที่มีความสุขเหมือนเมืองสวรรค์

แถลงปางพระล้ยงโลก ครองธรรม์
เกษมอโยทธยายง ยิ่งฟ้า

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 346)

ในขณะเดียวกันก็ประกอบสร้างภาพของผู้อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพระเจ้าติโลกราชว่าอยู่ในภาวะของความไม่แน่นอนและสามารถเสียชีวิตได้อย่างไร้เหตุผล ดังที่***ยวนพ่ายโคลงดั้น***เลือกกล่าวถึงเรื่องราวของหมื่นด้งนคร เจ้าเมืองเชียงชื่น ซึ่งเป็นข้าราชบริพารของพระเจ้าติโลกราชที่มีความจงรักภักดีต่อพระเจ้าติโลกราชมาก แต่ต้องถูกประหารชีวิตไปเพราะพระเจ้าติโลกราชทรงหวาดระแวงว่าหมื่นด้งนครจะคิดแย่งชิงราชบัลลังก์ ทำให้ชาวเมืองเชียงชื่นต้องหันไปขอสวามิภักดิ์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังปรากฏในเนื้อความ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ที่ว่า

ท้าวนี้ใจทรูกแท้ ทูรชน ชื่นแฮ
น้านั่นทงงเราฤๅ อยู่ได้
คิดควรอ่วยแดนดล บัวบาท พู้นแฮ
เมือยั่งเมืองเหง้าไท ก่อนกาล ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 357)

นอกจากนี้ ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ยังประกอบสร้างภาพแทนพระเจ้าติโลกราชให้เป็นกษัตริย์ที่ไม่ดี เช่น การกล่าวถึงพระราชประวัติของพระเจ้าติโลกราชว่าทรงแย่งชิงราชบัลลังก์จากพระราชบิดาของพระองค์ และการประหารชีวิตพระราชโอรส เพราะทรงระแวงว่าจะมาแย่งชิงราชสมบัติ ในขณะที่เลือกกล่าวถึงพระราชประวัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงขึ้นครองราชย์หลังจากที่พระราชบิดาสวรรคตไปแล้ว และพระองค์ก็ไม่ได้ยึดมั่นในราชบัลลังก์ เห็นได้จากการสละราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสแล้วทรงออกผนวช จนกระทั่งพระราชโอรสต้องมาทูลเชิญให้พระองค์กลับไปครองราชย์ดังเดิม

ดังนั้นความเป็นอื่นของพระเจ้าติโลกราชที่***ยวนพ่ายโคลงดั้น***แสดงให้เห็น ก็คือ การเป็นพระมหากษัตริย์ที่ไร้คุณธรรม ในทางตรงกันข้ามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงมีคุณธรรมและมีจิตใจเมตตาช่วยเหลือชาวเชียงชื่นที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร นอกจากนี้แล้ว ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ยังแสดงให้เห็นภาพการเป็นวีรบุรุษนักรบระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชที่ตรงข้ามกัน สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีพระปรีชาสามารถในการรบอย่างกล้าหาญ เมื่อพระองค์ทรงอยู่ในสนามรบก็ทรงต่อสู้อย่างเก่งกล้าอาจหาญ และสามารถสังหารศัตรูได้อย่างเชี่ยวชาญ ดังที่กวีบรรยายภาพการต่อสู้ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไว้ว่า

ทรงบุญจรหง่านเลี้ยง ผสานงา
ฟองสมุทตื่นกลางแปลง ท่าวหั้น
สบสารก็ชวนมา โซรมช่วย กนนแฮ
งาต่องายอกั้น ซรวดเซร ฯ
ทรงบุญถอยเร่ร้น รุกแทง
ลาวแล่นแปรตายหัว ขวดขว้ำ
ขอเขนกระลึงแวง วยนมาตร
หอกช่วยเชองชักซ้ำ ซ่นไฟ ฯ
ลาวหัวขาดห้อยติด คอสาร
ฟูมเลือดหลามไหลจร จวบจั้ง
พระเทพประหารหัก โหมเกลื่อน
เขนแนบเขนตาวตั้ง ต่อตาย ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 380 - 381)

ส่วนพระเจ้าติโลกราชจะหวาดกลัวการต่อสู้แบบเผชิญหน้ากับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เนื้อความระบุว่าพระเจ้าติโลกราชทรงรีบหนีกลับเชียงใหม่ก่อนที่กองทัพของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะยกทัพมาถึง เนื่องจากพระเจ้าติโลกราชทรงเกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังเนื้อความที่ว่าพระเจ้าติโลกราชทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองแจ้ห่มดูแลเมืองเชียงชื่นแทนหมื่นด้งนครแล้วก็ทรงรีบเสด็จกลับเชียงใหม่ ไม่กล้าประทับอยู่ในเมืองนาน เพราะเกรงกลัวสมเด็จพระบรมไตรโลก

แต่งตั้งไว้แล้วจึ่ง คืนไคล แลนา
จักอยู่นานแคลนเกรง ปิ่นเกล้า
ครั้งคืนครรไลลุ ชยงใหม่
ขุกข่าวพระเจ้าเร้ง รยบพล ฯ

(**ยวนพ่ายโคลงดั้น**, 2540: 361)

จะเห็นได้ว่าวาทกรรมการเมืองที่เกี่ยวกับการแย่งชิงดินแดนระหว่างอยุธยาและล้านนาทำให้ความเป็นอยุธยาและความเป็นล้านนาอยู่ฝ่ายตรงข้ามกัน ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาคือความเป็นอื่น เพราะเป็นศัตรูคู่สงครามกับอยุธยา อีกทั้งพระเจ้าติโลกราชยังถูกแยกให้เป็นอื่นด้วยวาทกรรมศาสนา เพราะทรงถูกตัดสินว่าเป็นกษัตริย์ไร้คุณธรรม ทั้งนี้ตามความเชื่อของพระพุทธศาสนาแล้วนั้นพระมหากษัตริย์ที่ดีนั้นพึงต้องปกครองบ้านเมืองและมีพระราชจริยวัตรที่ตั้งอยู่ในธรรมหรือความดีงาม แต่ภาพพระเจ้าติโลกราชใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ทรงเป็นผู้ปกครองที่ไม่ยึดมั่นในคุณธรรมและเป็นพระราชโอรสที่อกตัญญูอีกด้วย ดังนั้นพระเจ้าติโลกราชจึงถูกกระทำให้เป็นอื่นที่สมควรพ่ายแพ้ต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถผู้เป็นวีรบุรุษที่กล้าหาญและทรงคุณธรรม

บทสรุป

ยวนพ่ายโคลงดั้นประกอบสร้างภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างเด่นชัด 2 ประการ ได้แก่ ภาพแทนพระพุทธเจ้า และภาพแทนวีรบุรุษผู้ทรงธรรม ภาพแทนทั้งสองนี้ถูกกำหนดด้วยวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมศาสนาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ภาพแทนของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถใน***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ในฐานะพระพุทธเจ้าเป็นการผลิตซ้ำและตอกย้ำความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์คือพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นวาทกรรมการเมืองที่สำคัญในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ระบุฐานะของพระมหากษัตริย์ให้เป็นพระพุทธเจ้าในกฎมณเฑียรบาลที่ตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การผลิตซ้ำความคิดพระมหากษัตริย์เป็นพระพุทธเจ้านี้เป็นนัยยะหนึ่งในการต่อสู้เชิงอำนาจระหว่างอยุธยาและล้านนาที่ต่างสถาปนาดินแดนของตนให้เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา อันจะเอื้อประโยชน์ในการขยายพระราชอำนาจในดินแดนสุวรรณภูมินี้ตามคติจักรพรรดิราชของศาสนาพุทธ ***ยวนพ่ายโคลงดั้น*** ประกอบสร้างภาพแทนพระพุทธเจ้าผ่านการใช้คำเรียก และการแสดงคุณสมบัติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถให้คล้ายกับพระพุทธเจ้า ส่วนภาพแทนการเป็นวีรบุรุษ ผู้ทรงธรรมเป็นการตอกย้ำให้เห็นวาทกรรมการเมืองระหว่างอยุธยาและล้านนาที่ไม่อาจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและพระเจ้าติโลกราชอยู่ในฐานะศัตรูคู่สงครามกัน ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ตอกย้ำให้เห็นความแตกต่างระหว่างพระมหากษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์ โดยเฉพาะความสามารถในการรบและคุณธรรมส่วนพระองค์ ***ยวนพ่ายโคลงดั้น***ประกอบสร้างภาพสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าทรงมีพระปรีชาสามารถในการรบ ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม และมีพระเมตตาช่วยเหลือชาวเมืองเชียงชื่น ส่วนพระเจ้าติโลกราชถูกสร้างภาพในลักษณะตรงข้ามกัน ซึ่งเป็นวิธีการทำให้ล้านนามีลักษณะเป็นอื่นที่ไม่สามารถนำมาผนวกรวมกับอยุธยาได้เหมือนสุโขทัย ดังนั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งอยุธยาจึงมีความชอบธรรมที่จะขับไล่ความเป็นอื่นให้ออกไป

เอกสารอ้างอิง

กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ผลงานวิจัย. (2548). วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. “กฎหมายตราสามดวง: ประมวลกฎหมายไทยในมรดกโลก”.

กุสุมา รักษมณี. (2549). **การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. (2515). (พิมพ์ครั้งที่ 2) . กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). **วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : วิภาษา.

ปัทมา ทีฆประเสริฐกุล. (2556). **ยวนพ่ายโคลงดั้น: ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. (2516). (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

วรพร ภู่พงศ์พันธุ์. (2555). **สถาบันกษัตริย์ในกฎมณเฑียรบาล**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศุภวัฒย์ เกษมศรี, ม.ร.ว. (2552). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับเยเรเมียส ฟานฟลีต และผลงานคัดสรร**. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์.

_____. (2556). **ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ ๒๘ เรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเชิงวิเคราะห์: สถาบันพระมหากษัตริย์ในปริบทสังคมไทย”**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2547). **บทพิจารณ์ว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คบไฟ.

สมหมาย เปรมจิตต์. (2540). **ตำนานสิบห้าราชวงศ์ ฉบับสอบชำระ**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารอ้างอิง

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2526). **ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสนาะ เจริญพร. (2548). **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคฟองสบู่**. กรุงเทพฯ: มติชน.

อุษณีย์ ธงไชย. (2526). **ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและลานนา พ.ศ. 1839 – 2310**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Hall, Stuart. (1997). **Representation: Cultural Representation and signifying Practices**. London: Sage.

ปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง

Factors Affecting on English Text Reading of English Major Students at Sangthong University

ดวงจิตร สุขภาพสุข[1]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม รูปแบบในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และกลุ่มตัวอย่างที่ได้คือนักศึกษาจำนวน 12 คน ประกอบด้วยนักศึกษาชายและหญิงอายุระหว่าง 17-19 ปี ในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแสงทองที่ลงเรียนในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่าน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ซึ่งไม่ผ่านคะแนนสอบกลางภาค เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ด้วยชุดคำถามที่ไม่มีระบบ (unstructured interview) เช่น ทำไมถึงอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษไม่เข้าใจ พร้อมการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเปิดรหัสและการหาแก่นของรหัส (open and axial coding techniques) ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปรผลข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยปัจจัยทั้งหมด 2 ส่วนด้วยกันคือปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการอ่านของนักศึกษาได้แก่ สภาพแวดล้อม เช่น ความพร้อมของร่างกาย และลักษณะของวัสดุการอ่าน เป็นต้น และปัจจัยภายในที่มีผลกระทบต่อการอ่านของนักศึกษาได้แก่ ลำดับที่หนึ่งคือคลังคำศัพท์ ลำดับที่สองคือความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษา ลำดับที่สามคือเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และลำดับที่สี่คือวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นต้น

คำสำคัญ *: ปัจจัยต่อการอ่าน การอ่าน บทอ่านภาษาอังกฤษ*

Abstract

The purpose of this research was to study factors affecting on English text reading of English major students at Sangthong University, Nakhon Pathom. Qualitative research method was employed by using purposive sampling to recruit the specific sample. The sample consisted of 12 students both 17- 19 men and women who studied in English major, Faculty of Humanities and Social Sciences, Sangthong University. These samples registered in 'A Discourse Approach in Reading" subject in the second semester of academic year 2015 and did not pass the mid-term exam. To collect the qualitative data, the unstructured interviews were used; for example, why students cannot understand English reading text, with recorded interviews. The researcher applied open and axial coding techniques in order to analyze and interpret the data.

The results showed that there are two factors affecting on English text reading of English major students at Sangthong University, Nakhon Pathom: external and internal factors. External factor is the environment such as preparation of the readers and the publication. For internal factors, they consisted of students' vocabulary, students' background knowledge, students' attitudes toward English subject, and students' unsuitable reading strategies.

Keywords: *Factors Affecting on Reading, Reading, English Reading Text*

[1] มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย Duangjit018@gmail.com 062-532-2528

ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารในปัจจุบันทั้งทางด้านธุรกิจ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ก้าวหน้า (Hismanoglu, 2011; Nunan, 2003; Puteh, Rahamat, & Karim, 2010) ทางด้านการศึกษาไม่ว่าจะเป็นบทอ่าน บทความหรือหนังสือเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนก็ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก โดยนักศึกษาต้องอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษเพื่อประกอบการเรียน หรือใช้บทอ่านนั้นๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการเรียน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าทักษะที่สำคัญในการแสวงหาความรู้ทักษะหนึ่งคือทักษะการอ่าน

การที่นักศึกษาจะอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพนั้นต้องขึ้นอยู่กับตัวผู้อ่านเป็นสำคัญ ซึ่งผู้อ่านทั้งหลายนั้นจะเป็นผู้กำหนดปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการอ่านของตัวผู้อ่านไม่ว่าจะเกิดจากปัจจัยที่ตัวผู้อ่านที่สร้างขึ้นเองหรือเกิดจากสิ่งกระทบภายนอก ถ้าปัจจัยต่างๆ เหล่านั้นมีผลกระทบอย่างมากต่อการอ่านก็จะทำให้การอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษนั้นๆ ขาดประสิทธิภาพหรือไม่สามารถอ่านบทอ่านได้อย่างเข้าใจ ในทางตรงกันข้ามหากนักศึกษาสามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือสามารถอ่านได้อย่างเข้าใจก็สามารถกล่าวได้ว่าปัจจัยต่างๆ ไม่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษนั้นๆ

จากการสอนวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่านให้กับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษมาเป็นระยะเวลาหนึ่งภาคการศึกษา ปัญหาที่ผู้วิจัยพบคือเวลาที่นักศึกษาอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ นักศึกษาไม่สามารถอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างเข้าใจ เข้าใจแบบไม่ถูกต้อง ไม่สามารถจับใจความสำคัญได้ ไม่เข้าใจความหมายของคำศัพท์บางคำแม้ว่าจะได้หาความหมายของคำศัพท์ต่างๆ จากพจนานุกรมแล้วก็ตาม ไม่สามารถสรุปใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ เมื่อสอบถามเบื้องต้นเวลาให้นักศึกษาอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษในชั้นเรียน นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าที่นักศึกษาไม่สามารถอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างเข้าใจเป็นผลมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน โดยสาเหตุสำคัญได้แก่คลังคำศัพท์ของตัวผู้เรียนที่มีไม่มากพอในการอ่านทำให้การอ่านเกิดอุปสรรคหรือปัญหาขึ้น และมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายทั้งที่มาจากตัวผู้อ่านเองหรือผลกระทบจากภายนอกตัวผู้อ่าน

ดังนั้นผู้ทำการวิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึง “ปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม” โดยผู้ทำการวิจัยหวังว่าผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาในการเข้าถึงสาเหตุสำคัญต่างๆ ที่ส่งผลกระทบให้การอ่านของนักศึกษาขาดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่ออาจารย์ผู้สอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านในระดับต่างๆ ที่จะนำผลจากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ เตรียมการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการอ่านที่มีประสิทธิภาพ ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง นอกจากนั้นยังสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษาต่อไป ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับนักศึกษาและผู้ที่สนใจในด้านการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายในที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยแสงทอง
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยแสงทอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยภายในที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

3. ผลที่เกิดจากงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาและเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตรงกันพร้อมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

4. ผู้สอนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงการเรียนการสอน หรือหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

นิยมศัพท์เฉพาะ ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิยมศัพท์เฉพาะ

การอ่านคือกระบวนการรับรู้สารระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านโดยผ่านตัวอักษร ภาษา และความคิด ซึ่งผู้อ่านจำเป็นต้องเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก ความคิดและเกิดความรู้สึกร่วมกันกับผู้เขียน (สิริวัฒน์ ทองเลิศ, 2543) ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษจึงหมายถึงความสามารถทางด้านการแปลความหมายบทอ่าน ตีความ บอกรายละเอียด จับใจความสำคัญ และสรุปเรื่องที่อ่านได้

ทฤษฎี

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการอ่าน 3 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) ลักษณะของวัสดุการอ่าน 2) ลักษณะของผู้อ่าน ได้แก่ ระดับสติปัญญา ความรู้ในด้านคำศัพท์ ภูมิหลังในเรื่องความรู้และประสบการณ์ ร่างกาย และอารมณ์ และ 3) สภาพแวดล้อม (วลัยภรณ์ อาทิตย์เที่ยง, 2529)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยในครั้งนี้คือศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้ดังนี้

พัชรินทร์ ทะวะระ (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษโดยใช้แบบสอบถาม แบบสอบถามแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ และแบบทดสอบความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการอ่านภาษาอังกฤษได้แก่ เจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ

ณัฏฐิณี ทินวงษ์ (2552) ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษและพบว่าความยากง่ายของบทอ่าน การลำดับเรื่องราวในบทอ่าน ความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์ในเรื่องที่เรียน ความสนใจในเรื่องที่อ่าน และความวิตกกังวลของผู้เรียน ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษลดลง

พัฒน์นรี อัฐวงศ์ และคณะ (2556) ทำการวิจัย ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการอ่านโดยใช้แบบสอบถามเพื่อถามความคิดเห็นกับนักศึกษาจำนวน 371 คน และผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านประกอบด้วย 3 อย่างด้วยกัน คือ อายุของผู้อ่าน สิ่งแวดล้อม และระยะเวลาในการอ่าน

ชัยวัฒน์ บวรวัฒนเศรษฐ์ (2557) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ และผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านเพื่อความเข้าใจนั้นเกิดจากปัจจัยทางตรงและปัจจัยทางอ้อม กล่าวคือปัจจัยทางตรงคือความรู้พื้นฐานเดิมของผู้อ่าน ปัจจัยทางอ้อมประกอบด้วยพฤติกรรมการสอนของครู เจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลักด้วยกันคือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังปรากฏในแผนภาพต่อไปนี้

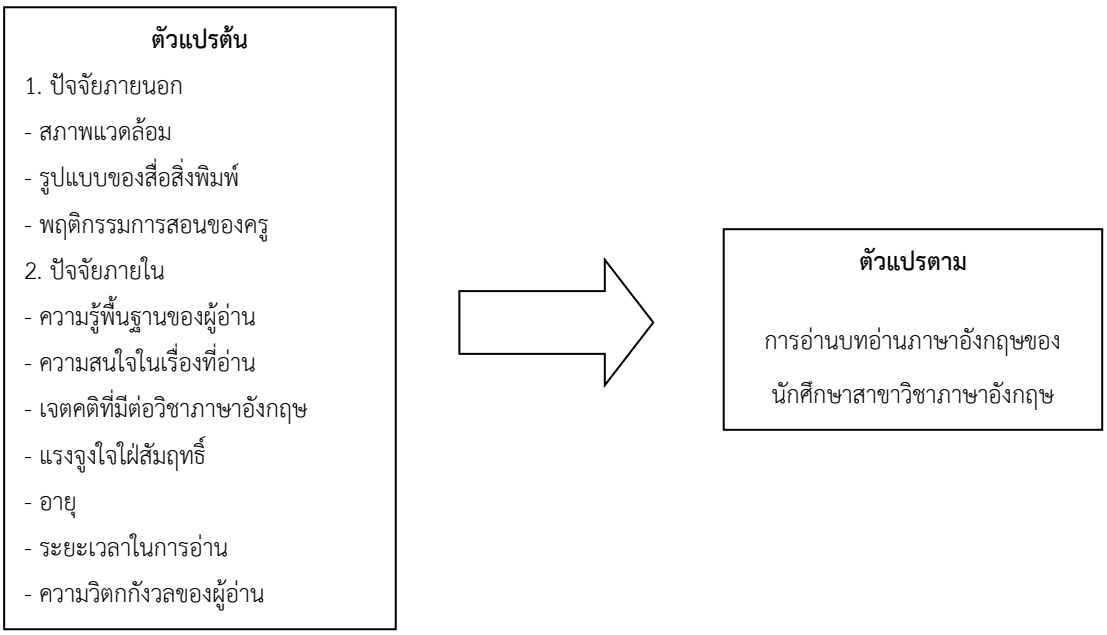

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ พบว่าเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในไม่หลากหลาย กล่าวคือจากงานวิจัยของ พัฒน์นรี อัฐวงศ์ และคณะ (2556) และงานวิจัยของชัยวัฒน์ บวรวัฒนเศรษฐ์ (2557) ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้มาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้เก็บข้อมูลในเชิงลึกถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ

2. บริบทที่ทำการวิจัย กล่าวคือจากงานวิจัยของณัฏฐิณี ทินวงษ์ (2554) และงานวิจัยของพัชรินทร์ ทะวะระ (2551) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนในระดับประถมศึกษา

ดังนั้นผู้ทำการวิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม และใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ด้วยชุดคำถามที่ไม่มีระบบ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพคือกระบวนการค้นหาความจริงที่ข้อมูลสภาพการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยอาศัยวิธีการอนุมาน แล้วสรุปตีความออกมาเป็นองค์ความรู้ และสร้างความเข้าใจในระดับลึกโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์เฉพาะที่ไม่สามารถวัดได้ด้วยสถิติต่างๆ (Creswell, 1994)

กลุ่มประชากร

การวิจัยในครั้งนี้กลุ่มของประชากรคือนักศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม จำนวน 45 คน หมู่เรียน 58/39 ชั้นปีที่ 1 ที่ลงเรียนในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่าน (A Discourse Approach in Reading) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ซึ่งกลุ่มประชากรดังกล่าวประกอบด้วยชายและหญิงอายุระหว่าง 17-19 ปี

เทคนิคการสุ่มตัวอย่างและลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะเลือกศึกษาจากประชากรที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา (จิตราภา กุณฑลบุตร, 2550) โดยผู้วิจัยอาศัยคะแนนสอบกลางภาคจากรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่าน และคัดเลือกนักศึกษาที่สอบกลางภาคไม่ผ่านจากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 12 คน จากนั้นผู้วิจัยได้สอบถามกลุ่มตัวอย่างที่สอบไม่ผ่านว่าจะอาสาเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้หรือไม่ **ซึ่ง**จากการสอบถามดังกล่าวได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 12 ตัวอย่าง และผู้วิจัยแจ้งให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบว่าข้อมูลที่ใช้อ้างอิงในงานวิจัยจะใช้นามสมมติแทนและเก็บเป็นความลับ โดยการสุ่มตัวอย่างและคัดเลือกนักศึกษา**ได้ดังต่อไปนี้**

ตารางที่ 1 คะแนนกลางภาคเต็ม 20 คะแนน รายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่าน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 หมู่เรียน 58/39

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	**คะแนน**	**ลำดับที่**	**ชื่อ-สกุล**	**คะแนน**	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	**คะแนน**	ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	**คะแนน**
1	**Susan**	14/20	**13**	Kaew	12/20	**25**	Sky	7/20	**37**	Nan	15/20
2	Mary	11/20	**14**	Adam	12/20	**26**	Smile	13/20	**38**	First	10/20
3	Jane	14/20	**15**	Pim	14/20	**27**	Bee	8/20	**39**	Pla	12/20
4	Tommy	10/20	**16**	Aom	7/20	**28**	Aum	11/20	**40**	Fah	13/20
5	Janie	2/20	**17**	Yok	12/20	**29**	Chompoo	11/20	**41**	Ping	7/20
6	Pat	7/20	**18**	Jack	13/20	**30**	Pink	14/20	**42**	Pui	2/20
7	Mai	10/20	**19**	Phee	15/20	**31**	Koi	10/20	**43**	Pung	11/20
8	Oil	17/20	**20**	John	13/20	**32**	Aoi	3/20	**44**	Nuch	10/20
9	Ning	13/20	**21**	Nop	5/20	**33**	Parn	4/20	**45**	Ple	10/20
10	Sai	15/20	**22**	Ploy	3/20	**34**	Meen	12/20			
11	Fay	10/20	**23**	Song	3/20	**35**	Pae	15/20			
12	Fang	10/20	**24**	Note	16/20	**36**	Nong	15/20			

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือการสัมภาษณ์นักศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม ที่ลงเรียนในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่านจำนวน 12 คน ทั้งหญิงและชาย การสัมภาษณ์ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวบข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างหนึ่ง โดยการสัมภาษณ์เป็นบทถามตอบระหว่างผู้สัมภาษณ์ (interviewer) กับผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ (interviewee) ด้วยชุดคำถามที่ไม่มีระบบ (unstructured interview) กล่าวคือผู้สัมภาษณ์ตั้งประเด็นคำถามหลักขึ้นมาก่อนเกี่ยวกับหัวข้อในการวิจัย จากนั้นผู้สัมภาษณ์ค่อยซักถามประเด็นอื่นๆ เพิ่มเติมจากข้อมูลที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้กับผู้สัมภาษณ์ (Bernard & Ryan, 2010) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ละเอียดซึ่งผู้สัมภาษณ์สามารถซักถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด และผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดอิสระปราศจากความกดดันในการตอบคำถามนั้นๆ (Kvale, 1996) ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์จะใช้นามสมมติแทนชื่อจริงของนักศึกษาและจะถูกเก็บเป็นความลับ

การวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีทางสถิติที่ใช้

ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์นักศึกษาในครั้งนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ซึ่งจะบรรยายถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ โดยใช้การเปิดรหัสและการหาแก่นของรหัสโดยเทคนิคที่เรียกว่า open and axial coding techniques (Strauss & Corbin, 1990) ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการบันทึกเสียงการให้สัมภาษณ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์ (interviewer) กับผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ (interviewee) หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นลงผู้สัมภาษณ์ทำการถอดเทปบันทึกเสียงของผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคน เปรียบเทียบข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล ตั้งชื่อกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และเขียนสรุปผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เก็บข้อมูลจากนักศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม จำนวน 12 คน เก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์นักศึกษาด้วยชุดคำถามที่ไม่มีระบบพร้อมบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ กล่าวคือ ผู้วิจัยถามคำถามหลักกับนักศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ จากนั้นผู้วิจัยสามารถถามคำถามเพิ่มเติมได้จากสิ่งที่นักศึกษาให้สัมภาษณ์

ผลและการอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การจากสัมภาษณ์นักศึกษาทั้งหมดพบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษประกอบด้วยสภาพแวดล้อมเป็นลำดับแรกและลักษณะของวัสดุการอ่านต่างๆ มาเป็นลำดับสอง กล่าวคือการจากสัมภาษณ์นักศึกษาจำนวน 3 คน บอกว่าสิ่งแวดล้อมไม่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของพวกเขาเพราะทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในมากกว่า แต่นักศึกษาส่วนใหญ่จำนวน 8 คน กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมหรือสภาพรอบกายมีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษเป็นอย่างมากเพราะหากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการอ่านจะทำให้การอ่านไม่มีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น Mary กล่าวว่าห้องเรียนที่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมีความจำเป็นอย่างมากที่จะทำให้เธออยากอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษนั้น เช่น แสงแดด อุณหภูมิ เป็นต้น

สำหรับลักษณะของวัสดุการอ่านมีผลต่อการอ่านหรือไม่นั้น นักศึกษาทั้งหมดจำนวน 12 คน กล่าวว่าลักษณะของวัสดุการอ่านแม้จะเป็นปัจจัยภายนอกแต่ส่งผลอย่างมากในระดับหนึ่งในการทำให้ผู้อ่านอยากอ่านบทอ่านนั้นหรือไม่อยากอ่าน ยกตัวอย่างเช่น นักศึกษาจำนวน 10 คน กล่าวว่าลักษณะของวัสดุการอ่านมีผลต่อการอ่านบทอ่านเพราะหากบทอ่านไม่มีสีสัน เป็นภาพขาวดำ หรือไม่มีรูปภาพประกอบ ก็ยากที่จะอ่านได้อย่างเข้าใจเพราะไม่มีอะไรประกอบเนื้อเรื่องหรือส่งเสริมความเข้าใจในบทอ่านภาษาอังกฤษนั้นๆ เช่น Parn กล่าวว่าถ้าในบทอ่านมีแต่ตัวหนังสือจะส่งผลให้ผู้อ่านไม่อยากอ่านบทอ่านนั้น

2. การจากสัมภาษณ์นักศึกษาทั้งหมดพบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษประกอบด้วยลำดับที่หนึ่งคือคลังคำศัพท์ ลำดับที่สองคือความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษา ลำดับที่สามคือเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และลำดับที่สี่คือวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม

ปัจจัยลำดับที่หนึ่งคือคลังคำศัพท์ กล่าวคือนักศึกษาทั้งหมด 12 คน ให้ความเห็นที่เหมือนกันว่าคลังคำศัพท์เป็นเรื่องที่สำคัญมากในการอ่าน เพราะนักศึกษารู้สึกว่าการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษนั้นๆ ยากเกินความสามารถของพวกเขา ทำให้เมื่ออ่านแล้วไม่รู้ความหมายของคำศัพท์นั้นๆ หรือหน้าที่ของคำต่างๆ ในประโยค จะส่งผลอย่างมากในการอ่านเพราะทำให้การอ่านสะดุดลงหรือทำให้การอ่านนั้นไม่มีประสิทธิภาพ ผู้อ่านไม่สามารถจับใจความของเรื่องที่อ่านได้

ปัจจัยลำดับที่สองคือด้านความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษาส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ นักศึกษาจำนวนทั้งหมด 8 คน เห็นพ้องกันว่าไม่มีความรู้รอบตัวเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านหรือมีความรู้ไม่มากพอที่จะอ่านบทอ่านนั้นให้เข้าใจ กล่าวคือนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษกลับต้องอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น เช่น Pui ได้อธิบายประเด็นนี้ไว้ว่าบทอ่านที่ผ่านๆ มาอ่านไม่เข้าใจเพราะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งในบางครั้งเป็นเรื่องราวที่ไม่เคยเรียนรู้มาก่อน หรือเรื่องราวที่ยกตัวอย่างในบทอ่านนักศึกษาไม่ได้อยู่ในบริบทของประเทศนั้นๆ หรือวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้ประสบกับปัญหาในการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ

ปัจจัยลำดับที่สามคือเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษมีผลต่อการอ่าน นักศึกษาจำนวน 6 คน ไม่ชอบภาษาอังกฤษเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงทำให้เกิดอคติในการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษไม่ว่าจะทักษะใดก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น Nop นักศึกษาที่ไม่ชอบภาษาอังกฤษแต่พ่อแม่อยากให้เรียนภาษาอังกฤษ ดังนั้นเวลาที่อ่านบทอ่านต่างๆ จึงส่งผลให้เกิดผลเสียตามมาคือไม่อยากอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ จากนักศึกษาที่ยกตัวอย่างมาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าเด็กเกิดอคติหรือความคิดที่ไม่ค่อยดีกับภาษาอังกฤษทำให้เวลาเรียนในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่านเกิดปัญหา แต่อย่างไรก็ตามนักศึกษาบางคนกลับมองว่าภาษาอังกฤษเป็นเรื่องของทักษะอย่างหนึ่งที่ต้องผ่านการฝึกฝน ผ่านประสบการณ์ หรือต้องใช้เวลา หากไม่ชอบหรือไม่มีใจรักก็สามารถพัฒนาและฝึกฝนกันได้

ปัจจัยลำดับที่สี่คือวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม กล่าวคือนักศึกษาจำนวน 5 คน กล่าวว่าไม่รู้วิธีการอ่านที่ถูกต้องและเหมาะสม คือเวลาอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษนักศึกษาจะอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษตั้งแต่ต้นจนจบโดยหากอ่านแล้วติดขัดตรงไหนก็จะหาความหมายของคำก่อนจากนั้นค่อยอ่านเนื้อเรื่องต่อไปทำแบบนี้ซ้ำๆ ไปเรื่อยๆ นักศึกษาจึงต้องใช้เวลานานในการอ่านและเมื่อหาความหมายคำศัพท์ที่ไม่รู้จนหมดแล้วก็ไม่สามารถอ่านบทอ่านได้เข้าใจอยู่ดี เพราะหากนักศึกษาอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษด้วยวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมแล้วจะทำให้นักศึกษาอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น Aoi นักศึกษาที่สอบได้คะแนนกลางภาคน้อยมาก กล่าวว่าบางทีการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษให้เข้าใจต้องเข้าใจวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมเสียก่อนเพราะเป็นการประหยัดเวลาในการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษและทำให้การอ่านนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม จำนวน 12 คน ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน แต่จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่านักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม เห็นว่าปัจจัยภายในมีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษมากกว่าปัจจัยภายนอก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยปัจจัย 2 ประการด้วยกันคือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน โดยปัจจัยภายนอกได้แก่สภาพแวดล้อมและลักษณะของวัสดุการอ่านต่างๆ และปัจจัยภายในได้แก่ คลังคำศัพท์ ความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษา เจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม โดยผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีของวลัยภรณ์ อาทิตย์เที่ยง (2529) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการอ่าน ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะของวัสดุการอ่าน 2) ลักษณะของผู้อ่านได้แก่ ระดับสติปัญญา ความรู้ในด้านคำศัพท์ ภูมิหลังในเรื่องความรู้และประสบการณ์ ร่างกาย และอารมณ์ และ 3) สภาพแวดล้อม

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐมคือสภาพแวดล้อมและลักษณะของวัสดุการอ่านต่างๆ เพราะหากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการอ่านและลักษณะของวัสดุการอ่านไม่มีรูปภาพประกอบหรือแม้แต่บทอ่านนั้นๆ มีแต่ตัวอักษรย่อมส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษา

อังกฤษเฉกเช่นเดียวกับผลจากการวิจัยการศึกษาของพัฒน์นรี อัฐวงศ์ และคณะ (2556) ที่พบว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมมีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษา

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 4 ปัจจัยด้วยกันอันได้แก่ลำดับที่หนึ่งคือคลังคำศัพท์ ลำดับที่สองคือความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษา ลำดับที่สามคือเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และลำดับที่สี่คือวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสมซึ่งตรงกับผลการวิจัยของพัชรินทร์ ทะวะระ (2008) ที่ว่าเจตคติต่อวิชาภาษาอังกฤษมีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฏฐิณี ทินวงษ์ (2011) ที่ว่าความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์ในเรื่องที่เรียน และความสนใจในเรื่องที่อ่านของผู้เรียนส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาในครั้งนี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยของ พัฒน์นรี อัฐวงศ์ และคณะ (2556) ที่กล่าวว่า อายุและระยะเวลาในการอ่านส่งผลต่อการอ่าน เพราะจากการสัมภาษณ์นักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐม จำนวน 12 คน ไม่มีนักศึกษาคนใดกล่าวถึงปัจจัยด้านอายุและระยะเวลาในการอ่านว่าส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ และผลจากงานวิจัยในครั้งนี้ยังมีความแตกต่างจากผลการวิจัยของชัยวัฒน์ บวรวัฒนเศรษฐ์ (2557) ที่ว่าพฤติกรรมการสอนของครูและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษ กล่าวคือไม่มีนักศึกษาคนใดกล่าวว่าพฤติกรรมการสอนของครูและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษกับตัวนักศึกษา

บทสรุป

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่ต้องการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ณ มหาวิทยาลัยแสงทอง จังหวัดนครปฐมก็พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านประกอบด้วย 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษประกอบด้วย สภาพแวดล้อมเป็นลำดับแรกและลักษณะของวัสดุการอ่านต่างๆ มาเป็นลำดับสอง ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษประกอบด้วย ลำดับที่หนึ่งคือคลังคำศัพท์ ลำดับที่สองคือความรู้พื้นฐานของตัวนักศึกษา ลำดับที่สามคือเจตคติที่มีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และลำดับที่สี่คือวิธีการอ่านที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม

อย่างไรก็ตามผลจากการวิจัยในครั้งนี้อาจารย์ผู้สอนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนจะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนและแก้ไขปัญหาในการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษา จัดเตรียมการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนั้นยังสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนด้านการอ่านภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับนักศึกษาและผู้ที่สนใจในด้านการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษได้อีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นักศึกษาจำนวนทั้งหมด 12 คนที่สอบไม่ผ่านข้อสอบกลางภาคในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่าน โดยการสอบถามถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษเพราะการที่นักศึกษาสอบไม่ผ่านอาจมีผลมาจากการปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้เด็กอ่านบทอ่านในข้อสอบไม่ได้หรืออาจมีปัจจัยแทรกซ้อนอื่นๆ ดังนั้นข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1) การสัมภาษณ์นักศึกษาทั้งคนที่สอบผ่านและสอบไม่ผ่านข้อสอบกลางภาคในรายวิชาการเชื่อมโยงองค์ประกอบในการอ่านเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาทั้งสองกลุ่มว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างกันในแง่ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

2) เนื่องจากผู้วิจัยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านบทอ่านของนักศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยแสงทองเท่านั้น การวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาในสาขาวิชาภาษาอังกฤษกับนักศึกษาต่างสาขาวิชาหรือนักศึกษาต่างมหาวิทยาลัยเพื่อหาค่าเฉลี่ยในปัจจัยต่างๆ ว่ามีผลต่อการอ่านบทอ่านภาษาอังกฤษมากน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

จิตราภา กุณฑลบุตร. (2550). **การวิจัยสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ชัยวัฒน์ บวรวัฒนเศรษฐ์. (2557). “ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ.” **RMUTSB Acad. J**. 2, 2 : 183-192.

ณัฏฐิณี ทินวงษ์. (2554). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนประถมศึกษา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พัชรินทร์ ทะวะระ. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่** 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พัฒน์นรี อัฐวงศ์ และคณะ. (2556). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านตามความเห็นของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วลัยภรณ์ อาทิตย์เที่ยง. (2529). **การเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่าน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิริวัฒน์ ทองเลิศ. (2543). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CIA) เสริมกับการสอนปกติ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Bernard, H. R., & Ryan, G. W. (2010). **Analyzing qualitative data: Systematic approaches.** Los Angeles, CA: Sage.

Creswell, W. J. (1994). **Research Design Qualitative & Quantitative Approaches.**London: SAGE.

Hismanoglu, M. (2011). The impact of globalization and information technology on language education policy in Turkey. **Procedia-Social and Behavioral Science** 31 : 629-633.

Kvale, S. (1996). **Interviews: An introduction to qualitative research interviewing.** Thousand Oaks, CA: SAGE.

Nunan, D. (2003). The impact of English as a global language on education policies and practices in the Asia-Pacific region. **TESOL Quarterly** 37, 4.

Puteh, S. N., Rahamat. R., & Karim, A. A. (2010). Writing the second language: support and help need by the low achievers**. Procedia Social and Behavioral Sciences** 7: 580-587.

Strauss, A., & Corbin, J. (1990). **Basic of qualitative research: Grounded Theory procedures and techniques.** New Bury Park, CA: SAGE.

กลวิธีความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ของไทย

Impoliteness Strategies for Commenting via Facebook of Mobile Operator in Thailand

อรวี บุนนาค[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพในการแสดงความผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ของไทย โดยเก็บข้อมูลจากข้อความแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้บริการเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ รวม 385 ข้อความ ผลการศึกษาพบกลวิธีความไม่สุภาพ ได้แก่ (1) กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรง ประกอบด้วย (1.1) กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงเชิงบวก ได้แก่ การบริภาษ การกล่าวแสดงความรู้สึก และการกล่าวย้ำความผิดหรือข้อบกพร่องและ (1.2) กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงเชิงลบ ได้แก่ การสั่งให้กระทำหรือไม่กระทำการบางอย่าง การขอร้องให้กระทำหรือไม่กระทำการบางอย่าง การกล่าวข่มขู่ และการถามเพื่อขอคำตอบ (2) กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม ประกอบด้วย (2.1) กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อมเชิงบวก ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน และการใช้อุปลักษณ์ และ (2.2) กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อมเชิงลบ ได้แก่ การแนะนำ และการเตือน

***คำสำคัญ**: ความไม่สุภาพ การแสดงความคิดเห็น เฟซบุ๊ก องค์กรเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่*

Abstract

The objective of this article is to analyze the impoliteness strategies for commenting via Facebook of Mobile Operator in Thailand. The data were collected from comments of mobile phone network users. All commentaries, 385 in total, were collected. The findings reveal that there are impoliteness strategies used for commenting which are; (1) Direct impoliteness strategies include: (1.1) Positive direct impoliteness strategies which comprises of reprimanding, expressing sentiment and reemphasizing the mistakes or faults and (1.2) Negative direct impoliteness strategies which comprises of ordering to do or stopping something, requesting to do or stopping something, issuing verbal threat and asking for the answer (2) Indirect impoliteness strategies include: (2.1) Positive indirect impoliteness strategies which comprises of using verbal irony and using a metaphor (2.2) Negative indirect impoliteness strategies which comprises of suggesting and warning.

***Keywords:** impoliteness, commenting, Facebook, mobile operator*

บทนำ

หลักการสื่อสารในชีวิตประจำวันและการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ได้เสนอแนวทางให้ผู้ส่งสารโดยยึดหลักความสุภาพทั้งการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาและการรักษาหน้าตนเองและคู่สนทนา แต่ในการสื่อสารอาจจะเกิด วัจนกรรมที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้า (Face-Threatening Acts: FTA) ผู้พูดจึงจำเป็นต้องเลือกใช้กลวิธีความสุภาพในแบบต่างๆ (Brown and Levinson, 1987) อย่างไรก็ตามในบางบริบทของสถานการณ์การสื่อสาร ผู้ส่งสารอาจจะเลือกตั้งใจเลือกใช้กลวิธีความไม่สุภาพทางภาษาในการแสดงวัจนกรรม เมื่อผู้ส่งสารเล็งเห็นว่าจะช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผล ดังที่ คัลเปเปอร์ (Culpeper, 1996, pp.349-367) ได้เสนอแนวคิดเรื่องความไม่สุภาพทางภาษาไว้ โดยระบุว่า “ในการสื่อสารบางครั้งผู้พูดจงใจใช้กลวิธีความไม่สุภาพในการสนทนาเพื่อสื่อเจตนาหรือวัตถุประสงค์บางประการแก่ผู้ฟัง”

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
นักศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นักภาษาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความของความไม่สุภาพทางภาษาไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน โดยอาศัยบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความ และมีแนวทางสำคัญที่ใช้ประเมินค่าพฤติกรรมการแสดงออกทางภาษาว่าเป็นความสุภาพหรือไม่สุภาพ โดยพิจารณาจากการคุกคามหน้าผู้ฟังเป็นสำคัญ เช่น บีบี (Bebee, 1995, p.159 อ้างโดย Culpeper, 2011, p.19) ได้อธิบายความไม่สุภาพหรือความหยาบคาย (Rudeness) ว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการกระทำที่ทำให้เกิดการคุกคามหน้า (FTA) ซึ่งเป็นการละเมิดบรรทัดฐานการลงโทษทางสังคมในบริบทการสื่อสารทางสังคมที่เกิดขึ้น ส่วนโฮลเมสและคณะ (Holmes et al., 2008 อ้างโดย Culpeper, 2011, p.20) กล่าวว่าความไม่สุภาพทางภาษาคือพฤติกรรมทางภาษาศาสตร์ที่ถูกประเมินค่าโดยผู้ฟังในฐานะที่เป็นผู้ถูกคุกคามหน้าหรืออัตลักษณ์ทางสังคมและการละเมิดบรรทัดฐานของพฤติกรรมที่เหมาะสมในบริบทหรือระหว่างคู่สนทนา ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม

ความไม่สุภาพในการสื่อสารในชีวิตประจำวันไม่ได้จำกัดเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลในลักษณะการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเท่านั้น แต่ผู้วิจัยสังเกตว่าการสื่อสารผ่านสื่อสังคม (social media) อย่างเฟซบุ๊กนั้นก็ปรากฏกลวิธีความไม่สุภาพทางภาษาหลายกลวิธี ปัจจุบันองค์กรต่างๆ นิยมใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางในการสื่อสาร “ผลวิจัยสำรวจผู้บริโภคออนไลน์ของนีลสัน โกลบอล (Nielsen Global) ยืนยันว่าผู้บริโภคเชื่อถือความคิดเห็นบนโลกออนไลน์ถึงร้อยละ 70 ส่วนบรรดาสื่อเดิมอย่างโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือวิทยุกลับได้รับความเชื่อถือน้อยกว่า” (ภิเษก ชัยนิรันดร์, 2555, น.15)

องค์กรเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่จัดเป็นองค์กรธุรกิจหนึ่งที่ใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางการสื่อสาร และผู้ใช้บริการเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็ใช้ช่องทางดังกล่าวส่งข้อความแสดงความคิดเห็นสู่องค์กรและสาธารณชน โดยสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์การใช้กลวิธีความไม่สุภาพเป็นเครื่องมือในการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ต่างๆ จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยกลวิธีความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ เพื่อสะท้อนเจตนาการใช้กลวิธีความไม่สุภาพทางภาษาผ่านสื่อใหม่ อันจะเป็นกลไกในการสื่อสารทัศนคติของผู้ส่งสารไปยังองค์กรและสาธารณชน

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพในการแสดงความผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ของไทย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง: แนวคิดเรื่องหน้ากับความสุภาพและความไม่สุภาพ

1. หน้ากับความสุภาพ

ทฤษฎีความสุภาพตามมุมมองของนักภาษาศาสตร์ที่นำไปใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการวิเคราะห์ภาษาต่างๆ ทั่วโลก คือ ทฤษฎีเรื่องหน้าและความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) ซึ่งนำเสนอมุมมองเรื่องความสุภาพโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องหน้า (Face) ของกอฟฟ์แมน (Goffman, 1967) คำว่า “หน้า” หมายถึงภาพลักษณ์ที่บุคคลในสังคมต้องการ เป็นความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคม บราวน์และเลวินสัน จำแนกแนวคิดนี้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ หน้าด้านบวก (Positive Face) หมายถึง ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นชื่นชมตนหรือให้ความต้องการของตนเป็นที่ยอมรับของสังคม และหน้าด้านลบ (Negative Face) หมายถึง ความปรารถนาที่จะมีอิสระในการกระทำ ไม่ต้องการให้ใครมารบกวนหรือลิดรอนสิทธิ์ของตน บราวน์และเลวินสันอธิบายว่า ถ้าผู้พูดเห็นว่าความเสี่ยงต่อการคุกคามหน้า (Estimation of Risk of face loss) ผู้ฟังมีมาก (Greater) ผู้พูดก็อาจเลือกจะไม่แสดงวัจนกรรมใดๆ (Don’t do the FTA) หรือเลือกใช้กลวิธีลดความรุนแรงของความเสี่ยงในการคุกคามหน้า แต่ถ้าผู้พูดเห็นว่าความเสี่ยงในการคุกคามหน้าผู้ฟังมีน้อย (Lesser) ผู้พูดอาจจะเลือกแสดงวัจนกรรม (Do the FTA) ซึ่งมีกลวิธี 4 ประการ ได้แก่

(1) กลวิธีแบบตรงไปตรงมา (Bald on record) เป็นการกล่าวชัดเจนอย่างตรงประเด็น ไม่มีการตกแต่งคำพูด เป็นกลวิธีที่ใช้เมื่อวัจนกรรมนั้นเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าน้อย

(2) กลวิธีความสุภาพเชิงบวก (Positive politeness strategies) เป็นกลวิธีแบบตกแต่งคำพูดโดยรักษาหน้าด้านบวกของผู้ฟัง เช่น การแสดงว่าผู้พูดสนใจผู้ฟัง การหลีกเลี่ยงความไม่เห็นด้วย

(3) กลวิธีความสุภาพเชิงลบ (Negative politeness strategies) เป็นกลวิธีแบบตกแต่งคำพูดโดยรักษาหน้าด้านลบของผู้ฟัง เช่น การใช้รูปแสดงการนับถือโดยผู้พูดถ่อมตัวและยกย่องผู้ฟัง

(4) กลวิธีแบบอ้อม (Off record) เป็นการหลีกเลี่ยงการกล่าวแบบตรงไปตรงมา แต่ใช้วิธีการกล่าวแบบอ้อม ซึ่งเป็นถ้อยคำที่สามารถตีความได้หลายแบบ เช่น การใช้อุปมา การประชดประชัน

2. หน้ากับความไม่สุภาพ

คัลเปเปอร์ (Culpeper, 1996, PP.349-367) ได้เสนอแนวคิดความไม่สุภาพไว้ในบทความเรื่อง “Towards an anatomy of impoliteness” โดยระบุว่าในการสื่อสารบางครั้งผู้พูดจงใจใช้กลวิธีความไม่สุภาพในการสนทนาเพื่อสื่อเจตนาหรือวัตถุประสงค์บางประการแก่ผู้ฟัง คัลเปเปอร์เสนอกลวิธีความไม่สุภาพไว้โดยใช้แนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีเรื่องหน้าและความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) และได้แบ่งกลวิธีความไม่สุภาพไว้ดังนี้

(1) กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมา (Bald on record impoliteness) เป็นการแสดงการคุกคามหน้าโดยตรงชัดเจน ไม่มีการตกแต่งคำพูด มักใช้ในสถานการณ์ที่มีน้ำหนักการคุกคามหน้าผู้ฟังเล็กน้อย หรือเมื่อผู้พูดมีอำนาจมากกว่าผู้ฟัง ซึ่งผู้พูดไม่ได้ตั้งใจที่จะทำให้เกิดการกระทบหน้าผู้ฟัง

(2) ความไม่สุภาพเชิงบวก (Positive impoliteness) เป็นกลวิธีการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง

(3) ความไม่สุภาพเชิงลบ (Negative impoliteness) เป็นกลวิธีการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง

(4) ความสุภาพแบบเสียดสีหรือล้อเลียน (Sarcasm or mock politeness) เป็นกลวิธีการคุกคามหน้าที่แสดงออกมาด้วยการใช้กลวิธีความสุภาพซึ่งแสดงถึงความไม่จริงใจอย่างเห็นได้ชัด โดยการใช้ถ้อยคำที่ดูเหมือนไม่สุภาพ เพื่อแสดงความสนิทสนมหรือเป็นพวกเดียวกัน

(5) กลวิธีการไม่แสดงความสุภาพ (Withhold politeness) คือสถานการณ์ที่ผู้พูดได้รับความคาดหวังว่าควรแสดงความสุภาพ หากไม่แสดงความสุภาพก็จัดเป็นความไม่สุภาพ เช่น การไม่กล่าวขอบคุณเมื่อมีผู้ให้ของขวัญ

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์กลวิธีความไม่สุภาพของคัลเปเปอร์ เพื่อให้สอดคล้องและสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มกลวิธีในงานวิจัยนี้ เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

(1) ผู้วิจัยเห็นว่ากลวิธีความไม่สุภาพเชิงบวกและเชิงลบนั้นสามารถปรากฏได้ทั้งความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมาและแบบอ้อม ทั้งนี้คัลเปเปอร์เห็นว่ากลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมานั้นผู้พูดไม่ได้ตั้งใจที่จะทำให้เกิดการกระทบหน้าผู้ฟัง แต่จากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้พบว่า ผู้ส่งสารตั้งใจทำให้เกิดการกระทบหน้าผู้ฟัง ดังนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความของกลวิธีตรงและกลวิธีอ้อมแตกต่างออกไป ดังที่จะกล่าวต่อไป

(2) จากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ยังไม่พบกลวิธีความสุภาพแบบเสียดสีหรือล้อเลียน ซึ่งเป็นใช้ถ้อยคำที่ดูเหมือนไม่สุภาพ เพื่อแสดงความสนิทสนมหรือเป็นพวกเดียวกัน เนื่องจากผู้แสดงความคิดเห็นต่อองค์กรวางตนในฐานะลูกค้าซึ่งมีอำนาจในการสื่อสารเหนือกว่าองค์กร ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องแสดงความสนิทสนมหรือเป็นพวกเดียวกันกับองค์กร ส่วนการแสดงความเป็นพวกเดียวกันกับผู้แสดงความเห็นคนอื่นนั้นก็ไม่ปรากฏกลวิธีความสุภาพแบบเสียดสีหรือล้อเลียนแต่อย่างใด

(3) กลวิธีการไม่แสดงความสุภาพ ซึ่งหมายถึง สถานการณ์การสื่อสารที่ผู้พูดถูกคาดหวังว่าควรแสดงความสุภาพ หากผู้พูดไม่แสดงความสุภาพก็จัดเป็นความไม่สุภาพนั้นมักปรากฏในรูปการตอบรับวัจนกรรม แต่ในงานวิจัยนี้พบว่า การไม่ตอบรับวัจนกรรมไม่ได้จัดเป็นความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊ก เนื่องจากแม้ว่าองค์กรจะแสดงวัจนกรรมการขอโทษ การขอบคุณ การแนะนำหรือการสัญญา แต่ผู้บริโภคก็ไม่ได้รู้สึกยอมรับการแสดงวัจนกรรมเหล่านั้น เห็นได้ชัดว่าผู้บริโภคไม่ได้รู้สึกพึงพอใจ ให้อภัย หรือรู้สึกถึงบุญคุณขององค์กร เพราะผู้บริโภคมักจะรู้สึกว่าเป็นการตอบตามรูปแบบที่เป็นแบบแผนมาตรฐานในการตอบคำถามขององค์กร แต่มิได้เป็นการแก้ปัญหา

อย่างแท้จริง ดังนั้นผู้พูดจึงเลือกใช้กลวิธีความไม่สุภาพแบบอื่นๆ เพื่อการโต้ตอบวัจนกรรมที่องค์กรแสดงออกมา เช่น เมื่อองค์กรแสดง วัจนกรรมการขอบคุณหรือขอโทษ ผู้บริโภคก็ไม่ได้เลือกตอบวัจนกรรมด้วยการตอบรับคำขอบคุณหรือขอโทษนั้น แต่กลับแสดงความคิดเห็นโดยใช้กลวิธีความไม่สุภาพแบบอื่นแทน เช่น การบริภาษกลับ การกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าความไม่สุภาพไม่ได้เกิดขึ้นจากการไม่แสดงความสุภาพ แต่เกิดจากการใช้กลวิธีความไม่สุภาพกลวิธีอื่นๆ

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์กลวิธีความไม่สุภาพของคัลเปเปอร์ (Culpeper, 1996) โดยแบ่งประเภทของกลวิธีความไม่สุภาพออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรง หมายถึง กลวิธีความไม่สุภาพที่ไม่ตกแต่งคำพูด ผู้รับสารสามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารได้โดยตรง ประกอบด้วย กลวิธีความไม่สุภาพเชิงบวก และกลวิธีความไม่สุภาพเชิงลบ

2. กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม หมายถึง กลวิธีความไม่สุภาพที่ตกแต่งคำพูด ผู้รับสารสามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารได้โดยอาศัยการตีความ ประกอบด้วย กลวิธีความไม่สุภาพเชิงบวกและกลวิธีความไม่สุภาพเชิงลบ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ข้อความแสดงความคิดเห็นที่ปรากฏอยู่ในเฟซบุ๊กขององค์กรธุรกิจเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ให้บริการสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ต โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ข้อความแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้บริการจากเฟซบุ๊กขององค์กรธุรกิจเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่จำนวน 3 องค์กร ซึ่งคัดเลือกจากองค์กรที่มีผู้ใช้บริการสูงที่สุด 3 อันดับแรกของประเทศไทย (ในที่นี้ผู้วิจัยไม่ขอนำเสนอชื่อองค์กร เนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาเท่านั้น) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากข้อความแสดงความคิดเห็นที่เผยแพร่ในเดือนตุลาคม 2558 วันละ 1 กระทู้ โดยคัดเลือกจากกระทู้ที่มีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็นสูงที่สุดของแต่ละวัน ปรากฏข้อความแสดงความคิดเห็นที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจาก 3 องค์กร รวมทั้งสิ้น 385 ข้อความ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อความแสดงความคิดเห็นที่มาจากผู้บริโภค โดยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาตามกรอบทฤษฎีเรื่องหน้ากับความสุภาพและความไม่สุภาพทางภาษาศาสตร์ สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรง ประกอบด้วยกลวิธีย่อย ได้แก่

1.1 กลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงประเภทความไม่สุภาพเชิงบวก หมายถึงกลวิธีความไม่สุภาพแบบไม่มีการตกแต่งคำพูด ผู้รับสารสามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารได้โดยไม่ต้องอาศัยการตีความ โดยคุกคามหน้าด้านบวกขององค์กรในลักษณะต่างๆ เช่น ทำให้เสียชื่อเสียง ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือหรือความเป็นที่ไว้วางใจ เป็นต้น มีกลวิธีย่อยดังนี้

1.1.1 การบริภาษ หมายถึง กล่าวติเตียน กล่าวโทษ ด่าว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น.654) ในงานวิจัยนี้ผู้แสดงความคิดเห็นใช้การกล่าวบริภาษองค์กร ทั้งในลักษณะการกล่าวถึงความผิดหรือข้อบกพร่องขององค์กรอย่างตรงไปตรงมา แสดงถึงการตัดสินหรือการประเมินองค์กร บางครั้งปรากฏการใช้คำต้องห้ามร่วมด้วย

ตัวอย่างเช่น

"เหี้ยดูหนังฟังเพลงก็ไม่ได้ห่วยแตก กูจะดูยูทูปดูไม่ได้"

"กูว่าสันยานมึง อย่างเลว ครอบคลุมทั่วไทย"

"ควยไอเหี้ย เดือน399 สปีดหมด ดูยูทูปยังกระตุกเลยสาสเอ้ยแม่ง สัญญานเน็ตแม่งก็โคตรกาก อยู่ในที่ทึบหน่อย แม่งขึ้นตัวE พ่อเมิงตาย ไอสัส"

ตัวอย่างการบริภาษด้วยการการระบุหรือบ่งชี้ความผิดขององค์กรดังที่ยกมาข้างต้น จัดเป็นวิธีความไม่สุภาพแบบตรง โดยคุกคามหน้าด้านบวกขององค์กร ทำให้องค์กรเสียหน้าหรือเสียภาพลักษณ์ เช่น "ห่วยแตก" "โคตรกาก" เป็นต้น และหากการบริภาษนั้นปรากฏคำต้องห้ามต่างๆ ร่วมอยู่ด้วย เช่น คำว่า "ควย" "ไอเหี้ย" "สาส/สัส" (มาจากคำว่า "สัตว์) "แม่ง" เป็นต้น ก็ยิ่งสร้างความรุนแรงจากตัวภาษา และมีน้ำหนักในการคุกคามหน้าองค์กรมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ส่งสารใช้คำสรรพนามไม่สุภาพ ทั้งสรรพนามบุรุษที่ 1 คือคำว่า "กู" ซึ่งมีรูปแปรเป็นรูปอื่น ได้แก่ "กุ" และคำสรรพนามบุรุษที่สองคือ "มึง" ซึ่งมีรูปแปรเป็นรูปอื่น ได้แก่ "เมิง" อย่างไรก็ตามรูปแปรของคำสรรพนามในลักษณะดังกล่าวก็ยังคงความไม่สุภาพและแสดงออกถึงความไม่พอใจของผู้ส่งสารด้วย

1.1.2 การกล่าวแสดงความรู้สึก เป็นกลวิธีที่ผู้แสดงความคิดเห็นกล่าวถ่ายทอดความรู้สึกของตนที่มีต่อองค์กรอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งส่วนมากเป็นความรู้สึกด้านลบที่มีต่อองค์กร ตัวอย่างเช่น

"กูเห็นแล้วปวดกะบาลจริงๆๆ กับสิ่งเดิมๆ"

"อารมณ์เสียมาก เสียความรู้สึกมาก ผิดหวังจริงๆ!"

"กุล่ะเหนื่อย เบื่อ!!!!""

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงคำที่สะท้อนความรู้สึกด้านลบที่ผู้แสดงความคิดเห็นมีต่อองค์กร เช่น ความไม่พอใจ ความผิดหวัง ความเหนื่อยหน่ายใจ เป็นต้น จึงเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมาแบบคุกคามหน้าด้านบวกขององค์กร แสดงให้เห็นว่าองค์กรไม่ได้รับการยอมรับในสังคม ไม่เป็นที่ชื่นชมและเสียชื่อเสียง

1.1.3 การกล่าวย้ำความผิดหรือข้อบกพร่อง เป็นกลวิธีการใช้ภาษาในลักษณะการกล่าวซ้ำเพื่อเน้นย้ำถึงความผิดหรือข้อบกพร่องขององค์กร ลักษณะการใช้ภาษาปรากฏทั้งการใช้คำซ้ำหรือการซ้ำความ เพื่อแสดงการเน้นย้ำ ตัวอย่างเช่น

"ไม่ว่าจะอยู่จังหวัดไหน เดือนก่อนอยู่อุดรก็ห่วยแตก เดือนนี้อยู่จังหวัดเลยก็ห่วย อะไรของคุณคับ ห่วยๆๆๆๆ"

"ดูคลิปอะไรแม่งกากๆๆๆๆๆ...แพงก็แพง กากก็กาก"

"โฆษณาเวอร์ เกินจริง ในชีวิตจริงใช้ไม่ได้"

"ผมจะบอกให้มัมมากมากกกก

"เน็ตกากมากค่ะไม่ต้องหาข้ออ้างไรมาตอบอะไรนะคะถ้าเน็ตเร็วและดีเหมือนแต่ก่อนเมื่อไรตอนนั้นค่อยพูด"
"มรึงหยุดเอาเงินกูสมัครเน็ตเดี๋ยวนี้ กูต้องการเอาไว้โทรอย่างเดียว"
"ไปแก้ให้ได้ก่อนแล้วค่อยมาอวดอ้างว่าตัวเองสุดยอดไป๊"

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นอำนาจที่เหนือกว่าของผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นลูกค้าผู้เสียค่าใช้จ่ายให้องค์กร จึงสามารถใช้กลวิธีการสั่งให้องค์กรปฏิบัติตามความต้องการของตนได้ การสั่งเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าด้านลบขององค์กรในลักษณะการทำให้องค์กรรู้สึกเป็นหนี้ ต้องเสียผลประโยชน์บางประการหรือทำให้องค์กรขาดอิสระในการกระทำ

1.2.2 การขอร้องให้กระทำหรือไม่กระทำการบางอย่าง หมายถึง การขอให้ผู้รับสารช่วยเหลือหรือขอให้ทำตามในสิ่งที่ขอ ผู้ส่งสารได้ใช้กลวิธีการขอร้องให้องค์กรกระทำหรือไม่กระทำการบางอย่างเพื่อประโยชน์หลักของตัวผู้ส่งสาร ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ใช้บริการธุรกิจองค์กรคนหนึ่ง ถ้อยคำภาษาที่ใช้ปรากฏคำว่า "ขอร้อง" โดยตรง เช่น

"รบกวนพัฒนาาาหน่อยน้ะะค้ะ ขอร้องงง"
"ขอร้องเหอะ เอาโปรแบบเดิมคืนมาจะดีกว่านี่น่ะครับ ดูหนัง1-2ตอน ความเร็วก็หมด เห็นใจคนชอบเล่นเน็ตหน่อยครับ เอาแบบเดิมเถอะ"

แม้ว่ากลวิธีการขอร้องจะเป็นกลวิธีทางภาษาที่มีน้ำหนักในการคุกคามหน้าองค์กรน้อยกว่ากลวิธีการสั่ง เนื่องจากมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงลักษณะการไม่บังคับ แตกต่างจากการสั่งที่มีลักษณะการบังคับชัดเจนกว่า แต่กลวิธีการขอร้องก็ยังแสดงถึงความต้องการของผู้ส่งสารที่ขอความร่วมมือให้องค์กรปฏิบัติตามคำร้องขอของตน เป็นกลวิธีความไม่สุภาพที่ในลักษณะที่ทำให้องค์กรขาดอิสระในการกระทำ เมื่อต้องกระทำหรือไม่กระทำตามคำขอร้องของผู้ส่งสาร

1.2.3 การกล่าวข่มขู่ หมายถึง การใช้ถ้อยคำและเนื้อความที่ทำให้องค์กรรู้สึกเกรงกลัว เพื่อโต้ตอบการกระทำขององค์กร เมื่อผู้ส่งสารไม่ได้รับความพึงพอใจ หรือรู้สึกว่าตนถูกเอาเปรียบจากองค์กร ตัวอย่างเช่น

"กูพึ่งสมัครเน็ตไปเน็ตช้ามากเดี๋ยวกูจะประจานลงเฟสแม่งเลยสัส โมโหมาก"
"นี่โทรไปโวยก็จะให้โปรอะไรอีกไม่รู้ รับไม่ได้ สงสัยต้องฟ้อง กสทช. แหงๆ"
"อยากเอาขี้ไปป่าใส่หน้าแม่ง"
"รอหั้ยหมดโปรก่อนย้ายค่ายแน่ ถ้ายังเหมือนเดิม"

จากตัวอย่างพบว่าองค์กรจะเสียผลประโยชน์บางประการจากการข่มขู่ของผู้ส่งสาร ซึ่งอยู่ในฐานะลูกค้า ทั้งในลักษณะการเสียลูกค้า การได้รับโทษหรือผลเสียหากผู้ส่งสารปฏิบัติตามคำขู่นั้นจริง ดังนั้นจากการข่มขู่จึงจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมาประเภทความไม่สุภาพเชิงลบในลักษณะการทำให้องค์กรเสียสิทธิ์

1.2.4 การถามเพื่อขอคำตอบ ผู้ส่งสารเลือกใช้กลวิธีการถามเพื่อขอคำตอบจากองค์กรในลักษณะการถามเพื่อให้องค์กรอธิบาย ชี้แจง หรือให้แนวทางในการแก้ปัญหา ตัวอย่างเช่น

"ผมสมัครเน็ตโปรไปแร้วทำไมต้องหักเงินผมด้วย"
"ช้ามากเป็นเพราะอะไรคะ กว่าจะเข้าinternet banking ได้"
"ไม่เข้าใจ รายละเอียดไม่ชัด ข้อกำหนดเยอะ สรุป ไม่ฟรี???"

จากตัวอย่างพบว่ากลวิธีการถามเพื่อขอคำตอบจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงไปตรงมาประเภทไม่สุภาพเชิงลบ เนื่องจากทำให้องค์กรไม่มีอิสระในการกระทำเพราะจำเป็นต้องตอบคำถามของผู้ส่งสาร เนื่องจากเป็นการสื่อสารสื่อสาธารณะ องค์กรจึงต้องตอบคำถามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บางครั้งองค์กรอาจจะไม่ต้องการตอบคำถามหรือไม่ต้องการให้เกิดคำถามที่สะท้อนถึงปัญหาในการใช้บริการของลูกค้า แต่องค์กรก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงคำถามต่างๆ เหล่านี้ได้

2. กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม ประกอบด้วยกลวิธีย่อย ได้แก่

2.1 กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อมประเภทความไม่สุภาพเชิงบวก หมายถึงกลวิธีความไม่สุภาพแบบมีการตกแต่งคำพูด ผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารได้โดยตรง แต่ต้องอาศัยการตีความ โดยที่ความไม่สุภาพที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในลักษณะการคุกคามหน้าด้านบวกขององค์กรในลักษณะต่างๆ เช่น ทำให้เสียชื่อเสียง ทำให้เสียเกียรติ ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือหรือความเป็นที่ไว้วางใจ เป็นต้น มีกลวิธีย่อยดังนี้

2.1.1 การกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน (verbal irony) หมายถึง การกล่าวถ้อยคำอย่างหนึ่งแต่สื่อความหมายในทางตรงกันข้าม ผลการศึกษาลักษณะของการใช้ถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทยตามกันศึกษาของ ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996) พบวิธีการต่างๆ ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันตามมาทันที การกล่าวในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ การกล่าวเกินจริง การใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ฟัง การใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงการเน้นย้ำมากเป็นพิเศษ และการละเมิดเงื่อนไขความจริงใจของวัจนกรรมตามทฤษฎีวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) จากการศึกษาการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กร พบลักษณะการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันทุกกลวิธีข้างต้น รายละเอียดดังนี้

(1) **การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันตามมาทันที** หมายถึงการกล่าวถ้อยคำที่ไม่ได้มีความหมายตามรูปและมีถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันตามมา เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าผู้พูดหมายความตรงกันข้าม ตัวอย่างเช่น

> “ทำดีครับ โปร 599 เร็วดี (ป่าวกูไม่ค่อยได้หยิบมาเล่นเลย ดูยูทูปไม่กระตุก 555)”
> “ประทับใจมากกกกจนอยากจะยกเลิกบริการเร็วๆ”

(2) **การกล่าวในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้** หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่ไม่มีทางเกิดขึ้นจริง ทำให้ผู้ฟังสามารถตีความได้ว่าผู้พูดไม่ได้ต้องการสื่อความหมายตามนั้น ตัวอย่างเช่น

> “ไม่ชวนหรอกค่ะมีแต่จะย้ายค่าย เพราะเน็ตห่วยแตกมากหมุนจะรอบโลกอยู่ละ”
> “สั่งอะไหล่มาจากดาวอังคารรึไง???”

(3) **การกล่าวเกินจริง** หมายถึง ผู้ส่งสารกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน โดยกล่าวข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงในลักษณะที่เกินกว่าความเป็นจริง เพื่อสื่อความหมายในเชิงเน้นย้ำและสื่ออารมณ์ความรู้สึกในการสื่อสาร ตัวอย่างเช่น

> “บอกได้เลยตอนนี้สัญญาณกากกกกที่สุดในจักรวาล”
> “ที่สุวรรณภูมิเครื่องบินผ่านเน็ตก็กระเจิงแล้ว”
> “นี่ขึ้นไปหาสัญญาณยอดมะม่วงแล้วนะ”

(4) **การใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ฟัง** ผู้ส่งสารเลือกใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ฟังคือองค์กร เพื่อแสดงความประชดประชัน ได้แก่

> “โถถถถถ...พ่อคุณแม่คุณโพสมาประจานตัวเองให้เขาด่าซะงั้น”
> “เอาเปรียบผู้บริโภคไปไหมขอรับ”

(5) **การใช้น้ำเสียงเพื่อแสดงการเน้นย้ำมากเป็นพิเศษ** สามารถถ่ายทอดผ่านข้อความที่ผู้ส่งสารพิมพ์แสดงความคิดเห็นในลักษณะการใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์มากกว่า 1 ตัว เรียงต่อกัน การใช้คำอุทานซ้ำๆ เพื่อแสดงการเน้นย้ำในเชิงประชดประชัน หรือการพิมพ์ตัวอักษรซ้ำเพื่อเน้นย้ำมากเป็นพิเศษ ได้แก่

> “โอ้แม่เจ้า !!! สัญญานเต็มเล่นเกมเศรษฐี Ohhhh. My. God.!!”

(6) **การละเมิดเงื่อนไขความจริงใจของวัจนกรรม** การละเมิดเงื่อนไขความจริงใจของวัจนกรรม หมายถึงการละเมิดเจตนาหรือความตั้งใจที่แท้จริงของผู้พูดในการกล่าวถ้อยคำนั้นๆ ตามทฤษฎีวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) เนื่องจากผู้พูดต้องการประชดประชันผู้ฟัง เช่น การแนะนำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้ฟัง การถามโดยไม่ได้ต้องการคำตอบ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

"ถ้าเปลี่ยนเบอร์แล้วการงานรุ่งจริง ขอเสนอให้รัฐบาลเหมาเบอร์แจกประชาชนไปเลย ดูสิว่าจะรวยรุ่งเรืองกันทุกคนมั้ย"
"ขอบคุณที่ทำให้ผมเล่น (#เชี้ย) อะไรไม่ได้ดั่งใจเลย (ขอขอบคุณคับ)"

การกล่าวถ้อยคำนัยผกผันทุกกลวิธีย่อยที่กล่าวมาจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม ต้องอาศัยการตีความเจตนาและวัตถุประสงค์ในการกล่าวถ้อยคำของผู้ส่งสาร โดยจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพเชิงบวก เนื่องจากผู้ส่งสารมีเจตนาหลักคือต้องการตำหนิองค์กรส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงขององค์กร

2.1.2 การใช้อุปลักษณ์ (metaphor) ในที่นี้ผู้วิจัยวิเคราะห์อุปลักษณ์ตามแนวคิดทางภาษาศาสตร์ซึ่งจันทิมา อังคพณิชกิจ (2557, น.160-161) นักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ได้กล่าวว่า

> ในการวิเคราะห์ข้อความอาจพบอุปลักษณ์ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การใช้อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์และการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ **อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์** (figurative metaphor) เป็นการใช้ภาษาเพื่อแสดงการเปรียบเทียบในลักษณะที่นำสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันหรือคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบกันในลักษณะการเปรียบเป็นโดยใช้คำเชื่อม *เป็น* ซึ่งอาจรวมไปถึงการใช้ความเปรียบแบบอุปมาที่เป็นการเปรียบเหมือนด้วย เช่น เธอสวยเหมือนดอกไม้ พ่อแม่เป็นดั่งพระพรหมของลูก **อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์** (conceptual metaphor) ต่างจากอุปลักษณ์เชิงภาพพจน์ตรงที่อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์มิได้มุ่งเน้นไปที่การเปรียบเทียบหรือมิได้จงใจเปรียบเทียบ แต่เป็นการใช้ภาษาของคนในสังคมหนึ่งโดยไม่รู้ตัว ได้อาศัยการสื่อสิ่งหนึ่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่อยู่ในแวดวงของอีกความคิดหนึ่งมาสื่อหรืออธิบายถึงสิ่งนั้น โดยที่ถ้อยคำเหล่านั้นสื่อให้เห็นว่ามีคุณสมบัติหรือความคิดบางอย่างร่วมกันทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าทั้งสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน เช่น สื่อว่าเอดส์โดยใช้คำที่แสดงคุณสมบัติของศัตรูทำให้เกิดเป็นมโนทัศน์ว่า เอดส์คือศัตรู เช่น เอดส์บุกเมืองไทยแล้ว เอดส์ตัวร้ายต้องทำลายให้พินาศ เป็นต้น

การวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ เป็นความคิดอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) ซึ่งเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Jonhson, 1980 อ้างถึงใน วรวรรณา เพ็ชรกิจ, 2551) ได้ให้นิยาม อุปลักษณ์ว่า "อุปลักษณ์ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการสร้างงานประพันธ์เท่านั้น แต่เป็นผลผลิตที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการคิด การทำความเข้าใจและเรียนรู้ประสบการณ์นามธรรมต่างๆ โดยนำมโนทัศน์นามธรรมที่ต้องการเรียนรู้ไปเปรียบเทียบกับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่รู้ตัว" มุมมองดังกล่าวเรียกว่า "มโนอุปลักษณ์" โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบนั้นมาจากต่างวงความหมายกัน และมีกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) (Lakoff & Jonhson, 1980)

ข้อความแสดงความคิดเห็นในงานวิจัยนี้พบอุปลักษณ์ทั้งสองประเภท อุปลักษณ์เชิงภาพพจน์เช่น

"เหมือนหอยทากปล่อยยางเลย"
"เน็ตช้าอย่างเต่าคลาน"

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นอุปลักษณ์เชิงภาพพจน์ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบในลักษณะที่นำสิ่งที่ต่างกัน 2 สิ่ง คือ สัญญาณอินเทอร์เน็ต กับหอยทากและเต่า ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกันคือความช้า โดยในที่นี้ได้มีการขยายความคุณลักษณะ ได้แก่ "ปล่อยยาง" และ "คลาน" แสดงการเน้นย้ำเพื่อสื่อความหมายว่าช้ามาก จากตัวอย่างแสดงการเชื่อมโยงความหมายเพื่อสื่อความหมายถึงความช้า โดยเปรียบเทียบว่าสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตช้าเหมือนกับหอยทากและเต่า มีคำแสดงความเปรียบได้แก่ "เหมือน" และ "อย่าง" ซึ่งในทางภาษาศาสตร์จัดให้อยู่ในกลวิธีทางภาษาคือการใช้อุปลักษณ์

นอกจากนี้จากข้อมูลยังพบการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"เน็ตเป็นไรคับ -"- เน่า แบบ พอๆ กะ E /GPRS ยุคบุกเบิก เลย!!"
"ตายหมดแล้วค่ะสัญญาณเน็ต"

"พอโทรจะยกเลิกนี่สัญญาณดีขึ้นมาทันที แต่พอซักระยะก็ง่อยเหมือนเดิม"
"เน็ตหลับตลอดเลย"

จากตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นถึงการสื่อสิ่งหนึ่งด้วยการใช้ถ้อยคำที่อยู่ในแวดวงของอีกความคิดหนึ่งมาสื่อหรืออธิบายถึงสิ่งนั้น โดยที่ถ้อยคำเหล่านั้นสื่อให้เห็นว่ามีคุณสมบัติหรือความคิดบางอย่างร่วมกันทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าทั้งสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน โดยนำมโนทัศน์นามธรรมที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งในตัวอย่างเหล่านี้คือสัญญาณอินเทอร์เน็ต ไปเปรียบเทียบกับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า ได้แก่ สิ่งมีชีวิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain) คือสิ่งมีชีวิต ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) คือสัญญาณอินเทอร์เน็ต สังเกตได้ว่าคำที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างข้างต้น ได้แก่ เน่า ตาย ง่อย หลับ การใช้ถ้อยคำเช่นนี้ทำให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ส่งสารว่าสัญญาณโทรศัพท์คือสิ่งมีชีวิต ซึ่งสามารถมีสภาพต่างๆ คือ เน่า ตาย ง่อย หลับ ซึ่งสภาพเหล่านี้มีลักษณะเด่นร่วมกันคือ การมีสภาพที่เคลื่อนไหวไม่ได้อย่างเป็นปกติ สื่อความหมายถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ใช้งานไม่ได้อย่างเป็นปกติเนื่องจากหยุดนิ่งหรือไม่เคลื่อนไหวหรือเคลื่อนไหวได้ช้า

การใช้อุปลักษณ์ทั้งสองประเภทดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม ซึ่งต้องอาศัยการตีความจากการเชื่อมโยงความหมายจากความเปรียบ แต่เมื่อตีความเจตนาของผู้ส่งสารได้แล้วจะทำให้ทราบว่าถ้อยคำที่ผู้ส่งสารนำมาเปรียบเพื่อให้เกิดภาพชัดเจนในการแสดงความเห็นนั้น ล้วนเป็นความเปรียบในความหมายหรือคุณลักษณะเชิงลบทำให้องค์กรเสียชื่อเสียง จึงแสดงถึงการคุกคามหน้าด้านบวกขององค์กร

2.2 กลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อมประเภทความไม่สุภาพเชิงลบ หมายถึงกลวิธีความไม่สุภาพแบบตกแต่งคำพูด ผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารได้โดยตรง แต่ต้องอาศัยการตีความ โดยที่ความไม่สุภาพที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในลักษณะการคุกคามหน้าด้านลบขององค์กรในลักษณะต่างๆ เช่น ทำให้รู้สึกเป็นหนี้ ต้องเสียผลประโยชน์บางประการหรือทำให้องค์กรขาดอิสระในการกระทำการใดๆ เป็นต้น มีกลวิธีย่อยดังนี้

2.2.1 การแนะนำ เป็นวัจนกรรมที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อบอกให้ผู้รับสารกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผู้ส่งสารเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้รับสารเอง การแนะนำเป็นการบอกในฐานะผู้มีความรู้หรือประสบการณ์ว่าควรทำหรือควรปฏิบัติอย่างไร ตัวอย่างเช่น

"ขอแนะนำให้ลดเสียงลำโพงจากเวทีลงมากๆ เลยครับ เสียงดังน่ารำคาญมากเสียงเรียกคิวแทบไม่ได้ยิน"

แม้ว่ากลวิธีการกล่าวแนะนำจะเป็นกลวิธีที่แสดงความปรารถนาดีต่อผู้รับสารคือองค์กรในลักษณะการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร แต่จากการเก็บข้อมูลการแสดงความคิดเห็นต่อองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่พบว่าแม้ว่าผู้ส่งสารใช้คำว่า "แนะนำ" เพื่อแสดงเจตนาในการสื่อสาร แต่เมื่อวิเคราะห์บริบทแล้วการแนะนำก็มิได้แสดงความปรารถนาดีต่อองค์กรอย่างเด่นชัด แต่สื่อความหมายโดยอ้อมจากการตีความว่าผู้ส่งสารเห็นว่าการดำเนินการที่ผ่านมาขององค์กรเป็นสิ่งที่ "ไม่สมควร" ผู้ส่งสารจึงแนะนำให้องค์กรปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารเห็นว่าควรจะเป็น การแนะนำจึงแสดงถึงการคุกคามหน้าด้านลบในลักษณะการรอดรอนสิทธิ์ที่องค์กรพึงกระทำการอย่างอิสระ

2.2.2 การเตือน เป็นกลวิธีทางภาษาในลักษณะการกล่าวเพื่อให้ผู้รับสารได้รู้ล่วงหน้า ทำให้รู้ตัวหรือทำให้ไม่ลืม ในงานวิจัยนี้ผู้ส่งสารมักใช้กลวิธีการเตือนเพื่อสื่อสารกับผู้ใช้เฟซบุ๊กคนอื่นที่กำลังจะตัดสินใจใช้บริการเครือข่ายขององค์กรหรือใช้บริการย่อยใดๆ ขององค์กร ตัวอย่างเช่น

"ขอเตือนท่านที่จะซื้อเครื่องแบบติดสัญญา ควรตรวจสอบให้ดีพื้นที่ที่คุณใช้งานสัญญาณใช้ได้จริงหรือไม่ อย่าหลงเชื่อคำโฆษณาว่าเร็วแรง,เข้าถึงและเข้าใจเพราะเมื่อคุณทำสัญญาไปแล้วจะเหมือนผม"

การเตือนเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าลบของผู้ให้สัมภาษณ์ (กฤษดาวรรณ หงศ์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช, 2551, น.131) การเตือนจัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพแบบอ้อม ซึ่งผู้รับสารสามารถตีความได้ว่าผู้ส่งสารมีประสบการณ์ด้านลบต่อการใช้บริการขององค์กร แม้ว่ากลวิธีการเตือนที่ปรากฏใช้ในงานวิจัยนี้จะเป็นการกล่าวให้ผู้รับสารระมัดระวังการตัดสินใจ

เลือกใช้บริการขององค์กร ในลักษณะการบอกให้รู้ตัวล่วงหน้าในฐานะผู้มีประสบการณ์มาก่อน ซึ่งเป็นการแสดงความปรารถนาดีต่อผู้รับสาร แต่จัดเป็นกลวิธีความไม่สุภาพเชิงลบ เนื่องจากทำให้ผู้รับสารขาดอิสระในการกระทำ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีความไม่สุภาพปรากฏใช้อย่างโดดเด่นในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ กลวิธีความสุภาพเป็นเครื่องมือในการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น ต้องการให้องค์กรดำเนินการแก้ไขปัญหา ต้องการรักษาผลประโยชน์ของตัวผู้ส่งสารเองในฐานะผู้บริโภค ต้องการแบ่งปันประสบการณ์ด้านลบ ต้องการลดทอนความน่าเชื่อถือขององค์กร เป็นต้น ประกอบด้วยกลวิธีย่อยที่หลากหลาย ทำให้เกิดการคุกคามหน้าผู้ฟังทั้งหน้าด้านบวกและด้านลบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. บริบทการสื่อสารในสังคมวัฒนธรรมไทยมักมุ่งเน้นความสำคัญของการสื่อสารโดยการคำนึงถึงความสุภาพทั้งในด้านระมัดระวังมิให้การสื่อสารคุกคามหน้าผู้รับสารและคุกคามหน้าผู้ส่งสารเอง แต่การแสดงความคิดเห็นผ่านทางเฟซบุ๊กองค์กรโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารตีความว่าตนมีความสิทธิและอำนาจในฐานะลูกค้าผู้เสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการจากองค์กร ดังนั้นเมื่อตนเกิดความไม่พึงพอใจหรือได้รับประสบการณ์ด้านลบจากการใช้บริการขององค์กร ตนจึงสามารถสื่อสารแสดงความคิดเห็นด้านลบที่มีต่อองค์กรด้วยกลวิธีความไม่สุภาพแบบต่างๆ โดยไม่ต้องคำนึงถึงการรักษาหน้าองค์กรและตนเอง อีกทั้งผู้ส่งสารตระหนักว่าตนได้รับความเสียหายหรือการคุกคามจากองค์กรก่อน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้อง “เกรงใจ” หรือรักษาความสัมพันธ์กับองค์กรแต่อย่างใด

2. กลวิธีความไม่สุภาพด้านลบในงานวิจัยนี้ปรากฏทั้งในรูปแบบกลวิธีความไม่สุภาพแบบตรงและแบบอ้อม อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแนวความคิดเรื่องความไม่สุภาพด้านลบ ซึ่งหมายถึงการคุกคามหน้าด้านลบนั้น เป็นแนวคิดตามการศึกษาภาษาในบริบทสังคมวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งนี้หน้าด้านลบ หมายถึง ความปรารถนาที่จะมีอิสระในการกระทำ ไม่ต้องการให้ใครมารบกวนหรือลิดรอนสิทธิ์ของตน เมื่อนำขอบเขตความหมายดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมไทยจะเห็นได้ว่า กลวิธีความไม่สุภาพบางกลวิธียังมีลักษณะของความไม่สุภาพเนื่องจากริดรอนสิทธิ์ในการกระทำของผู้รับสาร หรือเป็นการบีบบังคับทำให้ขาดอิสระในการกระทำการ ได้แก่ การสั่งและการกล่าวข่มขู่ ในขณะที่กลวิธีความไม่สุภาพเชิงลบบางกลวิธี ได้แก่ การขอร้อง การถามเพื่อขอคำตอบ การแนะนำ และการเตือนนั้นเป็นความไม่สุภาพเชิงลบตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตก แต่หากวิเคราะห์ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยพบว่ากลวิธีเหล่านี้ยังไม่ปรากฏการคุกคามหรือความไม่สุภาพที่เด่นชัดเท่าไรนัก เนื่องจากการขอร้องยังมีลักษณะความสุภาพในการใช้ภาษาที่ไม่บีบบังคับผู้รับสาร ส่วนการถามในบริบทสังคมวัฒนธรรมไทยนั้นก็ไม่ได้ทำให้ผู้รับสารรู้สึกเสียสิทธิ์หรือขาดอิสระในการกระทำอย่างรุนแรงจนกลายเป็นความไม่สุภาพได้ ในขณะที่การแนะนำและการเตือนในบริบทสังคมวัฒนธรรมไทยมองว่าเป็นวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดีที่ผู้ส่งสารมีต่อผู้รับสารมากกว่าเป็นการคุกคามหรือริดรอนสิทธิ์ตามแนวความคิดของตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนตัวของบุคคล เน้นความเป็นปัจเจก ตรงข้ามกับสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมตะวันออกที่มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันและถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน

3. กลวิธีการบริภาษมักปรากฏใช้คำหยาบคาย ซึ่งเป็นคำต้องห้ามในสังคมไทย แสดงถึงการคุกคามหน้าผู้รับสารอย่างรุนแรง อีกทั้งยังคุกคามหน้าผู้ส่งสารเนื่องจากเป็นการใช้คำที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ปรากฏในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรจะพบว่าผู้ส่งสารนิยมใช้คำต้องห้ามประกอบการบริภาษ เพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกโดยที่ผู้ร่วมเหตุการณ์การสื่อสารก็ไม่ได้ตำหนิหรือแสดงการไม่ยอมรับการใช้คำต้องห้ามนั้นๆ แต่กลับร่วมแสดงความคิดเห็นและตอบกลับด้วยคำต้องห้ามเช่นกัน และจากคุณสมบัติของการสื่อสารด้วยการพิมพ์ข้อความ ทำให้ผู้ส่งสามารถเน้นย้ำการใช้คำต้องห้ามด้วยการพิมพ์ตัวอักษรตัวสุดท้ายของคำซ้ำหลายครั้ง เพื่อความรุนแรงและถ่ายทอดอารมณ์ในการสื่อสาร นอกจากนี้เฟซบุ๊กองค์กรไม่มีคำสั่งกรองคำต้องห้ามเหมือนเว็บบอร์ดสาธารณะบางแห่ง จึงทำให้ผู้ส่งสารมีอิสระในการพิมพ์คำหยาบเผยแพร่ในสื่อสาธารณะ

4. กลวิธีการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันเป็นกลวิธีที่นิยมใช้ในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กร โดยปรากฏกลวิธีย่อยต่างๆ มากมาย งานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996) ได้สรุปถึงหน้าที่ของการใช้ถ้อยคำนัยผกผันไว้ว่าผู้ส่งสารใช้เพื่อประชดประชันมากที่สุด นอกจากนี้ยังใช้เพื่อสร้างความตลกขบขันและระบายความรู้สึกกดดัน จากการศึกษากลวิธีการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรพบว่าผู้ส่งสารใช้เพื่อประชดประชันและระบายอารมณ์ความรู้สึกกดดันจากการไม่ได้รับความพึงพอใจในการใช้บริการขององค์กร ส่วนความตลกขบขันนั้นไม่ได้เป็นหน้าที่หลักในการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันในงานวิจัยนี้ เนื่องจากผู้ส่งสารมีเจตนาถ่ายทอดประสบการณ์จากการใช้บริการ ไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างความบันเทิงในการสื่อสาร

5. เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษากลวิธีความไม่สุภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรกับผลการวิจัยกลวิธีความไม่สุภาพที่ปรากฏในงานวิจัยอื่นๆ พบประเด็นที่น่าสนใจคือ

(1) การศึกษากลวิธีความไม่สุภาพที่ปรากฏในงานวิจัยด้านวัจนกรรมต่างๆ ได้แก่ “วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย” (วิสันต์ สุขวิสิทธิ์, 2547) “การใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย” (นุชนารถ เพ็งสุริยา, 2549) “วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา” (รุ่งอรุณ ใจซื่อ, 2549) พบว่าผู้ส่งสารเลือกใช้กลวิธีความสุภาพหรือการพูดอ้อมในการแสดงวัจนกรรมที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้รับสารมากกว่าการใช้กลวิธีความไม่สุภาพ ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาข้อความแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรที่พบว่าผู้ส่งสารเลือกใช้กลวิธีความไม่สุภาพแบบต่างๆ เป็นกลวิธีทางภาษาที่โดดเด่น เมื่อต้องการแสดงความคิดเห็นเชิงลบต่อองค์กร โดยไม่คำนึงถึงหลักความสุภาพหรือการรักษาหน้าผู้รับสารแต่อย่างใด

(2) กลวิธีการบริภาษด้วยถ้อยคำหยาบคาย ซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏเด่นชัดในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษากลวิธีความไม่สุภาพที่ปรากฏในสื่อมวลชนประเภทรายการโทรทัศน์ ดังผลการวิจัยเรื่อง “กลวิธีความไม่สุภาพในรายการเรียลลิตี้โชว์ภาษาไทย” (จันทิมา สว่างลาภ, 2556) พบประเด็นที่น่าสนใจว่า ปรากฏใช้ในลักษณะการบริภาษด้วยคำหยาบคายด้วยน้ำเสียงทีเล่นทีจริง ทั้งผ่านการใช้คำบุรุษสรรพนาม คำนำหน้านามหรือคำลงท้ายที่เป็นคำหยาบคาย เพื่อแสดงสีสัน ความตลกขบขัน ความสนิทสนมเป็นกันเองในรายการ ในขณะที่การบริภาษด้วยถ้อยคำหยาบคายที่ปรากฏผ่านเฟซบุ๊กองค์กรนั้นเป็นการบริภาษอย่างจริงจัง ผู้ส่งสารมีเจตนาสร้างความรุนแรงในการคุกคามหน้าผู้รับสาร ทั้งนี้เนื่องจากเฟซบุ๊กเป็นสื่อสาธารณะที่ผู้ใช้มีอิสระในการใช้ภาษามากกว่า ส่วนสื่อโทรทัศน์จัดเป็นสื่อมวลชน ผู้ผลิตรายการจึงจำเป็นต้องใช้ภาษาภายใต้กรอบจริยธรรมและบรรทัดฐานการปฏิสัมพันธ์ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถศึกษาวิเคราะห์อัตราความถี่ในการปรากฏของกลวิธีความสุภาพ เพื่อให้เห็นกลวิธีที่ผู้ส่งสารนิยมใช้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. สามารถศึกษาวิเคราะห์กลวิธีความไม่สุภาพที่ปรากฏผ่านเฟซบุ๊กองค์กรธุรกิจอื่นๆ เช่น ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจร้านอาหาร ฯลฯ หรือศึกษากลวิธีความไม่สุภาพที่ปรากฏผ่านสื่ออื่นๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ บทความแสดงความคิดเห็นในหนังสือพิมพ์ กระทู้แสดงความคิดเห็นในเว็บไซต์สาธารณะต่างๆ ฯลฯ เพื่อศึกษากลวิธีความไม่สุภาพที่หลายหลายมากยิ่งขึ้น

3. สามารถศึกษากลวิธีการโต้ตอบความไม่สุภาพจากสื่อเฟซบุ๊กขององค์กรได้

เอกสารอ้างอิง

กฤษดาวรรณ หงศ์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช. (2551). **วัจนปฏิบัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทิมา สว่างลาภ. (2556). **กลวิธีความไม่สุภาพในรายการเรียลลิตี้โชว์ภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2557). **การวิเคราะห์ข้อความ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นุชนารถ เพ็งสุริยา. (2549). **การใช้ภาษาเพื่อแสดงการตำหนิของคนไทย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภิเษก ชัยนิรันดร์. (2555). **กลยุทธ์การตลาด social media.** สมุทรปราการ: ดับบลิวพีเอส (ประเทศไทย) จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.** กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่งอรุณ ใจซื่อ. (2549). **วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรวรรณา เพ็ชรกิจ. (2551). **การศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชานศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2547). **วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Brown, Penelope and Levinson, Stephen. (1987). **Politeness: Some Universals in Language Usage.** Cambridge: Cambridge University Press.

Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. **Journal of Pragmatics** 25 : 349-367.

Culpeper, J. (2011). **Impoliteness: Using Language to Cause Offence.** Cambridge: Cambridge University Press.

Goffman, E. (1967). **Interaction ritual: essays on face to face behavior.** Garden City: New York.

Lakoff, G. and M. Johnson. (1980). **Metaphors We Live By.** Chicago and London: The University of Chicago Press.

Panpothong, Natthaporn. (1996**). A pragmatic study of verbal irony in Thai**. Ph.D. Dissertation, University of Hawai'i.

Searle, J. R. (1969). **Speech Acts.** Cambridge: Cambridge University Press.

ภาพตัวแทนความเป็นแม่ในสังคมไทย : กรณีศึกษารายการสมาคมเมียจ๋า

The Representation of Motherhood in Thai Social : the Case Study in 'Sāmākhɔm- Mi:a- Ja:' Program.

วิลาวัณย์ วิษณุเวคิน[1]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ ได้แก่ เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า และเพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า โดยใช้ข้อมูลจากการถอดเทปรายการสมาคมเมียจ๋าที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และเลือกเฉพาะเทปรายการที่นำเสนอการสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่แต่งงานและมีบุตร จำนวน 4 ตอน ที่ออกอากาศระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนกรกฎาคม ในปี พ.ศ.2558

ผลการวิจัยด้านกลวิธีภาษาพบว่ากลวิธีทางภาษาที่นำมาใช้ในรายการเพื่อนำเสนอภาพตัวแทนความเป็นแม่นั้นแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ กลวิธีทางภาษาระดับคำ และกลวิธีทางภาษาระดับวัจนปฏิบัติศาสตร์ กลวิธีทางภาษาระดับคำ ได้แก่ การใช้คำเรียกขาน การเลือกใช้คำแสดงความรู้สึก การใช้มูลบท กลวิธีทางภาษาระดับวัจนปฏิบัติศาสตร์ ได้แก่ วัจนกรรมการเล่าเรื่อง และวัจนกรรมการแนะนำ

ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า ได้แก่ แม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังเป็นผู้หญิงที่เก่งและแกร่ง แม่เป็นผู้ที่สามารถอดทนต่อความลำบากในการตั้งครรภ์ได้อย่างดีเยี่ยม แม่เป็นบุคคลที่คำนึงถึงลูกเสมอ แม่เป็นผู้ที่ให้การอบรมทั้งในการใช้ชีวิตและการศึกษา แม่ต้องสวยและอ่อนเยาว์อยู่เสมอ

คำสำคัญ: *ภาพตัวแทน ความเป็นแม่ ผู้หญิง ปริจเฉทการสัมภาษณ์*

Abstract

This article aims to analyze the language strategies in television program 'sāmākhom̄- mi:a- ja:' and to analyze the representation of motherhood. The data used in this study was drawn from 4 interviewing cases in television program 'sāmākhom̄- mi:a- ja:' between January to July in 2015.

As for the strategies in television program 'sāmākhom̄- mi:a- ja:' were found in 2 levels. First level is 'Word Level' have 3 strategies, Pronoun, Word feeling and Presupposition. Second level is 'Pragmatics Level' have 2 strategies, Narrative and Suggestion.

And the representation of motherhood in this television program are Single mom are smart and tough , Mother patient for pregnancy , Mother cares of her children, Mother is the teacher in real life and education and Mother is always beautiful.

Keywords: *Representation, Motherhood, Woman, Interviewing Discourse*

บทนำ

หากจะกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงในก็คงจะไม่พ้นบทบาทในฐานะ "เมียและแม่" ซึ่งเป็นบทบาทถูกสร้างและกำหนดขึ้นมาจากสถาบันต่างๆ ในสังคมวัฒนธรรมแต่ละที่ที่ได้ให้ความหมายหรือแนวทางการดำเนินพฤติกรรม เป็นไปตามที่สังคมนั้นๆ ต้องการ

สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่ผลิตซ้ำชุดความคิด "เมียและแม่" ให้แก่สังคมด้วย อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีผลต่อสตรีที่เป็นผู้รับสาร เช่น การปลูกฝังเกี่ยวกับการประพฤติตนตามเพศ ภาพลักษณ์ของสตรีในแต่ละยุคสมัย การสร้างภาพลักษณ์ของสตรีจากสื่อมวลชน เป็นต้น

[1] นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อิทธิพลในแง่ของการอบรมปลูกฝังเกี่ยวกับเรื่องของการประพฤติตนตามเพศ (Sex-related concepts and activities) ให้แก่ผู้หญิง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัวการแต่งงาน (Signoreilla, 1982 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543 หน้า 45-46) เช่น การสำรวจวิธีการเสนอภาพของผู้หญิงในรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จะพบว่าภาพของผู้หญิงที่ส่วนใหญ่ได้รับการเสนอ คือ ภาพของแม่ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วไม่ได้ทำงานนอกบ้าน ถือเอาบ้านเป็นส่วนสำคัญ ของชีวิต (home oriented) เรื่องราวและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงที่เป็นเรื่องด้านจิตใจ กิจกรรมที่ทำส่วนมาก คือ ทำครัวและทำความสะอาดภายในบ้าน หรือการนำเสนอในละครพบว่าอาชีพของผู้หญิงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์นั้น เป็นอาชีพที่มีลักษณะเป็น stereotype มาก คือ มีอาชีพจำกัดเพียงไม่กี่อาชีพ คือ พยาบาล เลขานุการ ครู คนรับใช้ ขณะที่ผู้ชายถูกนำเสนอว่ามีอายุแก่กว่าผู้หญิง มีอำนาจมากกว่า มีงานทำมากกว่า ตำแหน่งสูงกว่า อาชีพแบบผู้ชาย ได้แก่ นายแพทย์ ทนายความ ตำรวจ อาชีพที่นำเสนอในสื่อมวลชนนี้มีลักษณะบิดเบี้ยวไปจากความเป็นจริง 2 ลักษณะ กล่าวคือ บรรดาอาชีพในโทรทัศน์ล้วนเป็นอาชีพของคนจำนวนน้อย และโทรทัศน์นำเสนอว่าผู้หญิงที่แต่งงาน แล้วไม่ค่อยมีงานอาชีพ แต่ในความเป็นจริงแล้วเกือยครึ่งหนึ่งของผู้หญิงในปัจจุบันต้องทำงานนอกบ้านทั้งๆ ที่แต่งงาน แล้ว

สำหรับอิทธิพลด้านภาพลักษณ์ของสตรีในแต่ละยุคสมัย พบว่าสื่อมวลชนสะท้อนภาพความเป็นจริงของผู้หญิงในแต่ละยุคสมัย เช่น Andrea L.Press (1982) ได้ทำการศึกษาภาพลักษณ์ของสตรีอเมริกัน ที่ปรากฏอยู่ใน เนื้อหาของภาพยนตร์ฮอลิวู้ดในแต่ละยุคสมัย ซึ่งให้ข้อสรุปว่า ภาพของสตรีในภาพยนตร์นั้นจะแปรเปลี่ยนอย่าง สอดคล้องกับภาพความเป็นจริงในสังคม เขาได้แบ่งประเภทของภาพสตรีที่ปรากฏในภาพยนตร์ฮอลีวู้ดออกเป็น 2 แบบ คือ “ภาพยนตร์สำหรับผู้หญิง” (Woman Film) และ “ภาพของผู้หญิงที่แข็งกร้าว” (Strong-Woman) ประเภทแรกภาพของผู้หญิงจะเป็นตามแบบแผนประเพณีคือมีชีวิตส่วนตัวกับชีวิตภายในบ้านไม่มีชีวิตการงาน ปัญหา หลักของชีวิตอยู่ที่การพยายามเอาชนะใจชาย เจ็บปวดกับความรัก ฯลฯ มักนำเสนอว่าบ้านสำหรับผู้หญิงอเมริกันนั้น คือนรก แต่ยังคงต้องซื่อสัตย์กับครอบครัว ซึ่งภาพยนตร์ในลักษณะนี้ปรากฏในยุค 1940-1950 และหลัง 1980 เป็นต้นมา ภาพยนตร์ก็ได้นำเสนอภาพของผู้หญิงอีกแบบหนึ่ง คือ “ผู้หญิงที่แข็งกร้าว” โดยนำเสนอภาพผู้หญิงในโลก ภาพในที่สาธารณะ เป็นผู้หญิงทำงาน เข้มแข็ง เป็นตัวของตัวเอง มีลักษณะเป็นผู้นำ เชื่อมั่นในตัวเอง ปมปัญหา อาจเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงระหว่างเรื่องงานและเรื่องครอบครัว

อิทธิพลด้านสุดท้ายคือการสร้างภาพลักษณ์สตรีของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นเรื่องของการสร้างความเป็นจริงในสังคมให้ปรากฏในการรับรู้และในความคิดของผู้คนในสังคม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมแล้วได้มีการ เปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ด้วยหรือไม่ สื่อมวลชนได้สร้างภาพลักษณ์อะไรขึ้นมาบ้างที่เกี่ยวกับผู้หญิง

Suzanne Pingree et al (อ้างจาก ศิริพน สะโครบาเน็ค, สตรีทัศน์ 1 : 2) สรุปภาพลักษณ์ของสตรีในสื่อมวลชนที่มีหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละยุคสมัย เช่น “ภาพสัตว์โลกแสนสวย” คือมีเสน่ห์ดึงดูดใจทางเพศและมีมันสมองอันน้อยนิด “ภาพของแม่ศรีเรือนและกุลสตรี” เป็นการตอกย้ำอุดมการณ์และความชอบธรรมของ การแบ่งงานกันทำตามเพศและอุดมการณ์ “ที่บ้าน” ของผู้หญิงให้หนาแน่นขึ้น “ภาพของผู้หญิงยุคใหม่” โดยที่ภาพของผู้หญิงจะเปิดกว้างมากขึ้น มีอาชีพเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่ก็ยังคงรับผิดชอบส่วนในบ้านเช่นเดิม “ภาพของสิทธิสตรี” คือการเสนอภาพผู้หญิงที่ทำตัวเหมือนผู้ชายทุกอย่าง แต่บางภาพก็เสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะที่เท่าเทียมกับชาย เช่น เรื่องของหน้าที่การงาน

นอกจากอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อผู้รับสารโดยตรงแล้ว สื่อมวลชนยังนำเสนอผู้หญิงที่เกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว หรือสาธารณะอีกด้วย โดยสื่อมวลชนได้กลายเป็นสถาบันที่ทำให้ “ส่วนตัว” กลายเป็น “สาธารณะ” ขึ้นมาได้ เช่น การนำเรื่องที่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องที่บ้านของบุคคลที่มีชื่อเสียงมาเผยแพร่ทางโทรทัศน์หรือทางสื่ออื่น ทำให้เรื่องที่ควรจะเป็นเรื่องส่วนตัวนั้นกลายเป็นเรื่องสาธารณะขึ้นมาทันที

ในประเทศไทยเองเราจะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนไทยได้มีรายการที่มีเนื้อหานำเสนอเกี่ยวกับผู้หญิงหลายรายการด้วยกัน หลายๆ รายการก็ได้นำเสนอบทบาทของผู้หญิงในฐานะเมียและแม่ สำหรับในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกนำรายการ “สมาคมเมียจำ” ที่เป็นรายการทางโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 เป็นข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าเป็น รายการที่น่าสนใจและนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับผู้หญิงโดยตรง โดยรูปแบบรายการเป็นการสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่เป็น ผู้หญิง และดำเนินรายการโดยพิธีกรหญิงจำนวน 5 คน ผู้วิจัยเลือกนำข้อมูลในรายการที่นำเสนอบทบาทของผู้หญิงไทยในมุมของ “ความเป็นแม่” เพื่อวิเคราะห์ว่ารายการดังกล่าวมีการนำเสนอความเป็นแม่อย่างไร จากข้อมูลด้านการใช้ภาษา และเพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจำว่าในสังคมไทย สื่อมวลชนได้นำเสนอภาพความเป็นแม่ออกมาอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า
2. เพื่อวิเคราะห์ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะใช้ข้อมูลจากการถอดเทปรายการสมาคมเมียจ๋า ซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 โดยเลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) เฉพาะเทปรายการที่นำเสนอการสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่แต่งงานและมีบุตรแล้ว เพราะทำให้เห็นการแสดงบทบาทของแม่ได้อย่างชัดเจน จำนวน 4 ตอน ที่ออกอากาศระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนกรกฎาคม ในปี พ.ศ.2558 ได้แก่

ตอนซาร่า – แม็กซ์เวลล์	ออกอากาศ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558
ตอนดี้ ชนานา นุตาคม	ออกอากาศ วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2558
ตอนแวร์โซล – น้องคนดี	ออกอากาศ วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2558
ตอนนุสบา ปุณณกันต์ – ลูกชาย	ออกอากาศ วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2558

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สำรวจข้อมูลรายการสมาคมเมียจ๋าที่ออกอากาศในปี พ.ศ.2558 ว่ามีการออกอากาศในตอนใดบ้างที่มีการสัมภาษณ์แขกรับเชิญที่แต่งงานและมีบุตรแล้ว จากนั้นเลือกตัวอย่างข้อมูลออกมาเพื่อทำการถอดเทปสัมภาษณ์
3. นำข้อมูลจากการถอดเทปสัมภาษณ์มาวิเคราะห์กลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาภาพตัวแทนความเป็นแม่ในสังคมไทย โดยใช้แนวคิดทฤษฎีด้านชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร และแนวคิดทฤษฎีเรื่องภาพตัวแทน
5. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

1. กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า

กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋าแบ่งได้ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ กลวิธีทางภาษาระดับคำและกลวิธีทางภาษาระดับวัจนปฏิบัติศาสตร์และวัจนกรรม

กลวิธีทางภาษาระดับคำนั้นจากข้อมูลพบว่ามีลักษณะการใช้ 2 ประเภท ได้แก่ การใช้คำเรียกแทน และการใช้คำแสดงความรู้สึก ที่มีการใช้คำแสดงความรู้สึกทั้งทางเชิงบวกและเชิงลบ

1.1 กลวิธีทางภาษาระดับคำ

1.1.1 การใช้คำเรียกแทน

การใช้คำเรียกแทน คือ การเลือกใช้คำสรรพนามเรียกแทนบุคคลที่อยู่ในปริบทของการสัมภาษณ์ในรายการสมาคมเมียจ๋า โดยการเลือกใช้สรรพนามดังกล่าวแฝงความคิดหรือทัศนคติของผู้พูดเอาไว้ ตัวอย่างการใช้คำเรียกแทนที่พบในรายการสมาคมเมียจ๋า เช่น

ตัวอย่างที่ 1

พิธีกรตั๊ก : *แต่ว่าน้องแวร์โซลเนี่ยนะคะถือว่าเป็น single mom คนแรกของวงการเลยก็ว่า ได้นะคะที่ยืดอกบอกความจริงให้สังคมได้เปิดกว้างเรื่อง single mom มากขึ้น นะคะ ยกให้เป็นไอดอลของบรรดาคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวเลย*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 17/6/58)

จากตัวอย่างที่ 1 เป็นตัวอย่างของตอนแวร์โซล แขกรับเชิญที่เชิญมาสัมภาษณ์ในรายการท่านนี้เป็นบุคคลสาธารณะที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังเนื่องจากมีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับฝ่ายชาย ทำให้ต้องดูแลตนเองเพียงลำพัง ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์จนกระทั่งเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ในระหว่างสัมภาษณ์พิธีกรในรายการได้ใช้ถ้อยคำที่หลากหลาย เพื่อเรียกแขกรับเชิญท่านนี้ ได้แก่ “Single Mom” “ไอดอล” “คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว”โดยแต่ละคำนั้นได้สะท้อนให้เห็นทัศนคติของพิธีกรที่มีต่อแขกรับเชิญ ซึ่งเป็นไปในทางบวกและยกย่องว่าการเลี้ยงลูกเพียงลำพังได้เป็นเรื่องที่ควรยกย่อง สำหรับผู้หญิงในปัจจุบัน ซึ่งการใช้ถ้อยคำเหล่านี้ของพิธีกรไม่เพียงแต่ต้องการสื่อสารไปถึงแขกรับเชิญเท่านั้น แต่ยังได้สะท้อนภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ถูกทอดทิ้งหรือตั้งครรภ์ก่อนแต่งงานให้แตกต่างไปจากความคิดเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทย ที่ส่วนใหญ่แล้วมักจะมองผู้หญิงที่มีสภาพเช่นนี้ในลักษณะของการดูถูกเหยียดหยาม ประพฤติตนขัดกับกรอบของ ผู้หญิงที่ดีงามในสังคมไทยเนื่องจากสังคมไทยมักจะให้คุณค่าของการรักษาพรหมจรรย์ก่อนแต่งงาน ดังนั้นการตั้งครรภ์ ก่อนแต่งงานจึงเป็นเรื่องที่คนในสังคมไม่ยอมรับนั่นเอง

1.1.2 การใช้คำแสดงความรู้สึก

1.1.2.1 การใช้คำแสดงความรู้สึกเชิงบวก

การใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกเชิงบวกปรากฏทั้งในการพูดของพิธีกรดำเนินรายการและแขกรับเชิญในรายการ โดยการเลือกใช้คำสะท้อนความรู้สึกและทัศนคติเชิงบวกต่อสถานภาพความเป็นแม่ ตัวอย่างที่ แสดงให้เห็นการใช้ความรู้สึกเชิงบวกในพิธีกร เช่น

ตัวอย่างที่ 2

พิธีกรเอ๋ : *จะบอกว่าการเป็นคุณแม่มือใหม่ใครๆ ก็ตื่นเต้นเนาะเราผ่านมาก่อนแล้วนี่ ทุก คนจะกังวลว่า เอ้...จะต้องทำยังไง จะต้องเออระแวดระวังยังไงแต่ว่าพวกเราก็ยัง มีผู้ช่วย*

พิธีกรรุ้นเส้น : *แต่จะบอกว่าวันนี้นะคะเธอคนนี้ต้องรับหน้าที่เป็นคุณแม่มือใหม่ทั้งที่อายุยังน้อย อยู่เลย แถมยังเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวด้วยนะคะ ขอต้อนรับคุณแม่คนสวยสุด เข้มแข็งนะคะ คุณซาร่า และน้องแม็กซ์เวลล์ค่ะ*

(รายการสมาคมเมียจำ 16/2/58)

จากตัวอย่างดังกล่าวเป็นการใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกของพิธีกร ที่กล่าวถึงแขกรับเชิญในรายการคือ ซาร่าซึ่งเป็นคุณแม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพัง โดยที่พิธีกรเลือกใช้คำพูดที่ไม่กระทบความรู้สึกเชิงลบของแขกรับเชิญในรายการ และมีลักษณะไปในทางชมเชยหรือยกย่องพร้อมทั้งแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของแขกรับเชิญด้วย ถ้อยคำที่เลือกใช้ได้แก่ “คุณแม่เลี้ยงเดี่ยว” แทนที่จะใช้คำว่า “แม่หม้าย” หรือ “หม้ายลูกติด” ที่คนในสังคมไทย มักจะใช้เรียกผู้หญิงที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังโดยไม่มีฝ่ายชายเข้ามาเกี่ยวข้อง และอีกคำคือ “คุณแม่คนสวยสุดเข้มแข็ง” ที่แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยของแขกรับเชิญว่าเป็นคนที่ดูแลรูปร่างหน้าตาของตนเองได้ดีและยังเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งที่สามารถเลี้ยงลูกเพียงคนเดียวได้

1.1.2.2 การใช้คำแสดงความรู้สึกเชิงลบ

การใช้คำแสดงความรู้สึกเชิงลบปรากฏทั้งในคำพูดของพิธีกรและแขกรับเชิญเช่นกัน โดยการใช้มักจะเป็นการใช้ถ้อยคำซ้ำ ๆ กัน ตัวอย่างตอนที่แขกรับเชิญคือซาร่าพูดถึงตอนที่ตนเองรู้ว่ากำลังตั้งครรภ์

ตัวอย่างที่ 3

พิธีกรตั๊ก : *วูบแรกที่รู้ตัวเองว่ามีลูก ตอนนั้นน้องซาร่ารู้สึกยังไงบ้าง*

ซาร่า : *ดีใจค่ะ แวบแรกดีใจแล้วก็รีบฝากครรภ์เลย*

พิธีกร : *อ๋อเหรอ!*

ซาร่า : *ค่ะ (ยิ้ม)*

พิธีกรตั๊ก : *พอหลังจากดีใจแล้วมันมีความรู้สึกอื่นผสมอีกไหม*

ซาร่า : *ก็มีค่ะมันก็มีกังวล เครียด แล้วก็สับสนน่ะค่ะ*

พิธีกรรุ้นเส้น : *โห แต่ตอนนั้นต้องบอกนิดนึงนะ หลังจากที่รู้ว่าตัวเองเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวเนี่ย ตอนนั้นรู้สึกยังไงบ้าง*

ซาร่า : *เหมือนเราไม่ได้คิดเรื่องตรงนั้นมากน่ะค่ะ เหมือนเรารู้สึกว่าโอเคลูกจะได้รักเรา คนเดียว*

พิธีกรเอ๋ : *ตอนที่ซาร่าตัดสินใจบอกคุณพ่อคุณแม่เนี่ยตอนที่ตั้งท้องได้เกือบ 7 เดือนแล้ว นั้นกังวลเรื่องอะไรอยู่คะ*

ซาร่า : *ก็เหมือนเรารู้สึกว่า เอิ่ม...กลัวว่าความคิดต่างๆ มันจะเข้ามาค่ะ ก็เลยแบบเรา กำลังท้องอยู่แล้วเราไม่อยาก...กลัวที่ว่าถ้าเราพูดไปแล้ว แล้วปัญหาต่างๆ มันจะ ตามมาก็เลยรู้สึกว่ามันจะมีเอฟเฟคกับเราแล้วก็ลูก ก็เลยปิดเรื่องเงียบ*

พิธีกรหนิง : *เรียกว่าเธอคนนี้นะคะต้องเจอกับความเครียด ความกดดัน แล้วก็ปัญหาต่างๆ มากมายนะคะ เธอคนนี้ผ่านมันมาได้อย่างไร และทุกวันนี้นะคะสถานะของเธอ กับคุณไมค์นะคะเป็นอย่างไรเดี๋ยวช่วงหน้าห้ามพลาดค่ะ*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 16/2/58)

จากตัวอย่างนี้พิธีกรตั้งใจจะถามถึงความรู้สึกของแขกรับเชิญในขณะที่เพิ่งรู้ว่าตนเองตั้งครรภ์ จะเห็นได้ว่าพิธีกรตั้งคำถามโดยใช้คำว่า “กังวล” “เครียด” “สับสน” เพื่อให้เห็นภาพของแขกรับเชิญที่เป็นผู้หญิงที่ต้องแก้ไขปัญหาเพียงลำพัง ในขณะที่แขกรับเชิญใช้คำว่า “กลัว” ในการตอบคำถามแต่ความกลัวดังกล่าวนั้นเกิดจากการเป็นห่วงเรื่องลูกในครรภ์มากกว่าห่วงตนเอง *“เหมือนเรารู้สึกว่า เอิ่ม...กลัวว่าความคิดต่างๆ มันจะเข้ามาค่ะ ก็ เลยแบบเรากำลังท้องอยู่แล้วเราไม่อยาก...กลัวที่ว่าถ้าเราพูดไปแล้ว แล้วปัญหาต่างๆ มันจะตามมาก็เลยรู้สึกว่ามันจะ มีเอฟเฟคกับเราแล้วก็ลูก ก็เลยปิดเรื่องเงียบ”* ซึ่งการใช้ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความห่วงใยของแม่ที่มีต่อลูก

1.2. กลวิธีทางภาษาระดับวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม

1.2.1 การใช้มูลบท

มูลบท (presupposition) เป็นการแนะความหมายประเภทหนึ่ง ในการใช้ภาษานั้นจะมีรูปภาษาประเภทหนึ่งที่แนะความหมายบางประการที่ไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงในถ้อยคำนั้น มูลบทจึงเป็นความหมายแฝงเร้นอยู่ในภาษา (Levinson, 1983) อาทิประโยค “เขาเลิกสูบบุหรี่แล้ว” หากพิจารณาตามรูปภาษาจะเห็นว่าประโยคนี้เป็นการบอกสภาพในปัจจุบันของผู้ที่ถูกกล่าวถึง แต่หากพิจารณาคำว่า “เลิก” และ “แล้ว” จะเห็นว่าคำเหล่านี้แนะความหมายอื่น คือ “เขาสูบบุหรี่เป็น” และ “เขาเคยสูบบุหรี่” ไปสู่ผู้รับสาร การใช้มูลบทเป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้สื่อความคิดต่างๆ ออกมา เนื่องจากสามารถสื่อความคิด ความเชื่อ รวมถึงความรู้เบื้องต้นที่มีอยู่ก่อนของผู้ส่งสาร โดยมิต้องเอ่ยสิ่งนั้นออกมาโดยตรงทำให้ความคิด ความเชื่อ หรือ ความรู้นั้นมีลักษณะแฝงเร้นและสามารถสื่อไปยังผู้รับสารโดยผู้รับสารอาจไม่รู้ตัว จากข้อมูลที่ได้จากรายการสมาคมเมียจ๋าพบว่ามีการใช้กลวิธีนี้ในการสื่อความเพื่อเชื่อมโยงไปยังเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น

ตัวอย่างที่4

พิธีกรตั๊ก : *สวัสดีค่ะคุณผู้ชมขาวันนี้นะคะรายการสมาคมเมียจ๋าขอมอบฉายา นี้ไว้ให้น้องนุชเลยนะคะ “เรื่องหวงลูกชาย ไว้ใจนุช” ก็คิดดูสิ ขนาดน้องปุณณ์เค้าจะไปดูคอนเสิร์ตคุณแม่ถึงกับนอนไม่หลับแค่ ลูกไปดูคอนเสิร์ต*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 13/7/58)

ตัวอย่างดังกล่าวพิธีกรได้ใช้ถ้อยคำว่า “เรื่องหวงลูกชาย ไว้ใจนุช” เพื่อต้องการสื่อถึงพฤติกรรมที่เป็นห่วงลูกชาย ซึ่งเป็นพฤติกรรมของแม่โดยทั่วไปที่ต้องรับบทบาทในการดูแลลูกมากกว่าฝ่ายชายแต่ว่าพฤติกรรม ของแขกรับเชิญในรายการคือ นุสบา ปุณณกันต์นั้น แสดงให้เห็นความเป็นห่วงลูกมากกว่าแม่คนอื่นๆ จนได้รับฉายาดังกล่าว การใช้ถ้อยคำมูลบทแสดงให้เข้าใจได้ว่าเคยมีสถานการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งก่อนหน้านี้ที่แขกรับเชิญได้แสดงให้เห็นว่าตนเองหวงลูกชายของตนจริงๆ และการที่แขกรับเชิญในรายการตอบกลับมาและเล่าสถานการณ์อื่นๆ ที่ เกี่ยวข้องก็แสดงให้เห็นว่าตนเองยอมรับว่าเป็นแม่ที่หวงลูกจริงตามที่คนอื่นๆ ได้พูดเอาไว้

1.2.2 การปฏิเสธมูลบท

นอกจากการใช้มูลบทเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นมาก่อน แขกรับเชิญก็ยังมีการใช้วิธีปฏิเสธมูลบทด้วย แต่การใช้คำปฏิเสธนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีเหตุการณ์ที่พูดถึงก่อนหน้าเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 5

พิธีกรเอ๋ : *น้องคนดีขา พี่ไม่ถามอะไรมาก คุณแม่มีผู้ชายมาจีบไหมอ่ะ*

คนดี : *ก็...ไม่มีค่ะ*

แวร์โซล : *ไม่หรอกจริงๆ ก็อาจจะมี แต่ว่าด้วยความที่เราเลี้ยงลูกแล้วก็ ทำงานไม่ได้เปิดโอกาส ไม่ใช่มันมอง ไม่เห็น มันไม่ทันได้มอง ไม่ได้สังเกตไง มัวแต่แบบจิ๊บๆๆๆ อยู่กับลูกอะไรอย่างเนี้ยค่ะ*

(รายการสมาคมเมียจำ 17/6/58)

ตัวอย่างดังกล่าวเป็นการใช้คำปฏิเสธ “ไม่” เพื่อปฏิเสธการเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ที่พิธีกรกล่าวถึง คือ การมีคนมาจีบคุณแม่ แต่ในขณะเดียวกันจะสังเกตคำตอบของแขกรับเชิญได้ว่าไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่มีคนเข้ามาในชีวิต คำตอบนี้ยังได้แสดงให้เห็นว่าการเป็นแม่ทำให้ต้องเอาใจใส่ดูแลลูกมากกว่าการที่จะให้ความสนใจกับคนที่เข้ามาในชีวิต

1.2.3 การใช้วัจนกรรม

จากข้อมูลเทปรายการทั้ง 4 ตอน ซึ่งเป็นรายการสัมภาษณ์แขกรับเชิญนั้น พบว่าลักษณะการถามของพิธีกรในรายการจะเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้แขกรับเชิญได้มีโอกาสเล่าเรื่องของตนเองมากกว่าวิธีการอื่นๆ ดังนั้น จึงพบว่าวัจนกรรมที่นำมาใช้มากที่สุดเพื่อน าเสนอความเป็นแม่นั้นคือวัจนกรรมการเล่าเรื่อง ส่วนวัจนกรรมอื่นๆ ที่พบในรายการคือวัจนกรรมการแนะนำ

1.2.3.1 การใช้วัจนกรรมเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่องที่ปรากฏในรายการนั้นแขกรับเชิญในรายการจะได้รับคำถามชี้นำจากพิธีกรในรายการเพื่อให้เล่าถึงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยตรง โดยเหตุการณ์ที่เล่านั้นจะเกี่ยวโยงกับพฤติกรรมที่ให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนที่เป็นแม่ ตัวอย่างเช่นการสัมภาษณ์ซาร่าโดยพิธีกรให้เล่าเหตุการณ์ในช่วงที่กำลังตั้งครรภ์ ระยะแรกว่ามีความยากลำบากและทุกข์ทรมานมากเพียงใด

ตัวอย่างที่ 6

พิธีกรเอ๋ : *แล้วตอนตั้งท้องได้ 3 เดือนนี่คือซาร่าแพ้หนักมากใช่ไหม ถึงขั้นไปนอนกอดโถ ส้วมในห้องน้ำ เลยใช่ไหมคะ*

ซาร่า : *ใช่ค่ะเพราะว่าเหมือนแบบว่าห้องน้ ากับเตียงนอนเราก็ไกลกันเนาะ พอเราเดินไป เดินมาก็เลยรู้สึกว่าเมื่อ แล้วคือมันไม่ไหวมากๆ แล้วคือมันอาเจียนจนเรารู้สึกว่า เดินไม่ไหวแล้ว ซาร่าก็เลยเกาะกอดกับชักโครกนอนแล้วก็แบบอาเจียนไปร้องไห้ไป คือความร้องไห้มันบีบกระเพาะเราแล้วเราก็แบบขดตัวอยู่อย่างเนี้ย ก็เลย เกาะกับชักโครกนอนร้องไห้*

พิธีกรแหม่ม : *เป็นแบบนี้อยู่กี่เดือนคะ*

ซาร่า : *ช่วง 1-3 เดือนค่ะ 1-3 เดือนคือทานอะไรไม่ได้เลย คือมันอาเจียนออกมา ตลอดเวลา*

พิธีกรแหม่ม : *พอเดือนที่ 4 ก็ดีขึ้น*

ซาร่า : *ใช่ค่ะ*

(รายการสมาคมเมียจำ 16/2/58)

ปกติแล้วช่วงตั้งครรภ์ระยะแรกคือ 1-3 เดือนแรกนั้น แม่ทุกคนจะมีอาการอาเจียนมากกว่าช่วงเดือนอื่นๆ แต่พิธีกรตั้งคำถามโดยทำให้เห็นว่าอาการแพ้ท้องของแขกรับเชิญนั้นมีมากกว่าแม่คนอื่นๆ และ จากการเล่าเหตุการณ์ของแขกรับเชิญทำให้เห็นว่าการแพ้ท้องของตนเองนั้นเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากมากจริงๆ โดยมี การใช้ถ้อยคำที่เน้นถึงความยากลำบากนั้นอยู่ตลอดเวลาในขณะที่เล่า เช่น “...อาเจียนจนเรารู้สึกว่าเดินไม่ไหวแล้ว ซาร่าก็เลยเกาะกอดกับชักโครกนอนแล้วก็แบบอาเจียนไปร้องไห้ไป...” ทำให้ผู้ชมจินตนาการเห็นภาพความยากลำบาก และน่าสงสารของแขกรับเชิญในระหว่างที่ตั้งครรภ์

นอกจากความยากลำบากที่พบในขณะตั้งครรภ์แล้วแขกรับเชิญยังได้เล่าถึงเหตุการณ์ในวันที่คลอดบุตรด้วยว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่ากลัว และต้องอดทนต่อความเจ็บปวดที่ได้รับจากการคลอดบุตรมากเพียงใด ดังในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

พิธีกรวุ้นเส้น : *แล้วอย่างในห้องผ่าตัดตอนนั้นเป็นยังไงเล่าให้ฟังหน่อยซิ*

ซาร่า : *คือเราเหมือนเราปวดตั้งแต่ 6 โมงเช้าจนกว่าเราจะได้ผ่าตัดก็คือประมาณ 3 ทุ่มค่ะ แล้วก็รู้สึกว่ามันเป็นความเจ็บปวดที่นานมาก จนเข้าห้องผ่าตัดแล้วครั้งสุดท้าย หมอว่าหมอจะต้องผ่าตัดแล้วแหละต้องฉีดบล็อกหลัง แล้วสุดท้ายเราก็รู้สึกว่า จังหวะที่เค้าฉีดนะค่ะมันเหมือนเฮือกวินาทีสุดท้ายในชีวิตเนาะ เหมือนจะตาย แล้วเหมือนแบบ โอ้...ไม่ไหวแล้วค่ะคุณหมอเหมือนจะตายแล้ว แล้วเหมือนหมอ เค้าฉีดไปปุ๊บหลังจากนั้นก็ชา ข้างล่างเราก็รู้สึกเหมือนโดนกะตึงๆ ไปอย่างเนี้ยค่ะ*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 16/2/58)

ความเป็นแม่จากกรณีตัวอย่างของแขกรับเชิญซาร่านั้นแสดงให้เห็นถึงภาวะความยากลำบากและความรับผิดชอบของแม่ในขณะที่ตั้งครรภ์ และยิ่งลำบากเมื่ออยู่เพียงลำพังไม่มีบุคคลอื่นคอยดูแลอย่างใกล้ชิด คนเป็นแม่เลือกทำทุกวิถีทางเพื่อให้ลูกของตนคลอดออกมาอย่างปลอดภัย และแสดงความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ออกมาได้ในยามที่ต้องรับมือกับปัญหาเพียงลำพังโดยที่ไม่มีฝ่ายชายหรือครอบครัวคอยดูแล นอกจากบทบาทของความเป็นแม่ในขณะที่ต้องดูแลบุตรภายในครรภ์แล้ว บทบาทของแม่ยังได้แสดงออกถึงวิธีการเลี้ยงดูอบรมลูกอีกด้วย ดังเช่นกรณีของแขกรับเชิญ ดี้ ชนานา ที่ได้เล่าเหตุการณ์ที่แสดง ให้เห็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกของตน

ตัวอย่างที่ 8

ดี้ ชนานา : *ถ้าเกิดว่าเป็นเพื่อนเดี๋ยวมันก็ตบหัวเอาสิคะ เข้าใจป่ะคะ ใช่เราต้องมีรุ่นนิดนึงชั้น ไม่สปอยลูกเลย เรียนไปด้วยทำงานไปด้วย ตอนนู้นน่ะตอนนู้นให้เรียนด้วยให้ทำอะไร คืออย่างนี้เป็นคนชอบดัดนิสัยลูกคือมีอยู่ช่วงนึงเริ่มจะเก ไม่ยอมเอ็นท์นะคะก็จะแบบว่าตามไปอยู่มหาวิทยาลัยแพงๆ เลย เราก็เลยจับลูกไปลงรามผลปรากฏว่าเค้าไปเจอรุ่นพี่รามเนี่ยเค้าก็จะทำงานต่างๆ นานาใช่ไหม ไอ้นี่ก็ไปตาม เค้าไงคะใส่ชุดเสื้อแล้วก็โบก แล้วก็มอเตอร์โชว์ใช่ไหม คนอื่นเค้านี่...*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 18/4/58)

ดี้ ชนานา ได้เล่าถึงวิธีการเลี้ยงลูกของตน โดยใช้วิธีการเลี้ยงแบบพี่น้องไม่ได้เลี้ยงแบบเพื่อน ตรงนี้แสดงให้เห็นว่าการเลี้ยงดูลูกของแม่ในยุคปัจจุบันนั้นมีการวางตัวหรือมีวิธีการที่ต่างจากการเลี้ยงดูแบบคนไทยในสมัยอดีตที่พ่อแม่และลูกจะมีระยะห่างอย่างชัดเจน แต่การเลี้ยงลูกด้วยวิธีการเช่นนี้หลายคนอาจจะมองว่า ตามใจลูกมากกว่าการเลี้ยงดูแบบดั้งเดิม ดังนั้นแขกรับเชิญจึงใช้คำว่า “ไม่สปอยลูก” แล้วยกตัวอย่างเหตุการณ์ว่า วิธีการเลี้ยงแบบไม่สปอยหรือไม่ตามใจนั้นเป็นอย่างไร ในที่นี้แขกรับเชิญยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ให้ลูกชายของตนเรียนไปด้วยทำงานไปด้วย เพื่อให้รู้จักเรียนรู้ชีวิตและดูแลตัวเองได้ วิธีการเลี้ยงลูกดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยได้รับอิทธิพลทางความคิดและการเลี้ยงดูตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการเลี้ยงดูในแต่ละครอบครัว อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเล่าเรื่องเพื่อทำให้เข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการเลี้ยงลูกของผู้ที่เป็นแม่ก็คือ ตัวอย่างในการเลี้ยงลูกของแวร์โซล ที่จัดการศึกษาแบบโฮมสคูลที่ให้การศึกษาทั้งวิชาการและ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตด้วย โดยแขกรับเชิญที่มาก็จะเล่าวิธีการศึกษาในแบบนี้ให้แก่พิธีกรและผู้ชมทางบ้าน เข้าใจว่ามีวิธีการจัดการศึกษาที่ผู้ที่เป็นแม่จะต้องดูแลทุกอย่างทั้งด้านวิชาการและการใช้ชีวิต ในขณะเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้ก็ไม่ได้ทำให้ผู้เป็นลูกขาดการใช้ชีวิตกับสังคมอื่นๆ

การใช้วัจนกรรมการเล่าเรื่องเปิดโอกาสให้แขกรับเชิญในรายการได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเอง ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นซึ่งแขกรับ เชิญก็ได้ใช้ช่องทางในการสื่อสารผ่านทางรายการโทรทัศน์เป็นพื้นที่ในการสร้างข้อมูลด้านบวกให้เกิดขึ้นด้วย เพราะใน ชีวิตจริงนั้นบุคคลเหล่านี้ไม่ได้มีโอกาสที่จะแสดงให้บุคคลทั่วไปได้เห็นถึงชีวิตประจำวันได้เลย

1.2.3.2 การใช้วัจนกรรมแนะนำ

การใช้วัจนกรรมปรากฏในช่วงที่มีการให้คำแนะนำแก่ผู้ชมรายการจากทางบ้านที่เขียนคำถามเข้ามา แล้วแขกรับเชิญในรายการเป็นคนตอบคำถามนั้นโดยใช้วิธีการแนะนำว่าผู้ชมควรจะแก้ไขปัญหาของตน อย่างไรบ้าง เช่น กรณีที่มีผู้หญิงมาปรึกษาว่าตนเองต้องเลี้ยงลูกคนเดียวเนื่องจากเลิกกับสามีไป

ตัวอย่างที่ 9

พิธีกรแหม่ม : *อ่ะมีอีกคนนึง เค้าบอกว่าเค้าก็อยู่กินกับสามีนะเค้าพึ่ง เมื่อสิ้นปีที่แล้วเนี่ยเค้าก็ เพิ่งเลิกกับสามีไป แต่ตัวเองต้องเป็นคุณแม่ที่จะต้องรับผิดชอบเลี้ยงลูกคนเดียว เอาไงดี ตอนนี้มืดแปดด้านไปหมดแล้ว*

พิธีกรหนิง : *สามีไปมีคนอื่นเรียบร้อยแล้วด้วย*

แวร์โซล : *เป็นผู้หญิง เป็นแม่ เป็นเพศที่ต้องอดทนและเข้มแข็ง เพราะฉะนั้นปล่อยเค้าไป เถอะอย่าเอาเค้ามาเลยเดี๋ยวมันจะมีปัญหา เดี๋ยวปัญหามันจะมาตกอยู่ที่ลูก ทะเลาะกันหรือว่ามาตบตีกันหรือมาทำอะไรกันที่มันเป็นภาพที่เด็ก**ไม่ควร**จะเห็น ตัดเรื่องผู้ชายออกไป*

พิธีกรแหม่ม : *ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินเลี้ยงลูก*

(รายการสมาคมเมียจ๋า 17/6/58)

ตัวอย่างดังกล่าวปรากฏคำที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการแนะนำ คือ “ไม่ควร” ที่จะสนใจเรื่องของสามีที่เลิกราไปแล้ว แต่ควรให้ความสำคัญกับลูกมากกว่า และแขกรับเชิญยังได้เน้นให้ผู้ชมทางบ้านดังกล่าว ตระหนักถึงบทบาทของความเป็นแม่ที่จะต้องอดทนและเข้มแข็งอยู่เพื่อลูกได้

2. ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า

ส่วนที่สองที่จะวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือการวิเคราะห์ให้เห็นภาพตัวแทนของความเป็นแม่ในสังคมไทยที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า โดยจะอาศัยแนวคิดในการนำเสนอสองแนวคิดด้วยกัน แนวคิดแรกเป็น แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร ซึ่งนำมาใช้ในการพิจารณาถึงปริบทของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในรายการ SPEAKING (Dell Hymes, 1974) ว่ามีองค์ประกอบสำคัญใดบ้างที่ก่อให้เกิดการสื่อความคิดเกี่ยวกับแม่ที่ปรากฏใน รายการ แนวคิดที่สองเป็นแนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation)

องค์ประกอบที่ถือว่ามีความเด่นชัดต่อการแสดงความเป็นแม่ให้เห็นผ่านรายการ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่

ผู้ร่วมเหตุการณ์ โดยผู้ร่วมเหตุการณ์ที่มีบทบาทสำคัญในรายการคือพิธีกรและแขกรับเชิญในรายการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินรายการ และการนำเสนอเนื้อหาของรายการให้มีความน่าสนใจ เพื่อให้ผู้ชมทางบ้านได้รับความบันเทิงจากการรับชมหรือได้คุณค่าแง่คิดที่ดี

จุดมุ่งหมาย การผลิตรายการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกลุ่มผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นหลัก ดังนั้นจะเห็นว่าแขกรับเชิญที่เชิญมาในรายการก็จะเป็นผู้หญิงที่แต่งงานมีครอบครัว และเนื้อหาก็จะมุ่งเน้นเกี่ยวกับเรื่องภายใน ครอบครัวเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสามี ลูก การจัดการภายในบ้าน การทำอาหาร เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็น บทบาทของผู้หญิงอย่างชัดเจน

เครื่องมือ สื่อหลักคือโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อประเภทที่จะสามารถเผยแพร่ไปยังคนในประเทศได้อย่างรวดเร็วเข้าถึงง่ายกว่าสื่อประเภทอื่นๆ

บรรทัดฐานของการปฏิสัมพันธ์และการตีความ เนื่องจากเป็นรายการประเภทบันเทิงที่มุ่งเน้นสัมภาษณ์แขกรับเชิญและดำเนินรายการด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตลอดรายการ แขกรับเชิญจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะตอบคำถามของ พิธีกรในรายการซึ่งบางครั้งเป็นคำถามที่ต้องการให้แขกรับเชิญเล่าเรื่องที่เป็นเรื่องส่วนตัวมาก ๆ ดังนั้นแขกรับเชิญจึง มีวิธีในการตอบคำถามเพื่อทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อตนเองขึ้นมา

ภาพตัวแทนความเป็นแม่ที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจ๋า มี 5 ประการ คือ แม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังเป็นผู้หญิงที่เก่งและแกร่ง แม่เป็นผู้ที่สามารถอดทนต่อความลำบากในการตั้งครรภ์ได้อย่างดีเยี่ยม แม่เป็นบุคคลที่คำนึงถึง ลูกเสมอ แม่เป็นผู้ที่ให้การอบรมทั้งในการใช้ชีวิตและการศึกษา แม่ต้องสวยและอ่อนเยาว์อยู่เสมอ

1. แม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังเป็นผู้หญิงที่เก่งและแกร่ง ตามบรรทัดฐานของสังคมไทยการที่ผู้หญิงจะมีบุตรได้ต้องผ่านการสู่ขอและแต่งงานจากฝ่ายชาย อยู่เป็นครอบครัวแล้วจึงมีบุตรตามมาภายหลัง หากหญิงคนใดที่ตั้งครรภ์ก่อนแต่งงานก็จะถูกมองในด้านลบและถูกประณาม จากคนสังคมว่าเป็นคนไม่รักนวลสงวนตัว จากข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลสาธารณะที่เป็นแขกรับเชิญ 2 ท่านที่เป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยวจะเห็นว่าสังคมไทยยังคงให้คุณค่าและความสำคัญของการมีลูกเมื่อพร้อมก่อนเสมอ การรักษาพรหมจรรย์ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องที่สังคมให้ คุณค่า เห็นได้จากทั้งคำพูดของพิธีกรและความคิดเห็นของแขกรับเชิญเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 53) ได้กล่าวถึงค่านิยมเรื่องการรักษาพรหมจรรย์ที่สะท้อนออกมาให้เห็นผ่านทางสื่อมวลชนไว้ว่า “...เกือบจะร้อยเปอร์เซ็นต์ของนางเอกหนังไทยและละครไทยแบบโบราณจะต้องรักนวลสงวนตัว เอาไว้จนกว่าจะถึงวันแต่งงาน ถึงแม้ว่าเธอจะเกิดมาท่ามกลางดงโสเภณีก็ตาม (เช่น ดาวพระศุกร์ ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญ รอด) ความสามารถในการรักษาพรหมจารีไว้ได้ถูกถือว่าเป็นวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ และควรค่าแก่การเชิดชูสำหรับผู้หญิงดีๆ ทั้งหลาย” ซึ่งความคิดดังกล่าวนี้ติดอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานานและสื่อมวลชนทำหน้าที่ถ่ายทอดจริยธรรมเหล่านี้ ออกมา

แต่ในปัจจุบันเราจะพบว่าสังคมไทยมีรูปแบบที่เปลี่ยนไป เมื่อผู้หญิงไม่ได้รับบทบาทเพื่อเป็นเมียหรือแม่ที่อยู่ดูแลบ้านเท่านั้น แต่ผู้หญิงในปัจจุบันสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพและดูแลเรื่องชีวิตส่วนตัวภายในบ้านไปพร้อมกันได้ เมื่อผู้หญิงสามารถเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเองการเลี้ยงดูลูกเพียงลำพังโดยไม่มีพ่อของลูกความคิดที่ผูกติดกับค่านิยมเดิมของสังคมวัฒนธรรมไทยจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความเป็นจริงของยุคสมัย ดังนั้น “แม่หม้ายลูกติด” ในสังคมแบบอนุรักษ์นิยม” กับ “แม่เลี้ยงเดี่ยว” ในสังคมปัจจุบันจึงเป็นคำเรียกที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติและคุณค่าที่มีต่อตัวของผู้หญิงที่ เลี้ยงลูกตามลำพังต่างกันออกไป รายการสมาคมเมียจำซึ่งเป็นรายการที่ผลิตขึ้นมาเพื่อกลุ่มผู้ชมที่เป็นผู้หญิงจึงสร้าง คุณค่าของผู้หญิงกลุ่มนี้ขึ้นมาใหม่โดยสร้างภาพลักษณ์ด้านบวกออกมาว่าผู้หญิงเหล่านี้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบ และมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก และชีวิตที่ไม่มีพ่อของลูกก็ไม่ได้ลำบากอะไรตราบใดที่พวกเธอเหล่านี้มีอาชีพการ งานที่ทำให้ครอบครัวของเธอดำเนินชีวิตได้ตามปกติ

2. แม่เป็นผู้ที่สามารถอดทนต่อความลำบากในการตั้งครรภ์ได้อย่างดีเยี่ยม จากข้อมูลการสัมภาษณ์พิธีกรมักจะมีคำถามที่เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของแขกรับเชิญ โดยเน้นย้ำให้เห็นภาพความทรมานและยากลำบากในการตั้งครรภ์ของผู้เป็นแม่ ความเป็นแม่ที่นำมาเสนอในรายการนี้บางตอนเราจะเห็นว่าพิธีกรจะมุ่งเน้นคำถามที่ให้แขกรับเชิญได้มีโอกาสเล่าถึงอาการในขณะตั้งครรภ์หรือบรรยากาศตอนคลอดลูก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้ที่เป็นแม่ทุกคนต้องเผชิญ และการเป็นแม่นั้นมีความทุกข์ทรมานทางกายมากเพียงใด

3. แม่เป็นบุคคลที่คำนึงถึงลูกเสมอ แม่ทำหน้าที่ดูแลลูกตั้งแต่ในครรภ์ เมื่อคลอดออกมาแล้วภาระในการดูแลลูกส่วนใหญ่ก็จะตกอยู่กับแม่มากกว่าพ่อ ดังนั้นแม่จึงมักจะคำนึงถึงลูกก่อนเสมอไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดอยู่ก็ตาม หรือในบางคราวคนเป็นแม่ก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างเพื่อลูกของตนได้

4. แม่เป็นผู้ที่ให้การอบรมทั้งในการใช้ชีวิตและการศึกษา บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ในสถาบันครอบครัวอย่างหนึ่งคือการเตรียมพร้อมให้แก่ลูกของตนก่อนการที่จะเข้าสู่สังคมอื่นๆ ต่อไป เรียกว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้เริ่มขึ้นที่สถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมก่อนที่มีผลทำให้บุคคล มีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ คนที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น การที่คนจะปฏิบัติตนให้เกิดความเรียบร้อยอย่างที่สังคม ต้องการได้นั้นก็ต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยกระบวนการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมของแต่ละสังคม ประกอบด้วย การปลูกฝังระเบียบวินัย การปลูกฝังความคาดหวัง การกำหนดบทบาทในสังคม การใช้ความชำนาญบางอย่างหรือทักษะ (ปฬาณี ฐิติวัฒนา, 2523 : 28-29)

ตัวอย่างจากการวิจัยที่เห็นบทบาทในเรื่องของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตรที่ชัดเจนคือ ตัวอย่างของแวร์โซลที่มีวิธีในการให้การศึกษาแก่ลูกโดยจัดแบบโฮมสคูล แม่จึงมีบทบาทเป็นครูผู้สอนโดยตรงในเรื่องวิชาการ และนอกจากนี้ยังปลูกฝังทักษะความชำนาญ เช่น การทำอาหาร ดูแลจัดการภายในบ้าน กิจกรรมกีฬา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการขัดเกลาในสังคมในหน่วยย่อยสุดก่อนที่จะออกไปสู่สังคมระดับที่ใหญ่ขึ้นต่อไป น อกจากนี้ยังได้สะท้อนใหแห็นสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากวิธีการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างมากกว่าการเรียนในโรงเรียนด้วย

5. แม่ต้องมีความสวยและอ่อนเยาว์อยู่เสมอ ภาพตัวแทนภาพสุดท้ายนี้เกิดจากอิทธิพลของโฆษณาสินค้าอื่นๆ ทางโทรทัศน์ ทำให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคมว่าหลังจากคลอดบุตรแล้วคุณแม่ในยุคปัจจุบันต้องดูแลตัวเองให้มีรูปร่างที่ดีอยู่เสมอเหมือนกับช่วงที่ตนเองยังไม่ได้ตั้งครรภ์ ต่างจากความคิดของคนในอดีตที่ต้องบำรุงร่างกายให้ตัวเองมีน้ำนมเลี้ยงลูก มีสารอาหารที่จะส่งต่อให้ลูกได้อย่างเพียงพอ ค่านิยมดังกล่าวเกิดจากมายาคติที่สื่อต่างๆ สร้างขึ้นมาว่า “แม่ต้องสวย” เพื่อกระตุ้นให้เกิด

การบริโภค สินค้าหรือบริการที่เกี่ยวกับการจัดการปัญหารูปร่างของผู้หญิงในยุคปัจจุบัน (สุคนธรัตน์ สร้อยทองดี, 2552) จากคำถามที่พิธีกรถามคำถามในรายการบ่อยครั้งเกี่ยวกับเรื่องของรูปร่างของแขกรับเชิญโดยตรงว่ากังวลเรื่องรูปร่างในขณะให้นมลูกหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมที่เปลี่ยนไปในสังคมที่เริ่มให้ความใส่ใจเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาของผู้เป็นแม่ มากขึ้น

การสรุปและอภิปรายผล

จากกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในรายการสมาคมเมียจำเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นแม่นั้น กลวิธีที่ปรากฏในภาษาระดับคำนำมาใช้ทั้งพิธีกรและแขกรับเชิญ พิธีกรมักจะเลือกใช้ถ้อยคำแสดงอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก หรือด้าน ลบ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่แขกรับเชิญที่มาร่วมรายการ ในขณะที่ผู้ชมทางบ้านที่เป็นผู้รับชมหรือรับสารก็ได้รับ รู้ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมานี้ด้วย ส่วนกลวิธีระดับวัจนปฏิบติศาสตร์นั้นคือวัจนกรรมการเล่าเรื่องเป็นกลวิธีทาง ภาษาที่แขกรับเชิญเลือกมาใช้มากที่สุด เพื่อให้บรรยายเหตุการณ์หรือความรู้สึกออกมาได้ตรงกับคำถามของพิธีกร จะเห็นว่าการเล่าเรื่องนี้เป็นการนำเรื่อง “ส่วนตัว” หรือเรื่อง “ที่บ้าน” กลายเป็นเรื่อง “สาธารณะ” ไป ทัศนีย์ สมมิตร์ (25551 : 5) ได้ศึกษาวาทกรรมของครอบครัวของบุคคลสาธารณะ ในกรณีครอบครัวดารา ได้กล่าวถึงประเด็นส่วนตัว และสาธารณะนี้เอาไว้ว่า “ครอบครัว” เป็นเรื่องที่อยู่ในมิติของความเป็นส่วนตัว (private) และความเป็น “ดารา” อยู่ในมิติของความเป็นสาธารณะ (public) สิ่งที่ดาราพูดหรือแสดงออกนั้น ทุกอย่างล้วนเป็นเรื่องที่เป็นสาธารณะ ทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว แต่เมื่อมีการพูดผ่านสื่อเรื่องเหล่านี้จึงไม่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวอีกต่อไป และที่สำคัญ “ดารา” คือ บุคคลที่อยู่ระหว่างโลกผสมของโลกแห่งความเป็นจริง (reality) และโลกแห่งมายา (imagination) และอยู่ระหว่างความเป็นส่วนตัว (private) และสาธารณะ ดังนั้นแขกรับเชิญที่มาในรายการจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเปิดเผยเรื่องส่วนในขณะที่ตนเองเป็นบุคคลสาธารณะ นอกจากนี้การตอบคำถามยังเป็นเครื่องมือในการสร้าง ความชอบธรรมให้เกิดขึ้นแก่ตนเองด้วย ในกรณีที่พฤติกรรมบางอย่างไม่เป็นไปตามความคาดหวังหรือบรรทัดฐานของสังคม

ภาพตัวแทนของความเป็นแม่ผ่านรายการสมาคมเมียจำได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นแม่นั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สังคมไทยมีการยอมรับแม่ที่เลี้ยงลูกเพียงลำพังมากขึ้น ขณะเดียวกันแม่ในยุคปัจจุบันที่ทำงานไป ด้วยและเลี้ยงลูกไปด้วยนั้นก็ต้องดูแลรูปร่างหน้าตาของตัวเองให้ดูดีอยู่เสมอเปอ็นลักษณะของสังคมแบบบริโภคนิยมที่ ได้รับอิทธิพลมาจากสื่อมวลชนที่ทำให้ภาพของแม่นอกจากเก่ง แกร่ง แล้วยังต้องสวยอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันบทบาทหน้าที่หลักของคนที่เป็นแม่นั้นก็ยังคงเดิมคือรับบทในการดูแลเลี้ยงลูกตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนโต และให้การอบรม สั่งสอนในด้านต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การเป็นสมาชิกในสังคม

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). **ความเรียงว่าด้วยสตรีกับสื่อมวลชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปฯาณี ฐิติวัฒนา. (2523). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช.

สุคนธรัตน์ สร้อยทองดี. (2542ป. **การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับ ครอบครัว**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร สะโครบาเนค. (2526). **สตรีทัศน์.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อนหญิง.

ทัศนีย์ สมมิตร์. (2551). **วาทกรรม “ครอบครัว” ของบุคคลสาธารณะ กรณีศึกษาครอบครัวดารา**. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Andrea L.Press. (1987). “Ideologies of Feminity : Film and popular consciousness in the postwarera,” in **Media, Audience and Social Structure**. London : Sage Publication.

Hymes, Dell. (1974). **Foundations in Sociolinguistics : An ethnographic approach**. Pennnsylvania : The Univesity Press.

Levinson. S. 1983. **Principles of Pragmatics**. London : Longman

เส้นทางชีวิตผู้ยากไร้ - ใจความแห่งวรรณกรรมเพื่อชีวิต : ตัวละครชนชั้นล่าง ในวรรณกรรมยุคแรกของ วิมล ไทรนิ่มนวล

The Poor's Way of Life as a Representative of the Literary Works for Life: the Low-Class Characters in Early Literary Works Composed by Wimon Sainimnuan

เสาวคนธ์ สุขรักษ์[1]
อารียา หุตินทะ[2]

บทคัดย่อ

วรรณกรรมของวิมล ไทรนิ่มนวล ในยุคแรกซึ่งตีพิมพ์รวมเล่มอีกครั้งในรวมเรื่องสั้นชุด *กระแสลมที่พัดกลับ* (2526) และ รวมเรื่องสั้นชุด *วันฟ้าหม่น* (2533) นำเสนอภาพชีวิตชนชั้นล่างในสังคมไทยตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2518 – 2526 ตัวละครชนชั้นล่างจึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดทัศนะของผู้แต่งหลายประการ ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตอันยากไร้ของตัวละครชนชั้นล่างเผยให้เห็นต้นตอปัญหาอันเกิดจากรัฐและนายทุน มีการกำหนดลักษณะภายนอก การตั้งชื่อตัวละคร การสื่อสารผ่านบทสนทนา รวมถึงบรรยายวิธีการหาเลี้ยงชีพเพื่อเน้นย้ำให้เห็นการเผชิญชะตากรรมอย่างโดดเดี่ยวของชนชั้นล่าง เรื่องสั้นกลุ่มนี้แสดงให้เห็นการเอารัดเอาเปรียบกดขี่กันเองในกลุ่มชนชั้นล่างอันมีลำดับชั้นลดหลั่นกันไปตามศักยภาพการครอบครองปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต วิมลใช้ตัวละครชนชั้นล่างในวรรณกรรมยุคแรกสื่อสารกับกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคนั้นเพื่อให้ตระหนักถึงสาเหตุของปัญหาและร่วมมือกันเรียกร้องให้สังคมลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ทั้งนี้จะช่วยขจัดปัญหาของสังคมทั้งปัญหาความยากจนและปัญหาอาชญากรรม

***คำสำคัญ**: วิมล ไทรนิ่มนวล ชนชั้นล่าง วรรณกรรมเพื่อชีวิต*

Abstract

The early literary works of Wimon Sainimnuan, reprinted afterwards in two anthologies of short stories*: Kra Sae Lom Thi Phad Klab* (1983) and *Wan Fa Mon* (1990), portray attributes of the poor's life during 1975-1983 in Thailand. As a significant role, the low-class characters represent the author's expression of different attitudes. The study reveals that the poor suffered poverty chiefly caused by the government and capitalists. In order to emphasize on the poor struggling against destitute, the strategies of illustrating individuals' appearance, denominating characters, giving conversations, and depicting how they earn, are employed. The corpus of short stories represents exploitative acts amongst the lower classes themselves according diversely to their belonged possessions. The author intentionally demonstrated the root of problems and urged the society to diminish the class gap, by means of low-class characters representation, in order to approach solutions to the social problems of both poverty and crime.

***Keywords:** Wimon Sainimnuan, lower class, laborer, working class, literary works for life*

[1] นักศึกษาระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
[2] อาจารย์ ดร. ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

วรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคแรกรุ่งเรืองขึ้นราวปีพ.ศ. 2476 ชมรมนักประพันธ์ในขณะนั้นให้ความสำคัญกับพันธกิจของนักประพันธ์อันพึงมีต่อสังคม ได้แก่ การตระหนักถึงปัญหาทางชนชั้น การเข้าคลุกคลีกับปัญหา เผยให้เห็นสาเหตุแห่งความยากจน รวมถึงต่อสู้รักษาผลประโยชน์ให้ผู้ยากไร้โดยการสร้างงานเพื่อรับใช้และกำหนดทิศทางสังคม เนื่องจากเป้าหมายในการโจมตีของกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตคือรัฐและนายทุน การทำงานของนักเขียนเพื่อชีวิตในยุคแรกจึงทำให้ฝ่ายรัฐบาลไม่พอใจอย่างยิ่ง ส่งผลให้ฝ่ายวรรณกรรมเพื่อชีวิตถูกปราบปรามจากฝ่ายรัฐหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์กบฏสันติภาพในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งให้คุมขัง กุหลาบ สายประดิษฐ์ และพวก หรือ เหตุการณ์การคุมขัง จิตร ภูมิศักดิ์ ตลอดสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งทั้งสองรายนามนี้เป็นนักเขียนแนววรรณกรรมเพื่อชีวิตที่มีบทบาทสำคัญในยุคดังกล่าว แนวร่วมฝ่ายเพื่อชีวิตต่างรอโอกาสเหมาะสมที่จะแสดงความเห็นทางการเมืองผ่านวรรณกรรมได้อย่างอิสระ กระทั่งเมื่อฝ่ายนักศึกษาและประชาชนหัวก้าวหน้าขับไล่อำนาจเผด็จการออกไปได้เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้ง ชัยชนะของประชาชนในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้เรียกขานยุคนี้ว่าเป็นยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน ในด้านวรรณกรรม วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงแตกดอกออกช่อยิ่งกว่ายุคใด (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, 2541: 49) สัดส่วนวรรณกรรมเพื่อชีวิตในตลาดหนังสือเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ไปจนถึง 6 ตุลาคม 2519 วรรณกรรมเพื่อชีวิตในยุคนั้นนำเสนอภาพความยากไร้ของชนชั้นล่าง ตีแผ่ต้นเหตุความยากไร้ของประชาชน เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและแสดงตัวอย่างภาพสังคมที่ขจัดปัญหาระหว่างชนชั้นได้สำเร็จ

วิมล ไทรนิ่มนวล เป็นนักเขียนผู้ร่วมประวัติศาสตร์ทางการเมืองในยุคดังกล่าวและมีผลงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ผลงานของเขาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2518 - 2526 นำเสนอภาพชีวิตชนชั้นล่างที่ต้องประสบปัญหาในการประกอบอาชีพอันส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตทุกด้าน เนื้อเรื่องชี้ให้เห็นสาเหตุที่ทำให้ชนชั้นล่างต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตไปสู่สภาพความเป็นอยู่ที่เลวร้าย นอกจากนั้นวิมลยังเผยให้เห็นบทสรุปหรือทางเลือกของชนชั้นล่างในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอย่างน่าสนใจ

วรรณกรรมเพื่อชีวิตทำหน้าที่ตีแผ่ชีวิตชนชั้นล่าง กระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักว่าในขณะที่ประเทศเร่งรุดพัฒนาก้าวหน้าไปในหลายด้านแต่ยังมีผู้ยากไร้จำนวนมากถูกสังคมหลงลืม แม้รัฐหรือคนจำนวนมากมองข้ามไปทว่าชนชั้นล่างเหล่านี้ไม่ได้หายไปไหน การแสดงภาพวิถีชีวิตของชนชั้นล่างของวิมลนับว่าเป็นการสืบทอดแนวทางการเขียนแบบวรรณกรรมเพื่อชีวิต อันเป็นรากฐานของวรรณกรรมสร้างสรรค์ที่ปรากฏในปัจจุบัน (พิเชฐ แสงทอง, 2550:231) ผู้วิจัยพบว่าการสร้างตัวละครชนชั้นล่างของวิมลมีความหลากหลายทั้งในแง่มุมของพื้นที่และข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ ตัวละครชนชั้นล่างเหล่านี้ทำหน้าที่สื่อสารกับสังคมหลายประการ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะและบทบาทของตัวละครชนชั้นล่างในวรรณกรรมยุคแรกของวิมล ไทรนิ่มนวล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะและบทบาทของตัวละครชนชั้นล่างในวรรณกรรมของวิมล ไทรนิ่มนวล ระหว่างปีพุทธศักราช 2518 - 2526 ตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต

ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาตัวละครชนชั้นล่างที่ปรากฏในเรื่องสั้นของวิมล ไทรนิ่มนวล จำนวน 17 เรื่อง ที่ตีพิมพ์ระหว่างปีพุทธศักราช 2518 – 2526 ได้แก่ *ศพสุดท้าย* (2518) *ชายเฒ่ากลางป่าลึก* (2519) *ผู้เฒ่า* (2521) เพียงธุลีดิน (2521) *ยุคสมัย* (2522) *ความตายของความทรงจำ (ก่อนจะถึงความตายหมายเลข 2)* (2524) *ขยะสังคม* (2522) *เหี้ย* (2524) *เชือกที่ขวั้นคอ* (2526) *ชีวิตที่มีให้* (2526) *ความตาย* (2526) *ค่าแห่งชีวิต* (2526) *อาชญากรรมและการลงทัณฑ์* (2526) โจร (2526) *กระแสลมที่พัดกลับ* (2526) *แก้วกับเกด* (2526) *โคกพระนาง* (2526)

วิธีดำเนินการศึกษา

รวบรวมตัวละครชนชั้นล่างที่ปรากฏในวรรณกรรมของวิมล ไทรนิ่มนวล ในระหว่างปี พ.ศ. 2518 – 2526 อันได้แก่ เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน ขอทาน คนจรจัด โดยนำข้อมูลตัวบทมาจากหนังสือรวมเรื่องสั้นสองเล่ม คือ รวมเรื่องสั้นชุด *กระแสลมที่พัดกลับ* (2526) และ รวมเรื่องสั้นชุด *วันฟ้าหม่น* (2533) ซึ่งวิมล ไทรนิ่มนวล ได้นำเรื่องสั้นที่เคยตีพิมพ์ในระหว่างปี พ.ศ. 2518-2526 มาพิมพ์รวมเล่มอีกครั้ง เมื่อรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงวิเคราะห์การสร้างตัวละครและการสื่อความหมาย จากนั้นนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษา

นิยามศัพท์

ชนชั้นล่าง หมายถึง เกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน คนเร่ร่อนจรจัด ผู้ไม่เป็นเจ้าของทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิต มีความเป็นอยู่ขัดสนและไม่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ

วรรณกรรมเพื่อชีวิต หมายถึง วรรณกรรมที่สะท้อนความยากไร้ของประชาชน ตีแผ่ต้นตอของความยากไร้นั้น เผยให้เห็นแนวทางขจัดปัญหาของประชาชนรวมถึงแสดงตัวอย่างเมื่อขจัดต้นตอแห่งความยากไร้ของประชาชนได้สำเร็จ

ผลการศึกษา

ตัวละครชนชั้นล่างของวิมล ไทรนิ่มนวล ตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522:84) ขยายความพันธกิจของนักเขียนไว้ว่า 1) นักเขียนต้องแสดงภาพชีวิตจริงของประชาชน ซึ่งผ่านการค้นคว้าอย่างจริงจัง คลุกคลีกับประชาชน สนใจความเป็นอยู่ทุกแง่มุม และตีแผ่ออกมาให้ประชาชนเข้าใจได้ง่าย 2) นักเขียนต้องเป็นผู้จุดประทีปไล่ความมืดมนให้ประชาชนที่ถูกบดบังมานานแสนนาน ให้พ้นจากการถูกเหยียบย่ำคุณค่าของความเป็นมนุษย์ตลอดหน้าประวัติศาสตร์ ให้ประชาชนได้ก้าวมาเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิตอย่างแท้จริง 3) นักเขียนต้องร่วมสู้และแสวงหาทางให้ประชาชนได้ปรากฏและมีบทบาทเด่นในวรรณกรรมของตนตามความเป็นจริง 4) นักเขียนต้องปลุกให้ตื่นและตระหนักถึงคุณค่าของตน คุณค่าแห่งการทำงานของตนเอง คุณค่าของมนุษยธรรมของประชาชนที่สูงส่งกว่านายทุน ปลูกฝังให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ผลักดันให้ต่อสู้และสร้างสังคมใหม่ที่ปรารถนา

ตัวละครชนชั้นล่างที่ปรากฏในเรื่องสั้นยุคแรกของวิมล ไทรนิ่มนวล สร้างตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต ทั้งยังเสริมให้เห็นพัฒนาการทางความคิดและการปรับตัวของชนชั้นล่างอีกด้วย กล่าวคือ วิมลได้นำเสนอภาพชีวิตอันยากไร้ ขัดสนของชนชั้นล่าง เรื่องสั้นของเขาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและทุนที่ร่วมมือกันกดขี่ ขูดรีดกลุ่มเกษตรกรหรือแรงงาน จนกระทั่งสิ้นเนื้อประดาตัว กลุ่มที่ปรับตัวไม่ได้ก็ต้องจำทน เสียสุขภาพกาย เสียสุขภาพจิต และมักจบลงที่เสียชีวิต ส่วนตัวละครชนชั้นล่างอีกกลุ่มที่พยายามปรับตัวให้อยู่รอดก็ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น ลักทรัพย์ จี้ปล้น โสเภณี หรือขอทาน ซึ่งการปรับตัวแบบแสดงภาพด้านร้ายของตัวละครชนชั้นล่าง เช่น จี้ ปล้น จะไม่ปรากฏในวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคก่อนหน้า เพราะวรรณกรรมเพื่อชีวิตยุคก่อนมักเสนอภาพความยากไร้แต่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมของชนชั้นล่าง เรื่องสั้นของวิมลแทรกตัวละครที่คิดขัดขืนการกดขี่จากรัฐและนายทุน รวมทั้งนำเสนอตัวละครที่แก้ปัญหาปากท้องด้วยการจี้ชิงทรัพย์ไว้หลายเรื่อง ภาพเหล่านี้แสดงให้เห็นพัฒนาการทางความคิดและพฤติกรรมของตัวละครชนชั้นล่างที่พยายามปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต หาหนทางเอาชีวิตรอดโดยไม่คำนึงถึงวิธีการหรือกรอบของศีลธรรม

1. ตัวละครชนชั้นล่าง: เส้นทางชีวิตที่ถูกกำหนดโดยผู้อื่น

ตัวละครชนชั้นล่างของวิมล ไทรนิ่มนวล ในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ประกอบไปด้วยคนหลายช่วงวัย กระจายตัวอยู่ต่างพื้นเพถิ่นอาศัย แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ตัวละครทุกตัวต่างเผชิญแรงกดดันเรื่องการหาเลี้ยงชีพ ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากผู้คนแวดล้อม วิมลดำเนินเรื่องโดยกำหนดสถานการณ์ให้ตัวละครเข้าไปอยู่ในภาวะขัดสน ไม่มีอำนาจต่อรองกับรัฐหรือนายทุน ถูกกดดันให้ออกจากถิ่นที่อยู่จนต้องอพยพมาทำงานในเมืองหลวง เมื่อย้ายถิ่นฐานมาหางานทำก็พบว่ากรุงเทพมหานครเป็น

พื้นที่ที่มีการแก่งแย่งดิ้นรนอย่างสูง สิ่งแวดล้อมแออัดและสกปรก จิตใจผู้คนแข็งกระด้าง ความเชี่ยวชาญด้านเกษตรกรรมไม่อาจก่อให้เกิดรายได้ในเมืองหลวง ชนชั้นล่างเหล่านั้นต่างตกอยู่ในภาวะจำยอม ออกหางานอันไม่ต้องใช้ความถนัดใด ๆ ใช้เพียงแต่กำลังกาย จำพวกรับจ้างแบกหาม เรื่องสั้นชี้ให้เห็นว่ามีผู้อพยพจำนวนมากที่ว่างงานจนต้องกลายเป็นคนเร่ร่อนจรจัดปล้น จี้ โสเภณี หรือขอทาน วิมลแสดงรายละเอียดผ่านการสร้างตัวละครไว้ดังนี้

1.1 การตั้งชื่อตัวละคร

การกำหนดชื่อเรียกในเรื่องสั้นของวิมลนอกจากจะเป็นการระบุให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครแต่ละตัวแล้ว ชื่อหรือคำเรียกขานยังทำหน้าที่บอกข้อมูลเกี่ยวกับ อุปนิสัย แนวโน้มชะตาชีวิตของตัวละคร หรือสื่อความหมายในเชิงให้กำลังใจ ยอมจำนน ประนาม รวมทั้งแฝงทัศนะที่นักเขียนมีต่อตัวละครนั้น ๆ ลงไปในชื่อตัวละครอีกด้วย

ในเรื่อง *เชือกที่ขวั้นคอ* (2526) มีตัวละครชื่อ “บุญคอย” เขาเป็นอดีตแรงงานเหมืองแร่ที่ประสบอุบัติเหตุขณะปฏิบัติงานจนกลายเป็นคนขาพิการ บุญคอยถูกไล่ออก ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่และหาร่อนเศษแร่ขาย ร่างกายไม่สามารถทำงานหนักอีกต่อไป ทำไร่ได้ผลผลิตต่ำ มีภาระหนี้สินกับนายทุนท้องถิ่น ภรรยาป่วยไม่มีเงินรักษา มีลูกต้องดูแลอีก 1 คน หนี้สินพอกพูนขึ้นทุกวันจนส่อแววว่าจะไม่สามารถชดใช้ได้ การตั้งชื่อตัวละครหลักว่า “บุญคอย” จึงตีความได้ว่านักเขียนแฝงนัยบางอย่างไว้ เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นว่า “บุญคอย” กำลังรอคอยความช่วยเหลือ เพื่อนำพาเขาให้หลุดพ้นปัญหาสถานการณ์บีบคั้นมากขึ้นราวกับจะแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าตัวละครตัวนี้กำลังจะตายลงช้า ๆ จากเนื้อเรื่องจะพบว่าบุญคอยไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเอง ความอยู่รอดของเขาและครอบครัวล้วนต้อง “รอคอย” เช่น รอคอยโชคที่จะขุดเจอแร่สายงาม ๆ รอคอยฝนฟ้าให้ตกต้องตามฤดูกาลจะได้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากขึ้น การรอคอยของ “บุญคอย” แสดงสภาพชีวิตที่อยู่ไปอย่างเลื่อนลอยและต้องรอปัจจัยอื่น ๆ มาช่วยเหลือให้พ้นจากปัญหาที่ถาโถมเข้ามา

ในเรื่อง *ชีวิตที่มีให้* (2526) กล่าวถึง “บุญทิ้ง” เด็กชายอายุราว 5-8 ปี เขามักสวมเสื้อผ้าสกปรก เก่า ขาด และมีกิริยาไม่มั่นใจในตัวเองอยู่เสมอ บุญทิ้งชอบไปหลบอยู่ใต้ถุนโรงเรียนเวลาพักกลางวัน ครูไปสอบถามได้ความว่า บุญทิ้งไม่มีเงินซื้อข้าวกินจึงชอบมานั่งหลบอยู่ใต้ถุนเป็นประจำ เนื้อเรื่องเล่าถึงพฤติกรรมครูใหญ่ที่ทุ่มงบประมาณของโรงเรียนไปสร้างรั้วโรงเรียนเพื่อเป็นผลงานเป็นความก้าวหน้าของตน ละเลยโครงการอาหารกลางวัน มีประเด็นรองมาช่วยสนับสนุนการถูก “ทอดทิ้ง” ของ “บุญทิ้ง” คือ ครอบครัวของเขายากจน พ่อแม่จึงไม่สามารถเลี้ยงดูลูกให้กินอิ่มได้ “บุญทิ้ง” จึงตกอยู่ในสถานะของ “ผู้ถูกทอดทิ้ง” ทั้งจากครอบครัวและสถานศึกษา นอกจากนั้นเนื้อเรื่องยังกล่าวว่าในโรงเรียนแห่งนั้นมีนักเรียนที่ต้องอดอาหารกลางวันเช่นเดียวกับบุญทิ้งจำนวนมาก ชื่อ“บุญทิ้ง” จึงเป็นตัวแทนสถานะของเด็กนักเรียนในเรื่อง เด็กเหล่านี้ถูก “ทอดทิ้ง” จากสังคมแวดล้อม เผยให้เห็นปัญหาระดับชุมชนที่กำลังก่อตัวขึ้น ชุมชนที่ผู้ปกครองต้องเร่งทำงานหาเงิน แต่ก็ยังไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว “บุญทิ้ง” จึงเป็นภาพแทนของคนรุ่นต่อไปที่กำลังถูกผู้ใหญ่ละเลย ชวนให้ขบคิดและตั้งคำถามว่า กลุ่มเด็กที่ถูกทอดทิ้งจากสังคมเช่นนี้จะเติบโตขึ้นมามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งสองเรื่องจะพบว่าวิมลใช้การตั้งชื่อตัวละครเพื่อให้เกิดประโยชน์สนับสนุนโครงเรื่องให้ชัดเจนขึ้นโดยการตั้งชื่อให้สอดคล้องกับสภาวะที่ตัวละครต้องเผชิญ ทำให้ผู้อ่านเห็นสถานะของชนชั้นล่างแจ่มชัดขึ้น

1.2 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของตัวละครชนชั้นล่าง

1.2.1 อาหาร ในเรื่องสั้น *เพียงธุลีดิน* (2521) วิมลแสดงภาพการหาอาหารของเด็กลูกคนงานก่อสร้างแถบชุมชนแออัดห้วยขวางไว้ดังนี้

> *พรฟังแล้วก็เดินไปคุ้ยกองเศษผักที่**พื้นปูนอันเฉอะแฉะสกปรก** พรไม่ได้หวังหรอกว่าจะมีเศษเนื้อ ตีนไก่หรือหัวไก่หลงตาอยู่ เพราะพรรู้ดีว่าสิ่งเหล่านี้น่ะ พอพ่อค้าหรือแม่ค้าโยนลงเข่งมันก็ถูกแย่งตะครุบแล้ว พรจึงเลือกเอาแต่เศษผักที่ยังช้ำเละไม่มากนักสองสามอย่างแล้วกลับกระต๊อบพร้อมกับบอกตัวเองว่า พรุ่งนี้จะต้องมาตลาดแต่วันแล้วคอยจ้องแต่เศษเนื้อเท่านั้น* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2533:24)

เนื้อเรื่องเล่าถึงพรและกลุ่มเด็กจรจัดที่มักจะไปหาเศษผักและเศษเนื้อในตลาดกลับไปประกอบอาหาร จากข้อความที่คัดมาจะเห็นได้ว่าอาหารของเด็กกลุ่มนี้วางอยู่บนพื้นปูนเฉอะแฉะสกปรก พฤติกรรมการหาอาหารเช่นนี้ใกล้เคียงกับการออกหาอาหารของสัตว์จำพวก หนู แมลงสาบ หรือสุนัขจรจัด เด็กเหล่านี้ยื้อแย่งกันเพื่อจะได้เศษผักเศษเนื้อกลับไปจนผู้คนในตลาดพูดว่า *"แย่งกันอย่างกับหมา!"* พร้อมมองด้วยสายตาเหยียดหยาม การบรรยายภาพวิธีการหาอาหารของเด็กจรจัดที่ใกล้เคียงกับหนู แมลงสาบ และสุนัข รวมถึงการพูดเปรียบเทียบพฤติกรรมแย่งเศษเนื้อของเด็ก ๆ ว่าเหมือนการแย่งอาหารของสุนัขนั้น เป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ของเด็กกลุ่มนี้ลงไปเทียบเท่ากับ หนู แมลงสาบ และสุนัขที่เป็นเดียรัจฉาน ที่ไม่อาจไตร่ตรองความเหมาะสมและสุขอนามัย แต่ทำไปเพราะสัญชาตญาณของความหิวโหย

1.2.2 เครื่องนุ่งห่ม ตัวละครชนชั้นล่างสวมเสื้อผ้าสกปรกเหมือนกันเกือบทุกเรื่อง ในเรื่อง *ขยะสังคม* (2526) วิมลได้บรรยายถึงเสื้อผ้าและสุขภาพผิวหนังของตัวละครคนจรจัดไว้ดังนี้

> *ขณะเดินเขาเกาตุ่มน้ำเหลืองที่ขึ้นอยู่ตามแขนขาอย่างเคยชิน มันเป็นตุ่มที่เกิดจากยุงกัด และต่อมาอักเสบเพราะความสกปรกของเสื้อผ้า ขี้เล็บ เหงื่อไคลและฝุ่นละออง เขาไม่เคยได้อาบน้ำหรอก... ไม่มีน้ำให้อาบ หน้าตา ฟัน และผมเผ้าก็ไม่เคยทำความสะอาด เขาเสยผมสกปรกหยาบกระด้างอย่างลวก ๆ สองสามที ใช้เล็บดำแคะขี้ตาแล้วก็เกาก้นดังแกร็ก ๆ เขารู้สึกตึงที่ใบหน้า ระคายตามเนื้อตัว บางทีก็คันยุบยิบตามรักแร้ ข้อพับ ง่ามขา ซอกก้น และอวัยวะสืบพันธุ์* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526: 88)

ชายจรจัดในเรื่องไม่มีที่พักเป็นหลักแหล่ง อาศัยนอนตามพื้นที่สาธารณะ เช่น ป้ายรถประจำทาง เขาสวมเสื้อผ้าชุดเดิมตลอดเรื่อง อาการระคายเคืองผิวหนังรบกวนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและไม่มีทีท่าว่าจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เขาไม่มีงานทำ ไม่มีเงิน อีกทั้งรูปลักษณ์ภายนอกยังเป็นที่รังเกียจของผู้พบเห็น เหตุผลดังกล่าวทำให้เขาไม่มีโอกาสซื้อหรือได้รับบริจาคเสื้อผ้าชุดใหม่เลย จะเห็นได้ว่าชนชั้นล่างไม่มีสิทธิ์เลือกว่าจะสวมใส่อะไร สิ่งจำเป็นที่สุดของคนกลุ่มนี้คืออาหาร และแม้แต่อาหารยังต้องอดมื้อกินมื้อ เสื้อผ้าจึงเป็นสิ่งเกินความสามารถที่จะหามาผลัดเปลี่ยนได้

1.2.3 ที่อยู่อาศัย สภาพที่อยู่อาศัยของชนชั้นล่างในเรื่องสั้นกลุ่มนี้เน้นแสดงภาพที่อยู่อาศัยในเมือง ชนชั้นล่างไม่มีหลักแหล่งที่แน่นอน อาศัยนอนตามป้ายรถประจำทาง เพิงพักคนงาน หรือซอกมุมตึกสาธารณะต่าง ๆ เช่นที่ปรากฏในเรื่อง *อาชญากรรมและการลงทัณฑ์* (2526) วิมลบรรยายภาพคนอพยพเข้ามาหางานจำนวนมาก คนเหล่านี้ประสบปัญหาไร้ที่พักอาศัย ไม่มีญาติ ไม่มีที่พึ่ง ต้องนอนในสถานีขนส่งดังส่วนที่บรรยายถึงที่พักอาศัยไว้ ความว่า

> *ตีนใหญ่เทอะทะเดินทางมาถึงสถานีขนส่งหมอชิตเมื่อเลยตีสองไปแล้ว ผู้คนที่คลาคล่ำเมื่อช่วงกลางวันเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางกันหมดแล้ว? บริเวณสถานีฯจึงเหลือแต่ผู้ที่ยังไปไม่ถึงจุดหมายปลายทาง พวกเขานอนขดระเกะระกะตามพื้นซีเมนต์อันเย็นเฉียบ มีเพียงเสื้อผ้าเก่าคร่ำดำมอมห่อร่างเท่านั้น บางคนมีกระดาษหนังสือพิมพ์ปูและห่ม บางคนมีผ้าขาวม้าสีซีดคลุมโปง บางคนมีกระเป๋าใบเล็กหนุนหัว บางคนมีเพียงท่อนแขนอันอ่อนล้าและเปล่าเปลือยหนุนนอน หลายคนนอนกอดตัวเองเดียวดาย บางมุมมีมุ้งกางให้ลมตีพะเยิบพะยาบจนตีนมุ้งเปิด และตีนคนนับสิบตีนโผล่ออกมาให้ยุงกินเลือด* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:95-96)

กรุงเทพกลายเป็นศูนย์อพยพแรงงาน ภาพคนจำนวนมากนอนระเกะระกะในที่สาธารณะ ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ภาพเหล่านี้เกิดขึ้นในเมืองหลวงของประเทศ โดยในแต่ละเรื่องไม่กล่าวถึงความช่วยเหลือจากฝ่ายรัฐอันเป็นหน่วยงานที่ควรจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเป็นกลุ่มแรก ด้านหนึ่งที่สะท้อนความทุกข์ยากของคนเหล่านี้จึงเสมือนวิจารณ์ความเพิกเฉยของฝ่ายรัฐที่ไม่เข้ามาแก้ปัญหา ทั้งที่ตามเนื้อเรื่องนั้นปรากฏชัดเจนว่าสาเหตุที่ชาวบ้านต้องอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองนั้นเกิดจากการกระทำของรัฐและนายทุนที่รุกไล่กอบโกยผลประโยชน์และที่ดินในชนบทไปจนหมด

1.2.4 ยารักษาโรค ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากความทุกข์ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในเรื่องสั้นยุคนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาจิตใจหมองเศร้านั้นแยกจากกันไม่ได้ ชนชั้นล่างต้องอดทนต่อความเจ็บป่วยเพราะไม่มีเงินมากพอรักษาตัว ดังที่ปรากฏในเรื่อง *เพียงธุลีดิน* (2521) แม่ของพรคำนึงถึงปากท้องของครอบครัวมากกว่าจะนึกถึงอาการเจ็บป่วยของตนเอง นางจึงตัดสินใจสละเงินให้พรเพื่อนำไปซื้อข้าวสารแทนการซื้อยาแก้ไข้

จะพบว่าปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ 4 ประการนั้นเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเป็นอยู่ของชนชั้นล่าง คนกลุ่มนี้ต้องคลุกคลีกับความสกปรกไร้อนามัยในชีวิตประจำวัน สุขภาพกายและสุขภาพจิตถูกบั่นทอนโดยปัจจัยแวดล้อมจนทำให้ต้องใช้ชีวิตอย่างทุกข์ยากเสมือนรอวันตาย ภาพชีวิตเหล่านี้น้อยคนนักที่จะใส่ใจเอาเป็นธุระ เมื่อรัฐไม่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงต้องแสดงภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้ให้ปรากฏแก่สังคมเพื่อหาแนวร่วมจากผู้อ่านโดยสืบสานอุดมการณ์ของวรรณกรรมเพื่อชีวิต คือ ความหวังที่จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของเพื่อนร่วมประเทศให้ดีขึ้น

1.3 อาชีพ การหาเลี้ยงชีพของชนชั้นล่างแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือกลุ่มชนบทและกลุ่มเมือง

1.3.1 การล่มสลายของสังคมเกษตรกรรม การนำเสนอเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมของวิมลในเรื่องสั้นกลุ่มนี้มีลักษณะสอดคล้องกับปรัชญาทางการเมืองของสำนักนีโอมาร์กซิสต์ (Neo-Marxism) อันกล่าวถึงเรื่องชนชั้นทางสังคมและอำนาจครอบงำ

สุภางค์ จันทวานิช (2551: 175-190) ได้ศึกษาแนวคิดหลักของสำนักนีโอมาร์กซิสม์ (Neo-Marxism) และอธิบายไว้ว่า นายทุนใช้อำนาจบังคับควบคุมแรงงานผ่านรัฐและกลไกของรัฐ โดยอาจไม่ใช่เป็นการบังคับโดยตรง แต่ครอบงำประชาชนผ่านการบริโภควัฒนธรรม ใช้สื่อ ใช้โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ประชาชนมีอุดมการณ์ตามจุดมุ่งหมายของรัฐและกลุ่มทุนในที่สุด ดังนั้นแล้วรัฐจึงเป็นเครื่องมือและเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ให้กลุ่มทุนตามแนวคิดของสำนักนีโอมาร์กซิสม์ แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจการลงทุน อำนาจการจัดสรรทรัพยากร อำนาจการควบคุมเครื่องมือการผลิต และอำนาจในการควบคุมแรงงาน สำคัญกว่าการเป็นผู้ครอบครองทรัพยากร ผู้ครอบครองทรัพยากรอาจไม่ใช่ผู้ได้รับประโยชน์ที่แท้จริง เช่น เกษตรกรครอบครองที่ดินหลายพันไร่ แต่ที่ดินแห่งนั้นแห้งแล้ง และเกษตรกรผู้นั้นไม่มีอำนาจ ไม่มีทุนในการพลิกฟื้นผืนดินให้กลับมาเพาะปลูกได้ เกษตรกรผู้นั้นก็ไม่ถือว่าเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากที่ดินที่ตนครอบครอง ผู้ได้รับผลประโยชน์คือรัฐหรือกลุ่มทุนที่เข้ามาให้เงินกู้ผันน้ำเข้าไร่ นา สวน ให้ทุนเพาะปลูก เชื่อซื้อปุ๋ยและยากำจัดโรคพืชจนกระทั่งมีผลผลิตมาใช้หนี้ รัฐและนายทุนจึงเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากที่ดินผืนนั้นอย่างแท้จริง

ในเรื่อง *ผู้เฒ่า* (2521) สะท้อนกระบวนการทำงานของรัฐและทุนตามกรอบการอธิบายของนีโอมาร์กซิสม์ไว้อย่างครบถ้วน วิมลแสดงภาพการรุกคืบชนบทจากฝ่ายรัฐและกลุ่มทุนทีละน้อย จนในที่สุดชนบทก็ต้องละทิ้งวิถีการเกษตรแบบเก่าไป โดยสมบูรณ์ เนื้อเรื่องเผยให้เห็นใช้การโฆษณาชวนเชื่อให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการปลูกข้าว รัฐส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรแบบใหม่ นายทุนชักชวนชาวบ้านให้เปลี่ยนจากพึ่งพาฤดูกาลเป็นพึ่งพาเทคโนโลยี และเงินจากนายทุน นานวันกลุ่มทุนมีบทบาทในพื้นที่ชนบทมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มคุ้นเคยกับเทคโนโลยีจนค่อย ๆ ลืมความชำนาญในการพึ่งพาตนเอง นายทุนตั้งโรงสีข้าวเอากำไรจากผลผลิต ปล่อยเงินกู้ให้ชาวบ้านทำนามากขึ้นตามคำแนะนำของภาครัฐ การใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่องส่งผลให้อินทรียวัตถุในดินเสื่อมสภาพ ผลผลิตตกต่ำ เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องกู้ยืมอย่างต่อเนื่องจนมีหนี้สินพอกพูนขึ้น จนกระทั่งวันหนึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินก็เปลี่ยนไปเป็นของนายทุนและธนาคารของรัฐ เกษตรกรถูกยึดทรัพย์สินจนสิ้นเนื้อประดาตัว ชาวนาชราในเรื่อง *ผู้เฒ่า* (2521) ต้องลำบากตรากตรำทำงานและหาเงินมาชำระหนี้สินชดใช้นายทุนจนกระทั่งเสียชีวิต

> *แกพึมพำบวกลบว่าสิ้นปีนี้แกจะได้ข้าวสักกี่เกวียน แต่แล้วก็ต้องถอนใจ ช่างน้อยเหลือเกิน ค่าเช่านาเถ้าแก่บุญชัยซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นนาของแก ค่าจ้างไอ้ทวยทำนา ค่าปุ๋ย และบางทีอาจจะเพิ่มค่ายาฆ่าแมลงเข้าไปอีก หากฝนฟ้าไม่ตกสม่ำเสมอตามฤดูกาลก็ต้องเสียค่าน้ำ ถ้าโชคร้ายฝนแล้งปลายฤดูเหมือนปีกลาย น้ำในคลองก็จะแห้งขอด ซึ่งนั่นหมายถึงนาล่ม และแน่ละนั่นคือสาเหตุที่แกจะต้องเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ภาพนรกลอยใกล้แกเข้ามาอีก..* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2521:111)

การจบชีวิตของผู้เฒ่าเสมือนเป็นการพยากรณ์ว่าคนรุ่นเก่าที่นิยมวิถีเกษตรแบบเก่าก็ต้องล้มตายไป จากเนื้อเรื่องจะพบว่าการรุกคืบของรัฐและกลุ่มทุนเข้ามามีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทไปอย่างสิ้นเชิง สายสัมพันธ์ระหว่างรัฐและทุนเอื้อประโยชน์ต่อกันขูดรีดทรัพยากรและแรงงานของชนชั้นล่าง วิถีการผลิตแบบทุนนิยมส่งเสริมให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบชนชั้นล่างอย่างเสรีโดยมีรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนกลุ่มทุน เมื่อรัฐและทุนเข้ามามีบทบาทในชนบททำให้การกระจายรายได้ในชนบทเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรถูกบีบบังคับทางอ้อมให้ใช้เทคโนโลยีทางการผลิตแบบใหม่โดยขาดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน

รัฐและนายทุนส่งเสริมให้ขยายการผลิตมากขึ้น เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ผลที่ตามมาคือเกษตรกรต้องเช่าที่ดินและลงทุนเพิ่มโดยกู้ยืมเงินจากนายทุน ดังนั้นแล้วอำนาจการจัดสรรทรัพยากรที่แท้จริงจึงตกไปอยู่ในความดูแลของนายทุน เกษตรกรเป็นเพียงกลไกหนึ่งในการผลิตเท่านั้น เกษตรกรเหล่านี้ได้รับส่วนแบ่งเพียงเล็กน้อยไม่คุ้มค่ากับการลงแรง ปัญหาหนี้สินทำให้เกษตรกรอ่อนกำลังลงทุกขณะ กลุ่มหนุ่มสาวต่างดิ้นรนไปสู่แหล่งทำกินใหม่ ชนบทคงเหลือเพียงผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะหนี คือกลุ่มของเด็กและคนชรา

1.3.2 เมืองหลวง ดินแดนแห่งความหวังหรือนรกบนดิน เมื่อผืนดินเปลี่ยนเจ้าของ เกษตรกรจึงต้องอพยพเข้าเมืองมาหางานทำโดยหวังว่าจะเก็บเงินกลับไปไถ่ถอนที่นาคืน แต่ในเรื่องสั้นกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่าผู้อพยพไม่มีทางทำสำเร็จ ทักษะในการหาเลี้ยงชีพในเมืองกับในชนบทต่างกัน ในเมืองจึงไม่มีอาชีพให้เกษตรกรอพยพทำ เกษตรกรเหล่านี้กลายเป็นแรงงานที่ไร้ประสิทธิภาพ ไม่มีความเชี่ยวชาญเรื่องงานในเมืองหลวง งานที่ได้ทำจึงจำกัดอยู่เพียงงานที่ใช้แรงงานหรืออาจกลายเป็นคนเร่ร่อนจรจัด ไร้สวัสดิการคุ้มครองและปราศจากสถานภาพทางสังคม เกษตรกรอพยพเหล่านี้ต่างตกอยู่ในภาวะจำทน ทรัพย์สินที่นำติดตัวมาหมดไปอย่างรวดเร็ว สุดท้ายก็ต้องตายหรือหันไปประกอบอาชีพที่สังคมไม่ยอมรับ ในเรื่อง *ขยะสังคม* (2526) วิมลบรรยายถึงตัวละครชายชราพิการหาเลี้ยงชีพด้วยการขอทานไว้ดังนี้

> *แกลุกขึ้นทำงานแล้ว งานของแกก็คือการยกมือขึ้นไหว้เหนือหัวแล้วโน้มตัวลงกราบบนพื้น ปากก็ร้องขอความเห็นใจ...*
>
> *"ทำบุญทำทานให้คนแก่ตกทุกข์ได้ยากบ้างเทิ้ด..." แล้วก็โน้มตัวลงกราบที่พื้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยมีกระป๋องนมบุบเบี้ยวใบเก่าวางอยู่ตรงหน้า เขายืนมองอยู่เงียบ ๆ เพื่อดูว่าจะมีใครให้ทานชายชราบ้าง แต่ผู้คนส่วนใหญ่ก็เดินผ่านไปมาราวกับชายชราเป็นกองขยะที่หายใจได้ เคลื่อนไหวได้ และส่งเสียงร้องด้วยคำพูดซ้ำซากได้เท่านั้น* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:89-90)

การทำงานอาชีพบางอาชีพมีกำหนดรายได้ชัดเจน บางอาชีพทำมากก็ได้มาก แต่สำหรับอาชีพขอทานนั้นใช้ความพิการเป็นใบเบิกทางที่จะทำให้ได้เงิน ดังที่ชายจรจัดในเรื่อง *ขยะสังคม* (2526) นึกอิจฉาขอทานชราที่พิการจึงมีโอกาสทำงานขอทานได้ ส่วนตัวเขาเองนั้นเคยลองขอทานแล้วแต่ไม่มีใครเห็นใจ

2.ทางเลือก ทางรอดและจุดจบของตัวละครชนชั้นล่าง

ชีวิตของชนชั้นล่างพบกับอุปสรรคปัญหาต้องฝ่าฟันนานัปการ เงินทองร่อยหรอลงทุกวัน แรงกายก็อ่อนกำลังลงทุกวัน บทสรุปท้ายเรื่องจึงมักจบลงอย่างน่าสลดใจ คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งตายไป บางส่วนก็ใช้ชีวิตอย่างทุกข์ทรมานรอวันตาย บางส่วนก็ต้องหันไปประกอบอาชีพที่สังคมรังเกียจ เรื่องสั้นแสดงฉากส่วนใหญ่เกิดขึ้นในตลาด พื้นที่ที่มีอาหาร มีคนพลุกพล่าน แต่ก็พบว่ามีตัวละครชนชั้นล่างนอนตายอยู่หลายเรื่อง การอาศัยอยู่ใกล้ตลาดหรืออยู่ใกล้แหล่งอาหารไม่ได้เป็นเหตุผลรับประกันว่าคนผู้นั้นจะไม่อดตาย

2.1 สู้ไม่ได้ก็ตาย ชนชั้นล่างใช้ชีวิตอย่างมนุษย์ล่องหนในสังคม เขาเหล่านั้นเสมือนตายแล้วทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ในเรื่อง *ค่าแห่งชีวิต* (2526) บรรยายภาพสุนัขจรจัดคู่ขนานไปกับการบรรยายภาพขอทานชรา สิ่งมีชีวิตทั้งสองชนิดอาศัยอยู่ใกล้ตลาดแต่ก็อดตายทั้งคู่ วิมลแสดงให้เห็นว่าแม้แต่สุนัขที่ไม่เลือกกินก็ยังไม่มีอาหารให้กิน สุนัขขี้เรื้อนในตลาดตกอยู่ในสภาพเดียวกับชายชราขอทาน ผอม ขี้โรค ไม่มีคนใส่ใจว่าจะอยู่หรือตาย ดังที่เนื้อเรื่องได้อธิบายลักษณะของขอทานไว้ว่า

> *ร่างของแกดูบวมฉุ ผมยุ่งสกปรก ใส่เสื้อผ้าเก่าขาด ซึ่งดูเหมือนจะเป็นชุดเดียวในชีวิต ตามผิวหนังมีผื่นและตุ่มสีน้ำตาลขึ้นอยู่เกือบทั่วตัว ใบหูและจมูกเห่อบวม ที่แขนขา ปลายมือและปลายตีนที่กุดด้วน มีเลือดไหลซึม พื้นดินที่แกเหยียบอยู่ชุ่มด้วยเลือดจาง ๆ แมลงวันจากกองขยะชายแม่น้ำบินมาตอมกันหึ่ง แต่แกก็ไม่แสดงท่าทีรำคาญหรือเดือดร้อนแต่อย่างใด ตลอดเวลาที่ฉันเห็นแกทุกเช้า แกไม่เคยพูดอะไรเลย แม้แต่จะร้องขอความสงสารเมตตาจากผู้คนที่เดินผ่านไปมา นอกจากยกมือแป ๆ เปื้อนเลือดกราบอยู่ตลอดเวลา* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:75-76)

อีกส่วนหนึ่งบรรยายถึงสุนัขจรจัดไว้ดังนี้

> *อีกฟากถนนซึ่งเป็นตลาดสด ที่กองขยะหน้าตลาดมีเด็กคนหนึ่งกับหมาโซอีกสามสี่ตัวกำลังคุ้ยค้นกองขยะอยู่เงียบ ๆ ตัวหนึ่งออกมาจากมุมมืด มันผอมเสียจนเหลือแต่หนังติดกระดูก และเป็นขี้เรื้อนทั้งตัว มันเดินเซื่อง ๆ ปัด ๆ เป๋ ๆ เหมือนจะล้มแหล่มิล้มแหล่มาที่ถนน มันคงจะหิวมากจนแทบจะไม่มีเรี่ยวแรงเลย ที่ตลาดคงไม่มีอะไรให้กิน ซ้ำตัวยังเล็กและแห้งโซเกินกว่าจะมีกำลังแย่งกับเด็กและหมาอีกหลายตัวได้* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:79)

จากบทบรรยายภาพชายพิการขอทานกับภาพของสุนัขในตลาดจะพบว่า ผิวหนัง ชีวิตความเป็นอยู่ ระหว่างชายพิการขอทานกับสุนัขใกล้เคียงกันมาก คนขี้เรื้อน กับ หมาขี้เรื้อน สิ่งมีชีวิตทั้งสองมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น สกปรก อดอยาก เป็นส่วนเกินของสังคม และตายอยู่ริมถนนโดยไร้คนเหลียวแลเช่นเดียวกัน

2.2 สู้ไม่ได้ก็ต้องสู้ แรงงานหนุ่มสาวมีกำลังพอจะทำงานแต่ก็ไม่มีใครจ้างงาน เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นความโกรธแค้นรัฐและนายทุนที่เข้ามาฉกฉวยทุกอย่างออกไปจากชีวิต ความยากจนผลักดันให้แรงงานหนุ่มสาวตัดสินใจประกอบอาชีพที่สังคมรังเกียจอย่างเช่น การจี้ ปล้น หรือขายบริการทางเพศดังที่ปรากฏในเรื่อง *อาชญากรรมและการลงทัณฑ์* (2526)

> *"ฉันตัดตัดสินใจแล้วนะพ่อ" เขาเลียริมฝีปากที่แห้งผาก ท่าทางอ่อนระโหยลงทุกที "ฉันจะยังไม่กลับบ้าน ฉันจะอยู่มันที่นี่ พ่ออย่าห่วงเลย ฉันจะทำทุกอย่างเพื่อให้เรามีกิน อะไรฉันก็จะทำมันทั้งนั้น พอกันทีที่ต้องตะลอนงอนง้อหางานทำ ฉันได้รู้ได้คิดแล้วว่าการเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์สุจริตนั้นมันทำให้เราเอาตัวไม่รอด ฉันมองเห็นมันแจ่มชัดว่าทุกคนกำลังเข่นฆ่ากัน กำลังแย่งชิงกัน ไม่มีใครเป็นคนดีที่แท้จริงหรอกพ่อ คนดีก็คือคนที่อยู่ได้ต่างหาก และสำหรับฉันฉันก็จะต้องอยู่ได้ มันไม่มีอะไรหรอกพ่อ มันไม่มีอะไรมากไปกว่านี้อีกแล้ว* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:106-107)

ในเรื่องสั้นพบว่าตัวละครชายหาทางเลี้ยงตัวตามวิธีการของอาชญากรหรือขอทาน ส่วนตัวละครหญิงก็หาเลี้ยงตัวด้วยการขายบริการทางเพศ

> *เขาไม่แน่ใจว่าเป็นโชคดีของน้องสาวหรือเปล่าที่เกิดมาเป็นผู้หญิง อับจนหนทางก็ยังขายตัวได้ และเดี๋ยวนี้ก็ดูเหมือนว่าเธอสบายพอสมควร เธอหายไปครั้งละหลาย ๆ วัน เมื่อกลับมาก็มีเงินมาให้พ่อเก็บไว้ใช้ เขาถามเธอว่าทำไมถึงหายไปบ่อย ๆ น้องสาวบอกอย่างเคร่งเครียดเหมือนกับว่าเธอไปทำงานหนัก ไม่ได้ไปขายตัวซึ่งเป็นเรื่องที่เธอควรจะอับอายและไม่ควรบอกใคร* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:98)

ชนชั้นล่างเหล่านี้จำต้องประกอบอาชีพอันเป็นที่รังเกียจของสังคม พวกเขาจะถูกรังเกียจทันทีที่มีคนรู้ว่าเขาทำงานอะไร แต่เขาเหล่านี้ก็ต้องทำเพราะไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว แรงงานอพยพไม่มีโอกาสเก็บเงินกลับบ้าน และอาจต้องทิ้งชีวิตไว้ในเมืองหลวงแห่งนี้ในไม่ช้า

3. การถูกกดขี่นำมาซึ่งการกดขี่

ตัวละครชนชั้นล่างที่ปรากฏในวรรณกรรมของวิมล ในยุคแรกมีจำนวนมาก เนื้อเรื่องฉายให้เห็นภาพการแย่งชิงทรัพยากรกันในเขตเมืองโดยกลุ่มชนชั้นล่างผู้อพยพ หากพิจารณาลงไปในรายละเอียดจะพบว่า ความหลากหลายในด้านเพศ วัย ความแข็งแรงของร่างกาย และการครอบครองปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตส่งผลต่อชีวิตของชนชั้นล่างอย่างยิ่ง

เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชนชั้นล่างหาเลี้ยงชีพได้คือ กำลังกาย ใช้แรงแลกเป็นเงินมาใช้จ่ายเลี้ยงดูครอบครัว หรือเรื่องสั้นบางเรื่องเสนอภาพการใช้กำลังกายไปก่ออาชญากรรม เช่น จี้ ปล้น ฉกชิงวิ่งราว ยื้อแย่งอาหารหรือเงินจากผู้อ่อนแอกว่าชนชั้นเดียวกัน ทรัพย์สมบัติน้อยนิดที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือเงินทอง สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นของล่อตาล่อใจให้ชนชั้นล่างผู้มีกำลังมากกว่ามายื้อแย่งไป ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น ***ยุคสมัย*** (2522) เรื่องเล่าถึงชายผู้หนึ่งถูกนายทุนหลอกให้ขาที่ดินเพื่อหาทุนไปทำงานต่างประเทศ แต่สุดท้ายพาเขามาทิ้งไว้ในกรุงเทพ ไม่นานเขาก็กลายเป็นคนจรจัด ความหิวทำให้เขาตัดสินใจจี้ชิงทรัพย์แม่ค้าขายขนมที่รอรถประจำทางอยู่ จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินกลายเป็นสิ่งนำภัยมาสู่ตน ชนชั้นล่างหวาดเกรงกันที่กำลังกาย เงินทองแม้มีแต่หากไม่มีกำลังกายปกป้องไม่ช้าทรัพย์เหล่านั้นก็ต้องตกเป็นของผู้อื่น เนื้อเรื่องเชื่อมโยงให้เห็นการกดขี่จากนายทุนไปสู่เกษตรกรจนเขากลายเป็นคนจรจัด และการกดขี่นั้นส่งต่อจากชายจรจัดไปสู่แม่ค้าขายขนม วิมลแสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดการ

กดขี่ขึ้นปัญหาจะขยายต่อไปโดยมิอาจควบคุม ผู้เริ่มการกดขี่จะมีส่วนส่งต่อทุกข์ภัยไปสู่เพื่อนร่วมสังคมคนอื่น ๆ แล้ววันหนึ่งการกดขี่นั้นอาจย้อนกลับมาสู่ชนชั้นของตนเองในที่สุด

อีกตัวอย่างที่แสดงปฏิกิริยาของการกดขี่เป็นทอด ๆ คือเรื่อง *ขยะสังคม* (2526) เรื่องเล่าถึงชายจรจัดที่เข้าไปแย่งผลไม้เน่าในตลาดกับเด็กจรจัดที่อายุน้อยกว่าและมีกำลังน้อยกว่าดังนี้

> *เขารู้สึกผิดหวังที่บนแผงขายผลไม้มีเด็กสามคนท่าทางโซ* ***ตัวเล็กกว่าเขา****กำลังยืนเฝ้าเข่งข้างทางเดินที่ใช้ใส่ผลไม้เน่า หญิงวัยกลางคนรูปร่างอ้วน คาดเข็มขัดนากเส้นโตกำลังคัดเลือกผลไม้ที่เน่าโยนลงมาในตะเข่ง เด็กท่าทางโซทั้งสามต่างก็แย่งกันเก็บผลไม้เน่าใส่ถุงพลาสติก เขาแทรกเข้าไปยืนอยู่ใกล้ ๆ ตะเข่ง ไม่พูดไม่จาอะไร* ***เด็กทั้งสามที่ยืนอยู่ก่อนมองเขาอย่างไม่พอใจ แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร****เช่นกัน..*
>
> *แม่ค้าคัดเงาะเสียโยนลงมาอีก แต่ก่อนที่เงาะเน่า ๆ จะลงถึงปากตะเข่งเขาก็คว้าไว้ก่อน เขากัดเปลือกทิ้งกินเนื้อเน่าๆอย่างเฉยเมยเด็กทั้งสามมองหน้าเขาอีกแต่เขาทำเป็นไม่เห็น* (วิมล ไทรนิ่มนวล, 2526:88-89)

จากบทบรรยายพบว่ากลุ่มคนจรจัดละแวกนั้นถือกำลังกายเป็นข้อได้เปรียบ วิมลบรรยายถึงชายจรจัดว่าเขาอยู่ในวัยหนุ่ม ยังมีกำลังแข็งแรง เขาเดินคุ้ยถังขยะแย่งเศษอาหารกับสุนัขมาตามรายทาง เมื่อมาถึงแผงผลไม้เขาเจอเด็กจรจัดผอมโซยืนรอผลไม้เน่าอยู่ก่อนแล้ว เขาจึงไปยืนแทรกโดยไม่คำนึงถึงลำดับก่อนหลัง เด็กจรจัดไม่พอใจแต่ก็ไม่กล้าขัดขืนโต้แย้งชายจรจัด เด็กเหล่านั้นเคยชินต่อการถูกกดขี่จากผู้ที่แข็งแรงกว่า การกระทำของชายจรจัดสะท้อนให้เห็นว่าเขามั่นใจในกำลังกายที่มีว่าสามารถต่อสู้กับเด็กจรจัดเหล่านั้นได้ถ้าเขาคิดจะทำ และเด็กจรจัดต่างก็รู้ดีว่ามีกำลังสู้ไม่ได้จึงได้แต่ส่งสายตาไม่พอใจแต่ก็ไม่กล้าแย่งชิงผลไม้จากชายจรจัดผู้มาทีหลัง เนื้อเรื่องยังเล่าต่อไปอีกว่าชายจรจัดมักถูกร้านขายอาหารในละแวกนั้นขับไล่ด้วยถ้อยคำรุนแรงหรือถือมีดไล่ทำทีว่าจะทำร้ายอยู่เสมอ เมื่อชายจรจัดไม่มีอาหารกินเขาจึงต้องไปแย่งอาหารกับเด็กจรจัดที่อ่อนแอกว่าหรือแย่งสุนัขจรจัดที่ไม่มีทางสู้ วิมลได้แสดงให้ภาพของการกดขี่กันเป็นทอด ๆ จากร้านขายอาหารกดขี่ชายจรจัด ชายจรจัดกดขี่เด็กจรจัดและสุนัขจรจัด ภาพเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านเห็นมากกว่าภาพคนจรจัดคนหนึ่งอดอาหารหรือคุ้ยถังขยะหาเศษอาหาร ผู้อ่านจะพบว่าชนชั้นล่างหนึ่งคนเป็นทั้งผู้ถูกกดขี่และผู้กดขี่ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความจำเป็นในการดำรงชีพจะผลักดันให้ชนชั้นล่างกดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่าต่อไปเรื่อย ๆ

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ตัวละครชนชั้นล่างในวรรณกรรมยุคแรกของวิมล ไทรนิ่มนวล ได้รับอิทธิพลการสร้างตามแนวทางวรรณกรรมเพื่อชีวิต กล่าวคือ เนื้อเรื่องเน้นแสดงภาพความทุกข์ยากของชนชั้นล่าง ตัวละครเหล่านี้พบอุปสรรคในการดำเนินชีวิตทั้งในถิ่นกำเนิดและในถิ่นใหม่ที่อพยพมาอยู่ สิ่งที่เป็นปัญหาเด่นชัดคือการขาดปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ ส่งผลให้ตัวละครกลุ่มนี้มีคุณภาพชีวิตที่เลวร้าย ภาพความขัดสนของชนชั้นล่างนั้นดำเนินควบคู่ไปกับการประณามรัฐและกลุ่มทุนที่ร่วมมือกันกอบโกยผลประโยชน์จากชนชั้นล่าง การผลักดันจากรัฐและนายทุนให้เปลี่ยนวิถีการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองไปสู่การเกษตรแบบพึ่งพาเทคโนโลยีนำไปสู่การล่มสลายของชนบท การล่มสลายของชนบทเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางสาธารณสุข เมื่อเกษตรกรอพยพประสบปัญหาว่างงานนำไปสู่การขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิต ชนชั้นล่างไร้ที่พึ่ง กลุ่มที่ปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ก็ต้องตายโดยปราศจากคนเหลียวแล กลุ่มที่พยายามปรับตัวเพื่อความอยู่รอดก็หันเข้าหาอาชีพที่สังคมไม่ยอมรับเช่น ปล้น จี้ ขอทาน โสเภณี ทางเลือกของกลุ่มหลังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นเสียงเตือนจากชนชั้นล่างให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาสังคมที่กำลังจะลุกลามบานปลายในอนาคตอันใกล้ ความพ่ายแพ้ของชนชั้นล่างนำไปสู่ความพ่ายแพ้ของสังคมโดยรวม การหาทางออกด้วยรูปแบบที่สังคมไม่ยอมรับดังที่พบในเรื่องสั้นกลุ่มนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายวรรณกรรมเพื่อชีวิตเริ่มปรับเปลี่ยนโฉมหน้าตนเองโดยการยกระดับการต่อสู้แบบไม่จำกัดวิธีการเพื่อรับมือกับปัญหา ดังนั้นแล้วตัวละครชนชั้นล่างจึงมีบทบาทสะท้อนปัญหาความยากจนอันเป็นต้นเหตุของปัญหาอาชญากรรม รวมถึงส่งสัญญาณเตือนให้รับรู้ว่าปัญหาสังคมกำลังจะขยายวงกว้างออกไป ตัวละครเหล่านี้ชี้นำให้สังคมตระหนักรู้และร่วมมือกันต่อต้านการกดขี่ทางชนชั้นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตประชากรในประเทศ

เอกสารอ้างอิง

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2522). วรรณกรรมการเมือง. กรุงเทพฯ: กราฟิคอาร์ต.

พิเชฐ แสงทอง.(2550). วาทกรรมวรรณกรรม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ยุรฉัตร บุญสนิท. (2538). วรรณวิจารณ์. โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ ลำดับที่ 76.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2541). 25 ปี 14 ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต (ยุคที่สอง) 14 ตุลาคม 2516- 6 ตุลาคม 2519. กรุงเทพฯ: ชนนิยม.

วิมล ไทรนิ่มนวล. (2533). รวมเรื่องชุด กระแสลมที่พัดกลับ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทานตะวัน.

_____. (2533). รวมเรื่องสั้นชุด วันฟ้าหม่น. กรุงเทพฯ: ทานตะวัน.

สุภางค์ จันทวานิช. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตัวละครพระเอก-นายเอกในวรรณกรรม Boy's love

PRA-EK and NAY-EK Characters in Boy's Love Literature

สุชาดา อมรศิริกุล[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาลักษณะการสร้างตัวละครพระเอกกับนายเอกที่ปรากฏในวรรณกรรม Boy's love โดยศึกษาวรรณกรรม Boy's love ของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ (2BLove) จำนวน 8 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า การสร้างตัวละครพระเอกจะมีลักษณะภายนอกแบบชายในอุดมคติและมีความสมบูรณ์แบบตามค่านิยมของคนในสังคม กล่าวคือ มีหน้าตาดี รูปร่างสูงใหญ่และแข็งแรง ลักษณะนิสัยของตัวละครพระเอกจะแสดงออกถึงความเป็นชาย เช่น กล้าหาญ รักศักดิ์ศรี เป็นผู้นำ และสามารถปกป้องดูแลผู้อื่นได้ ส่วนการสร้างตัวละครนายเอกจะใส่ความเป็นผู้หญิงลงไปทั้งรูปลักษณ์และลักษณะนิสัยของตัวละคร ตัวละครนายเอกจะมีรูปลักษณ์ที่งดงามตามแบบฉบับของนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ แต่ยังมีสรีระเป็นชาย ในด้านลักษณะนิสัยจะมีความเป็นชายเช่นเดียวกับพระเอก คือ กล้าหาญ และสามารถดูแลปกป้องผู้อื่นได้ กล่าวโดยสรุปตัวละครพระเอกและนายเอกมีการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครที่เหมือนกันคือ มีความเป็นชาย แตกต่างกันที่การเน้นย้ำความเป็นหญิงและความเป็นชาย ตัวละครนายเอกจะมีการเน้นย้ำความเป็นหญิงในด้านรูปลักษณ์ที่บอบบาง ส่วนตัวละครพระเอกจะถูกเน้นย้ำความเป็นชายในด้านรูปลักษณ์ที่แข็งแรง

***คำสำคัญ**: พระเอก นายเอก วรรณกรรม Boy's love*

Abstract

The objective of this article is to study PRA-EK and NAY-EK Characters in 8 Boy's love Literatures which published by 2BLove publishing. The result of this article is appearances of PRA-EK are ideal and perfect man according to social value. PRA-EK have to be good-looking shapely and strong. As for characteristics of PRA-EK have to show masculinity such as be brave, prestigious, be a leader and can protect others. Equally important, NAY-EK is special appearances. They are visibly indicated femininities. NAY-EK have to be beautiful according to NANG-EK in Romance Literatures but still be male. As for characteristics of NAY-EK are the same as PRA-EK; be brave and can protect others. Adding femininity to NAY-EK and emphasizing masculinity to PRA-EK are important characteristics to create main characters of Boy's Love Literatures.

บทนำ

วรรณกรรม Boy's love หรือ Yaoi (ยาโอย) เป็นคำเรียกงานวรรณกรรมแบบชายรักชายที่ผู้แต่งและผู้อ่านส่วนมากเป็นผู้หญิง ซึ่งมีที่มาจากภาษาญี่ปุ่น คำว่า Yaoi นี้เป็นคำที่ใช้เรียกการ์ตูนแนวชายรักชายที่เกิดขึ้นในช่วงปลายยุค 1970 ซาคาตะ ยาซุโกะ กับ ฮัตสุ รินโกะ ประดิษฐ์คำว่า 'YAOI' ซึ่งเป็นอักษรย่อของวลีที่ว่า Yama nashi, Ochi nashi, Imi nashi หรือ No climax, No point, No meaning แปลว่าเรื่องที่ไม่มีแก่นสารหรือไร้สาระขึ้น เพื่อใช้เรียกงานที่พวกเขาสร้าง ซึ่งตรงกับสแลงในภาษาญี่ปุ่นจากประโยคว่า "Yamete kudasai, Oshiri ga Itai yo" (Stop it, my butt hurts) ซึ่งส่อนัยถึงการร่วมเพศทางทวารหนักของชายรักชาย (กนกวรรณ เปี่ยมสุวรรณศิริ, 2556) คำว่ายาโอยจึงถูกนำมาใช้เรียกการ์ตูนประเภทชายรักชาย

[1] นักศึกษาปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

การ์ตูน Boy's love หรือยาโอยนี้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1976 นักเขียนการ์ตูนผู้หญิงชื่อว่า เคะอิโกะ ทาเคะมิยา (Keiko Takemiya) เริ่มเขียนให้ผู้ชายเป็นตัวละครเอกด้วยกัน คือ การ์ตูนเรื่อง "คาเซะโตะ คิโนะอุตา (Kazeto Kinouta)" หมายถึง เพลงของลมและต้นไม้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักระหว่างเด็กผู้ชายด้วยกัน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะชอบเพศเดียวกัน (ภัทรหทัย มังคะดานะรา, 2541 อ้างถึงใน ธันว์ทิพย์ ศรีสุตา, 2548) เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงเรียนชายล้วนแห่งหนึ่งในประเทศฝรั่งเศสช่วงปลายค.ศ.ที่ 19 เป็นเรื่องของเด็กหนุ่มชื่อว่า Serge Battour ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนนี้และเป็นรูมเมทกับ Gilbert Cocteau เด็กหนุ่มที่งดงามราวกับผู้หญิงแต่มีชีวิตที่เป็นปริศนาทำให้เขารู้สึกสนใจในตัว Gilbert จากนั้นการ์ตูน Boy's love จึงเกิดขึ้นตามมามากมาย และได้รับความนิยมจากผู้อ่านที่ชื่นชอบการ์ตูนในลักษณะนี้จนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อการ์ตูนยาโอยแพร่หลายออกไปนอกประเทศญี่ปุ่นก็ถูกเรียกว่าการ์ตูน Boy's love เพราะเป็นการ์ตูนที่มีเรื่องราวความรักระหว่างผู้ชายกับผู้ชายเป็นสำคัญ

ต่อมาจากการ์ตูน Boy's love ก็พัฒนาขึ้นเป็นงานเขียนวรรณกรรม Boy's love ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรักของตัวละครผู้ชายกับผู้ชายที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่างทั้งปวงเพื่อให้ได้ครองรักกันอย่างมีความสุขในตอนจบ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ (heterosexual) ที่มีลักษณะเด่น คือ เป็นเรื่องความรักระหว่างหญิงและชายที่เน้นเรื่องความรักและการเอาชนะอุปสรรคทั้งปวงเพื่อให้สมหวังในความรัก และความรักนั้นต้องพัฒนาไปสู่การแต่งงานหรือใช้ชีวิตร่วมกันอย่างเป็นสุขในตอนจบ (สิขรินทร์ สนิทชน, 2557) วรรณกรรมทั้งสองประเภทนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่ตัวละครหลัก กล่าวคือ ในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศจะมีตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่จะเรียกกันว่า "พระเอก-นางเอก" ของเรื่อง ซึ่งในวรรณกรรม Boy's love นี้ก็มีการแบ่งแยกตัวละครเอกชายทั้งสองคนเป็นพระเอกกับนางเอกเช่นเดียวกัน โดยฝ่ายพระเอกที่เป็นตัวละครเอกชายฝ่ายรุก หรือเรียกว่า SEME (เซเมะ) ในภาษาญี่ปุ่น หรือ เกย์คิง (Gay King) ในภาษาอังกฤษ และฝ่ายนางเอกที่เป็นตัวละครเอกชายฝ่ายรับจะนิยมเรียกกันว่า "นายเอก" เนื่องจากว่าตัวละครเป็นผู้ชายจึงใช้คำว่า นาย แทนคำว่า นาง ในคำว่า นางเอกที่เป็นตัวละครผู้หญิง หรือเรียกว่า UKE (อุเคะ) ในภาษาญี่ปุ่น หรือ เกย์ควีน (Gay Queen) ในภาษาอังกฤษ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะการสร้างตัวละครพระเอกกับนายเอกในวรรณกรรม Boy's love ว่าตัวละครหลักทั้งสองนี้มีลักษณะการสร้างตัวละครอย่างไร และเพราะเหตุใดตัวละครหลักจึงเป็นผู้ชายกับผู้ชาย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะการสร้างตัวละครพระเอกกับนายเอกในวรรณกรรม Boy's love

วิธีดำเนินงานวิจัย

ผู้ศึกษาเลือกศึกษาวรรณกรรม Boy's love ของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ (2BLove) เนื่องจากสำนักพิมพ์นี้เป็นสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์วรรณกรรม Boy's love จากโลกออนไลน์มาเป็นฉบับหนังสือ และวางขายตามร้านหนังสือชั้นนำทั่วไป เช่น SE-ED BOOK และ B2S เป็นต้น รวมทั้งเข้าร่วมงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติเป็นประจำทุกปี ทำให้วรรณกรรม Boy's love ที่เป็นวรรณกรรมเฉพาะกลุ่มเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น และสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านอื่นนอกจากกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรม Boy's love ผู้ศึกษาจึงเลือกวรรณกรรม Boy's love ของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟมาศึกษา โดยเลือกนวนิยายจำนวน 8 เรื่อง จากทั้งหมด 84 เรื่องของสำนักพิมพ์นี้ ซึ่งเป็นนวนิยายของผู้แต่งชาวไทยจำนวน 4 คน คือ อไลอา, Muggle, Rain-at-Rose และ Aki_Kaze โดยจะเลือกศึกษานวนิยาย 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรกนวนิยายเล่มแรกของผู้แต่งทั้ง 4 คน ได้แก่

1) Anata No Ballade ทำนองรัก จังหวะร็อค ของ อไลอา
2) Love Decoding รหัสลับ รหัสรัก ของ Muggle
3) Yesterday Today Tomorrow เพียงริ้วหมอกสลาย ของ Rain-at-Rose
4) IM SORRY ขอโทษนะที่รัก แต่ฉันยังรักเธอ ของ Aki_Kaze

กลุ่มที่ 2 คือ นวนิยายชุดแรกของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ คือ Season of Love ประกอบไปด้วย 4 เรื่อง ดังนี้

1) มนตราเหมันต์ ของ Rain-at-Rose

2) คิมหันต์เสน่หา ของ อไลอา

3) วสันต์ดาริกา ของ Muggle

4) อุษาวายุ ของ Aki_Kaze

สาเหตุที่ผู้ศึกษาเลือกนวนิยาย 8 เรื่องนี้เนื่องจากผู้แต่งทั้ง 4 คนนี้มีผลงานต่อเนื่องตั้งแต่เปิดสำนักพิมพ์มาจนถึงปัจจุบัน และเป็นผู้แต่งที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรม Boy's love ทั้ง 8 เรื่องของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ พบว่า ตัวละครพระเอกกับนายเอกของวรรณกรรม Boy's love มีลักษณะการสร้างตัวละคร ดังต่อไปนี้

1. พระเอก

จากการศึกษาลักษณะการสร้างตัวละครพระเอกในวรรณกรรม Boy's love ของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟทั้ง 8 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งจะสร้างลักษณะของตัวละครพระเอกให้เป็นผู้ชายในอุดมคติ และเป็นผู้ชายที่มีความเป็นชายในแบบที่สังคมไทยคาดหวังไว้ โดยแสดงออกทางด้านรูปลักษณ์ และลักษณะนิสัย ดังต่อไปนี้

1.1 รูปลักษณ์

รูปลักษณ์ของผู้ชายในอุดมคตินั้นจะเห็นได้จากตัวละครพระเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศที่พระเอกมักจะเป็นชายหนุ่มหน้าตาดี รูปร่างดี และมีความสมบูรณ์แบบตามยุคสมัย ดังที่ศุภร จารุจรณ (2541) ได้กล่าวไว้

> "พระเอกในนวนิยายพาฝันของยุคใดสมัยใด ก็จะปรากฏลักษณะที่มีรูปงาม ซึ่งความงามในแต่ละยุคก็อาจจะแตกต่างกัน แต่ก็สามารถชี้ให้เห็นแนวนิยมในการกำหนดลักษณะภายนอกของพระเอกได้อย่างชัดเจนว่า เป็นคนที่มีรูปร่างหน้าตาดี แต่งกายประณีตเหมาะกับสถานภาพในสังคม ถ้าหากพิจารณาให้ดีแล้วก็จะพบว่าคล้ายกับค่านิยมดั้งเดิมที่ปรากฏในวรรณคดีไทยในอดีต ซึ่งกล่าวถึงบุคลิกภาพภายนอกของพระเอกที่มีความงดงามตามแบบพระเอกในวรรณคดีไทย โดยเป็นความงามที่เป็นไปตามค่านิยมของสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ เช่น เป็นคนเอวบางร่างน้อย เป็นต้น ซึ่งความงามแบบที่กล่าวนี้ก็ได้มีการคลี่คลายไปตามกระบวนการของวัฒนธรรม สามารถกล่าวโดยภาพรวมได้ว่า พระเอกต้องมีความงาม หรือเป็นคนรูปหล่อตามแบบยุคสมัย"

นิยามความสมบูรณ์แบบของผู้ชายอุดมคติที่ปรากฏในตัวละครพระเอกของวรรณกรรม Boy's love จะมีรูปลักษณ์ที่เป็นไปตามค่านิยมที่ประกอบสร้างขึ้นในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และยังสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังที่นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2556) กล่าวไว้ในบทความ รื้อสร้างมายาคติ "ความเป็นชาย" ในสังคมไทย

> "ความหมายของความเป็นชายในสมัยจอมพล ป. จึงต่างไปจากยุคก่อนหน้านั้น โดยมุ่งไปสู่เรื่องสุขภาพอนามัย หรือกล่าวได้ว่าความเป็นชายคือการเป็น "พ่อพันธุ์" เป็นผู้ที่จะต้องทำหน้าที่สืบทายาท เป็นพ่อ และเป็นสามี พ่อพันธุ์ในอุดมคติต้องกำยำล่ำสัน สูงใหญ่ ไม่ผอมแห้ง รูปร่างได้สัดส่วน รัฐจึงส่งเสริมให้มีการประกวดชายฉกรรจ์ในวันปีใหม่และได้รับความนิยมจากประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความเป็นชายจะถูกเทียบเคียงและเปรียบเทียบกับการเป็นรักต่างเพศซึ่งร่างกายของผู้ชายจะเป็นพื้นที่ดึงดูดทางเพศที่มีไว้สำหรับผู้หญิง"

จากข้อความที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าค่านิยมผู้ชายในอุดมคติของสังคมไทยปัจจุบันนี้ ผู้ชายจะต้องมีรูปร่างสูงใหญ่ กำยำ ไม่ผอมแห้ง และมีรูปร่างได้สัดส่วน รวมทั้งเป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้หญิง ซึ่งตัวละครพระเอกในวรรณกรรม Boy's love ก็มีหน้าตาที่หล่อตามแบบฉบับของพระเอก และมีรูปร่างสูงใหญ่ กำยำ เป็นชายหนุ่มที่สมบูรณ์แบบจนเป็นที่ใฝ่ฝันของหญิงสาว ซึ่งลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏอยู่ในตัวละครพระเอกทั้ง 8 เรื่อง จึงขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

ตัวละคร กิตติภพ อัครยานินท์ จากเรื่อง Season of Love : วสันต์ดาริกา ในเรื่องเขาเป็นลูกชายคนที่สามของตระกูลอัครยานินท์ ซึ่งเป็นตระกูลที่ร่ำรวยและมีชื่อเสียงในจังหวัดตรัง และเขายังเป็นนายแบบชื่อดังอีกด้วย เขาจึงมีรูปร่างที่ดูดีเป็นอย่างมาก และมีหน้าตาที่หล่อเหลาราวกับเทพบุตร ดังบทบรรยายที่ยกมานี้

> "...ทรงผมยังคงถูกจัดทรงอยู่ในสภาพเดิมเช่นก่อนออกเดินทางทุกกระเบียดนิ้ว และไม่ว่าจะมองจากมุมไหนก็ยังเป็นชายหนุ่มที่มากล้นด้วยความหล่อเหลาเสมอ กล้ามเนื้อที่ถูกดูแลรักษามาอย่างดีนั้นขับเน้นความแข็งแกร่งจนสาว ๆ ต่างปรารถนาอยากจะอยู่ในอ้อมกอดดูสักครั้ง"
>
> (Muggle 2553 : 13)

เฮนรี่ ลูเซอร์พระเอกจากเรื่อง Love Decoding รหัสลับ รหัสรัก เขาเป็นชายหนุ่มชาวอังกฤษวัย 30 ปี เขามีรูปร่างหน้าตาที่ดี และดูเป็นหนุ่มมาดเซอร์เหมาะสมกับอาชีพจิตรกรของเขา

> "...หนุ่มชาวอังกฤษวัย 30 ปี ผมสีน้ำตาลเข้ม...
>
> ...ขณะนั้นเมื่อสายตาปราดมองไปในกระจกติดผนัง ผู้ชายร่างสูงท่าทางเอาจริงเอาจังมีหนวดเคราบาง ๆ ดูเท่ไม่เบามอง กลับมา มัดกล้ามเนื้อกำยำซ่อนอยู่ภายใต้เสื้อผ้าเบาสบายของมาดหนุ่มเวอร์..."
>
> (Muggle : 7-8)

จากบทบรรยายรูปลักษณ์ของตัวละครพระเอกทั้งสองเรื่องที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายลักษณะรูปร่างหน้าตาว่าเป็นชายหนุ่มหน้าตาดี และบรรยายลักษณะรูปร่างของพระเอกด้วยคำว่า *แข็งแกร่ง กำยำ* และ*เป็นที่ปรารถนาของสาว ๆ* เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากตัวละครเฮนรี่ที่ถึงแม้เขาจะเป็นจิตรกรมาดเซอร์ที่คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าคนที่มีอาชีพจิตรกรนั้นจะต้องมีรูปลักษณ์ที่ผอมแห้ง มีแรงน้อย และไม่น่าดู แต่ว่าในเรื่องนี้ผู้แต่งกลับบรรยายลักษณะรูปร่างของเขาว่ามี*กล้ามเนื้อกำยำซ่อนอยู่ภายใต้เสื้อผ้า* ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของผู้ชายอุดมคติในสังคมไทย

1.2 ลักษณะนิสัย

จากการศึกษาวรรณกรรม Boy's love ทั้ง 8 เรื่องจะเห็นว่าผู้แต่งสร้างตัวละครพระเอกให้มีลักษณะนิสัย และการกระทำที่แสดงออกถึงความเป็นชาย เช่น กล้าหาญ อดทน รักศักดิ์ศรี เป็นผู้นำ และสามารถปกป้องดูแลผู้อื่นได้ ตลอดจนใช้กำลังข่มเหงผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งกรอบแนวคิดความเป็นชายนี้ อริสโตเติล (Aristotle) (1977) กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า โดยธรรมชาติผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิงและเป็นผู้ปกครอง ส่วนผู้หญิงนั้นด้อยกว่าและเป็นผู้ถูกปกครอง (อ้างถึงใน วารุณี กูริสินสิทธิ์, 2545 : 6) และนฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นชายของไทยเกิดขึ้นบนบรรทัดฐานของรักต่างเพศและเพศสรีระที่ผู้ชายไทยทุกคนจะต้องแสดงความเข้มแข็ง อดทน กล้าหาญ เป็นผู้นำในครอบครัว ทำหน้าที่พ่อและสามีตามที่สังคมคาดหวัง ซึ่งแนวคิดความเป็นชายที่เหนือกว่าผู้หญิงนี้ถูกปลูกฝังจนกลายเป็นค่านิยมของคนในสังคมไทย ซึ่งปรากฏในตัวละครพระเอกของวรรณกรรม Boy's love ดังที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้

ตัวละคร จาเร็ด คอนราท จากเรื่อง Yesterday Today Tomorrow เพียงริ้วหมอกสลาย เขาเป็นชายหนุ่มที่มีความกล้าหาญ อดทน และหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีแม้จะตกเป็นเชลยสงครามและถูกลงโทษอย่างหนัก แต่เขาก็อดทนไม่ร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

> “...เขาต้องรอด...รอดเพื่อให้อยู่รอดูวันพรุ่งนี้ เขาไม่มีวันยอมแพ้พ่ายต่อพวกทหารญี่ปุ่นเด็ดขาด เขาจะแสดงให้เห็นว่าทหารอเมริกันอย่างเขา มีความเกรียงไกรเพียงใด จาเรดนั่งท่ามกลางอากาศหนาว และยุงรบกวนอย่างทรหดจนถึงรุ่งเช้า ตลอดคืน ความหิวจู่โจมจนไส้แทบขาด ผู้คุมเข้ามาดูคิดว่าจาเรดจะบ่นโอดครวญกลับต้องนึกทึ่ง หันไปคุยกับเพื่อนด้วยเสียงเล็ก ๆ แหลม ๆ ผู้คุมอีกคนจ้องมองอย่างนับถือ”

การที่พระเอกสามารถปกป้องดูแลนายเอกให้พ้นจากอันตราย หรือสามารถเป็นที่พึ่งยามที่นายเอกมีปัญหาได้ ก็เป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นชายที่เป็นค่านิยมในสังคมไทย กล่าวคือ ผู้หญิงไม่สามารถเติมเต็มจุดมุ่งหมายในชีวิตได้ถ้าปราศจากความช่วยเหลือ ความปรารถนาดี ความเคารพจากผู้ชาย ผู้หญิงพึ่งพาความรู้สึกของผู้ชายเพื่อการดำรงอยู่ (วารุณี กูริสินสิทธิ์, 2545 : 8) ดังเช่น สดายุ วงศ์พิทักษ์ พระเอกจากเรื่อง Season of Love : อุษาวายุ เขาเป็นบอดี้-การ์ดที่ครอบครัวอัครยานินท์ส่งมาดูแลความปลอดภัยให้แก่กรวิกน้องชายคนเล็กของครอบครัว

> “ชายหนุ่มสาวเท้าเข้าไปหานายของตน ในตอนนั้นเองรถยนต์ที่ขับมาด้วยความเร็วทั้ง ๆ ที่เป็นเขตมหาวิทยาลัยแถมวิสัยทัศน์ที่แทบมองไม่เห็นทางก็พุ่งตรงเข้ามา สดายุรีบคว้าร่างตรงหน้าให้พ้นจากถนนก่อนที่จะเซถลาล้มหลังกระแทกฟุตบาท”
>
> (Aki_Kaze 2553 : 22)

บทที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าตัวละครพระเอกสามารถปกป้องดูแลนายเอกจากอันตรายที่เข้ามาได้ เหมือนกับที่สดายุปกป้องไม่ให้กรวิกโดนรถชน และในตอนนี้ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้กรวิกเริ่มรักสดายุบอดี้การ์ดของตนเองด้วย

นอกจากนี้ผู้แต่งยังสร้างตัวละครพระเอกที่มีอารมณ์รุนแรง และสามารถใช้กำลังกดขี่ข่มเหงตัวละครนายเอกทำให้นายเอกไม่สามารถต่อสู้ หรือดิ้นรนขัดขืนจากการทำร้ายของพระเอกในยามที่เขาโมโหร้าย และเกรี้ยวกราดได้ ซึ่งเป็นการแสดงสถานะของพระเอกที่เหนือกว่าอย่างชัดเจน เช่น จากเรื่อง Season of Love : มนตราเหมันต์ ตัวละครการันต์ อัครยานินท์โกรธที่รพีร์ สิทธิรัตน์พยายามหาทางหนีออกจากเกาะ เขาโกรธมากจึงทำร้ายร่างกายรพีร์อย่างหนักจนเกือบจะถึงแก่ชีวิต

> มือแกร่งกระชากคอเสื้อขึ้น ทำให้รพีร์หายใจแทบไม่ออก ร่างกายดิ้นรนให้พ้นภัย ใบหน้าบิดเบี้ยวเมื่อศีรษะถูกกดในน้ำ หายใจแทบไม่ออก สำลักสูดอากาศบริสุทธิ์เต็มปอดเมื่อโผล่หน้าขึ้นจากน้ำ”
>
> (Rain-at-Rose 2553 : 104)

2. นายเอก

จากการศึกษาวรรณกรรม Boy’s love ทั้ง 8 เรื่องของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ พบว่า ผู้แต่งสร้างลักษณะของตัวละครนายเอกให้มีรูปลักษณ์ที่แทรกความเป็นผู้หญิงลงไป แต่ยังคงเพศสรีระที่เป็นชายไว้ และมีลักษณะนิสัยที่เป็นแบบฉบับของผู้ชายในอุดมคติและค่านิยมของสังคมไทย ดังที่จะกล่าวต่อไป

2.1 รูปลักษณ์

ตัวละครนายเอกในวรรณกรรม Boy’s love ทั้ง 8 เรื่อง เมื่อนำมาศึกษาแล้วพบว่า ผู้แต่งจะใส่ความเป็นผู้หญิงลงไปในตัวละครนายเอกในด้านรูปลักษณ์ของตัวละคร ซึ่งตัวละครนายเอกจะต้องมีรูปร่างที่บอบบาง และมีหน้าตาที่งดงาม สวยหวานเหมือนกับผู้หญิง ซึ่งจะคล้ายคลึงกับรูปลักษณ์ภายนอกของนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ ดังที่ศุภร จารุจรณ (2541) ได้ศึกษาว่ารูปลักษณ์ของตัวละครนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศมีลักษณะดังนี้

> “เป็นหญิงสาวรูปงาม โดยนักเขียนจะบรรยายลักษณะของตัวละครเอกฝ่ายหญิงเป็นคนที่รูปร่างสูงโปร่งหรือแบบบาง ใบหน้าสวยงามและเกลี้ยงเกลา ซึ่งเป็นความสวยแบบธรรมชาติที่ไม่มีการตกแต่งหน้าตาหรืออาจตกแต่งเพียงเล็กน้อย ผมดำและละเอียดอ่อน ดวงตากลมโต จมูกโด่งอาจรั้นเล็กน้อย ริมฝีปากบาง ฟันสวยเรียงเป็นระเบียบ และมีผิวพรรณที่ละเอียดงดงาม”

ตัวละครนายเอกจะเป็นชายหนุ่มหน้าหวานที่งดงามราวกับผู้หญิง และมีรูปร่างบอบบาง ซึ่งจะขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้ ตัวละคร ฐาปนันท์ สิทธิรัตน์ นายเอกจากเรื่อง Season of Love : วสันต์ดาริกา ลูกชายคนโตของตระกูลสิทธิรัตน์ ซึ่งไม่ถูกกับตระกูลอัครยานินท์ซึ่งเป็นตระกูลของพระเอก ผู้แต่งได้บรรยายรูปลักษณ์ไว้ดังนี้

> “ดวงตาสีดำขลับเสมองไปทางอื่นคล้ายหงุดหงิดกับคำพูดแฝงนัยที่ได้ยินเส้นคิ้วเรียวสวยขมวดเป็นปมเข้าหากันอยู่ตลอดเวลา จนทำให้กิตติภพแอบปรารถนาจะใช้ปลายนิ้วคลึงมันเบา ๆ เสียเหลือเกิน เขาสำรวจมองอีกฝ่ายอย่างพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นสูทสีเข้มเข้ารูปที่ขับเน้นผิวขาวให้ยิ่งดูเปล่งปลั่งภายใต้แสงไฟสีส้มอ่อน กระทั่งติ่งหูก็ยังดูท่าจะนุ่มนิ่มเวลาใช้ริมฝีปากขบเม้ม ซ้ำยังแอบสังเกตเห็นไฝรองน้ำตาเม็ดเล็ก ๆ ที่ทำให้ใบหน้าสวยยิ่งดูยั่วยวนมากขึ้นอีกด้วย”
>
> (Muggle 2553 : 42)

ดังตัวบทที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายว่าฐาปนันท์ที่เป็นผู้ชายนั้นมีใบหน้าที่สวยงาม ผิวขาว และยังเลือกใช้คำบรรยายที่เป็นคำพรรณนาความงามของผู้หญิง เช่น *คิ้วเรียวสวย สูทสีเข้มเข้ารูปที่ขับเน้นผิวขาวให้ยิ่งดูเปล่งปลั่งภายใต้แสงไฟสีส้มอ่อน* และ *ติ่งหูก็ยังดูท่าจะนุ่มนิ่ม* เป็นต้น การใช้คำพรรณนาเช่นนี้ไม่ใช่คำที่ใช้กับการบรรยายรูปลักษณ์ของผู้ชาย แต่เป็นคำที่ใช้คู่กับผู้หญิงมากกว่า ซึ่งผู้แต่งก็นำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นหญิงที่แอบแฝงอยู่ในตัวของตัวละครนายเอกนี้

นอกจากนี้ก็ยังเน้นย้ำความเป็นหญิงในตัวละครนายเอกบางตัวให้มากขึ้นโดยให้ตัวละครนั้นไว้ผมยาว ก็คือ รพีร์ สิทธิรัตน์ จากเรื่อง Season of Love : มนตราเหมันต์ เขาเป็นลูกชายคนเล็กของตระกูล สิทธิรัตน์มีรูปร่างหน้าตาที่งดงามมาก และไว้ผมยาวตามความเชื่อ เพราะตอนเด็ก ๆ เขาร่างกายอ่อนแอ ยายจึงให้ไว้ผมยาวเพื่อแก้เคล็ด ซึ่งการที่รพีร์ไว้ผมยาวเช่นนี้ก็ทำให้เขามีภาพลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน

> “...ใบหน้าสวยเริ่มย้อมสีแดงก่ำ ริมฝีปากแดงระเรื่อหัวเราะเผยให้เห็นแนวฟันขาวสะอาด เรือนผมสีดำยาวถึงกลางหลังนั้นถูกมือหญิงสาวปลดยางรัดผมออก มันแผ่สยายเต็มแผ่นหลัง ท่าทีรพีร์เมามายเต็มที่...”
>
> (Rain-at-Rose 2553 : 40)

บางครั้งผู้แต่งก็ให้ตัวละครนายเอกนั้นถูกเข้าใจผิดว่าเป็นผู้หญิง เพราะรูปร่างหน้าตาของตัวละครที่งดงามราวกับผู้หญิง เช่น เวย์ จากเรื่อง Anata No Ballade ทำนองรัก จังหวะร็อค ก็ถูกคิริยะพระเอกของเรื่องเข้าใจผิดคิดว่าเป็นผู้หญิงในครั้งแรกที่พบกัน

> “ใบหน้ารูปไข่ขาวเกลี้ยงเกลา ดวงตากับคิ้วเข้มเรียวสวยเข้ากันอย่างกับวาด รอยยิ้มบนริมฝีปากสีอ่อนแย้มเยื้อนคล้ายจะยั่วเย้า คิริยะตะโกนก้องในใจก่อนสติดับวูบ
>
> บ้าน่า!...นี่เขาถูกผู้หญิงชกจนหลับในหมัดเดียวอย่างงั้นหรือ...?!”
>
> (อไลอา 2549 : 10)

แม้ว่าผู้แต่งจะสร้างรูปลักษณ์ภายนอกของนายเอกให้คล้ายคลึงกับผู้หญิง แต่ร่างกายของตัวละครนายเอกก็ยังเป็นผู้ชาย เพศสรีระยังคงเป็นเพศชายอยู่เช่นเดิม รวมทั้งยังมีพละกำลังแบบผู้ชายทั่วไป ดังเช่น เวย์ ในเรื่อง Anata No Ballade ทำนองรัก จังหวะร็อค เขาก็สามารถต่อยคิริยะที่เป็นพระเอกให้สลบได้ในหมัดเดียวตอนที่คิริยะเมาและอาละวาดไปทั่วร้าน

> “...ครั้นรู้สึกว่ามีคนมาตบบ่า เขาชะงักจากนั้นก็หันขวับมาด้านหลังพร้อมกับเงื้อหมัดหราตอนนี้ใครจะผิดจะถูกก็ช่างหัวมันแล้วขอระบายอารมณ์ก่อนแล้วกัน
>
> พลั๊วะ!!

แต่แล้ว...ฝ่ายที่ถูกหมัดเสยเข้าที่ปลายคางอย่างจังจนน็อคในหมัดเดียว... กลับเป็นเขา!!? ท่ามกลางหมู่ดาวนับพันที่พร่าเลือน ท่ามกลางเสียงลั่นเปรี๊ยะในหัวกับความเจ็บปวดที่ปลายคาง สติอันน้อยนิดสั่งการให้เขามองหน้าคนชกซึ่งอีกฝ่ายยังมีแก่ใจจับคอเสื้อเขาเอาไว้ หมัดขวายังเงื้อค้างอยู่ คงกะเอาไว้ซ้ำอีกทีถ้าคิริยะยังฮึดฮัดขัดขืน”

(อไลอา 2549 : 10)

2.2 ลักษณะนิสัย

จากการศึกษาลักษณะนิสัย และการกระทำของตัวละครนายเอกจากวรรณกรรม Boy’s love ทั้ง 8 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งจะสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครนายเอกให้มีความเป็นชายที่สังคมกำหนดไว้ดังที่กล่าวไว้ในตัวละครพระเอกมาใส่ไว้ในตัวละครนายเอกด้วยเช่นกัน เช่น ตัวละคร รพีร์ สิทธิ์รัตน์ จากเรื่อง Season of Love : มนตราเหมันต์ เขามีลักษณะนิสัยชอบเอาชนะ เลือดเย็น โหดเหี้ยมและเด็ดขาดจะเห็นได้จากตอนที่เขาพูดคุยกับฐาปนันท์ผู้เป็นพี่ชายเรื่องการประมูลสัมปทานรังนก

“เรื่องในอดีตมันจบลงไปแล้ว... ตอนนี้คือปัจจุบัน มันจะคิดยังไงก็ช่างฐานะทั้งคู่ของเราคือศัตรู พี่นัทจัดการตามที่ผมบอกก็พอ” คำพูดเฉียบขาดทำให้ฐาปนันท์ไม่กล้าพูดอะไรต่อ

“อื้ม พี่จะจัดการให้แล้วกัน”

พี่ชายจัดเก็บไพ่ลงในสำรับ มองน้องชายวางลูกเต๋าลงเดินกลับเข้าห้องนอนของตัวเองอย่างไม่ยี่หระต่อสิ่งใดจนต้องส่ายศีรษะ นี่ล่ะคนที่พ่อโปรด เลือดเย็น เหี้ยมเกรียม!! ผิดไปจากเขาสิ้นเชิง”

(Rain-at-Rose 2553 : 27)

คัทสึนาริ เซกิยะ จากเรื่อง Yesterday Today Tomorrow เพียงริ้วหมอกสลาย ก็เป็นตัวละครนายเอกอีกคนที่มีความเข้มแข็ง เด็ดขาด เนื่องจากเข้าเป็นทหารและต้องควบคุมนายทหารในสังกัดรวมทั้งเชลยที่มาก่อสร้างทางรถไฟจากประเทศไทยไปประเทศเมียนม่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

“พวกแกยังมีหน้าบอกว่าทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แบบอยู่อีกหรือ” ราวกับนักล่ารอให้เหยื่อตื่นกลัวสุดขีด ก่อนลงมือด้วยดาบเดียว ทหารเวรยามผู้เป็นลูกน้องแข้งขาสั่นพั่บ ๆ ในใจสวดภาวนาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

“ผู้... กอง...” มันกลัวจนลนลาน

จาเรดมองภาพเซกิยะคุกคามลูกน้องแล้วกลืนน้ำลาย เพราะผู้กองหนุ่มชักมีดประจำกายขึ้นพาดคอลูกน้องของตัวเอง

“แกจะยอมรับในความบกพร่องไหม” ถามลูกน้องช้า ๆ สายตาของบุคคลที่สามมองอย่างเสียวสยองต่อเจ้าป่าเตรียมตะครุบเหยื่อ สนุกเมื่อปล่อยให้เหยื่อดิ้นรน

“ย...ยอมครับ...” ลูกน้องยอมรับอย่างง่ายดาย

จาเรดเฝ้ามองเกมที่เซกิยะสร้างขึ้น

“งั้นแกจงปลิดชีพตัวเองเสีย เพื่อลบล้างการกระทำที่ได้ผิดพลาดไป”

“มันเป็นหน้าที่ กฎย่อมเป็นกฎ”

(Rain-at-Rose 2549 : 96)

จากบทที่ยกมาแสดงให้เห็นความเฉียบขาดในหน้าที่ของเซกิยะ แม้ว่าท้ายที่สุดลูกน้องจะไม่ได้ปลิดชีพตัวเอง แต่ก็เป็นการข่มขู่ให้ลูกน้องไม่ละเลยในหน้าที่ตนเอง และข่มขู่จาเรดว่าเขาเป็นเพียงแค่เชลยเท่านั้น อย่าคิดต่อต้านเขาและกองทัพญี่ปุ่นเป็นอันขาด

ผู้แต่งสร้างให้ตัวละครนายเอกมีลักษณะของผู้ชายในอุดมคติไว้เช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในตัวละครเซกิยะที่มีความเป็นสุภาพบุรุษ ซึ่งปรากฏอยู่ในวาทกรรมของชนชั้นสูงสะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นชายเป็นสิ่งที่มีลักษณะพิเศษและจะต้องถูกควบคุมจัดระเบียบเพื่อทำให้ผู้ชายอยู่ในสังคมได้อย่างสง่างาม คือ ต้องมีมารยาท เคารพและให้เกียรติผู้หญิง รู้จักกาลเทศะ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือความคาดหวังที่ชนชั้นสูงต้องการทำให้ผู้ชายกลายเป็นคนที่ต้องระมัดระวังตัวมากขึ้นในการที่จะติดต่อสัมพันธ์กับผู้หญิง (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2556) จะเห็นได้จากตอนที่เขาปฏิเสธไม่รับหญิงสาวมาร่วมหลับนอน เพราะมองว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ และเป็นสิ่งที่ผู้ชายไม่สมควรกระทำกับผู้หญิง

> “เหลืออยู่คนเดียว นึกถึงผู้กองเลยเอามาให้”
> เซกิยะได้ยินก็กำขอบประตูแน่น รู้สึกระคายหูราวกับฟังเรื่องต่ำช้า...”
>
> (Rain-at-Rose 2549 : 61)

และเขายังช่วยเหลือหญิงสาวที่ถูกทำร้ายร่างกายเพราะไม่ยินยอมหลับนอนกับอิชินะ วิศวกรประจำค่าย เพราะเขาทนไม่ได้ที่เห็นหญิงสาวถูกทำร้ายร่างกาย และถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ชาย

> “อิชินะจับข้อมือสาวน้อยด้วยท่าทางกะลิ้มกะเหลี่ย ดวงตาเยิ้มฉ่ำบ่งบอกถึงอารมณ์กำหนัด ท่าทางแม่สาวไม่อยากนอนกับอิชินะเท่าไรนัก เซกิยะเตรียมปิดประตูหนีภาพที่แม่สาวน้อยขัดขืน ข้อแขนเล็กสะบัดออก อิชินะชักจะโมโห ใช้ฝ่ามือตบเข้าที่ใบหน้านั่นเต็ม ๆ เสียงแหลมเล็กกรีดร้องท่ามกลางความเงียบสงัด เซกิยะอดทนดูไม่ได้เปิดประตูออกมากอดอก
> “ทำเกินไปแล้วมั้งอิชินะซัง ผมว่าปล่อยเธอไปเถอะ...”
> สายตาคมมองหญิงสามกุมแก้มบวมช้ำ น้ำตาไหลร่วงลงมาเป็นสาย อิชินะหันมองยืนโงนเงนไปมาด้วยท่าทีเมามาย
> “เขาไม่เล่นด้วยก็ปล่อยเธอกลับไปเถอะ..”
> ชายหนุ่มดึงมือหญิงสาวร่างบอบบางออกห่างจากวิศวกรขี้เมา อิชินะมองตาขุ่นแต่พอสบดวงตาคมกล้าข่มขู่ก็กลัวจนหงอ ต้องเป็นฝ่ายผละจากไปด้วยความเสียดาย”
>
> (Rain-at-Rose 2549 : 62)

แม้ว่าตัวละครนายเอกจะเป็นเพศชาย และมีความเป็นชายเช่นเดียวกับตัวละครพระเอก แต่ผู้แต่งจะแทรกความเป็นหญิงที่สังคมมองว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ เปราะบาง และมีสถานะเป็นผู้ตามให้กับตัวละครนายเอก โดยให้ตัวละครนายเอกเป็นฝ่ายถูกพระเอกปกป้องดูแล เช่น กรวิก อัครยานินท์ นายเอกจากเรื่อง Season of Love : อุษาวายุได้รับการปกป้องดูแลจากสดายุ วงศ์พิทักษ์ พระเอกที่เป็นบอดี้การ์ด หรือนายเอกถูกทำร้ายร่างกายจากพระเอกเพื่อแสดงอำนาจของผู้ชายที่อยู่เหนือกว่าผู้หญิง เพราะผู้แต่งกำหนดสถานะของตัวละครนายเอกไว้ให้คล้ายคลึงกับผู้หญิง โดยแสดงออกมาทางด้านรูปลักษณ์ของตัวละคร เช่น รพีร์ สิทธิรัตน์ จากเรื่อง Season of Love : มนตราเหมันต์ที่ถูกการันต์ อัครยานินท์พระเอกของเรื่องทำร้าย และกดขี่ข่มเหงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาลักษณะการสร้างตัวละครพระเอกกับนายเอกในวรรณกรรม Boy’s love ของสำนักพิมพ์ทูบีเลิฟจำนวน 8 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งสร้างลักษณะของตัวละครพระเอกให้มีรูปร่างหน้าตาที่ดีเป็นชายในอุดมคติ เป็นชายหนุ่มที่มีรูปลักษณ์ที่สมบูรณ์แบบตรงกับค่านิยมสังคมไทยในปัจจุบันที่ผู้ชายจะต้องมีรูปร่างแข็งแรง กำยำ และสูงใหญ่ ส่วนด้านลักษณะนิสัยจะเห็นว่าผู้แต่งสร้างตัวละครพระเอกให้มีลักษณะนิสัย และการกระทำที่แสดงออกถึงความเป็นชาย เช่น กล้าหาญ อดทน รักศักดิ์ศรี เป็นผู้นำ และสามารถปกป้องดูแลผู้อื่นได้ ตลอดจนใช้กำลังข่มเหงผู้อื่น

สำหรับการสร้างลักษณะตัวละครนายเอก ผู้แต่งจะใส่ความเป็นผู้หญิงลงไปในรูปลักษณ์ของตัวละครนายเอกให้มีความงดงามตามแบบฉบับของนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ แต่เพศสรีระยังคงความเป็นเพศชายไว้ และมีพละกำลังเหมือนกับผู้ชายโดยทั่วไป ในด้านลักษณะนิสัยผู้แต่งจะสร้างให้ตัวละครนายเอกมีลักษณะที่ยังยึดติดอยู่กับค่านิยมของสังคมไทยที่ผู้ชายจะต้องมีความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว และกล้าหาญ รวมทั้งตัวละครนายเอกก็ยังเป็นลักษณะของผู้ชายในอุดมคติเช่นเดียวกัน เพราะเป็นชายหนุ่มที่เป็นสุภาพบุรุษ ให้เกียรติและปกป้องผู้หญิง

จากการศึกษาการสร้างลักษณะตัวละครพระเอกกับนายเอกในวรรณกรรม Boy's love จะเห็นได้ว่าผู้แต่งจะให้ตัวละครพระเอกมีความเป็นชายอยู่ในตัวมากกว่าตัวละครนายเอกที่มีรูปลักษณ์ที่ใส่ความเป็นหญิงลงไป ซึ่งตัวละครพระเอกจะเน้นย้ำความเป็นชายในด้านรูปลักษณ์เป็นอย่างมาก เห็นได้จากที่ผู้แต่งเลือกใช้คำบรรยายตัวละครพระเอกที่แสดงถึงความแข็งแกร่ง สูงใหญ่ และมีกล้ามเนื้อสมส่วน เป็นต้น แต่ตัวละครนายเอกผู้แต่งจะใช้คำบรรยายรูปลักษณ์ที่เป็นคำที่ใช้บรรยายรูปลักษณ์ของผู้หญิง เช่น สวย นุ่มนิ่ม และเปล่งปลั่ง เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้แต่งยังให้ตัวละครนายเอกมีลักษณะที่อ่อนแอกว่าตัวละครพระเอกซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคมแบบปิตาธิปไตยมองว่าเป็นของผู้หญิง ซึ่งเป็นการเน้นย้ำความเป็นหญิงให้ตัวละครนายเอกอีกประการหนึ่ง การสร้างตัวละครพระเอกกับตัวละครนายเอกที่แตกต่างกันเช่นนี้ก็เพื่อบ่งบอกสถานะของตัวละครว่าตัวละครใดเป็นตัวละครเอกชายฝ่ายรุกหรือพระเอก และฝ่ายใดเป็นตัวละครเอกชายฝ่ายรับหรือนายเอก เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงสถานะของตัวละครชายทั้งสองตัวนี้ที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในการสร้างตัวละครหลักของวรรณกรรม Boy's love

เมื่อศึกษาการสร้างตัวละครพระเอกกับนายเอกแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าลักษณะของตัวละครเอกชายทั้งสองฝ่ายมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับตัวละครพระเอกกับนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ กล่าวคือ พระเอกในวรรณกรรม Boy's love มีลักษณะที่เป็นชายหนุ่มในอุดมคติเหมือนกับพระเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ และรูปลักษณ์ของตัวละครนายเอกก็ไม่แตกต่างกับตัวละครนางเอกในวรรณกรรมโรมานซ์รักต่างเพศ โดยเมื่อศึกษางานวิจัยเรื่องการ์ตูนบอยเลิฟ (Boylove): โลกอิสระของผู้หญิง ซึ่งเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้อ่านการ์ตูนบอยเลิฟชาวญี่ปุ่นและชาวไทยของศรัณย์ สิงห์ทน (2550) ได้กล่าวไว้ว่า

> "ตัวละครผู้หญิงส่วนใหญ่ในงานการ์ตูนมีนิสัยขี้แย ขี้งอน สร้างแต่เรื่องปวดหัวลักษณะของตัวละครแบบนี้ไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นเพศหญิงเท่าไรนัก กลุ่มตัวอย่างจึงชอบลักษณะนิสัยของตัวละครที่เป็นผู้ชายมากกว่า"
>
> ...
>
> "ตัวละครที่เป็นผู้ชายเป็นเสมือน "ร่างสมมติ" หรือ "ร่างที่ว่างเปล่า" ในจินตนาการที่ผู้บริโภคสามารถวางตนเองลงไปในตัวละครนั้นอย่างแนบสนิทและยังให้ความรู้สึกขาวสะอาดใสบริสุทธิ์เมื่อตัวละครทั้ง 2 คนมีความรัก หรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกันหรือแม้แต่บทที่เกี่ยวกับการทะเลาะวิวาทไม่ลงรอยกัน ตัวละครที่เป็นผู้ชายนี้จะช่วยให้หลีกหนีความรู้สึกของการกดขี่ทางเพศได้ กลุ่มตัวอย่างบางคนให้ข้อมูลว่างานการ์ตูนแบบนี้จะทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกว่าผู้หญิงถูกรังแกหรือถูกย่ำยีแต่อย่างใด"

จากข้อความที่ยกมาทำให้เข้าใจได้ว่า วรรณกรรม Boy's love ที่เป็นวรรณกรรมที่ผู้หญิงแต่งขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงด้วยกันอ่านนั้นทำไมถึงได้ใช้ตัวละครหลักเป็นผู้ชายทั้งสองฝ่าย เนื่องจากผู้หญิงบางกลุ่มมักจะไม่ชอบลักษณะนิสัยบางประการของตัวละครนางเอก แต่เมื่อตัวละครเป็นผู้ชายที่มีลักษณะแบบอุดมคติ และมีความสมบูรณ์แบบตามค่านิยมในสังคมไทยทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้อ่านรู้สึกยินดีไปกับความรักของคนทั้งสองได้โดยง่าย และเมื่อมีฉากความรุนแรงหรือการมีเพศสัมพันธ์กันของตัวละคร ถ้าตัวละครเป็นผู้หญิงจะรู้สึกว่าตนเองเป็นฝ่ายถูกกระทำ หรือถูกกดขี่ทางเพศไม่ต่างกับโลกแห่งความเป็นจริง แต่ถ้าตัวละครเป็นผู้ชายผู้อ่านที่เป็นผู้หญิงก็จะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับคนอื่น และมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว วรรณกรรม Boy's love จึงใช้ตัวละครผู้ชายกับผู้ชายเป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องเพื่อหลีกหนีความกดขี่ทางเพศที่คงอยู่ในสังคมแบบปิตาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

วรรณกรรม Boy's love เป็นวรรณกรรมเฉพาะกลุ่มที่น่าสนใจ และกำลังได้รับความนิยมจากสังคมไทยอยู่ในขณะนี้ แต่ยังมีผู้ศึกษาเป็นจำนวนน้อย ผู้ที่สนใจอาจจะศึกษาวรรณกรรม Boy's love ที่นำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์กับตัวบทนวนิยายว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และปรับเปลี่ยน ตัด หรือเพิ่มเติมลักษณะตัวละคร หรือเนื้อเรื่องอย่างไร และเพื่ออะไร หรืออาจจะศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรม Boy's love ที่เป็นนวนิยาย กับแฟนฟิคชั่น (Fan Fiction) ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ เปี่ยมสุวรรณศิริ. (2556). "จาก 'ยาโอย' (Yaoi) ถึง 'ยูริ' (Yuri) โลกชายขอบของนวนิยายวัยรุ่น ตอน น้องสาวฉันเป็น 'ฟุโจชิ' (Fujoshi)." **นิตยสารไรท์เตอร์** 1, 11: 54-63.

ธันว์ทิพย์ ศรีสุตา. (2548). **การวิเคราะห์เนื้อหาและผู้อ่านการ์ตูนแนวยาโอย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2556). **รื้อสร้างมายาคติ "ความเป็นชาย" ในสังคมไทย.** เข้าถึงเมื่อ 21 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id=735

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). **สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

เว็บไซต์สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ. (2556). เข้าถึงเมื่อ 14 ธันวาคม. เข้าถึงได้จาก http://www.2belovedbook.com

ศรัณย์ สิงห์ทน. (2550). "การ์ตูนบอยเลิฟ (Boylove) : โลกอิสระของผู้หญิง." **ร่มพฤกษ์วารสาร** 25, 3: 229-248.

ศุภร จารุจรณ. (2541). **ลักษณะแบบฉบับของตัวละครในนวนิยายพาฝันระหว่างปีพุทธศักราช 2480-2516**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สิขรินทร์ สนิทชน. (2557). **นวนิยายแนว Romantic Suspense ของไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อะไรคือฟิคชั่นและเรทต่างๆของฟิคชั่น. (2557) เข้าถึงเมื่อ 20 มกราคม. เข้าถึงได้จาก http://zimeii.blogspot.com/2010/03/blog-post.html

อไลอา. (2549). **Anata No Ballade ทำนองรัก จังหวะร็อค.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

_____ . (2553). **Season of Love : คิมหันต์เสน่หา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

Aki_Kaze. (2549). **I'm sorry ขอโทษนะที่รัก แต่ฉันยังรักเธอ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

_____ . (2553). **Season of Love : อุษาวายุ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

CoMMuNiTY Of ThAiBoYsLoVE. (2556). เข้าถึงเมื่อ 27 ตุลาคม . เข้าถึงได้จาก http://www.thaiboyslove.com

Muggle. (2549). **Love Decoding รหัสลับ รหัสรัก.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

_____ . (2553). **Season of Love : วสันต์ดาริกา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

Rain-at-Rose. (2553). **Season of Love : มนตราเหมันต์.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

_____ . (2549). **Yesterday Today Tomorrow เพียงริ้วหมอกสลาย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทูบีเลิฟ.

การเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร[1]

Language Change from Internal Factors Affecting the Lexical Usage of Phuthai Kapong Language in Amphoe Warichaphum, Sakon Nakhon

จริยา เสียงเย็น[2]
สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ[3]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร พบว่า การเปลี่ยนแปลงภายในภาษาที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง พบการเปลี่ยนแปลงภายในภาษามี 3 ประเภท คือ 1.การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง(Sound change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญเสียงและการเพิ่มเสียง 2. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์(lexical change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญศัพท์และการสร้างศัพท์ และ 3.การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย(Semantic change) พบ 2 ลักษณะได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความหมายกว้างออกและความหมายแคบเข้า

คำสำคัญ: *การเปลี่ยนแปลงภาษา ปัจจัยภายใน ภาษาผู้ไทกะป๋อง*

Abstract

This article aims to investigate the language change from internal factors affecting the lexical usage of Phu Thai Kapong language in Amphoe Waritchaphum, Sakon Nakhon Province. The results revealed there were three groups of internal language change influencing the lexical usage of Phuthai Kapong language in Amphoe Waritchaphum, Sakon Nakhon Provinve: 1) Sound change was identified into two categories, which were sound loss and sound addition; 2) Lexical change was classified into two types, including lexical loss and lexical augmentation, and 3) Semantic change was categorized into two groups, namely widening and narrowing of meaninges.

Keywords: *Language change, Internal Factors, Phuthai Kapong language*

บทนำ

ธรรมชาติของภาษาทุกภาษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้จึงมีนักภาษาต่างพยายามศึกษาหาข้อเท็จจริงที่ว่าภาษามีการเปลี่ยนแปลง และพยายามหาคำอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงร่วมไปถึงปัจจัยที่สงผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษา การเปลี่ยนแปลงภาษาเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เราจะสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนก็ต่อเมื่อเวลาผ่านไปนานพอสมควร เราจะสังเกตความเปลี่ยนแปลงในภาษาได้จาก “คำ” เพราะคำสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงได้และยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ภาษาแปรเปลี่ยนไป (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2541: 115) นอกจากนี้ พิณรัตน์ อัครวัฒนานุกูล(2541: 65) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องแปรอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงภาษานั้นให้ความสำคัญกับลักษณะของภาษาที่ปรากฏในปัจจุบันมากกว่าย้อนกลับไปศึกษา

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาผู้ไทกะป๋องประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”

[2] นักศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 คณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร

[3] รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาษาในอดีต ซึ่งแนวความคิดนี้ปรากฏในแนวคิดทางภาษาศาสตร์สังคม มุ่งหาคำอธิบายเกี่ยวกับการแปรของภาษาจากปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การแปรตามเพศ อายุ ถิ่นที่อยู่ ชาติพันธุ์ หรือสถานการณ์การใช้ภาษา โดยมีแนวคิดหลักสำคัญที่ว่า การแปรของภาษาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันสามารถบ่งชี้ได้ว่า ในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงในภาษาเกิดขึ้นนั่นเอง

ลาสส์ (Lass, 1997) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงภาษานั้นสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ การเปลี่ยนแปลงภายนอก (external change) และการเปลี่ยนแปลงภายใน (internal change) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงภายนอก (external change)นั้น สาเหตุมาจากการยืมคำภาษาอื่นมาใช้ ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายใน (internal change) สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง การเปลี่ยนแปลงศัพท์ การบัญญัติศัพท์ใหม่และขยายคำออกไป

นอกจากนี้ ลาบอฟ (Labov, 2006) และ ทรัดกิลล์ (Trudgill, 1974) กล่าวว่า เราสามารถเห็นการแปรและการเปลี่ยนแปลงภาษาที่เกิดจากปัจจัยภายใน (internal-motivated) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลไกและกระบวนการทางภาษา ส่วนการเปลี่ยนแปลงภาษาที่เกิดจากปัจจัยภายนอก(external-motivated) เกิดจากการติดต่อสื่อสารของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อกลุ่มหรือสังคมที่ใช้ภาษานั้น ซึ่งทั้งสองส่วนล้วนมีความสัมพันธ์กันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาษา

ส่วน ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ (2526: 15) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ได้แก่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกลไกและกระบวนการยืม ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ได้แก่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกลไกและกระบวนการอื่นๆ ที่ไม่ใช่อิทธิพลของภาษาต่างประเทศ

นอกจากนี้ ลาสส์ (Lass, 1997) กล่าวว่า เราสามารถศึกษาวิธีการเปลี่ยนแปลงในภาษาได้ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง (Sound change)
2. การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ (Grammatical and lexical change)
3. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย (Semantic change)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากจากปัจจัยภายภาษานั้น ล้วนมีความสำคัญในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาเช่นกัน การศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากอิทธิพลภายในและภายนอกภาษามีงานวิจัยต่างชาติที่ได้ศึกษาและน่าสนใจ อาทิ ฮิคกี้ (Hickey, 2002) ได้ศึกษาเรื่อง “Internal and external forces again: Word order change in Old English” ซึ่งได้การเปรียบเทียบ/ความคล้ายคลึงในองค์ประกอบภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลำดับคำ (word order) ทั้งในภาษาอังกฤษโบราณและภาษาไอริชโบราณ ซึ่งทั้งสองภาษามีเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่โบราณ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลมาจากปัจจัยภายในและนอกภาษา

หยาง (Yang, 2000) ได้ศึกษาเรื่อง “Internal and external forces in language change” ซึ่งได้ศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงภาษาเหมือนกับการเปลี่ยนแปลงของการแพร่กระจายไวยากรณ์ในเวลาพิเศษ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติทางสถิติและประวัติศาสตร์ของข้อมูลภาษาเพื่ออธิบายการสูญหายของ verb-second ในภาษาฝรั่งเศสโบราณและภาษาอังกฤษโบราณ โดยศึกษาอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาคลังข้อมูลและตัวบททางประวัติศาสตร์จากอิทธิพลจากปัจจัยภายในและภายนอกภาษา

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยต่างๆ ในประเทศไทย พบการศึกษาของ นิภา ไชยะ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางภาษาและปัจจัยที่ส่งผลกระบทต่อภาษาลาวโซ่ง” แต่การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้ภาษาลาวโซ่งเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ยังไม่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยภายในภาษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาอันเนื่องมาจากปัจจัยภายในภาษาที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง[4] อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เนื่องจากภาษาของกลุ่มชนดังกล่าวยังไม่มีผู้ศึกษามากนัก ทั้งนี้เพื่อให้ทราบลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในภาษาที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ของชาวภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสามารถมองเห็นกระบวนการเปลี่ยนจากภายในภาษาอันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับศัพท์ต่อไป

[4] คำเรียกกลุ่มผู้ไทที่มาจากเมืองกระป๋องในลาวมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น กะปอง กะป๋อง ก่าป๋อง จากการศึกษาเอกสารประวัติ ผู้ไทกะป๋องและเอกสารอื่นๆ ซึ่งรวบรวมโดยอาจารย์ปาน แก้วคำแสน ผู้วิจัยพบว่าอาจารย์ปาน แก้วคำแสน ใช้คำเรียกผู้ไท กลุ่มนี้ทั้งหมด 3 คำ คือ 1) คำว่า “กะปอง” ในความหมายถึงกลุ่มผู้ไทในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) คำว่า “ก่าป๋อง” ในเอกสารประวัติผู้ไทกระป๋องฉบับตรวจแก้ไข (2551) และ 3) คำว่า “กะป๋อง” พบใช้ในเอกสาร 2 แห่ง คือเอกสารประวัติผู้ไทกะป๋อง (2510-ปัจจุบัน) และเอกสาร เสี้ยวหนึ่งของ..ภาษาไทย ถึงความเป็นไทกะป๋อง (2549) นอกจากนี้ในหนังสืออนุสาร อสท.ฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา 2557 (สุเทพ ไชยขันธุ์, 2557: 57) ใช้คำว่า “ผู้ไทกะป๋อง” ดังนั้นในบทความนี้ ผู้วิจัยจึงใช้ คำว่า “กะป๋อง” ตามที่ปรากฏใช้ในเอกสารต่างๆ ในประเทศไทยมากที่สุด

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ผู้ไท ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร การศึกษาครั้งนี้จะศึกษากลไกลการเปลี่ยนแปลงภายในภาษาด้านเสียง ด้านศัพท์ และด้านความหมายเท่านั้น และจะศึกษาเฉพาะศัพท์ผู้ไท[5] ไม่ศึกษาคำยืมภาษาอื่นในภาษาผู้ไท

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีการดำเนินการศึกษาดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากลุ่มตัวอย่างจากชาวผู้ไทกะป๋องทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุระหว่าง 15-65 ปี จำนวนทั้งหมด 30 คน โดยกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นผู้ใช้ภาษาผู้ไทกะป๋องในชีวิตประจำวัน มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. การศึกษาไม่เกินระดับขั้นพื้นฐาน เพราะหากการศึกษาสูงกว่านี้ โอกาสที่ผู้บอกภาษาจะใช้ศัพท์ภาษาอื่น ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในโรงเรียนจะมีมากขึ้น

2. อาชีพ ผู้บอกภาษาต้องมีอาชีพคล้ายคลึงกันคือเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไปในชุมชน หรือไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากเป็นอาชีพที่ไม่ต้องเดินทางหรือติดต่อพบปะกับคนต่างถิ่นเท่าใดนักเพราะการติดต่อพบปะกับคนต่างถิ่นมีโอกาสทำให้ภาษาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้

3. เกิดและเติบโตอยู่ในพื้นที่ที่วิจัย และพูดภาษาผู้ไทในชีวิตประจำวัน

4. มีความสามารถในการใช้ภาษา มีประสาทหู ประสาทตาดี มีอวัยวะในการออกเสียงที่สมบูรณ์ครบถ้วน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และเต็มใจให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. รายการศัพท์จำนวน 600 หน่วยอรรถ ซึ่งผู้บอกภาษาเข้าใจความหมายได้ตรงกัน ผู้วิจัยได้คัดเลือกหน่วยอรรถที่ใช้เก็บข้อมูลภาษาผู้ไท จากเอกสารดังต่อไปนี้

1) รายการคำจากหนังสือภาษาผู้ไทย ของวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2520)

2) การวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาผู้ไทย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร: ศึกษาเฉพาะกรณีเปรียบเทียบคำศัพท์ของบุคคลสามระดับ ของจินตนา ศูนย์จันทร์(2539)

3) คำศัพท์ฐานภาษาผู้ไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติของโรซินี คนหาญ (2546)

4) การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทถิ่นในจังหวัดสกลนครของ มุจลินทร์ ลักษณะวงษ์(2551)

5) ภาษาผู้ไทเพื่อสุขภาพ ของ ธัญลักษณ์ ไชยมุขและ Asger Mollerup (2556)

และผู้วิจัยได้รวบรวมหน่วยอรรถจากผู้บอกภาษาผู้ไทที่อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ประเทศไทย โดยอาจารย์ปาน แก้วคำแสน (2557) ซึ่งเป็นปราชญ์ท้องถิ่นในฐานะเจ้าของภาษาได้รวบรวมคำศัพท์ผู้ไทกะป๋องไว้

2. อุปกรณ์ที่เป็นของจริงและภาพประกอบต่างๆ เช่น พืช สัตว์ ตลอดจนแสดงท่าทางสมมติ เพื่อให้ผู้บอกภาษาเข้าใจความหมายของคำ

3. แบบสอบถามข้อมูลทางสังคม ใช้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของผู้บอกภาษา เพื่อเป็นหลักฐานว่าผู้บอกภาษามีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้

4. เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายภาพ

5. สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา

[5] ศัพท์ผู้ไท หมายถึง ศัพท์ที่พจนานุกรมหรือเอกสารระบุว่าเป็นศัพท์ภาษาผู้ไท

วิธีการเก็บข้อมูล ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะให้ผู้พูดภาษาผู้ไทคนอื่นๆ เป็นล่าม สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาตามรายการคำศัพท์ที่เตรียมไว้ จำนวน 600 หน่วยอรรถ คำใดมีความหมายไม่ชัดเจนก็จะยกตัวอย่างประกอบหรือให้ดูของจริงหรือดูภาพประกอบ แต่บางครั้งผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาด้วยประโยคภาษาลาวหรืออีสาน ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีความถนัดและใช้ภาษาลาวหรือภาษาอีสานได้เป็นอย่างดี และผู้วิจัยเห็นว่าการใช้ภาษาท้องถิ่นในการสัมภาษณ์หรือสนทนากับผู้บอกภาษา จะช่วยลดความประหม่าในการให้ข้อมูลและสร้างความเป็นกันเองแก่ผู้บอกภาษาทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1) ผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาดูของจริงประกอบการซักถาม เช่น ผู้วิจัยชี้ไปที่ “กำไลข้อมือ” แล้วถามว่า “อันนี้เอิ้นว่าอีหยัง” (‘สิ่งนี้เรียกว่าอะไร’)

2) ผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาดูที่รูปภาพประกอบการซักถามบางหน่วยอรรถ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บอกภาษาเข้าใจตรงกันเพื่อให้ได้คำที่ต้องการ

3) ผู้วิจัยแสดงท่าทางประกอบ เช่น “เดิน” แล้วถามผู้บอกภาษาว่า “หนู/เอื้อยกำลังเฮ็ดหยังอยู่” (‘หนู/พี่กำลังทำอะไรอยู่’)

4) ผู้วิจัยใช้คำถามประกอบการอธิบาย เช่น “เฮาใช้อิหยังชดน้ำแกงหรือตักแนวกิน” (‘เราใช้อะไรชดน้ำแกงหรือตักกับข้าว’)

5) ใช้คำถามโดยตรง เช่น “พ่อของแม่เอิ้นว่าอิหยัง” (‘พ่อของแม่เรียกว่าอะไร’)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยให้ผู้บอกภาษาเล่าเรื่องต่างๆ เป็นภาษาผู้ไทให้ฟัง เช่น เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ประสบการณ์ชีวิต ญาติพี่น้อง แล้วบันทึกเสียงเก็บไว้ประกอบการวิเคราะห์การใช้ศัพท์ รวมทั้งสอบถามผู้บอกภาษาเพิ่มเติมว่าศัพท์ดังกล่าวใช้พูดกับใครบ้าง แล้วให้ผู้บอกภาษาออกเสียงคำละ 2-3 ครั้ง

เมื่อฟังเสียงของผู้บอกภาษาจนแน่ใจว่าเป็นเสียงอะไรแล้ว ผู้วิจัยออกเสียงคำนั้นตามผู้บอกภาษาแล้วจึงบันทึกโดยใช้สัทอักษร IPA (International Phonetic Association)[6] และบันทึกเสียงเพื่อเป็นหลักฐานในการตรวจสอบข้อมูลภายหลัง โดยให้ผู้บอกภาษาออกเสียงคำละ 2 ครั้ง โดยเว้นระยะห่างระหว่างการออกเสียงครั้งแรกและครั้งที่สองพอสมควร แล้วบันทึกข้อมูลลงในตารางรายการคำศัพท์ที่เตรียมไว้ ในกรณีที่มีปัญหาหรือสงสัยผู้วิจัยจะกลับไปซักถามผู้บอกภาษาอีกครั้งจนเป็นที่เข้าใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลทางภาษาที่ได้จากการสอบถามผู้บอกภาษาผู้ไทกะป๋องมาวิเคราะห์ โดยนำผลแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1.การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุ 2.การแปรด้านรูปศัพท์ของคนสามระดับอายุ 3.การแปรด้านความหมายของคนสามระดับอายุ และ 4.การสูญศัพท์ โดยนำเฉพาะศัพท์ที่เป็นศัพท์ผู้ไท[A][7] มาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร พบว่า การเปลี่ยนแปลงภายในภาษาที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋องพบการเปลี่ยนแปลงภายในภาษา 3 ประเภท คือ 1.การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง(Sound change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญเสียงและการเพิ่มเสียง 2. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์(lexical change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญศัพท์และการสร้างศัพท์ และ 3.การ

[6] ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้สัทอักษรตามแบบของ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์(2520: 2-5) ส่วนหน่วยเสียงที่ไม่นำมาใช้คือหน่วยเสียง /v/ โดยผู้วิจัยใช้หน่วยเสียง /w/ เป็นเสียงเสียดแทรกโฆษะเกิดที่ริมฝีปากทั้งสองแทน เพื่อให้ตรงกับการออกเสียงของชาวผู้ไทกะป๋อง เมืองเซโปน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และใช้สัทอักษร ตามแบบของ กาญจนา นาคสกุล (2520: 42-43) ในหน่วยเสียง /ɛ/ /ɛ:/ /ɯ/ /ɯ: / และเขียนสระเสียงยาวตามแบบของ กาญนา นาคสกุล

[7] ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ A แทนศัพท์ผู้ไท

เปลี่ยนแปลงด้านความหมาย (Semantic change) พบ 2 ลักษณะได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความหมายกว้างออกและความหมายแคบเข้า ซึ่งรายละเอียดดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง (Sound change)

การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงในภาษาผู้ไทกะป่องอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงเพียงเสียงเดียว เช่น เสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ หรืออาจเป็นการเปลี่ยนแปลงพยางค์หรือคำก็ได้

การเปลี่ยนแปลงด้านเสียงในภาษาผู้ไทกะป่อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร พบการเปลี่ยนแปลง 2ลักษณะ คือ 1.การสูญเสียง(sound loss or deletion) 2.การเพิ่มเสียง(addition or excerscent) ดังนี้

1.1 การสูญเสียง (sound loss or deletion) เสียงที่สูญไปนั้นอาจเป็นคำหรือพยางค์ โดยเสียงที่สูญไปจากการตัดคำหรือพยางค์ในตำแหน่งต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การสูญเสียงในตำแหน่งต้นคำ เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
‘จมูกโด่ง’	/huː^{1} daŋ^{1} khoːj^{3}/	/huː^{1} daŋ^{1} khoːj^{3}/ ~ [8] / daŋ^{1} khoːj^{3}/
หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
‘เทรวมกัน’	/kaʔ^{5} thɔːn^{2}/	/kaʔ^{5} thɔːn^{2}/ ~ / thɔːn^{2}/

2) การสูญเสียงในตำแหน่งกลางคำ เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
‘เสื้อชั้นใน’	/səː^{5} kaʔ^{5} phaːj^{4}/	/səː^{5} kaʔ^{5} phaːj^{4}/ ~ /səː^{5} phaːj^{4}/

3) การสูญเสียงในตำแหน่งท้ายคำ เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
‘หมดเกลี้ยง’	/mət^{5} tiʔ^{4}/	/mət^{5} tiʔ^{4}/ ~ /mət^{5}/

1.2 การเพิ่มเสียง (addition or excrescent) เสียงที่เพิ่มขึ้นมานั้นอาจเป็นเสียงพยัญชนะ สระ พยางค์ หรือคำ ที่อาจเพิ่มในตำแหน่งต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การเพิ่มเสียงในตำแหน่งต้นคำ เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**	
‘ด้วยนะ’	/nɛː^{4}/	/nɛː^{4}/ ~ /nam^{4} nɛː^{4}/	เป็นการเพิ่มเสียงพยางค์หรือคำตำแหน่งต้นคำ
หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**	
‘ก้อนถ่านที่ใช้แล้ว’	/kɔː^{3}miː^{5}/	/kɔː^{3}miː^{5}/~ /kɔːn^{3}miː^{5}/	เป็นการเพิ่มเสียงพยัญชนะท้ายเสียง /n/ ในพยางค์แรก

2) การเพิ่มเสียงในตำแหน่งกลางคำ เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
‘จั๊กจี้’	/nak^{5} neːm^{1}/	/nak^{5} neːm^{1}/ ~ /nak^{5} khiː^{5} neːm^{1}/
‘กระดุม’	/maʔ^{3} tiŋ^{3}/	/maʔ^{3} tiŋ^{3}/~/maʔ^{3} kaʔ^{3} tiŋ^{3}/

[8] ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ ~ หมายถึง การแปรเสียงหรือรูปแปรของศัพท์เดียวกันที่ผู้บอกภาษาบางระดับอายุหรือบางคนใช้

2. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์[9] (lexical change)

การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ ในภาษาผู้ไทกะป่อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร พบการเปลี่ยนแปลง 2 ลักษณะ คือ 1.การสูญศัพท์(Loss of Lexical items) 2.การสร้างศัพท์(Creation of new lexical items) ดังนี้

2.1 การสูญศัพท์(Loss of Lexical items) คำ วลี หรือถ้อยคำสำนวนที่สูญไปจากภาษาอันเนื่องมากจากความคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นสูญไปทำให้คำซึ่งสื่อความคิดนั้นสูญไปด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
'กริยาปลาผุดขึ้นมาหายใจหรือโผล่บนผิวน้ำ'	/pa?^{3} lo:^{5}/	/bɔ:n^{5}/[10]

ศัพท์ /pa?^{3} lo:^{5}/ ในภาษาผู้ไท หมายถึง กริยาปลาผุดขึ้นมาหายใจหรือโผล่บนผิวน้ำ ปัจจุบันคำนี้ผู้บอกภาษาทุกระดับอายุใช้ว่า /bɔ:n^{5}/ ทำให้คำว่า /pa?^{3} lo:^{5}/ เป็นศัพท์เลิกใช้แล้วในปัจจุบัน

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
'ผีเสื้อยักษ์'	/phi:^{1} to?^{3} la:n^{5}/	/mɛ:ŋ^{2} ka?^{2} bə:^{4}/ ~ /mɛ:ŋ^{2} ka?^{2} bə:^{4} ñə:^{5}/

ศัพท์ /phi:^{1} to?^{3} la:n^{5}/ ในภาษาผู้ไท หมายถึง ผีเสื้อยักษ์หรือผีเสื้อขนาดใหญ่ในภาษาผู้ไท แต่ปัจจุบันพบว่า ผีเสื้อทุกชนิดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ชาวผู้ไทจะใช้ศัพท์ว่า /mɛ:ŋ^{2} ka?^{2} bə:^{4}/หรือ/mɛ:ŋ^{2} ka?^{2} bə:^{4} ñə:^{5}/ แทนคำดังกล่าว ทำให้ศัพท์ /phi:^{1} to?^{3} la:n^{5}/ เป็นศัพท์ที่เลิกใช้ไปแล้วในปัจจุบัน

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาใช้**
'อุ้มไว้ที่เอว'	/ce:^{3}/	/?um^{1}/ ~ /?um^{1} kha:p^{2} ?ɛ:w^{1}/

ศัพท์ /ce:^{3}/ ในภาษาผู้ไท หมายถึง การอุ้มไว้ที่เอว แต่ปัจจุบันคำดังกล่าวผู้บอกภาษาทุกระดับอายุใช้คำว่า /?um^{1}/ ~ /?um^{1} kha:p^{2} ?ɛ:w^{1}/ ตามแบบภาษาลาวอีสานทำให้คำว่า /ce:^{3}/ สูญไปในภาษาผู้ไท

2.2 การสร้างศัพท์ (Creation of new lexical items) การสร้างศัพท์ใหม่เป็นวิธีการเพิ่มศัพท์ในภาษา ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างคำศัพท์ใหม่ๆ ใช้ตามความคิดและเทคโนโลยีใหม่ๆ หรือสิ่งใหม่ๆ จึงต้องมีคำเรียกหรืออ้างถึงสิ่งนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**
'ข้าวต้ม'	/khaw^{5} pe?^{3}/

ศัพท์ /khaw^{5} pe?^{3}/ เป็นการสร้างศัพท์ในภาษาผู้ไท โดยนำศัพท์มารวมกันระหว่างคำว่า /khaw^{5}/ ซึ่งหมายถึง ข้าว มารวมกับคำว่า /pe?^{3}/ ซึ่งหมายถึง เปียก เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันเป็น /khaw^{5} pe?^{3}/ ซึ่งหมายถึง ข้าวแบบมีน้ำ คือ ข้าวต้ม ในภาษาผู้ไทนั่นเอง

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**
'ซิปกางเกง'	/ma?^{3} tiŋ^{3} hu:t^{5}/

[9] ในบทความนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า "ศัพท์" หมายถึง คำ วลี หรือถ้อยคำสำนวน ซึ่งผู้บอกภาษาทั้งสามระดับอายุใช้ที่วิเคราะห์แล้วว่าเป็นสมาชิกของหน่วยอรรถแต่ละศัพท์จะมีรูปแปรหรือไม่ก็ได้

[10] หน่วยอรรถที่มีความหมายว่า กริยาปลาผุดขึ้นมาหายใจหรือโผล่บนผิวน้ำ ปัจจุบันผู้บอกภาษาใช้ว่า /bɔ:n^{5}/ ซึ่งเป็นคำยืมมาจากภาษาอีสาน

ศัพท์ /sip^{3}/ เป็นศัพท์ใหม่มาจากการยืมคำในภาษาอื่นมาใช้ จากคำว่า zip ในภาษาอังกฤษ เนื่องจากคำว่า /ma?^{3} tiŋ^{3}/ ในภาษาผู้ไทมีความหมายว่ากระดุม ส่วนคำที่มีความหมายว่า ซิปกางเกง ใช้ /ma?^{3} tiŋ^{3} hu:t^{5} / แต่ปัจจุบันคำว่า /ma?^{3} tiŋ^{3}/ กับ /ma?^{3} tiŋ^{3} hu:t^{5} / ซึ่งหมายถึง กระดุม กับ ซิป นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองอย่างมีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจน และเดิมกายแต่งกายของชาวผู้ไทกางเกงนั้นเป็นกางเกงแบบกางเกงขาก๊วยและใช้ผ้าขาวม้าหรือผ้าขิดแดงมัดเอว[11] ดังนั้นอาจทำให้ผู้ใช้ภาษาไม่สามารถเชื่อมโยงความหมายในคำว่า /ma?^{3} tiŋ^{3} hu:t^{5}/ ซึ่งเป็นศัพท์ผู้ไท จึงเลิกใช้คำดังกล่าวและใช้คำว่า /sip^{3}/ แทน

3. การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย (Semantic change)

การเปลี่ยนแปลงความหมาย ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร พบการเปลี่ยนแปลง 2 ลักษณะ คือ ความหมายกว้างออกและความหมายแคบเข้า ดังนี้

3.1 ความหมายกว้างออก หมายถึง คำที่ผู้บอกภาษา ระดับอายุหนึ่งใช้ในความหมายแคบ แต่ผู้บอกภาษาระดับอายุต่อมาใช้ในความหมายกว้างกว่าเดิม เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	
‘เขย่า’	/sa?^{5} law^{2}/	หมายถึง เขย่าในทิศทางซ้าย-ขวา หากเป็นการเขย่าในทิศทางขึ้น-ลงในภาษาผู้ไทใช้ว่า /sa?^{5} lak^{3}/
หน่วยอรรถ	**ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาบางคนใช้**	
‘เขย่า’	/sa?^{5} law^{2}/	หมายถึง การเขย่า
หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	
‘กำไล’	/kɔ:ŋ^{5} hɛ:n^{2}/	หมายถึง เครื่องประดับสำหรับสวมข้อมือหรือข้อเท้าเป็นวงกลมทำด้วยทองหรือเงิน
	ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาบางคนใช้	
	/kɔ:ŋ^{5} hɛ:n^{2}/	หมายถึง เครื่องประดับสำหรับสวมข้อมือหรือข้อเท้าเป็นวงกลม รวมถึงเครื่องประดับข้อมือหรือข้อเท้าที่สานทำเป็นเส้นๆแบบสร้อยข้อมือ

3.2 ความหมายแคบเข้า หมายถึง คำที่ผู้บอกภาษาระดับอายุหนึ่งใช้ในความหมายกว้าง แต่ผู้บอกภาษาระดับอายุต่อมาใช้ในความหมายแคบกว่าเดิม เช่น

หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	
‘มะระ’	/ma?^{3} ʔi:^{1} lak^{3}/	หมายถึง ผลมะระลูกใหญ่และลูกเล็ก
	ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาบางคนใช้	
	/ma?^{3} ʔi:^{1} lak^{3}/	หมายถึง ผลมะระลูกขนาดใหญ่ ส่วนลูกมะระขนาดเล็ก จะใช้ /phak^{5} saj^{3}/
หน่วยอรรถ	**ศัพท์ผู้ไท**	
‘สะพาน’	/kho:^{1}/	หมายถึง สะพานที่ทำด้วยวัสดุทุกชนิดที่คน สัตว์และยาพาหนะต่างๆ ข้ามได้

[11] จากเอกสาร วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสกลนคร (2544: 56)

ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาบางคนใช้

/kho:[1]/ หมายถึง สะพานที่ใช้ไม้ทำ เช่นไม้ท่อนขนาดใหญ่หรือไม้กระดานแผ่นเดียวหรือหลายแผ่นทอดให้คนเดินผ่านไปมา

ศัพท์ผู้ไท

'เสื้อชั้นใน' /sə:[5] ka?[5] pha:j[4]/ หมายถึง เสื้อชั้นในโดยทั่วไป

ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาบางคนใช้

/sə:[5] ka?[5] pha:j[4]/ หมายถึง เสื้อชั้นในของผู้หญิงสูงอายุ เป็นเสื้อห้าตะเข็บ ตัดเย็บด้วยผ้าเนื้อหนา ด้านหน้าของเสื้อมีส่วนที่ต่อจากหน้าอก มีช่องกระเป๋าเป็นซิบรูดใช้ใส่เก็บเงินด้านหน้า

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงภายในภาษาที่ส่งผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋องพบการเปลี่ยนแปลงภายในภาษา 3 ประเภท คือ 1.การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง (Sound change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญเสียงและการเพิ่มเสียง 2. การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ (lexical change) พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสูญศัพท์และการสร้างศัพท์ และ 3.การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย (Semantic change) พบ 2 ลักษณะได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความหมายกว้างออกและความหมายแคบเข้า จากผลการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าส่งผลต่อการใช้ศัพท์ภาษาผู้ไทกะป๋อง อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการแปรเกิดขึ้นในภาษาผู้ไทยกะป๋อง ดังนี้

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง(Sound change) ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียงหรือการเพิ่มเสียงที่พบในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีเงื่อนไขหรือเรียกว่าการแปรอิสระ (free variation) ซึ่งไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนว่าจะออกเสียงใดเมื่อเวลาใดของผู้บอกภาษาแต่ละระดับอายุ เช่น หน่วยอรรถ 'จั๊กจี้' ศัพท์ผู้ไทใช้ว่า /nak[5] ne:m[1]/ แต่จากการสอบถามผู้บอกภาษาทั้งสามระดับอายุพบว่าใช้ /nak[5] ne:m[1]/ และ /nak[5] khi:[5] ne:m[1]/ ซึ่งศัพท์มีการเพิ่มเสียงในพยางค์ที่สองจากเดิมเป็นคำสองพยางค์กลายเป็นคำสามพยางค์ ทั้งนี้ผู้บอกภาษาเองก็บอกไม่ได้ว่าจะใช้คำใดในสถานการณ์ใดบ้าง และก็ใช้ทำสองคำในภาษาสลับไปมา ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดการแปรการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง กล่าวคือ ทำให้มีคำที่มีความหมายเหมือนกันมากกว่า 1 คำในภาษาผู้ไทกะป๋องนั่นเอง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์(lexical change) โดยเฉพาะการสูญศัพท์ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในภาษาที่มีผลทำให้เกิดการแปรการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทได้มากขึ้น แม้จะมีการสร้างศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋องก็ตาม แต่หากศัพท์ที่สร้างขึ้นเป็นศัพท์ที่ล้าสมัยหรือไม่สื่อความหมายเชิงมโนทัศน์ของคนผู้ไทกะป๋องในปัจจัยก็อาจทำให้ศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่ในภาษาเลิกใช้ไป เกิดการแปรการใช้ศัพท์ในลักษณะที่เป็นการยืมศัพท์อื่นหรือศัพท์จากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาของตนเองมากยิ่งขึ้น เช่น หน่วยอรรถ 'ซิปกางเกง' ศัพท์ผู้ไทใช้ว่า /ma?[3] tiŋ[3] hu:t[5] / ในภาษาผู้ไท /ma?[3] tiŋ[3]/ มีความหมายว่ากระดุม ส่วนคำที่มีความหมายว่า ซิปกางเกง ใช้ /ma?[3] tiŋ[3] hu:t[5] / แต่ปัจจุบันคำว่า /ma?[3] tiŋ[3]/ กับ /ma?[3] tiŋ[3] hu:t[5] / ซึ่งหมายถึง กระดุม กับ ซิป นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองอย่างมีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจน และเดิมการแต่งกายของชาวผู้ไทกางเกงนั้นเป็นกางเกงแบบกางเกงขาก๊วยและใช้ผ้าขาวม้าหรือผ้าขิดแดงมัดเอว[12] ซึ่งแตกต่างไปจากปัจจุบัน ดังนั้นอาจทำให้ผู้ใช้ภาษาในปัจจุบันไม่สามารถเชื่อมโยงความหมายในคำว่า /ma?[3] tiŋ[3] hu:t[5]/ ซึ่งเป็นศัพท์ผู้ไท จึงเลิกใช้คำดังกล่าวและใช้คำว่า /sip[3]/ คำยืมในภาษาอื่นแทน

[12] จากเอกสาร วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสกลนคร (2544: 56)

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย(Semantic change) จากลักษณะการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบกว้างออกและแคบเข้าของศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำการเปลี่ยนแปลงความหมายนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ตามไปด้วย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบแคบเข้านั้นการใช้ก็จำกัดลงหรือมีที่ใช้น้อยลงในภาษา จนในที่สุดก็ทำให้คำสูญไปในภาษา เช่น หน่วยอรรถที่มีความหมายว่า ‘เสื้อชั้นใน’ ภาษาผู้ไทใช้ว่า /sɤ:^{5} ka?^{5} pha:j^{4}/ แต่ในปัจจุบันผู้บอกภาษากลุ่มวัยทำงานและกลุ่มวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-45 ปี /sɤ:^{5} ka?^{5} pha:j^{4}/ ในความหมายที่เฉพาะเจาะจงลงไป หมายถึง เสื้อชั้นในของผู้หญิงสูงอายุ ซึ่งเป็นเสื้อห้าตะเข็บ ตัดเย็บด้วยผ้าเนื้อหนา ด้านหน้าของเสื้อมีส่วนที่ต่อจากหน้าอก มีช่องกระเป๋าเป็นซิบรูดใช้ใส่เก็บเงินด้านหน้า ซึ่งในวัยกลุ่มผู้บอกภาษากลุ่มวัยทำงานและกลุ่มวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-45 ปี ก็ไม่ใช้เสื้อชั้นในที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเสื้อชั้นในของคนแก่ การเปลี่ยนแปลงความหมายที่แคบเข้าหรือมีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไปเช่นนี้ ทำให้การใช้คำดังกล่าวในปัจจุบันน้อยลงไปด้วย และเริ่มมีการใช้ศัพท์ /sɤ:^{5} naj^{4}/ ในผู้บอกภาษาที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นในอนาคตหากผู้บอกภาษาทั้งสามระดับอายุใช้ศัพท์ /sɤ:^{5} naj^{4}/ แทนที่ศัพท์ /sɤ:^{5} ka?^{5} pha:j^{4}/ ก็จะสูญไปจากภาษาผู้ไทกะป๋องในที่สุด ซึ่งผลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาด้านความหมายที่ว่า คำที่มีความหมายแคบเข้าหรือมีที่ใช้น้อยลง จนในที่สุดคำนั้นจะไม่มีความหมายหรือไม่มีที่ใช้ในภาษา (ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์, 2526: 36)

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงภาษาผู้ไทอันเนื่องมาจากปัจจัยภายใน(internal change) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง การเปลี่ยนแปลงด้านศัพท์ และการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ทำให้ทราบว่าการแปรการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋องเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภาษา โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการหรือกลไกที่มาจากภายในภาษา เราสามารถสังเกตได้จากศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันในภาษาผู้ไทกะป๋อง ซึ่งคำบางคำความหมายเดียวแต่ใช้ศัพท์แทนได้หลายศัพท์ หรือศัพท์บางศัพท์ใช้แทนความหมายเดียวกันได้หลายความหมาย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัจจัยภายในภาษาที่ส่งผลสงผลต่อการใช้ศัพท์ในภาษาผู้ไทกะป๋อง อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาให้มีความลุ่มลึกและขยายขอบเขตการศึกษาให้มีความหลากหลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายใน (internal change) ในภาษาถิ่นอื่นๆ มากขึ้น เพื่อให้ทราบความเหมือนและความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงในภาษาถิ่นต่างๆ เพราะการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในภาษาทำให้ทราบว่าภาษาถิ่นต่างๆ นั้น มีความเปลี่ยนแปลงภายในภาษาในด้านใดบ้างและมีการเปลี่ยนแปลงภายในภาษาไปมากน้อยเพียงไร

2. ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายใน (internal change) ควบคู่ไปกับปัจจัยภายนอก (external change) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภาษาทั้งปัจจัยภายในและภายนอกต่างส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อภาษาและทั้งสองปัจจัยดังกล่าวต่างมีความสัมพันธ์ที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาษาได้

3. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ขอบเขตการศึกษาเป็นการศึกษาในระดับคำ ดังนั้นควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในภาษาในระดับไวยากรณ์ (grammatical) ในด้านการใช้ประโยคหรือบทสนทนา เพื่อให้ทราบกระบวนการการเปลี่ยนแปลงภาษาจากปัจจัยภายในจากการใช้ไวยากรณ์ในระดับประโยคในการสื่อสารของผู้ใช้ภาษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จินตนา ศูนย์จันทร์. (2539). “การวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาผู้ไทย อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร: ศึกษาเฉพาะกรณีเปรียบเทียบคำศัพท์ของบุคคลสามระดับ”. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์. (2526). **ภาษาศาสตร์เชิงประวัติและภาษาไทเปรียบเทียบ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญญลักษณ์ ไชยสุข มอลเลอร์รพ และAsger Mollerup. (2556).**ภาษาผู้ไทเพื่อสุขภาพ.** กรุงเทพฯ: บางกอกอิมเมจ แอดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด.

นิภา ไชยะ. (2553). “การเปลี่ยนแปลงทางภาษาและปัจจัยที่ส่งผลกระบทต่อภาษาลาวโซ่ง” ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิณรัตน์ อัครวัฒนานุกูล. (2541). “การเปลี่ยนแปลงวรรณยุกต์: กรณีศึกษาภาษากลุ่มลาว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มุจรินทร์ ลักษณะวงศ์. (2551). “การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทถิ่นในจังหวัดสกลนคร.” ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

โรชินี คนหาญ. (2546). “คำพื้นฐานภาษาผู้ไทย: การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติ.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2519). **ภาษาและภาษาศาสตร์.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

——— . (2520). **ภาษาผู้ไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Hickey, Raymond. (2002). ‘Internal and external forces again: Word order change in Old English and Old Irish’, in: Raymond Hickey (ed.) Collecting views on language change. Special issue of Language Sciences, 24:1, 261-283.

Labov, William. (2006). **The social stratification of English in New York City**. Second edition. Cambridge: University Press.

Lass, Roger. (1997). **Historical linguistics and language change**. University Press.

Trudgill, Peter. (1974). **The Social Differentiation of English in New York City**. Cambridge: University Press.

Yang, Charles D. (2000). Internal and external forces in language change. **Language Variation and Change**, 12(3), 231-250. Cambridge: University Press.

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก กับข้อควรพินิจเกี่ยวกับมายาคติเรื่องชนชั้นในแบบเรียนวิชาภาษาไทย

The Chapter *Ramayana Conquer Nontaka* from King Rama I's *Ramayana* and the Consideration of Myth about Class in Thai Textbook

ธงชัย แซ่เจี่ย[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาของ*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 6 เล่ม ผลการศึกษาพบว่า แบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นำเสนอบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาของ *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* โดยพิจารณาจากตัวละคร 2 ฝ่าย คือ พฤติกรรมของนนทกและพฤติกรรมของเทวดา พฤติกรรมของตัวละครทั้งสองฝ่ายถูกตีความเป็นคติคำสอนของวาทกรรมพุทธศาสนาซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของสังคม อย่างไรก็ตาม แบบเรียนดังกล่าวไม่ได้พิจารณาพฤติกรรมของตัวละครในแง่ชนชั้น ซึ่งขัดกับนัยทางชนชั้นที่ซ่อนแฝงอยู่ในตัวบท ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า แบบเรียนแฝงไว้ด้วยมโนทัศน์บางประการที่ผู้ใช้แบบเรียนควรต้องตระหนักรู้ให้เท่าทัน

***คำสำคัญ**: บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก บทวิเคราะห์ มายาคติเรื่องชนชั้น*

Abstract

This article aimed to study the content analysis of the chapter *Ramayana Conquer Nontaka* from King Rama I's *Ramayana* in 6 Thai textbooks for student grade 8. The result is: Thai textbooks mentioned in this article present a consideration through characters' behavior from 2 sides. The behaviors were interpreted as doctrines under Buddhist discourse, which is the mainstream discourse. However, those textbooks have never been considerate through perspective of class, which paradox to significance hidden in the text. The result of this article is an affirmation that textbooks always hidden some concepts, which users should wisely aware of it.

***Keywords**: The chapter Ramayana Conquer Nontaka, The content analysis, Myth about class*

บทนำ

แบบเรียน คือหนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการออกใบอนุญาตให้เป็นหนังสือสำหรับใช้ในการเรียนการสอนระดับต่างๆ แบบเรียนมีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนเพราะช่วยเสริมบทเรียนของครูและช่วยให้นักเรียนเรียนได้ดีขึ้น เข้าใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ดี มีผู้กล่าวไว้ว่า "แบบเรียนยื่นมโนทัศน์สำเร็จรูปให้แก่นักเรียน ซึ่งนักเรียนจะใช้มโนทัศน์นี้ในการกลับเอาเข้าใจปรากฏการณ์ในชีวิตจริงของตน" (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557, หน้า 72) กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า แบบเรียนมิได้เป็นเพียงแบบเรียน หากยังแฝงไว้ด้วยอุดมการณ์เบื้องหลังบางประการ

มีงานวิจัยหลายเล่มที่ชี้ให้เห็นว่า แบบเรียนแฝงมายาคติบางประการไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมายาคติเรื่องเพศ ดังเช่นงานวิจัยของนิศา ชูโต และคณะ (2538) ที่วิเคราะห์บทบาทหญิงชายในหนังสือแบบเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษา

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

แล้วพบว่า แบบเรียนเหล่านั้นแฝงไว้ด้วยค่านิยมที่แสดงถึงอคติทางเพศ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ของสรัญญา เอกธรรมสุทธิ์ (2549) ที่วิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบบทบาทหญิงชายที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนภาษาไทยในช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 แล้วพบว่า เนื้อหาและภาพประกอบในแบบเรียนแสดงให้เห็นบทบาทของเพศชายที่เด่นกว่าเพศหญิงในทุกๆ ด้าน งานวิจัยของมาดี ลิ่มสกุล (2552) ซึ่งได้วิเคราะห์เนื้อหาและภาพประกอบเกี่ยวกับแนวคิดเพศภาวะในหนังสือแบบเรียนช่วงชั้นที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่า มีการนำเสนอเนื้อหาและภาพประกอบในแง่การแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะของบุคคล ซึ่งเป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ของรัฐ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของจีราพัชร์ ใจเที่ยงธรรม (2554) ซึ่งได้วิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเพศในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า วาทกรรมเรื่องเพศสภาวะและเพศวิถีในหนังสือเรียนชุดนี้ยังคงผลิตซ้ำวาทกรรมในกรอบจารีตไทย หรือก็คือการที่ชายมีอำนาจเหนือหญิง ซึ่งประกอบสร้างมาจากแนวคิดปิตาธิปไตยและแนวคิดยุควิกตอเรียน ทั้งยังทำให้หญิงถูกควบคุมเพศภาวะและเพศวิถีมากกว่าชาย

แม้จะมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาแบบเรียนวิชาภาษาไทยในลักษณะดังที่กล่าวไปข้างต้น แต่ยังไม่เคยปรากฏว่ามีงานที่ศึกษาและชี้ให้เห็นถึงมายาคติเรื่องชนชั้นในแบบเรียนวิชาภาษาไทยมาก่อน อีกทั้งยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษา *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ในแบบเรียนวิชาภาษาไทยในประเด็นดังกล่าวโดยเฉพาะมาก่อน แม้บทละครตอนนี้จะมิใช่ตอนเดียวที่นำมาจาก *บทละครเรื่องรามเกียรติ์* ฉบับสมบูรณ์ แต่เนื้อหาของบทละครตอนนี้เป็นเพียงตอนเดียวที่นำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งของตัวละครที่มีสถานะหรือชนชั้นที่แตกต่างกันระหว่างนนทกผู้เป็นอสูรรับใช้เทวดากับเหล่าเทวดาที่อยู่บนสวรรค์ ขณะที่บทละครตอนอื่นๆ ที่นำมาเป็นแบบเรียนนั้นนำเสนอเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างพระรามและทศกัณฐ์กษัตริย์จากสองเมือง และเหล่าบริวารผู้รับใช้ ผ่านศึกสงครามที่กินเวลานานถึง 14 ปี ทำให้เกิดคำถามที่น่าสนใจว่าในเรื่องราวความขัดแย้งของตัวละครที่อยู่ต่างสถานะ ต่างชนชั้น บทวิเคราะห์เนื้อหาในแบบเรียนวิชาภาษาไทยตีความพฤติกรรมของตัวละครอย่างไร และการตีความนั้นเป็นไปเพราะอุดมการณ์ใดที่กำกับอยู่เบื้องหลังความคิด

บทความนี้จะนำแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นบทวิเคราะห์ของสำนักพิมพ์ต่างๆ[2] มาวิเคราะห์และพิจารณาถึงการผลิตซ้ำมายาคติเรื่องชนชั้น เพื่อชี้ให้เห็นถึง “อคติ” ที่ซ่อนแฝงอยู่ในแบบเรียนเรื่องดังกล่าว ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์สำหรับทำความเข้าใจ *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* อย่างรอบด้านมากขึ้น ทั้งยังช่วยให้ตระหนักถึงการเรียบเรียงแบบเรียนและการใช้แบบเรียนอย่างระมัดระวังอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์บทวิเคราะห์ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

2. เพื่อวิเคราะห์การผลิตซ้ำมายาคติเรื่องชนชั้นและชี้ให้เห็นถึง “อคติ” ที่ซ่อนแฝงอยู่ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. รวบรวมแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ของสำนักพิมพ์ต่างๆ จำนวน 6 เล่ม ดังนี้

[2] แบบเรียนของสำนักพิมพ์แต่ละแห่งอาจเรียกชื่อต่างกันไป เช่น “ชวนคิดพินิจคุณค่า” “กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ” “บทวิเคราะห์” หรือ “แนวทางในการพิจารณาวรรณกรรม” ในบทความนี้จะเรียกรวมว่า “บทวิเคราะห์”

1.1 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จัดพิมพ์โดยสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ

1.2 หนังสือเรียนภาษาไทย ม.2 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แม็ค

1.3 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย 2 เล่ม 1 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอมพันธ์

1.4 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์

1.5 หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย เล่ม 2 จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช

1.6 หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จัดพิมพ์โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

2. วิเคราะห์บทวิเคราะห์ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

3. วิเคราะห์การผลิตซ้ำมายาคติเรื่องชนชั้นและชี้ให้เห็นถึง “อคติ” ที่ซ่อนแฝงอยู่ในแบบเรียนวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

4. สรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากบทความเรื่อง “*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*: การอ่านใหม่” (ธงชัย แซ่เจี่ย, 2559) ผู้วิจัยพบว่า “การอ่านใหม่” เผยให้เห็นความหมายที่ซ่อนแฝงอยู่ใน*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* กล่าวคือ บทละครเรื่องดังกล่าวนำเสนอให้เห็นถึงความบกพร่องของเหล่าทวยเทพที่มีเหตุอันเกิดจากนนทกและการกระทำของนนทก ทั้งในแง่ที่ไม่มีความรอบคอบ มองเห็นเหตุการณ์เพียงบางส่วนแล้วประทับตราความชั่วร้ายให้ทันที ทั้งยังมองความทุกข์ร้อนของผู้อื่นเป็นความสุขของตน ความหมายดังกล่าวเป็นผลมาจากการบิดผันให้ความหมายประการหนึ่งโดดเด่นและเป็นที่กล่าวถึง ขณะที่ความหมายอีกประการหนึ่งกลับถูกกลบเกลื่อนด้วยกลวิธีการเขียนของกวี ผลการศึกษายังได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อยู่เบื้องหลังตัวบท โดยเฉพาะในการกำหนดว่า การกระทำผิดของตัวละครใดนับว่าเป็นความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ กล่าวคือ เมื่อตัวละครที่มีสถานะต่ำกว่ากระทำความผิดตามบรรทัดฐานของสังคม ตัวละครนั้นจะถูกลงโทษโดยปราศจากการพิจารณาอย่างรอบด้าน ขณะที่ตัวละครซึ่งมีสถานะสูงกว่ากลับไม่ได้รับการลงโทษเมื่อกระทำผิด ข้อค้นพบนั้นนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับมายาคติเรื่องชนชั้นที่ว่า การตัดสินความผิดและการลงโทษผู้กระทำผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคมไม่ได้อยู่ที่การกระทำ (action) หากอยู่ที่สถานะทางสังคม (social status) ของตัวละคร

เมื่อพิจารณาแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่นำ *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ไปเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา พบว่า บทวิเคราะห์ในแบบเรียนวิชาภาษาไทยของสำนักพิมพ์ต่างๆ นำเสนอการวิเคราะห์อย่างมีนัยสำคัญ ดังจะกล่าวละเอียดได้ต่อไปนี้

การวิเคราะห์บทวิเคราะห์ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

บทวิเคราะห์ในแบบเรียนวิชาภาษาไทยที่นำมาศึกษานั้น สามารถจำแนกการวิเคราะห์คุณค่าได้เป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ บทวิเคราะห์คุณค่าด้านวรรณศิลป์ และบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหา นอกจากนี้มีแบบเรียนบางเล่มกล่าวถึงการวิเคราะห์คุณค่าด้านนาฏศิลป์โดยเฉพาะการบรรจุท่ารำแม่บทไว้ในตอนที่พระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสรสวรรค์มาร่ายรำหลอกล่อนนทก สิ่งที่บทความนี้จะพินิจพิจารณาคือบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหา ซึ่งบางเล่มอาจจำแนกประเด็นเป็นคุณค่าด้านข้อคิดหรือคุณค่าด้านสังคม ในที่นี้จะนับรวมเป็นคุณค่าด้านเนื้อหา ทั้งนี้เพราะคุณค่าด้านข้อคิดและคุณค่าด้านสังคมคือการพิจารณาคุณค่าของตัวบทจากเนื้อหาเหมือนกัน รายละเอียดของการวิเคราะห์สามารถจำแนกได้ ดังนี้

การวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาโดยพิจารณาจากพฤติกรรมของนนทก

ใน *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* นนทกเป็นผู้ที่สังหารเทวดาภายหลังจากได้รับประทานนิ้วเพชรจากพระอิศวร เนื่องมาจากเจ็บแค้นใจที่เคยถูกเทวดาเหล่านั้นกลั่นแกล้ง พฤติกรรมของนนทกได้กลายเป็นบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทุกเล่ม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

> *บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ยังมีเนื้อหาให้ข้อคิดสำคัญคือ การใช้อำนาจโดยไม่ยับยั้งชั่งใจย่อมเกิดผลเสียต่อผู้อื่นและบางครั้งก็เป็นผลเสียต่อตนเองด้วย ดังตัวอย่างอำนาจนิ้วเพชรของนนทก นนทกทำความดีความชอบมาช้านานจึงได้รับรางวัลจากพระอิศวร นั่นคือการมอบอำนาจในการใช้นิ้วเพชรแก่นนทก
>
> เมื่อนนทกทำความดีและขอรางวัลตอบแทน พระอิศวรก็ต้อง ‘จำเป็นจำจะประทานให้’[3] นั่นคือไม่ได้เต็มใจให้แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ เมื่อนนทกมีอำนาจแล้วก็เปลี่ยนพฤติกรรมไป จากเดิมที่เป็นคนอดทนอดกลั้นก็กลายเป็นผู้ที่ ‘กำเริบอหังการ์’ และใช้อำนาจนั้นทำร้ายเหล่าเทวดาจนล้มตายไปเป็นจำนวนมาก นับเป็นการกระทำที่ ‘หยาบใหญ่’ ยิ่งนัก พระอิศวรจึงให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก นักเรียนจะเห็นได้ว่าการมีอำนาจเป็นรางวัลตอบแทนจากการทำความดีความชอบมาช้านาน แต่เมื่อนำไปใช้ในทางที่ผิดก็ย่อมเกิดผลเสียตามมามากมายซึ่งทำร้ายทั้งตนเองและผู้อื่น นนทกจึงเป็นตัวอย่างของบุคคลผู้ใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิดและผลร้ายนั้นก็สนองคืนมาสู่ตนเอง
>
> (ผกาศรี เย็นบุตร และคณะ, 2557, หน้า 131)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า แบบเรียนวิชาภาษาไทยข้างต้นนำพฤติกรรมของนนทกที่สังหารเทวดาโดยใช้นิ้วเพชรที่ได้รับประทานจากพระอิศวรมาวิเคราะห์ถึงผลเสียหากใช้อำนาจไปในทางที่ผิด ดังข้อความที่ว่า “เมื่อนำไปใช้ในทางที่ผิดก็ย่อมเกิดผลเสียตามมามากมายซึ่งทำร้ายทั้งตนเองและผู้อื่น” นอกจากนี้ยังกล่าวสรุปถึงผลของการกระทำที่จะย้อนกลับมา “สนอง” แก่ผู้กระทำตามแนวคิดทางพุทธศาสนา ดังข้อความที่ว่า “นนทกจึงเป็นตัวอย่างของบุคคลผู้ใช้อำนาจนั้นในทางที่ผิดและผลร้ายนั้นก็สนองคืนมาสู่ตนเอง” กล่าวได้ว่า การใช้อำนาจในทางที่ผิดของนนทกและผลที่เกิดขึ้นตามมาได้กลายเป็นบทเรียนสำหรับนักเรียนให้ได้ศึกษา

บทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาอีกบทหนึ่งที่นำพฤติกรรมของนนทกมาเป็นข้อพิจารณาปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

> *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก* สะท้อนให้เห็นข้อคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ คือ การอาฆาต พยาบาท จองเวร นำมาซึ่งความเดือดร้อน กล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์มีความรู้สึก รัก โลภ โกรธ หลง ในบุคคลหรือวัตถุสิ่งของ เมื่อเกิดความไม่พอใจหรือไม่ได้รับในสิ่งที่ต้องการย่อมก่อให้เกิดความอาฆาต พยาบาท จองเวร และท้ายที่สุดความอาฆาต พยาบาทจึงกลายเป็นไฟเผาไหม้ทำลายชีวิตของตนเอง หากนนทกยอมรับในชะตากรรมของตน ปลงใจจากความเจ็บแค้น ความเดือดร้อนนานัปการจะไม่เกิดขึ้น การปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่รู้จักการให้อภัยไม่ผูกใจเจ็บแค้นย่อมนำมาซึ่งความสุขกายสบายใจ
>
> (ฟองจันทร์ สุขยิ่ง และคณะ, 2554, หน้า 77)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า พฤติกรรมของนนทกในแง่ “พยาบาท อาฆาต จองเวร” ได้รับการกล่าวถึงในบทวิเคราะห์ข้างต้นโดยกล่าวย้ำหลายครั้ง เพื่อให้เข้ากับการอธิบายว่าพฤติกรรมนั้น “ทำลายชีวิตของตนเอง” ซึ่งเป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมของนนทกที่ทำลายตัวนนทกเอง ในตอนท้ายของบทวิเคราะห์ข้างต้นยังได้กล่าวสรุปข้อคิดเตือนใจจากพฤติกรรมของนนทกว่า “การปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่รู้จักการให้อภัยไม่ผูกใจเจ็บแค้นย่อมนำมาซึ่งความสุขกายสบายใจ” กล่าวได้ว่า โทสะของนนทกอันเป็นชนวนที่นำไปสู่ความตายของนนทกเป็นบทเรียนสำคัญเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาผ่านแบบเรียนข้างต้น

[3] พิมพ์ตามต้นฉบับในแบบเรียน ข้อความใน *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* คือ “จำจะประทานพรให้” (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2540, หน้า 44)

นอกจากนี้ บทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาในแบบเรียนอีกเล่มหนึ่งก็ได้นำพฤติกรรมของนนทกมาเป็นข้อพิจารณาด้วยเช่นกัน ดังความว่า

ขณะเดียวกันเมื่อนนทกได้นิ้วเพชรสามารถชี้ให้ใครตายก็ได้ จึงใช้อำนาจเกินไปจนทำให้เดือดร้อนไปทั่วทั้งสวรรค์กระทั่งพระอิศวรตรัสว่า

ไอ้นี่ทำชอบมาช้านาน เราจึ่งประทานพรให้
มันกลับทรยศกบฏใจ ทำการหยาบใหญ่ถึงเพียงนี้

คำว่า ทำการหยาบใหญ่ หมายถึง ใช้อำนาจของตนสังหารผู้อื่นเป็นการผิดคุณธรรมอย่างร้ายแรง ในที่สุดทำให้นนทกต้องตายไปด้วย ซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรมว่า กรรมใดใครก่อ กรรมนั้นย่อมตอบสนองผู้กระทำ

(จิตต์นิภา ศรีไสย์ และคณะ, 2557, หน้า 70)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า พฤติกรรมของนนทกที่ “ทำการหยาบใหญ่” หรือก็คือการใช้อำนาจจากนิ้วเพชรสังหารเทวดาบนสวรรค์ ได้รับการกล่าวถึงในบทวิเคราะห์ข้างต้นเพื่อชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นสาเหตุที่ทำให้นนทกเสียชีวิต ข้อความในตอนท้ายของบทวิเคราะห์ข้างต้นที่ว่า “เป็นเรื่องของกฎแห่งกรรมว่า กรรมใดใครก่อ กรรมนั้นย่อมตอบสนองผู้กระทำ” ยังเป็นการสรุปข้อคิดตามคติธรรมในพุทธศาสนาเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับให้นักเรียนได้ศึกษาและเรียนรู้ผ่านแบบเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า พฤติกรรมของนนทกได้รับการกล่าวถึงในบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ลักษณะที่ตรงกันคือ การกล่าวถึงพฤติกรรมของนนทกในแบบเรียนเหล่านั้นจะกล่าวสรุปในแง่กฎแห่งกรรม กล่าวคือ แบบเรียนแต่ละเล่มวิเคราะห์ว่าการตายของนนทกเป็นผลจากโทสะและการกระทำอันเนื่องด้วยโทสะของนนทกเอง ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากวาทกรรมพุทธศาสนาซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของสังคม มีอำนาจกำกับความคิดและการกระทำของบุคคลได้ ผู้เรียบเรียงแบบเรียนแต่ละเล่มคือผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมพุทธศาสนาดังกล่าวจึงเรียบเรียงแบบเรียนให้ออกมาเป็นแบบเดียวกัน คือมุ่งให้แบบเรียนเป็นเครื่องมือสอนนักเรียนเป็นหลัก

การวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาโดยพิจารณาจากพฤติกรรมของเทวดา

นอกจากพฤติกรรมของนนทกที่สังหารเทวดาด้วยความโกรธแค้น อันนำไปสู่จุดจบของชีวิตนนทกและคติสอนใจเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว พฤติกรรมของเทวดาที่ได้กลั่นแกล้งนนทกขณะที่นนทกล้างเท้าให้ รวมไปถึงเหตุการณ์ตอนที่พระอิศวรประทานนิ้วเพชรแก่นนทก ก็เป็นพฤติกรรมที่แบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นำมาเป็นบทวิเคราะห์ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การที่เทวดาไปตบหัวถอนผมนนทกจนผมโกร่น นับว่าเป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด เป็นการรังแกผู้น้อย ซึ่งไม่สมควรเลียนแบบ แม้จะหยอกล้อเล่นกันก็ตาม ดังคำประพันธ์ว่า

นนทกก็ล้างเท้าให้ เมื่อจะไปก็จับหัวสั่น
สัพยอกหยอกเล่นเหมือนทุกวัน สรวลสันต์เยาะเย้ยเฮฮา

และจากการกระทำของเทวดา สุดท้ายก็จบลงด้วยความตาย ดังคำประพันธ์ว่า

ต้องสุบรรณเทวานาคี ดั่งพิษอสุนีไม่ทนได้
ล้มฟาดกลาดเกลื่อนลงทันใด บรรลัยไม่ทันพริบตา

การรังแกผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่ดี แม้ผู้รังแกจะต้องการแค่ความสนุก แต่ถ้าไปสร้างความทุกข์ให้ผู้ถูกรังแก ก็ถือว่าเป็นสิ่งผิด

(จิตต์นิภา ศรีไสย์ และคณะ, 2557, หน้า 70)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า แบบเรียนกล่าวถึงพฤติกรรมของเทวดาที่ “ตบหัวถอนผมนนทกจนผมโกร๋น” ว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควรทำ เนื่องจากก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นได้ การกล่าวเช่นนั้นก็เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมของเทวดาในตอนท้าย ดังความว่า “การรังแกผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่ดี แม้ผู้รังแกจะต้องการแค่ความสนุก แต่ถ้าไปสร้างความทุกข์ให้ผู้ถูกรังแก ก็ถือว่าเป็นสิ่งผิด” การสรุปดังกล่าวนั้นก็เพื่อมุ่งให้เป็นบทเรียนเกี่ยวกับการไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเพื่อใช้สอนนักเรียนผ่านแบบเรียนวิชาภาษาไทย

บทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาอีกบทหนึ่งได้นำพฤติกรรมของทั้งเทวดาและพระอิศวรมาพิจารณา ดังข้อความที่ว่า

> *บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนนทก*ให้ข้อคิด คติคำสอน และความจรรโลงใจหลายประการ คือ
>
> เรื่องการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ตามเนื้อเรื่อง นนทกมีหน้าที่ล้างเท้าให้เทวดา ซึ่งรู้สึกด้อยในศักดิ์ศรีอยู่แล้ว เมื่อถูกบรรดาเทวดาหยอกล้อด้วยการลูบหน้า ตบหัว ดึงผม บ่อยๆ เข้าก็รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ คับแค้นใจ ซึ่งบรรดาเทวดาถือว่าตนมีฐานะที่เหนือกว่าจึงข่มเหงน้ำใจ โดยไม่สนใจความรู้สึกของนนทก ทำให้นนทกสะสมความแค้นไว้มาก
>
> เรื่องความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจหรือผู้ที่เป็นใหญ่ ควรคิดไตร่ตรองให้ดีก่อนที่จะสิทธิ์หรืออำนาจแก่ผู้ใด เพื่อป้องกันการนำอำนาจนั้นไปใช้ในทางที่ผิด ดังเช่นพระอิศวรให้พรแก่นนทกตามที่นนทกขอ และนนทกนำพรนั้นไปใช้แก้แค้น เป็นเหตุให้เทวดาล้มตายเป็นจำนวนมาก สร้างความปั่นป่วนขึ้นในสังคมเทวดา
>
> (เสนีย์ วิลาวรรณ และคณะ, 2553, หน้า 20-21)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า แบบเรียนวิชาภาษาไทยได้นำพฤติกรรมของเทวดาและพระอิศวรมาวิเคราะห์ไว้ พฤติกรรมของเทวดาที่นำมาวิเคราะห์คือการไม่ให้เกียรติผู้อื่นโดยเฉพาะนนทกและส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของนนทกได้ ดังที่กล่าวว่า “เมื่อถูกบรรดาเทวดาหยอกล้อด้วยการลูบหน้า ตบหัว ดึงผม บ่อยๆ เข้าก็รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ คับแค้นใจ” การกล่าวเช่นนี้ก็เพื่อนำไปสู่คติสอนใจเรื่องการผู้อื่นโดยมีพฤติกรรมของเหล่าเทวดาเป็นอุทาหรณ์ ส่วนพฤติกรรมของพระอิศวรที่ได้รับการกล่าวถึงผ่านบทวิเคราะห์ในแบบเรียนข้างต้น มีว่า “ดังเช่นพระอิศวรให้พรแก่นนทกตามที่นนทกขอ และนนทกนำพรนั้นไปใช้แก้แค้น เป็นเหตุให้เทวดาล้มตายเป็นจำนวนมาก” การกล่าวเช่นนี้ก็เพื่อนำไปสู่คติสอนใจเรื่องความรับผิดชอบและความรอบคอบในการกระทำของบุคคลก่อนที่จะตัดสินใจสิ่งใดลงไป

นอกจากนี้ บทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาในแบบเรียนอีกเล่มหนึ่งก็ได้นำพฤติกรรมของเทวดามาเป็นข้อพิจารณาด้วย ดังความว่า

> อย่ารังแกผู้ที่ด้อยกว่าตน กล่าวคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม และการที่จะอาศัยร่วมกันได้อย่างปกติสุขนั้น ต้องไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ต้องระลึกไว้เสมอว่า การรังแกผู้ที่ด้อยหรืออ่อนแอกว่าตนเองเป็นการกระทำที่ไม่สมควร และในบางครั้งความเดือดร้อนอาจจะกลับมาตอบสนองตนเองในภายหลัง
>
> (ฟองจันทร์ สุขยิ่ง และคณะ, 2554, หน้า 77)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า แม้จะไม่มีการกล่าวอ้างพฤติกรรมของตัวละครจาก*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ตอนนารายณ์ปราบนนทก* แต่ข้อความตอนท้ายที่ว่า “การรังแกผู้ที่ด้อยหรืออ่อนแอกว่าตนเองเป็นการกระทำที่ไม่สมควรและในบางครั้งความเดือดร้อนอาจจะกลับมาตอบสนองตนเองในภายหลัง” ก็มีนัยสื่อถึงพฤติกรรมของเทวดาในเรื่อง เพราะเทวดาเหล่านั้นกลั่นแกล้งนนทก ตัวอย่างข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงการนำพฤติกรรมของตัวละครมาเทียบเป็นคติสอนใจเรื่อง “อย่ารังแกผู้ที่ด้อยกว่าตน” ได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า พฤติกรรมของเทวดาได้รับการกล่าวถึงในบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในแง่หนึ่ง พฤติกรรมการรังแกผู้ที่ด้อยกว่าของเทวดาได้รับการกล่าวถึงและวิเคราะห์ว่าเป็นสาเหตุให้นนทกบันดาลโทสะและนำไปสู่จุดจบของเทวดาเหล่านั้น สอดคล้องกับคติคำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา ในอีกแง่หนึ่ง ความไม่รอบคอบของพระอิศวรได้รับการกล่าวถึงว่า การให้พรแก่นนทกโดยไม่ไตร่ตรองนั้นส่งผลเสียแก่เทวดาบนสวรรค์ สอดคล้องกับหลักคำสอนเรื่องความไม่ประมาทในพุทธศาสนาเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นผลมาจากวาทกรรมพุทธศาสนาซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของสังคม มีอำนาจกำกับความคิดและการกระทำของบุคคลได้ ผู้เรียบเรียงแบบเรียนแต่ละเล่มคือผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมพุทธศาสนาดังกล่าวจึงเรียบเรียงแบบเรียนโดยมุ่งให้แบบเรียนเป็นเครื่องมือสอนนักเรียนเป็นสำคัญ

ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับมายาคติเรื่องชนชั้นในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*

การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แบบเรียนดังกล่าวนำเสนอบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาโดยพิจารณาจากตัวละครหลัก 2 ฝ่าย คือ พฤติกรรมของนนทก และพฤติกรรมของเทวดากับพระอิศวร และพฤติกรรมเหล่านั้นถูกตีความเป็นคติคำสอนภายใต้วาทกรรมพุทธศาสนาซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของสังคม

แม้ในแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะนำเสนอการวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาโดยพิจารณาจากพฤติกรรมของนนทกและพระอิศวร แต่พฤติกรรมที่นำมาพิจารณาในแบบเรียนนั้นไม่ใช่พฤติกรรมแบบเดียวกัน กล่าวคือ พฤติกรรมของนนทกที่นำมาพิจารณาคือการสังหารเทวดาด้วยบันดาลโทสะ พฤติกรรมของเทวดาที่นำมาพิจารณาคือการกลั่นแกล้งนนทก และพฤติกรรมของพระอิศวรที่นำมาพิจารณาคือการประทานพรให้นนทกโดยมิได้ไตร่ตรองให้รอบคอบ จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของตัวละครที่แบบเรียนนำมาพิจารณานั้นเป็นพฤติกรรมคนละอย่าง จึงไม่น่าที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้เท่าใดนัก ในที่นี้จะนำพฤติกรรมการ “ฆ่า” ของตัวละครสองตัวใน*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*มาเปรียบเทียบกันเพื่อชี้ให้เห็นถึงมายาคติเรื่องชนชั้นดังที่ได้กล่าวไป

*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก*ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนที่นนทกสังหารเทวดา ดังความว่า

บัดนั้น นนทกน้ำใจแกล้วกล้า
กริ้วโกรธร้องประกาศตวาดมา อนิจจาข่มเหงเล่นทุกวัน
จนหัวไม่มีผมติด สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
วันนี้จะได้เห็นกัน ขบฟันแล้วชี้นิ้วไป
ต้องสุบรรณเทวนาคี ดั่งพิษอสุนีไม่ทนได้
ล้มฟาดกลาดเกลื่อนลงทันใด บรรลัยไม่ทันพริบตา

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2540, หน้า 45)

ตัวบทข้างต้นบรรยายถึงความโกรธแค้นของนนทกที่ถูกข่มเหงรังแกจากเหล่าเทวดา เป็นเหตุให้นนทกบันดาลโทสะและสังหารเทวดาเหล่านั้นในที่สุด

เหตุการณ์ดังกล่าวพระอินทร์ทรงเป็นผู้เห็นเหตุการณ์และได้นำไปเฝ้าพระอิศวร ดังความว่า

เมื่อนั้น หัสนัยน์เจ้าตรัยตรึงศา
เห็นนนทกนั้นทำฤทธา ชี้หมู่เทวาวายปราณ
ตกใจตะลึงรำพึงคิด ใครประสิทธิ์ให้มันสังหาร
คิดแล้วขึ้นเฝ้าพระทรงญาณ ยังพิมานทิพรัตน์รูจี

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2540, หน้า 45)

จากตัวบทข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระอินทร์เป็นบุคคลสำคัญผู้เห็นเหตุการณ์ตอนที่นนทกใช้นิ้วเพชรชี้เหล่าเทวดาจนสิ้นชีวิต ด้วยความตกตะลึงพรึงเพริดจึงได้ไปเฝ้าพระอิศวรเพื่อทูลให้ทรงทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ดี สิ่งที่พระอินทร์เห็นนั้นมีแต่เพียง “เห็นนนทกนั้นทำฤทธา ชี้หมู่เทวาวายปราณ” กล่าวคือ พระอินทร์เห็นเพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์และเป็นส่วนที่เทวดาถูกทำร้าย มิได้เห็นเหตุการณ์ตอนที่เหล่าเทวดานั้นแกล้งนนทกให้เจ็บแค้นใจ โดยนัยนี้แสดงให้เห็นว่าพระอินทร์ก็ไม่ใช่เทวดาที่รอบคอบ มองเห็นแต่เพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์และประทับตราความชั่วร้ายให้กับนนทก นำไปสู่การกราบทูลให้พระอิศวรทรงทราบ พระอิศวรจึงทรงบัญชาให้พระนารายณ์ไปปราบนนทก

ในการปราบนนทกนั้น พระนารายณ์ทรงแปลงเป็นนางสุวรรณอัปสรร่ายรำให้นนทกหลงกลใช้นิ้วชี้ขาตนจนหักและล้มลง ทำให้พระนารายณ์สังหารนนทกได้โดยง่าย ก่อนจะสังหารนนทกนั้นพระนารายณ์ได้กล่าวว่า

เมื่อนั้น พระนารายณ์บรมนาถา
ได้ฟังจึ่งมีบัญชา โทษามึงใหญ่หลวงนัก
ด้วยทำโอหังบังเหตุ ไม่เกรงเดชพระอิศวรทรงจักร
เอ็งฆ่าเทวาสุรารักษ์ โทษหนักถึงที่บรรลัย

(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2540, หน้า 48)

จากตัวบทข้างต้นจะเห็นว่า พระนารายณ์ทรงกล่าวโทษของนนทกที่ได้ “ฆ่าเทวาสุรารักษ์” อันถือเป็นโทษหนักที่ทำให้ต้องสังหารนนทกเป็นการลงโทษ แม้การลงโทษของพระนารายณ์จะเป็นการกระทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากพระอิศวร แต่พระนารายณ์ก็มิได้ไต่ถามเหตุที่มาที่ไปของการสังหารนนทกจากพระอิศวร และตัวบทก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าพระนารายณ์เคยเห็นหรือเคยรับทราบเหตุการณ์ที่เหล่าเทวดากลั่นแกล้งนนทก ทั้งนี้เนื่องมาจาก “ภารกิจของพระนารายณ์เป็นไปตามคำบัญชาของพระอิศวร” (เสาวณิต จุลวงศ์, 2536, หน้า 22) จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่พระนารายณ์ลงโทษนนทกนั้นเกิดจากการฟังความข้างเดียวหรือรับรู้เพียงส่วนเดียวจากเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการ “ฆ่า” ของนนทกและพระนารายณ์แล้วจะเห็นว่า การฆ่าของนนทกเป็นการฆ่าที่มีเหตุปัจจัยตามที่นนทกประสบด้วยตนเอง กล่าวคือ นนทกฆ่าเทวดาเพราะประสบการณ์ที่ถูกเทวดาเหล่านั้นกลั่นแกล้ง ขณะที่การฆ่าของพระนารายณ์เป็นการฆ่าที่มีเหตุมาจากคำบัญชาของพระอิศวรซึ่งรับทราบเหตุการณ์มาจากพระอินทร์อีกทอดหนึ่ง พระนารายณ์มิใช่ผู้มีประสบการณ์อันเป็นสาเหตุให้ต้องฆ่าผู้อื่นเช่นเดียวกับนนทก พฤติกรรมการฆ่าของนนทกถูกพิจารณาว่าเป็นการ “ทำการหยาบใหญ่” โดยมิพักได้มีใครไต่ถามสวนความถึงสาเหตุที่แท้จริง ทั้งนี้ก็เพราะเหล่าเทวดามีความเชื่ออยู่แล้วว่านนทกซึ่งเป็นยักษ์เป็นผู้มีจิตใจโหดเหี้ยม แม้จะทำหน้าที่ล้างเท้าให้เทวดาบนสวรรค์แต่ก็มิได้มีสถานะเฉกเช่นเดียวกับเทวดาบนสวรรค์[4] ขณะที่พฤติกรรมการฆ่าของพระนารายณ์ถูกพิจารณาว่าเป็นการ “ช่วยระงับดับเข็ญ” เนื่องจากเหล่าเทวดามองว่าพฤติกรรมของนนทกสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวสวรรค์ อันเป็นการยืนยันว่า *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* แฝงไว้ด้วยมายาคติเรื่องชนชั้น เพราะการตัดสินความผิด การพิจารณาตามกระบวนการยุติธรรม และการลงโทษผู้กระทำผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคมในบทละครตอนดังกล่าวไม่ได้อยู่ที่การกระทำ (action) หากอยู่ที่สถานะทางสังคม (social status) ของตัวละคร

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้ง 6 เล่มที่นำมาศึกษาในบทความวิจัยนี้ พบว่า ไม่มีแบบเรียนเล่มใดที่นำเสนอการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครโดยพิจารณาในแง่ชนชั้นเลย เป็นไปได้หรือไม่ว่านี่คือผลผลิตจากวิธีคิดที่ให้ความสำคัญกับชนชั้นที่เหนือกว่าและกดทับชนชั้นที่ต่ำกว่า

[4] เสาวณิต จุลวงศ์ (2536, หน้า 110) ได้จำแนกลำดับชั้นของชาวชุมชนสวรรค์ไว้ 4 ระดับ ได้แก่ ชั้นสูงสุด ชั้นสูง ชั้นต่ำระดับสูง และชั้นต่ำระดับต่ำ สถานะของนนทกเป็นข้ารับใช้ อยู่ในชั้นต่ำระดับต่ำ บรรดาเทวดาที่กลั่นแกล้งนนทกมีสถานะชั้นต่ำระดับสูง พระอินทร์มีสถานะชั้นสูง ส่วนพระนารายณ์และพระอิศวรอยู่ในสถานะชั้นสูงสุด

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์แบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่อง *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* จำนวน 6 เล่ม พบว่า แบบเรียนดังกล่าวนำเสนอบทวิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาโดยพิจารณาจากพฤติกรรมของตัวละครหลัก 2 ฝ่าย คือ พฤติกรรมของนนทก และพฤติกรรมของเทวดากับพระอิศวร และพฤติกรรมเหล่านั้นถูกตีความเป็นคติคำสอนตามวาทกรรมพุทธศาสนาซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของสังคม อย่างไรก็ตาม แบบเรียนที่นำมาศึกษายังขาดการพิจารณาอย่างรอบด้าน เพราะไม่มีแบบเรียนเล่มใดที่นำเสนอการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครโดยพิจารณาในแง่ชนชั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* แฝงไว้ด้วยมายาคติเรื่องชนชั้นอย่างแนบเนียน อีกทั้งการพิจารณาในแง่ชนชั้นนั้นเกี่ยวข้องกับต้นเค้าของตัวบทวรรณกรรมมากกว่าจะอยู่ที่*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* แต่เพียงอย่างเดียว

เรื่อง *รามายณะ* ซึ่งเป็นต้นเค้าของ*บทละครเรื่องรามเกียรติ์* มีจุดสำคัญอยู่ที่การบันทึกเรื่องเล่าเกี่ยวกับชัยชนะของวีรบุรุษชนเผ่าอารยันซึ่งมีความสามารถในการรบ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2529, หน้า 80-81) กล่าวว่า จากหลักฐานทางวรรณคดี ภาษาศาสตร์ และชาติวงศวิทยา ทำให้ทราบว่า ชนเผ่าอารยันเป็นชนชาติที่มีถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมในยุโรปตะวันออกแถบทะเลแคสเปียนและทะเลดำ ต่อมาได้อพยพขยายไปทางทิศตะวันตกไปอยู่ในยุโรป และทางทิศตะวันออกมาอยู่แถบอิหร่านแล้วข้ามภูเขาหิมาลัยมาอยู่ในแถบเหนือของประเทศอินเดียในปัจจุบัน ได้ต่อสู้กับชนเผ่าดราวิเดียนซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมที่จริงชนเผ่าดราวิเดียนก็มีความเจริญ มีวัฒนธรรมของตน แต่รบสู้ชนเผ่าอารยันไม่ได้ ชนเผ่าอารยันจึงเข้ายึดครองดินแดนและขับไล่พวกดราวิเดียนออกไป ชัยชนะของเผ่าอารยันกลายเป็นจุดกำเนิดของเรื่อง *รามายณะ* ในเวลาต่อมา “เรื่องชนิดนี้นับเป็นตำนานสำคัญที่เล่าสืบต่อกันมาด้วยความภูมิใจ เรื่องที่ใช้เล่าเป็นตำนานปากเช่นนี้ย่อมต้องขึ้นกับความทรงจำของผู้เล่า ฉะนั้นจึงมีโอกาสที่จะถูกต่อเติมดัดแปลงไปได้ตามความคิดความพอใจของผู้เล่า” (ปรีชา นุ่นสุข, 2524, หน้า 33)

การสร้างความชอบธรรมให้กับเผ่าอารยันของตนด้วยการเล่าถึงการกระทำใดๆ ก็ตามว่าไม่ใช่สิ่งผิด ขณะเดียวกันก็ป้ายความผิดให้แก่การกระทำของชนเผ่าดราวิเดียน น่าจะเป็นวิธีการที่ต่อเติมดัดแปลงเข้าไปในการเล่าเรื่อง*รามายณะ* ก่อนที่จะมีการบันทึกเรื่องเล่านี้เป็นลายลักษณ์ นอกจากนี้ หากชนเผ่าดราวิเดียนถูกรังแกแล้วโต้กลับ เรื่องเล่าของชนเผ่าอารยันก็จะทำให้ชนเผ่าดราวิเดียนกลายเป็นผู้ร้ายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ชนเผ่าอารยันในการมีอำนาจเหนือชนเผ่าดราวิเดียน ด้วยวิธีการเช่นนี้ชนเผ่าที่มีอำนาจเหนือกว่าจึงสามารถกดขี่ข่มเหงชนเผ่าที่ด้อยกว่าได้ทั้งในมิติทางสังคมและมิติของเรื่องเล่า เมื่อเรื่อง*รามายณะ*แพร่กระจายออกไป วิธีคิดที่อนุญาตให้ผู้มีอำนาจเหนือกว่ากดข่มผู้ที่มีอำนาจด้อยกว่าก็ย่อมแพร่ตามไปด้วย

เมื่อเป็นดังนั้น *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่เล่าเรื่อง*รามายณะ* จึงผลิตซ้ำมายาคติเรื่องชนชั้นผ่านการตัดสินความผิดของนนทกโดยพิจารณาจากสถานะทางสังคมของตัวละคร มากกว่าจะตัดสินจากเหตุปัจจัยอย่างรอบด้านและมองตัวละครที่มีสถานะสูงกว่าว่าก็สามารถกระทำความผิดต่อผู้อื่นได้ ลักษณะเช่นนี้ตอกย้ำว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจที่จะนิยามว่าใครผิดใครถูก ใครสมควรได้รับโทษและใครสมควรได้รับการอนุโลม การตีความ*บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก* ในแง่คติคำสอนว่าด้วยกฎแห่งกรรมจึงกลายเป็นการลากเข้าความที่สร้างความชอบธรรมให้แก่พฤติกรรมของตัวละครที่มีสถานะสูงกว่าตามจุดมุ่งหมายของการให้แบบเรียนเป็นตำราสอนศีลธรรม ทั้งยังไม่ต่างอะไรจากการสร้างความชอบธรรมในการเล่าเรื่องชัยชนะของชนเผ่าอารยันเมื่อหลายพันปีที่แล้วก่อนที่จะกลายเป็นเรื่อง*รามายณะ* ในเวลาต่อมา

ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า แบบเรียนมิได้เป็นเพียงหนังสือสำหรับใช้ในการเรียนการสอน หากยังซ่อนแฝงไว้ด้วยมโนทัศน์หรือความคิดเบื้องหลังบางประการซึ่งผู้เรียบเรียงแบบเรียนอาจจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม และนั่นคือเรื่องที่ต้องตระหนักให้รอบด้านอยู่เสมอก่อนที่จะนำแบบเรียนไปใช้ในการเรียนการสอน อย่างน้อยก็ก่อนที่การสอนแบบเดิมๆ จะกลายเป็นการสร้างและผลิตซ้ำความชอบธรรมให้กับการกระทำใดๆ ก็ตามของผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่า กระทั่งกลายเป็นเรื่องธรรมดาสามัญที่เกิดขึ้นในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการวิเคราะห์แบบเรียนเรื่องอื่นๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความหมายที่ซ่อนแฝงไว้อยู่ โดยอาจพิจารณาในแง่ชนชั้น เพศภาวะและเพศวิถี หรือประเด็นอื่นๆ ที่เผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของตัวบทวรรณกรรมที่นำมาเป็นแบบเรียนและกระบวนการเรียบเรียงแบบเรียน

เอกสารอ้างอิง

กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2529). “ความรู้เรื่องรามเกียรติ์.” ใน **หนังสือที่ระลึกการประชุมรามายณะนานาชาติครั้งที่ 2 วันที่ 8-11 เมษายน 2529,** 79-97. กรุงเทพฯ: อาศรมวัฒนธรรมไทย-ภารตะ.

จิตต์นิภา ศรีไสย์ และคณะ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.** กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

จีราพัชร์ ใจเที่ยงธรรม. (2554). **การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงพร หลิมรัตน์. (2554). **หนังสือเรียนภาษาไทย ม.2.** กรุงเทพฯ: แม็ค.

ธงชัย แซ่เจี่ย. (2559). “บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทก: การอ่านใหม่”. **บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 8**. 31 มีนาคม 2559.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2557). **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มติชน.

นิศา ชูโต และคณะ. (2538*).* **รายงานการวิจัยเรื่องการประเมินหนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบการเรียนเชิงถ่ายทอดค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทหญิงชาย.** กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการศึกษาอาชีพและวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

ปรีชา นุ่นสุข. (2524). **อิทธิพลของมหากาพย์รามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ผกาศรี เย็นบุตร และคณะ. (2557). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย 2 เล่ม 1**. นนทบุรี: เอมพันธ์.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. (2540). **บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 1**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

ฟองจันทร์ สุขยิ่ง และคณะ. (2554). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

มาดี ลิ่มสกุล. (2552). **การวิเคราะห์แนวคิดเพศภาวะในหนังสือแบบเรียนระดับประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.** วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สรัญญา เอกธรรมสุทธิ์. (2549). **การวิเคราะห์บทบาทหญิงชายในหนังสือแบบเรียนภาษาไทยในช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสนีย์ วิลาวรรณ และคณะ. (2553). **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2536). **โครงสร้างของสังคมในรามเกียรติ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (2555). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

การจำแนกคำนามประสมในภาษาลาว

Classification of Compound Noun in Lao Language

เนตญา บุญอ่อน[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกหมวดคำนามประสมในภาษาลาว จากวรรณกรรมเรื่องสั้นและนวนิยายลาวที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) จำนวนทั้งสิ้น 10 เรื่อง โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องหมวดคำจากหนังสือ “คลังคำ” ของนวววรรณ พันธุเมธา มาใช้ในการจัดจำแนก ผลการศึกษาพบคำนามประสมทั้งสิ้น 4,412 คำ ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมลาว จัดหมวดหมู่คำตามลักษณะทางความหมาย ได้ทั้งสิ้น 5 หมวด คือ หมวดมนุษย์ หมวดมนุษย์กับมนุษย์ หมวดสรรพสิ่ง หมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง และหมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง หมวดหมู่ของคำนามประสมที่ครบถ้วนตามเกณฑ์การจำแนกคลังคำนี้ ทำให้สรุปได้ว่าวรรณกรรมซีไรต์ลาวเป็นชุมชนทางภาษาที่สามารถนำข้อมูลทางภาษามาวิเคราะห์ความหมายเชิงวัฒนธรรมได้อย่างน่าเชื่อถือ

คำสำคัญ: *คำนามประสม ภาษาลาว ความหมายเชิงวัฒนธรรม*

Abstract

The objective of this article is to classify the groups of compound nouns in Lao language that are found in ten short stories and novels which were granted the Southeast Asian Writer’s Award (S.E.A. Write). The compound nouns found within these writings will be classified according to the concept of the word-group found in Nawawan Phanthumeta’s thesaurus, Klang Kam. The results show that there are 4,412 words naming objects in the Lao culture. These words can be categorized by meaning into five groups: 1) Human, 2) Human and human, 3) Object, 4) Human and object, and 5) Time, human, and object. From these groups of compound nouns it can be concluded that Laos words can be used for classifying the concept of "meaning" in Lao culture.

Keywords: *compound nouns, Lao language, cultural meaning*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาลาวมีคำศัพท์และสำเนียงที่ใกล้เคียงกันกับภาษาไทยถิ่นอีสาน และหากพิจารณาในแง่ของภาษาศาสตร์แล้ว ภาษาลาวและภาษาไทยถิ่นอีสานจัดอยู่ในภาษากลุ่มย่อย (language subgroup) ของภาษาตระกูลเดียวกัน คือภาษาตระกูลไตหรือไท (Tai) สำหรับการศึกษาภาษานั้นถือว่าคำเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญที่สุดทั้งนี้เพราะคำเป็นหน่วยย่อยในภาษาที่มีความหมายเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย การรู้คำมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้ภาษาไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ภาษาแม่หรือภาษาต่างประเทศ

คำนามประสม เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างคำในภาษาโดยนำคำเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาจำนวนสองคำหรือมากกว่ามาประกอบเข้าด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นคำนามคำเดียวและมีความหมายที่จำเพาะ ไม่ใช่ผลรวมของความหมายจากหลายคำที่นำมาเรียงกัน คำนามประสมสามารถแสดงหรือสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้พูดภาษานั้น ๆ ได้ ฉะนั้นคำนามประสมในภาษาลาวมิใช่เป็นเพียงรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายแต่ประการเดียว แต่ยังโอบอุ้มวัฒนธรรมของ

[1] นักศึกษาปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชาติลาวเอาไว้อย่างมีนัยสำคัญ การใช้คำนามประสมภาษาลาวเป็นข้อมูลในการศึกษา ในฐานะหน่วยหนึ่งทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ผู้ศึกษาจึงได้ประยุกต์ตัวบททางวรรณกรรมอันได้แก่ ตัวบทวรรณกรรมเรื่องสั้นและนวนิยาย ซีไรต์ลาวเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษา แม้จะเป็นตัวบทสมัยใหม่แต่ก็เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมของชนชาติลาวซึ่งเป็นที่ยอมรับระดับชาติในฐานะตัวบททางวัฒนธรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์ นอกจากนั้นการศึกษาคำนามประสมภาษาลาวจากตัวบทวรรณกรรมยังเป็นการศึกษาภาษาในบริบทการใช้อย่างแท้จริง ที่ผ่านมานั้นยังไม่มีการศึกษาวิจัยคำนามประสมในลักษณะนี้ จากการศึกษาคำนามประสมในวรรณกรรม ซีไรต์ลาวพบว่ามีคำจำนวน 4,412 คำ ในเบื้องต้นจึงขอรายงานผลการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มข้อมูลคำนามประสมในวรรณกรรมซีไรต์ โดยประยุกต์แนวคิดเรื่องการจำแนกกลุ่มคำจากหนังสือคลังคำของ นววรรณ พันธุเมธา มาใช้กับจัดหมวดหมู่คำนามประสมภาษาลาว ผลการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการศึกษาคำนามประสมลาวในเชิงวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อจำแนกประเภทของคำนามประสมภาษาลาวจากเรื่องสั้นและนวนิยายลาวที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์)

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

นววรรณ พันธุเมธา ได้จัดหมวดหมู่คำภาษาไทยทุกประเภทตามลักษณะทางความหมาย รวมทั้งสิ้น 5 หมวด ได้แก่ 1. มนุษย์ 2. มนุษย์กับมนุษย์ 3. สรรพสิ่ง 4. มนุษย์กับสรรพสิ่ง 5. เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง แต่ละหมวดจะมีการจำแนกประเภทย่อยออกไปอีก การจำแนกคำนามประสมภาษาลาวจากวรรณกรรมซีไรต์นี้ ผู้ศึกษาได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้น มาจัดจำแนกหมวดหมู่คำนามประสมที่พบจากวรรณกรรมซีไรต์ลาว ดังนี้คือ

1. **หมวด มนุษย์ ได้แก่**
    1. คำที่ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
    2. คำที่ใช้เรียกอาการเจ็บป่วยและการรักษา
    3. คำที่ใช้เรียกเครื่องแต่งกาย
2. **หมวด มนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่**
    1. คำที่ใช้เรียกคน
    2. คำที่ใช้เรียกประเพณี พิธีกรรม
3. **หมวด สรรพสิ่ง ได้แก่**
    1. คำที่ใช้เรียกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
    2. คำที่ใช้เรียกพืช
    3. คำที่ใช้เรียกสัตว์
    4. คำที่ใช้เรียกอาหาร
    5. คำที่ใช้เรียกสิ่งก่อสร้าง
    6. คำที่ใช้เรียกยานพาหนะ
    7. คำที่ใช้เรียกสี
    8. คำที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้
4. **หมวด มนุษย์กับสรรพสิ่ง ได้แก่**
    1. คำที่ใช้เรียกอาชีพ
5. **หมวด เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง ได้แก่**
    1. คำที่ใช้เรียกวัน เวลา

ขอบเขตในการศึกษา

ผู้ศึกษากำหนดขอบเขตของข้อมูลคำนามประสมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสั้นและนวนิยายลาวที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ดังต่อไปนี้

ประเภทเรื่องสั้น ได้แก่

1. เรื่อง กระดูกอเมริกัน ของ บุนทะนอง ชมไชผน ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2554
2. เรื่อง ซิ่นไหมผืนเก่า ๆ ของ โอทอง คำอินซู ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2551
3. เรื่อง ประเพณีและชีวิต ของ บุนเสิน แสงมะนี ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2548
4. เรื่อง นกเอี้ยงขี้ตาควาย ของ วิเสด สะแหงสีกสา ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2545
5. เรื่อง ค้างคืนในป่าลึก ของ จันที เดือนสะหวัน ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2542

ประเภทนวนิยาย ได้แก่

1. เรื่อง สายเลือดเดียวกัน ของ ดวงไช หลวงพะสี ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2555
2. เรื่อง ไฟดับไม่สิ้นแสง ของ คำแสง สีนนทอง ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2552
3. เรื่อง อาถรรพ์แห่งพงไพร ของ ดวงเดือน บุนยาวง ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2549
4. เรื่อง พายุชีวิต ของ เทียบ วงปะกาย ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2546
5. เรื่อง สองเอื้อยน้อง ของ ส.บุบผานุวง ได้รับรางวัลประจำปี พ.ศ. 2543

วิธีการดำเนินการศึกษา

ผู้ศึกษารวบรวมเรื่องสั้นและนวนิยายลาวที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) จากนั้นผู้ศึกษารวบรวมและวิเคราะห์คำนามและจัดประเภทคำนามประสมที่พบจากเรื่องสั้นและนวนิยายซีไรต์ลาว โดยใช้แนวคิดเรื่องการจำแนกประเภทของคำในหนังสือคลังคำของนววรรณ พันธุเมธา

นิยามศัพท์

คำนามประสม (compound nouns) หมายถึง คำที่สร้างจากการนำเอาเดิมที่มีอยู่แล้วในภาษาจำนวนสองคำหรือมากกว่ามาประกอบเข้าด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นคำนามคำเดียวและมีความหมายที่จำเพาะ ไม่ใช่ผลรวมของความหมายจากหลายคำที่นำมาเรียงกัน ฉะนั้นคำนามประสมในการศึกษาครั้งนี้จึงหมายรวมถึงคำซ้อน และคำซ้ำที่เกิดความหมายใหม่ด้วย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบคำนามประสมจากวรรณกรรมลาวที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) สามารถนำมาจัดจำแนกหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. หมวด มนุษย์ ได้แก่

1) คำนามประสมที่ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกอวัยวะ และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น

ກົກແຂນ	กกแขน	ต้นแขน
ກະດູກສັນຫລັງ	กะดูกสันหลัง	กระดูกสันหลัง
ຮີມສົບ	ฮิมสบ	ริมฝีปาก
ຄໍຫອຍ	คอหอย	คอหอย
ແກ່ນຕາ	แก่นตา	แก้วตา
ຂີ້ແຮ້	ขี้แฮ้	รักแร้
ຄາງກະໄຕ	คางกะไต	กระดูกขากรรไกร
ຫົວເອິກ	หัวเอิก	หัวอก
ບັ້ນແອວ	บั้นแอว	เอว

2) **คำนามประสมที่ใช้เรียกอาการเจ็บป่วยและการรักษา** หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกอาการเจ็บป่วย ยารักษาโรคและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค เช่น

ยาຮากไม้	ยาฮากไม้	ยารากไม้
บาดแผ	บาดแผ	บาดแผล
น้ำฮากยา	น้ำฮากยา	น้ำรากยา
พะยาดไข้ยุง	พะยาดไข้ยุง	โรคไข้เลือดออก
พะยาดหัวใจ	พะยาดหัวใจ	โรคหัวใจ
หัวใจผื่อ	หัวใจผิ่ว	หัวใจรั่ว
พายุสัด	พายุสัด	โรคสัตว์
ยาเปนิเซลิน	ยาเปนิเซลิน	ยาเพนิซิลิน
พะยาดโลคา	พะยาดโลคา	โรค
พะยาดไข้ป่า	พะยาดไข้ป่า	โรคมาลาเรีย
เชื้อโลก	เชื้อโลก	เชื้อโรค

3) **คำนามประสมที่ใช้เรียกเครื่องแต่งกาย** หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกเสื้อผ้า และเครื่องประดับร่างกายเช่น

สิ้นเสื้อ	สิ้นเสื้อ	เสื้อผ้า
เกิบสั้นสูง	เกิบส้นสูง	รองเท้าส้นสูง
โส้งยืน	โส้งยืน	กางเกงยีนส์
สายแอว	สายแอว	เข็มขัด
สั้งขาลิบ	ส้งขาลีบ	กางเกงขาลีบ
สายส้อยคำ	สายส้อยคำ	สร้อยทอง
เสื้อแพฝ้าย	เสื้อแพฝ้าย	เสื้อผ้าฝ้าย
สิ้นแพฝ้ายพื้นเมือง	สิ้นแพฝ้ายพื้นเมือง	ซิ่นผ้าฝ้ายพื้นเมือง
เคื่องชุดทะหาน	เคื่องชุดทะหาน	เครื่องแบบทหาร
แหวนกา	แหวนกา	แหวน

2. หมวดหมวด มนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่

1) **คำนามประสมที่ใช้เรียกคน** หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกคน ใช้เรียกแทนคน รวมถึงคำเรียกเครือญาติ เช่น

พ่อน้า	พ่อน้า	พ่อเลี้ยง
ลูกชายหล้า	ลูกซายหล้า	ลูกชายคนสุดท้อง
ลูกชายกก	ลูกซายกก	ลูกชายคนโต
พ่อเถ้าแม่นาย	พ่อเถ้าแม่นาย	พ่อตาแม่ยาย
เอื้อยใพ้	เอื้อยใพ้	พี่สะใภ้
แม่บังเกิดเก้า	แม่บังเกิดเก้า	แม่
พ่อตู้	พ่อตู้	ตา
แม่ญิง	แม่ญิง	ผู้หญิง
แม่เฮือนหนุ่ม	แม่เฮือนหนุ่ม	ภรรยา
ยาลุง	ญาลุง	ลุง

2) คำนามประสมที่ใช้เรียกประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อทางศาสนา หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ลัทธิและความเชื่อ ได้แก่

ງານແຕ່ງດອງ	งานแต่งดอง	งานแต่งงาน
ບຸນປາງໃຫຍ່ Christmas	บุนปางใหย่ Christmas	วัน Christmas
ບຸນກຸດສົງການ	บุนกุดสงกาน	บุญตรุษสงกรานต์
ສາສະຫນາເຍຊູ	สาสะหนาเยซู	ศาสนาคริสต์
ພິທີເສັນຍ໋າ	พิทีเสนยา	พิธีเซ่นไหว้
ຫມໍ້ນາລົກ	หม้อนาลก	นรก
ພິທີຄອບເຈົ້າບ້ານເຈົ້າເຮືອນ	พิธีคอบเจ้าบ้านเจ้าเรือน	พิธีไหว้เจ้าบ้านเจ้าเรือน
ພິທີສ່ງສະການ	พิทีส่งสะกาน	พิธีเผาศพ
ບຸນພະເຫວດ	บุนพะเหวด	บุญมหาชาติ
ວັນສິນດັບ	วันสินดับ	บุญข้าวประดับดิน
ເມືອງຟ້າພະຍາແຖນ	เมืองฟ้าพระญาแถน	สวรรค์
ເຈົ້າຄູນເຮືອນ	เจ้าคูนเฮือน	เจ้าบ้านเจ้าเรือน

3. หมวด สรรพสิ่ง ได้แก่

1) คำนามประสมที่ใช้เรียกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกสภาพแวดล้อม เหตุการณ์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น

ແຜ່ນດິນ	แผ่นดิน	แผ่นดิน
ແຜ່ນເມກ	แผ่นเมก	เมฆ
ດວງຕາເວັນ	ดวงตาเวน	ดวงตะวัน
ຂີ້ຕົມ	ขี้ตม	ดินโคลน
ດາວຫາງ	ดาวหาง	ดาวหาง
ປ່າຝຸ່ນ	ป่าฝุ่น	ฝุ่น (จำนวนมาก)
ໂພນຈູມປວກ	โพนจูมปวก	จอมปลวก
ຫນ້ານ້ຳ	หน้าน้ำ	ผิวน้ำ
ແປວນ້ຳປັ່ນ	แปวน้ำปั่น	น้ำวน
ເດືອນເພັ້ງ	เดือนเพ็ง	พระจันทร์เต็มดวง

2) คำนามประสมที่ใช้เรียกพืช หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกพืชและส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น

ກົກຫມາກເຟືອງ	กกหมากเฟือง	ต้นมะเฟือง
ຫມາກເຜັດ	หมากเผ็ด	พริก
ຫມາກສາລີ	หมากสาลี	ข้าวโพด
ກົກຫມາກແງວ່ປ່າ	กกหมากแงวป่า	ต้นลิ้นจี่ป่า
ຫມາກໂປ້ມ	หมากโป้ม	แอปเปิ้ล
ຕົ້ນເກດສະຫນາ	ต้นเกดสะหนา	ต้นกฤษณา
ຫມາກເຂືອເຄືອ	หมากเขือเคือ	มะอึก
ຕົ້ນຈັນຫອມ	ต้นจันหอม	ต้นอบเชยไทย
ຕົ້ນໄຮ	ต้นไฮ	ต้นไทร
ຕົ້ນເປືອຍ	ต้นเปือย	ต้นตะแบก

3) **คำนามประสมที่ใช้เรียกสัตว์** หมายถึง คำนามประสมที่ใช้เรียกสัตว์ รวมถึงอวัยวะและส่วนต่างๆ ของสัตว์ เช่น

ຊ้າງພາຍ	ช้ายพาย	ช้างพลาย
ปาค่	ปาค่อ	ปลาช่อน
ນົກພະຍາໄຟ	นกพะยาไฟ	นกพญาไฟ
ปาเຂ้ง	ปาเข็ง	ปลาหมอ
ปาเซือม	ปาเซือม	ปลาบึก
ขี้กะเดือน	ขี้กะเดือน	ไส้เดือน
ງูเหลือม	งูเหลือม	งูเหลือม
พะยาเงือก	พะญาเงือก	เงือก
นกเจ่า	นกเจ่า	นกปากช้อน
โตทาก	โตทาก	ตัวทาก

4) **คำนามประสมที่ใช้เรียกอาหาร** หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกอาหาร รวมถึงเครื่องดื่ม เช่น

เข้าจี่	เข้าจี่	ขนมปัง
แจ่วปิ้งปา	แจ่วปิ้งปา	แจ่วปลาย่าง
เข้าเปียก	เข้าเปียก	ข้าวเปียก, กวยจั๊บญวน
แจ่วปาแดก	แจ่วปาแดก	แจ่วปลาร้า
แป้งนัว	แป้งนัว	ผงชูรส
น้ำหมากไม้	น้ำหมากไม้	น้ำผลไม้
ซี้นกะป๋อง	ซี้นกะป๋อง	เนื้อกระป๋อง
เบยลาอ	เบียลาว	เบียร์ลาว
น้ำหวานเผือก	น้ำหวานเผือก	แกงบวดเผือก
น้ำก้อน	น้ำก้อน	น้ำแข็ง
ส้มผัก	ส้มผัก	ผักดอง

5) **คำนามประสมที่ใช้เรียกสิ่งก่อสร้าง** หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกตึก อาคาร สถานที่ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น เช่น

โฮงหมໍ	โฮงหมอ	โรงพยาบาล
ห้องกาน	ห้องกาน	ห้องทำงาน
ส้วมนอน	ส้วมนอน	ห้องนอน
โฮงเต้นลำ	โฮงเต้นลำ	โรงเต้นรำ
โฮงไปสะนี	โฮงไปสะนี	ไปรษณีย์
โฮงสายฮูบเงา	โฮงสายฮูบเงา	โรงภาพยนตร์
บอลิสัดโฮงเลื่อย	บอลิสัดโฮงเลื่อย	บริษัทโรงเลื่อย
ห้องเฮือนเซย	ห้องเฮือนเซีย	ชานบ้าน, ระเบียง
ตะหลาดเช้า	ตะหลาดเช้า	ตลาดเช้า
หอวางสะแดง	หอวางสะแดง	พิพิธภัณฑ์
เถียงนาหมาแหงน	เถียงนาหมาแหงน	เถียงนาทรงหมาแหงน

6) คำนามประสมที่ใช้เรียกยานพาหนะ หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกยานพาหนะและส่วนประกอบของยานพาหนะ เช่น

ລົດຈິບ	ลดจิบ	รถจิ๊ป
ລົດໂມໂຕໄຊ	ลดโมโตไซ	รถมอเตอร์ไซค์
ຍົນເອລິກົບແຕ	ยนเอลิกบแต	เครื่องบินเฮลิคอปเตอร์
ສາມລໍ້	สามล้อ	รถสามล้อ
ລົດຕັກຊີ	ลดตักซี	รถแท็กซี่
ລົດຖີບ	ลดถีบ	รถจักรยาน
ເຮືອຈັກ	เฮือจัก	เรือยนต์
ກວຽນລໍ້ຄົນຊຸກ	เกวียนล้อคนซุก	รถเข็น
ລົດຈັກ	ลดจัก	รถมอเตอร์ไซค์
ລົດເມ	ลดเม	รถโดยสารประจำทาง

7) คำนามประสมที่ใช้เรียกสี หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกสี เช่น

ສີນວນໄຂ່	สีนวนไข่	สีนวลไข่
ສີນ້ຳເງິນ	สีน้ำเงิน	สีน้ำเงิน
ສີນ້ຳຄາມ	สีน้ำคาม	สีน้ำคราม
ສີໄຂ່ກາ	สีไข่กา	สีไข่กา
ສີໃບຕອງກ້ວຍແກ່	สีใบตองก้วยแก่	สีใบตองกล้วยแก่
ສີເຫລືອງແກມນ້ຳຕານໄຫມ້	สีเหลืองแกมน้ำตานไหม้	สีเหลืองปนน้ำตาลไหม้
ສີແດງເລືອດນົກ	สีแดงเลือดนก	สีแดงเลือดนก
ສີໃບກ້ວຍອ່ອນ	สีใบก้วยอ่อน	สีใบกล้วยอ่อน
ສີຄຳເຫລືອງແສດ	สีคำเหลืองแสด	สีทองเหลืองแสด
ສີນ້ຳອ້ອຍໄຫມ້	สีน้ำอ้อยไหม้	สีน้ำอ้อยไหม้

8) คำนามประสมที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้ หมายถึง คำนามประสมที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้รวมถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น

ໄມ້ຄ້ອນເທົ້າ	ไม้ค้อนเท้า	ไม้เท้า
ຜ້າກັ້ງປ່ອງ	ผ้ากั้งป่อง	ผ้าม่าน
ລູກໜ້າ	ลูกหน้า	ลูกธนู
ຄວາຍເຫຼັກ	ควายเหล็ก	รถไถนา
ແພມ໋ນ	แพมน	ผ้าเช็ดหน้า
ແກ້ວເຫລ້າ	แก้วเหล้า	ขวดเหล้า
ຈອກເຫລ້າ	จอกเหล้า	แก้วเหล้า
ແຜ່ນເຈ້ຍ	แผ่นเจี้ย	แผ่นกระดาษ
ຮາວຕາກເຄື່ອງ	ฮาวตากเคื่อง	ราวตากผ้า
ປຶ້ມອ່ານປຶ້ມຂຽນ	ปึ้มอ่านปึ้มเขียน	สมุดหนังสือ

4. หมวด มนุษย์กับสรรพสิ่ง ได้แก่

1) คำนามประสมที่ใช้เรียกอาชีพ ตำแหน่ง หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกอาชีพ ตำแหน่ง และสถานะทางสังคม เช่น

ນາງດາລາຮູບເງົາ	นางดาลาฮูบเงา	ดาราภาพยนตร์
ແມ່ຈ້າງ	แม่จ้าง	หญิงขายบริการ
ນາຍທະຫານ	นายทะหาน	ทหาร
ຍາຄູ	ยาคู	ครู
ນັກຮຽນ	นักเฮียน	นักเรียน
ນາຍຊ່າງ	นายซ่าง	นายช่าง
ຜູ້ຂັບເຮືອ	ผู้ขับเฮือ	คนขับเรือ
ຄົນຮັບໃຊ້	คนฮับใช้	คนรับใช้
ມະຫາໂຈນ	มะหาโจน	มหาโจร
ພະນັກງານປ່າໄມ້	พะนักงานป่าไม้	เจ้าหน้าที่ป่าไม้

5. หมวด เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง ได้แก่

1) คำนามประสมที่ใช้เรียกวัน เวลา หมายถึง คำนามที่ใช้เรียกวัน เดือน ปี และเวลา เช่น

ມື້ອື່ນ	มื้ออื่น	วันพรุ่งนี้
ວັນເສົາ	วันเสาร์	วันเสาร์
ຕອນແລງ	ตอนแลง	เวลาเย็น
ຍາມລາຕີກາງ	ยามลาตีกาน	เวลากลางคืน
ຫົວຄ่ຳ	หัวค่ำ	เวลาหัวค่ำ
ອາລຸນນະກາງ	อาลุนนะกาน	เวลาเช้า
ທັນວາ	ทันวา	เดือนธันวาคม
ຍາມເຊົ້າອ່າວສວາຍ	ญามเช้าอ่าวสาย	เวลาเช้าใกล้สาย
ເດືອນຈຽງ	เดือนเจียง	เดือนธันวาคม
ເດືອນຍີ່	เดือนยี่	เดือนมกราคม

ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบคำนามประสม**ทั้งสิ้นจำนวน 4,412 คำ** โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวดหมู่ตามเกณฑ์การจัดจำแนกของนววรรณ พันธุเมธา ดังนี้

คำนามประสมใน**หมวดสรรพสิ่ง** พบมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น **3,444 คำ** โดยพบคำที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้จำนวนมากที่สุดจำนวน 1,130 คำ รองลงมาคือ คำที่ใช้เรียกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจำนวน 757 คำ คำที่ใช้เรียกพืช 462 คำ คำที่ใช้เรียกสัตว์ 437 คำ คำที่ใช้เรียกอาหาร 224 คำ คำที่ใช้เรียกสิ่งก่อสร้าง 198 คำ คำที่ใช้เรียกยานพาหนะ 139 คำ และคำที่ใช้เรียกสีจำนวน 97 คำ

คำนามประสมใน**หมวดมนุษย์** พบมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น **671 คำ** โดยพบคำที่ใช้เรียกเครื่องแต่งกายมากที่สุดจำนวน 503 คำ รองลงมาได้แก่ คำที่ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจำนวน 130 คำ และคำที่ใช้เรียกอาการเจ็บป่วยและการรักษาพบน้อยที่สุดจำนวน 38 คำ

คำนามประสมใน**หมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง** พบคำที่ใช้เรียกอาชีพจำนวน **121 คำ**

คำนามประสมใน**หมวดมนุษย์กับมนุษย์** พบมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น **115 คำ** โดยที่ใช้เรียกคนพบมากที่สุดจำนวน 72 คำ รองลงมาได้แก่คำที่ใช้เรียกประเพณี พิธีกรรมจำนวน 43 คำ

คำนามประสมใน**หมวดเวลามนุษย์กับสรรพสิ่ง** พบคำเรียกวันเวลาจำนวน **61 คำ** โดยสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษา

ที่	ประเภทหมวดคำ	จำนวน
1.	**หมวด มนุษย์ ได้แก่**	
	1. คำที่ใช้เรียกส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย	130
	2. คำที่ใช้เรียกอาการเจ็บป่วยและการรักษา	38
	3. คำที่ใช้เรียกเครื่องแต่งกาย	503
	รวม	**671**
2.	**หมวด มนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่**	
	1. คำที่ใช้เรียกคน	72
	2. คำที่ใช้เรียกประเพณี พิธีกรรม	43
	รวม	**115**
3.	**หมวด สรรพสิ่ง ได้แก่**	
	1. คำที่ใช้เรียกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	757
	2. คำที่ใช้เรียกพืช	462
	3. คำที่ใช้เรียกสัตว์	437
	4. คำที่ใช้เรียกอาหาร	224
	5. คำที่ใช้เรียกสิ่งก่อสร้าง	198
	6. คำที่ใช้เรียกยานพาหนะ	139
	7. คำที่ใช้เรียกสี	97
	8. คำที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้	1,130
	รวม	**3,444**
4.	**หมวด มนุษย์กับสรรพสิ่ง ได้แก่**	
	1. คำที่ใช้เรียกอาชีพ	121
	รวม	**121**
5.	**หมวด เวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง ได้แก่**	
	1. คำที่ใช้เรียกวัน เวลา	61
	รวม	**61**

หากนำคำนามประสมทุกหมวดหมู่มาเปรียบเทียบกัน จะทำให้มองเห็นข้อมูลโดยรวมของคำนามประสมในชุมชนภาษาวรรณกรรมซีไรต์ลาวดังนี้

แผนภูมิ 1 เปรียบเทียบคำนามประสมภาษาลาวหมวดต่าง ๆ

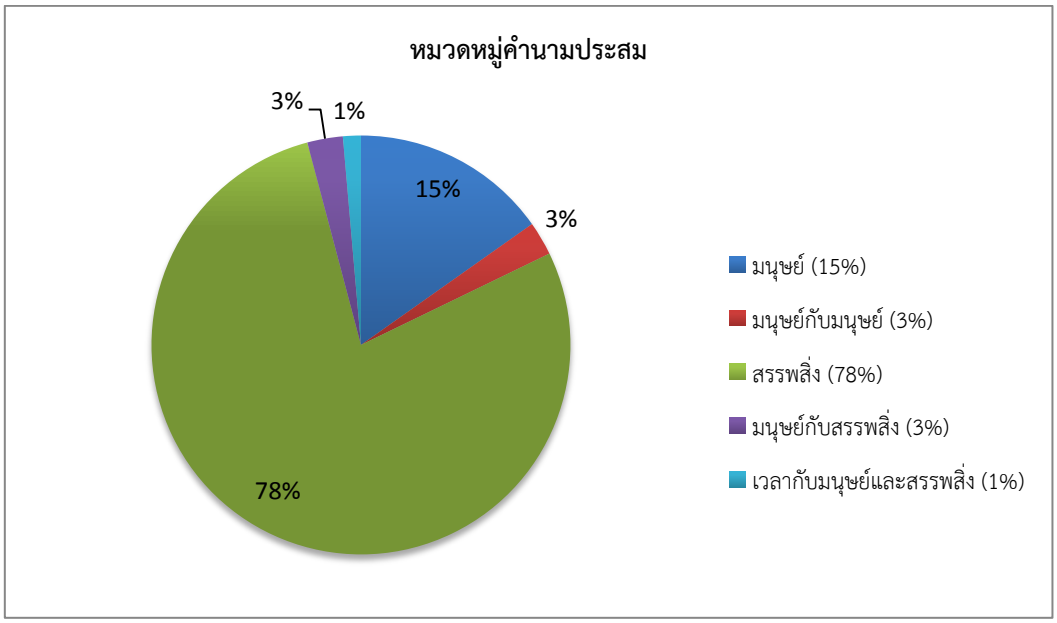

จากแผนภูมิข้างต้นจะเห็นได้ว่าหมวดหมู่คำนามประสมที่พบมากที่สุดคือหมวดสรรพสิ่งคิดเป็นร้อยละ 78 ของทั้งหมด รองลงมาคือหมวดมนุษย์คิดเป็นร้อยละ 15 หมวดมนุษย์กับสรรพสิ่งและหมวดมนุษย์กับมนุษย์คิดเป็นร้อยละ 3 เท่ากัน ส่วนหมวดหมู่ที่พบน้อยที่สุดคือหมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่งคิดเป็นร้อยละ 1 ของจำนวนคำนามประสมทั้งหมดที่พบ

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยเชิงสำรวจคำนามประสมที่ปรากฏในวรรณกรรมซีไรต์ลาว โดยใช้กรอบแนวคิดในเรื่องการจำแนกคำจากหนังสือคลังคำ ของ นววรรณ พันธุเมธา พบว่าในวรรณกรรมซีไรต์ลาวนี้มีหมวดคำประเภทคำนามประสมครอบคลุมทุกหมวด ไม่ว่าจะเป็น หมวดมนุษย์ หมวดมนุษย์กับมนุษย์ หมวดสรรพสิ่ง หมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง และหมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง คำนามประสมส่วนใหญ่อยู่ใน**หมวดสรรพสิ่ง** ทั้งที่เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คำที่ใช้เรียกพืช คำที่ใช้เรียกสัตว์ แต่ที่มากที่สุดได้แก่ คำนามประสมที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งนี้เพราะเครื่องมือเครื่องใช้มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นสิ่งของที่ผลิตขึ้นใหม่ได้เรื่อย ๆ เพื่อใช้อำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงทำให้มีการสร้างคำนามประสมที่ใช้เรียกเครื่องมือเครื่องใช้เป็นจำนวนมาก รองลงไปคือคำนามประสมใน**หมวดมนุษย์** โดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกเครื่องแต่งกาย อาจเป็นเพราะเครื่องแต่งกาย เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่ใกล้ชิดตัวมนุษย์มากที่สุด อีกทั้งยังมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไม่คงที่ตายตัว ดังนั้น จึงมีการสร้างคำนามประสมประเภทนี้จำนวนมาก ถัดมาคือ**หมวดมนุษย์กับมนุษย์** โดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกประเพณี พิธีกรรมซึ่งพบเป็นจำนวนน้อยเนื่องจากเป็นคำที่ผูกติดกับคติความเชื่อที่มีมาแต่เดิม อีกทั้งประเพณีพิธีกรรมล้วนแล้วแต่เป็นแนวปฏิบัติที่ยึดถือสืบต่อกันอย่างเคร่งครัด เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก และไม่มีการประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ ดังจึงไม่มีจำเป็นต้องประดิษฐ์คำขึ้นใหม่เพื่อใช้เรียกสิ่งดังกล่าว ในส่วนของ**หมวดมนุษย์กับสรรพสิ่ง** ได้แก่คำที่ใช้เรียกอาชีพ ซึ่งพบเป็นจำนวนน้อยทั้งนี้อาจเนื่องจากตัวบทของวรรณกรรมลาวที่ได้รับรางวัลซีไรต์มุ่งปลูกฝังเรื่องความรักชาติจึงทำให้มีเนื้อหาเกี่ยวพันกับเฉพาะอาชีพที่เป็นที่ยอมรับของสังคม และเน้นความเสียสละเพื่อส่วนรวมเท่านั้น เช่น อาชีพทหาร แพทย์ ครู เป็นต้น จึงพบคำที่ใช้เรียกอาชีพซ้ำ ๆ ไม่หลากหลาย ส่วน**หมวดเวลากับมนุษย์และสรรพสิ่ง**ที่พบเป็นจำนวนน้อย ทั้งนี้เพราะคำแสดงวันเวลานั้น เป็นคำประเภทต้องการผลในแง่การบ่งชี้ที่ชัดเจน จึงไม่เหมาะที่จะสร้างคำใหม่เพราะอาจมีความเข้าใจไม่ตรงกัน คำหมวดนี้จึงมีไม่มากเท่าใดนัก คำนามประสมเหล่านี้ไม่ว่าจะมีจำนวนมากหรือน้อย ล้วนมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับชีวิตทางวัฒนธรรมของชนชาติลาว และสามารถนำมาใช้เป็นหน่วยของการวิจัยวัฒนธรรมลาวได้อย่างน่าเชื่อถือ ประเด็นนี้ผู้ศึกษาจะได้เสนอผลการวิจัยนี้ในโอกาสต่อไป

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นการศึกษาภาษาลาวเฉพาะในเรื่องของ คำนามประสม ดังนั้นเพื่อให้ครอบคลุมองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำในเชิงวัฒนธรรมจึงควรมีการศึกษาวิเคราะห์คำประเภทอื่น ๆ ในภาษาลาวเช่น คำกริยา หรืออำอุทาน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ดวงไซ หลวงพะสี. (2536). **สายเลือดเดียวกัน.** เวียงจันทน์ : สำนักพิมและจัดจำหน่ายปึ้มแห่งลัด สปปล.

เทียบ วงปะกาย. (2546). **พายุชีวิต.** เวียงจันทน์ : สำนักพิมและจัดจำหน่ายปึ้มแห่งลัด สปปล.

ทองคำ อ่อนมะนีสอน, จันที เดือนสะหวันและคณะ. **13 ปี นักปะพัน นักกะวี ในเวทีซีไร.** เวียงจันทน์: สำนักพิมนักปะพันลาว.

นววรรณ พันธุเมธา.(2544). **คลังคำ**. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์อมรินทร์.

เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2548). **การสื่อสารต่างวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัลยา ช้างขวัญยืนและคณะ. (2549). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2: คำ การสร้างคำ และการยืมคำ**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ส. บุบผานุวง. (2544). **สองเอื้อยน้อง.** เวียงจันทน์ : สำนักพิมและจัดจำหน่ายปึ้มแห่งลัด สปปล.

อนงค์ เอียงอุบล. (2527). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำประสมในภาษาไทย.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี สิงห์น้อย.(2548). **คำนามประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัตว์ประหลาดและมนุษย์: ความสยดสยองเบื้องหลังมังงะสยองขวัญของอิโต้ จุนจิ

Monster and Human: The Horror Behind Ito Junji's Horror Mangas

ภาคภูมิ วาณิชกะ[1]

บทคัดย่อ

บทความนี้พูดถึงความเป็นสัตว์ประหลาดและความเป็นมนุษย์ในมังงะสยองขวัญของอิโต้ จุนจิ โดยมีความสัมพันธ์เชิงนามธรรมระหว่างสัตว์ประหลาดกับมนุษย์ และระหว่างสัตว์ประหลาดกับความจริงเป็นประเด็นสำคัญ

คำสำคัญ: *ความเป็นมนุษย์ ความสยดสยอง ตัวตน มังงะ สัตว์ประหลาด*

Abstract

This article mentions monstrosity and humanity in horror mangas of Ito Junji by focusing on an abstract relationship between monsters and humans, and between monsters and realities in the mangas.

Keywords: *Horror, Humanity, Manga, Monster, Self*

"Do monsters really exist?
Surely they must, for if they did not, how could we?"
- Jeffrey Jerome Cohen, *Monster Culture (Seven Theses),* 1996

มากกว่าความสยดสยอง

อิโต้ จุนจิ (Ito Junji) เป็นนักเขียนมังงะ[2] ชาวญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงมายาวนานและเป็นที่รู้จักทั้งในและนอกประเทศญี่ปุ่น งานของเขาส่วนใหญ่เป็นมังงะสยองขวัญขนาดสั้นจบในตอนที่โดยมากแล้วมีสัตว์ประหลาดเป็นตัวละครสำคัญ แต่ไม่ว่าจะได้รับความนิยมอย่างไรก็ตาม มังงะของเขาก็ไม่เคยถูกพูดถึงในฐานะของสิ่งที่เป็นมากไปกว่าความบันเทิงราคาถูกเลย[3]

ลักษณะสำคัญของมังงะสยองขวัญของจุนจิที่ไม่เคยถูกพิจารณาอย่างจริงจังมีสามประการ ซึ่งลักษณะทั้งสามประการนี้เป็นสาระสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับสัตว์ประหลาดที่จุนจิสร้างขึ้นในทางใดทางหนึ่งในสามกรณีต่อไปนี้ นั่นคือ ร่องรอยของบริบททางสังคมของจุนจิที่ปรากฏเป็นสัตว์ประหลาด, ความวิปริตของร่างกายทั้งในด้านของอวัยวะ ภาพลักษณ์ และพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับความเป็นสัตว์ประหลาด, ของสกปรกต่างๆ โดยเฉพาะของสกปรกที่สัมพันธ์หรือเข้ามาสัมพันธ์กับความเป็น "มนุษย์" ทั้งนี้ หากร่องรอยของบริบททางสังคมสะท้อนถึงทัศนคติและความรู้สึกของจุนจิต่อโลกภายนอกที่อยู่รอบตัวเขา ร่างกายที่วิปริตและของสกปรกต่างๆก็สะท้อนถึงความหมกหมุ่นที่จุนจิมีต่อตัวตนหรือโลกภายในของตนเองในลักษณะเดียวกัน

[1] ศูนย์จริยธรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เขียนขอขอบคุณโสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ตามไท ดิลกวิทยรัตน์ นริสรา สายสงวนสัตย์ และไอริณ บุญถนอมสำหรับคำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง แต่ทั้งนี้ ความบกพร่องใดๆก็ตามของบทความชิ้นนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

[2] โดยทั่วไปแล้วผู้อ่านชาวไทยเรียกมังงะว่า "การ์ตูนญี่ปุ่น" ดูความแตกต่างระหว่างมังงะ (manga) และคอมมิค (comic) ใน Toni Johnson-Woods, *Introduction*, ใน Manga: An Anthology of Global and Cultural Perspectives. Continuum, 2010, หน้า 5-8.

[3] ประเด็นสำคัญหนึ่งของความบันเทิงจากความสยองขวัญก็คือความสยองขวัญเป็นความบันเทิงไปได้อย่างไร ดู Noel Carroll, *The Philosophy of Horror or Paradoxes of the Heart*. Routledge, 1990.

บทความนี้ต้องการจะพูดถึงภาวะที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของจุนจิ ภาวะที่ผลักดันให้เขาคิด รู้สึก และแสดงออกดังเช่นที่ปรากฏเป็นสัตว์ประหลาดและเรื่องสยองขวัญในมังงะของเขา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ บทความนี้จะวิเคราะห์สัตว์ประหลาดที่จุนจิสร้างขึ้น รวมถึงความสยดสยองและความน่าขยะแขยงซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของสัตว์ประหลาดเหล่านั้น เพื่อขุดค้นลึกลงไปถึงสิ่งที่จุนจิไม่ได้พูดออกมาและไม่ได้ถูกทำให้มองเห็นได้ด้วยสายตา แต่เป็นสิ่งที่ผู้อ่านจะสามารถรู้สึกได้เมื่ออ่านมังงะของเขาอย่างจริงจัง

บทความนี้มีสมมติฐานว่ามังงะสยองขวัญของจุนจิมีนัยของความสยดสยองที่เป็นมากกว่า “ความบันเทิงราคาถูกไร้รสนิยม” ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ประหลาดกับมนุษย์ในมังงะของเขามีนัยไปถึงเรื่องสยองขวัญอีกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของสัตว์ประหลาดที่มองไม่เห็น เป็นเรื่องสยองขวัญที่ซ้อนอยู่เบื้องหลังเรื่องสยองขวัญทุกเรื่องของเขา เป็นเรื่องสยองขวัญที่จุนจิเล่าออกมาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ว่าเขาจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

การอ่านมังงะของจุนจิให้ลึกลงไปกว่าความบันเทิงของความสยดสยองอันผิวเผินเป็นการอ่านที่จริงจัง เป็นการอ่านที่ดึงเอาเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นและเติบโตมาพร้อมกับตัวผู้เขียนแต่จมอยู่ในจิตใต้สำนึก (the unconscious) ให้ขึ้นมาอยู่บนระนาบเดียวกันกับจิตสำนึกของผู้อ่าน เป็นการอ่านที่ทำความเข้าใจภาวะที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของผู้เขียนที่ร่วมสมัยกับผู้อ่านผ่านมังงะซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมสมัยนิยมในระดับสากล เป็นการอ่านที่เชื่อมโยงผู้เขียนและผู้อ่านเข้าด้วยกันอย่างแท้จริง และยังเป็นการอ่านที่เปลี่ยนสถานภาพของมังงะและสัตว์ประหลาดจากการเป็นความบันเทิงต่ำชั้นในทางวัฒนธรรมที่ถูกจารีตทางวิชาการเนรเทศไปยังพื้นที่ห่างไกลให้กลายเป็นหัวข้อของกิจกรรมทางวิชาการที่ “แท้จริง” และ “จริงจัง” ด้วยเช่นกัน[4]

อ่านสัตว์ประหลาด

สัตว์ประหลาดเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องเล่าของมนุษย์ในทุกสังคมมาแต่ดึกดำบรรพ์ แม้วิทยาศาสตร์จะพยายามทำลายความน่าสะพรึงกลัวและความน่าฉงนฉงายของโลกลงด้วยการอธิบายว่าสัตว์ประหลาดเป็นเพียงจินตนาการหรือความผิดเพี้ยนของธรรมชาติบางอย่างในร่างกายของสิ่งมีชีวิต แต่สัตว์ประหลาดก็ยังคงมีอยู่และมีบทบาทในสังคมมนุษย์เรื่อยมา การดำรงอยู่นี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์มีข้อจำกัดและจำกัดอยู่ในโลกของวิทยาศาสตร์เท่านั้น ในโลกของวัฒนธรรมนั้น สัตว์ประหลาดเป็นสิ่งที่ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับวัฒนธรรมที่เป็นเจ้าของสัตว์ประหลาดนั้น และทั้งสองสิ่งนี้ยืนยันการดำรงอยู่ของกันและกันมาโดยตลอด การอธิบายว่าสัตว์ประหลาดเกิดขึ้นได้ หรือไม่มีอยู่อย่างไรด้วยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้เกี่ยวข้องอะไรกับโลกของวัฒนธรรมและไม่ได้แตะต้องลงไปถึงตัวสัตว์ประหลาดเลยแม้แต่น้อย

ในบทความชื่อ *Monster Culture (Seven Theses)* (1996) เจฟฟรี่ เจอโรม โคเฮน (Jeffery Jerome Cohen) ได้เสนอข้อเสนอเจ็ดประการในทางวัฒนธรรมว่าด้วยสัตว์ประหลาด ซึ่งข้อเสนอข้อที่หนึ่งของเขาก็คือ “The monster’s body is a cultural body” โคเฮนอธิบายว่าสัตว์ประหลาดนั้นถือกำเนิดขึ้น ณ ชั่วขณะหนึ่งในประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมหนึ่ง และร่างกายของสัตว์ประหลาดที่กำเนิดขึ้นนั้นประกอบขึ้นจากความหวาดกลัว ความปรารถนา ความวิตกกังวล และความเพ้อฝันของวัฒนธรรมนั้นในขณะนั้น ดังนั้น สัตว์ประหลาดจึงเป็นสิ่งที่มีนัยไปถึงอะไรบางอย่างที่นอกเหนือไปจากตัวมันเองเสมอ ภาวะของการดำรงอยู่ที่ชี้ออกไปยังสิ่งอื่นเช่นนี้ตรงกับความหมายของคำว่า “monstrum” ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่า “ซึ่งเปิดเผย” “ซึ่งเตือน” อันเป็นที่มาของคำว่า “monster” ในภาษาอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ โคเฮนจึงสรุปว่าสัตว์ประหลาดมีอยู่ได้ด้วยการถูกอ่านเท่านั้น (Cohen, 1996: 4) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือสัตว์ประหลาดจะถูกเข้าใจได้ด้วยการทำความเข้าใจบทบาทหรือผลกระทบทางวัฒนธรรมของมัน ไม่ใช่ด้วยการหาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร การอ่านสัตว์ประหลาดจึงเป็นการอ่านวัฒนธรรมที่สร้างสัตว์ประหลาดตัวนั้นขึ้นมาในเวลาเดียวกัน เป็นการอ่านที่ทำความรู้จักวัฒนธรรมจากสิ่งที่วัฒนธรรมนั้นปฏิเสธหรือขับออกไปจากพื้นที่ของตนเองด้วยการทำให้สิ่งนั้นกลายเป็น “สัตว์ประหลาด”

[4] เนื่องจากในขณะที่เขียนบทความชิ้นนี้ (มีนาคม 2559) จุนจิยังไม่ได้เลิกเขียนมังงะ ดังนั้น มังงะของจุนจิที่บทความนี้ใช้ประกอบการเขียนและอ้างถึงจะจำกัดอยู่เพียงแค่ฉบับที่แปลและตีพิมพ์เป็นภาษาไทยที่ได้รับลิขสิทธิ์จากจุนจิโดยสำนักพิมพ์รักพิมพ์และเนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์ในช่วงเวลาที่ผ่านมาจนถึงระยะเวลาที่บทความนี้ถูกเขียนขึ้นตามที่ระบุไว้ในบรรณานุกรมเท่านั้น และข้อจำกัดด้านเอกสารนี้มีผลเป็นขอบเขตของการวิเคราะห์ของบทความนี้ด้วยเช่นกัน อนึ่ง มังงะสยองขวัญของจุนจิที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์รักพิมพ์ไม่ได้ระบุปีที่พิมพ์เอาไว้ในตัวเล่ม และถึงแม้ว่าจะรู้ได้โดยอ้อมว่ามังงะเหล่านั้นพิมพ์ในระหว่างปี 2555-2558 แต่ผู้เขียนไม่สามารถอ้างถึงข้อมูลที่ไม่ปรากฏอยู่ในตัวเอกสารได้ ดังนั้น บทความชิ้นนี้จึงระบุว่า “ไม่ปรากฏปีพิมพ์” เมื่ออ้างถึงมังงะสยองขวัญของจุนจิที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์รักพิมพ์

นอกจากในทางวัฒนธรรมแล้ว สัตว์ประหลาดยังสามารถถูกอ่านไปในทางจิตวิเคราะห์ได้ด้วยเช่นกัน ในความเรียงเรื่อง *Powers of Horror: An Essay on Abjection* (1982) จูเลีย คริสเตวา (Julia Kristeva) ได้เสนอแนวคิด Abjection ที่อธิบายว่าความสยดสยองเป็นผลมาจากการสั่นคลอนหรือพังทลายของความหมายที่เกิดขึ้นจากการเผชิญหน้าระหว่างตัวตน (self) และ abject[5] ของตัวตนนั้น ซึ่ง abject ที่คริสเตวากล่าวถึงก็คือสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ “clean and proper self” ของตัวตน เป็นสิ่งที่ตัวตนได้ตัดออกจากตนเองและโยนทิ้งไปในกระบวนการที่ “ตัวตน” นั้นถือกำเนิดขึ้นหรือหลอมรวมเข้ากับบางสิ่งบางอย่าง (การผละจากโลกของ “แม่” ไปสู่โลกของ “พ่อ”) แต่การโยน abject ทิ้งไปนั้นไม่ได้ทำให้ abject ถูกทำลายหรือสูญหายไป แต่ abject ได้ข้ามเส้นแบ่งเขตแดนของความหมายไปอยู่ใน “place of banishment” ซึ่งถูกกั้นออกจากพื้นที่ที่ความหมายของตัวตนนั้นอาศัยอยู่ เมื่อใดก็ตามที่ abject ข้ามเส้นแบ่งเขตแดนกลับเข้ามาในพื้นที่ของตัวตน ความหมายของตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นไว้ดีแล้วจะถูกรบกวน สั่นคลอน และแปดเปื้อน นำไปสู่การพังทลายของความหมายอันเป็นเหตุของความสยดสยองในท้ายที่สุด คริสเตวาได้บรรยายถึง abject และการพังทลายของความหมายด้วยภาษาของตนเองไว้ดังนี้

> “What is abject is not my correlative, which, providing me with someone or something else as support, would allow me to be more or less detached and autonomous. The abject has only one quality of the object—that of being oppose to *I*. If the object, however, through its opposition, settles me within the fragile texture of a desire of meaning, which, as a matter of fact, makes me ceaselessly and infinitely homologous to it, what is *abject*, on the contrary, the jettisoned object, is radically excluded and draws me toward the place where meaning collapses.” (Kristeva, 1986: 2)[6]

ในการขจัด abject ออกไปจากพื้นที่ของความหมายที่ตัวตน (ทั้งในระดับปัจเจกและวัฒนธรรม) อาศัยอยู่นั้น คริสเตวาเห็นว่าสังคมมนุษย์ก่อนสมัยใหม่ใช้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการขับไล่ abject ให้หนีข้ามเส้นแบ่งเขตแดนกลับไปสู่พื้นที่ของตัวมันเอง ซึ่งเท่ากับเป็นการชำระล้าง (purification) ความหมายให้กลับมาบริสุทธิ์ดังเดิมและตอกย้ำเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างตัวตนกับ abject ให้ชัดเจนและแข็งแรงมากยิ่งขึ้น และสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่ศาสนาสูญเสียสถานะของผู้ชำระล้าง (purifier) ไปนั้น คริสเตวาเห็นว่าศิลปะได้เข้ามาทำหน้าที่แทนศาสนาด้วยการให้ภาวะ catharsis แก่ผู้ชม แต่ไม่ว่า abject จะโหดร้ายและท้าทายตัวตนของมันอย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญที่สุดของแนวคิด abjection ก็คือการให้ความชื่นชมต่อความสยดสยอง เพราะมีแต่ในชั่วขณะแห่งความสยดสยองที่เกิดจากการเผชิญหน้ากันระหว่างตัวตนและ abject เท่านั้น ที่ตัวตนจะได้ตระหนักถึงการดำรงอยู่ของตนเองอย่างแท้จริง (Kristeva, 1982)

หากใช้สิ่งที่ Abjection และ Monster Culture (Seven Theses) พูดถึงเป็นเกณฑ์ ทั้งสองแนวคิดนี้ไม่มีอะไรแตกต่างกันในสาระสำคัญในเรื่องความเป็นสัตว์ประหลาด โคเฮนมองเลยสัตว์ประหลาดไปยังผู้ที่สร้างสัตว์ประหลาดขึ้นมา ในขณะที่คริสเตวาพูดถึงสัตว์ประหลาดในทางจิตวิเคราะห์ ทั้งสองพูดถึงสิ่งที่คลุมเครือ ขยะแขยง สยดสยอง คุกคาม และพ้นไปจากความคิดสามัญ แต่เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หลีกหนีไปไม่พ้น และที่สำคัญที่สุดก็คือสิ่งนั้นบังคับให้ผู้ที่เผชิญหน้ากับมันต้องย้อนกลับมาระลึกถึงตนเองในฐานะที่การดำรงอยู่ของตนจำเป็นต้องพึ่งพาความสยดสยองของมันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

---

[5] สายัณห์ แดงกลมและก่อพงศ์ วิชญาปกรณ์แปล “abject” ว่า “อุจาด” ซึ่งตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 แล้ว คำนี้มีความหมายว่า “น่าเกลียด” “น่าอาย” “อย่างที่ไม่ควรทำ” แต่ผู้เขียนเห็นว่าการแปล “abject” ว่า “อุจาด” นั้น ค่อนข้างจะมีข้อจำกัดทั้งในด้านการใช้ภาษาเพราะคริสเตวาใช้ “abject” ทั้งในรูปของคำนาม (เรียกสิ่งที่รบกวนความหมายของตัวตนว่า “abject”) และคำกิริยา (บรรยายว่าตัวตน “abject” บางสิ่งออกไปจากพื้นที่ของความหมายของตนเอง) ในขณะที่ “อุจาด” เป็นคำวิเศษณ์ที่หากนำมาใช้เป็นคำกิริยาแล้วจะฟังไม่ได้ความหรือแปร่งหูไปในภาษาไทย ทั้งนี้ รวมไปถึงการใช้ “อุจาด” เป็นคำนามเรียกบางสิ่งหรือพฤติกรรมบางอย่าง (ดู เชิงอรรถที่ 6) ในความหมายของ “abject” ด้วยเช่นกัน นอกจากนั้น ผู้เขียนยังเห็นว่า “อุจาด” มีนัยของการเปิดเผยสิ่งที่ไม่สมควรถูกเปิดเผยให้บุคคลอื่นได้เห็นหรือรับรู้ แต่ abject ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นการเปิดเผยหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นเสมอไป (เช่น การรังเกียจอาหารที่คริสเตวาเอ่ยถึงใน *Power of Horror* เป็นต้น) ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ ผู้เขียนจึงไม่แปล “abject” และจะใช้มันในลักษณะเดียวกันกับที่คริสเตวาใช้ใน *Powers of Horror*

[6] ตัวอย่างพื้นฐานที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดและเป็นที่เข้าใจมากที่สุดของ abject ก็คือของเสียต่างๆที่ร่างกายขับออกมา ส่วนในรูปแบบอื่นนั้น คริสเตวาได้ให้ตัวอย่างไว้คือ “terror that dissembles, a hatred that smiles, a passion that uses the body for barter instead of inflaming it, a debtor who sells you up, a friend who stabs you…” หรือกองของซากรองเท้าเด็กและตุ๊กตาในเอาชวิทซ์ (Auschwitz) ที่ทำให้คริสเตวาเห็นว่าความตายได้ปนเป (interfere) เข้ากับสิ่งที่ควรจะอยู่ตรงข้ามกับมัน นั่นคือวัยเด็กและวิทยาศาสตร์ หรือโดยสรุปแล้ว abject คืออะไรก็ตามที่ “…disturbs identity, system, order. What does not respect borders, position, rules. The in-between, the ambiguous, the composite…” ดู Julia Kristeva, *Powers of Horror: An Essay on Abjection.* Columbia University Press, 1986, p. 4.

การมองและการอ่าน

ลักษณะสำคัญของมังงะสยองขวัญของจุนจิก็คือการไร้ที่มาที่ไปของเหตุการณ์สยองขวัญที่ถูกเล่า จุนจิแทบไม่ให้คำอธิบายใดๆแก่ผู้อ่าน เรื่องสยองขวัญของจุนจิมีลักษณะฉับพลัน เป็นโชคร้าย เป็นคราวซวยของตัวละครมนุษย์ที่ถูกสัตว์ประหลาดทำร้ายเอา และจบแค่นั้น ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ทั้งตัวละครมนุษย์และผู้อ่านของจุนจิไม่มีโอกาสได้รู้ว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรและจบลงเพราะอะไร ต่างจากการมีสาเหตุ ผลลัพท์ และบทเรียนสอนใจของเรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ประหลาดของวัฒนธรรมโบราณ ผู้อ่านของจุนจิทำได้เพียงแค่ “มอง” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้ามากกว่าที่จะ “อ่าน” เหตุการณ์นั้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจ ดังนั้น จึงไม่มี “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...” ในเรื่องสยองขวัญของจุนจิ ความสยดสยองที่จุนจิเสนอให้แก่ผู้อ่านจึงเจือไปด้วยความกระหายใคร่รู้ ความอึดอัดคับข้องใจ และความงงงวย

หากการอ่านคือคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ และหากการอ่านคือการกระทำที่มีผลเป็นความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของความเป็นมนุษย์ ทำให้มนุษย์แปลกแยกกับโลกของเขาน้อยลง มังงะสยองขวัญของจุนจิก็คือตัวอย่างที่ดีของสิ่งที่อยู่ตรงกันข้าม การอ่านมังงะของจุนจิเป็นประสบการณ์ที่แปลกแยก ห่างเหิน และลดทอน เพราะไม่มีทางที่ผู้อ่านจะสามารถมีความรู้สึกร่วมไปกับชะตากรรมของตัวละครมนุษย์ได้ ไม่ว่าตัวละครนั้นจะถูกกระทำอย่างโหดร้ายและน่าสยดสยองอย่างไรก็ตาม พวกเขามีอยู่เพื่อให้ความสยดสยองได้แสดงตัวออกมาเท่านั้น ผลของมันคือความหยาบและความเฉยชาซึ่งพาผู้อ่านไกลออกไปจากความเป็นมนุษย์ของเขาเอง

ข้อจำกัดของหน้ากระดาษอาจทำให้จุนจิต้องให้พื้นที่กับความสยดสยองซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของเรื่องที่เขาจะเล่าให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และจุนจิเองก็มีแนวโน้มที่จะเอื้อเฟื้อต่อผู้อ่านมากขึ้นเมื่อเขามีเนื้อที่มากขึ้นในการเล่าเรื่องสยองขวัญของตนเอง[7] แต่ข้ออ้างเรื่องจำนวนหน้ากระดาษก็ไม่สามารถลบล้างผลของวิธีการเล่าเรื่องแบบนั้นได้ ดังนั้น เมื่อหน้ากระดาษของมังงะสยองขวัญของจุนจิถูกพลิก ผู้อ่านจะกลายเป็นเพียงผู้ที่จ้องมองไปข้างหน้า ถูกตรึงไว้ไม่ให้เคลื่อนไหวเพียงเพื่อมองความสยองขวัญที่วิ่งผ่านหน้าไปโดยไม่อาจเข้าใจ คิด หรือเอ่ยปากสนทนาอะไรได้ ไม่ว่าจะกับเรื่องที่ถูกเล่าหรือกับตัวผู้เขียนก็ตาม

วิธีการเล่าเรื่องของจุนจิเป็นสัตว์ประหลาดตัวหนึ่ง มังงะสยองขวัญของเขาไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ของสัตว์ประหลาดแต่เป็นสัตว์ประหลาดโดยตัวของมันเอง.....สัตว์ประหลาดตัวนี้ทำลายความเป็นมนุษย์ของผู้อ่านเช่นเดียวกับที่สารพัดสัตว์ประหลาดในเรื่องสยองขวัญของจุนจิทำกับตัวละครมนุษย์ และตัวจุนจิเองคือปลายทางที่สัตว์ประหลาดตัวนี้ชี้ไป ด้วยการสร้างสรรค์ของเขา ทั้งผู้อ่านและตัวละครมนุษย์กลายเป็นเหยื่อโดยเท่าเทียมกัน

ความจริงของสัตว์ประหลาด

ความจริงที่ให้กำเนิดสัตว์ประหลาดของจุนจิมีสองประเภท หนึ่งคือความจริงของโลกภายนอกหรือสภาพของสังคมที่เป็นปัญหาสำหรับเขา สองคือความจริงของร่างกายมนุษย์[8]ซึ่งเป็นโลกภายในหรือความหมกหมุ่นทางจิตใจของเขา สัตว์ประหลาดที่จุนจิให้กำเนิดร่วมกับความจริงภายนอกจะรวมเอาความจริงของร่างกายมนุษย์เอาไว้ในตัวมันด้วยเสมอ แต่สัตว์ประหลาดที่ถือกำเนิดจากความจริงของร่างกายไม่จำเป็นจะต้องมีความจริงของโลกภายนอกรวมอยู่ด้วยเสมอไป แต่ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ประหลาดที่ซับซ้อนจากการมีความจริงสองประเภทอยู่ในตนเองหรือเป็นสัตว์ประหลาดที่เรียบง่ายเพราะถือครองความจริงประเภทเดียว สัตว์ประหลาดทั้งสองประเภทนี้ก็ล้วนแล้วแต่สะท้อนถึงความคิดและความรู้สึกของผู้ที่ให้กำเนิดมันขึ้นมาด้วยกันทั้งสิ้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ในขณะที่ความจริงทั้งสองประการนั้นได้ถูกทำให้เป็นสัตว์ประหลาด ภาวะของความเป็นสัตว์ประหลาดของความจริงนั้นก็ได้ย้อนกลับมาเปิดเผยตัวตนของจุนจิด้วยในเวลาเดียวกัน

[7] เช่น การอธิบายที่มาที่ไปของสัตว์ประหลาดในเรื่อง *ปลามรณะ* และในเรื่อง *ก้นหอยมรณะ* เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่อง *โทมิเอะ* ซึ่งเป็นเรื่องสยองขวัญขนาดยาวที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดเรื่องหนึ่งของจุนจิก็ไม่ได้มีการอธิบายที่มาที่ไปของโทมิเอะที่เป็นสัตว์ประหลาดและเป็นตัวละครหลักของเรื่องแต่อย่างใด

[8] “ความจริงของร่างกายมนุษย์” นี้ หมายถึงความจริงสามประการของร่างกายมนุษย์ที่ถูกใช้ในมังงะสยองขวัญของจุนจิ ซึ่งก็คือการแก่ชราโดยธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมจากเงื่อนไขภายนอกต่างๆ และของเสียที่ร่างกายผลิตขึ้นและการขับถ่ายมันออกมา

กับโลกภายนอกนั้น จุนจิเปลี่ยนความจริงหลายอย่างที่ล้อมรอบตัวเขาให้กลายเป็นสัตว์ประหลาด[9] ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นอื่นและความน่ารังเกียจของความจริงนั้นในสายตาของเขา ในเรื่อง *ท่านบรรพบุรุษ* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฌ)) นั้น จุนจิได้เปลี่ยนธรรมเนียมของครอบครัวที่จำกัดเสรีภาพของปัจเจกชนให้กลายเป็น “ตัวบุ้ง” ขนาดใหญ่ที่ร่างกายของมันประกอบขึ้นจากส่วนบนของหัวของคนจำนวนมากและแต่ละส่วนนั้นก็มีความคิดและเสียงของตนเอง ซึ่งสอดแทรกและกดลงไปบน “หัว” ของปัจเจกชนทั้งทางด้านร่างกายและความคิด สำหรับจุนจิแล้ว “ตัวบุ้ง” นี้เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เป็นสิ่งที่เป็นอื่นและเป็นตัวแทนของความรู้สึกต่อต้านที่จุนจิมีต่อการคุกคามของอำนาจภายนอกที่กดทับลงบนตัวปัจเจกชนและพยายามทำลายปัจเจกภาพของเขาด้วยการทำให้เขากลายเป็นส่วนหนึ่งของมัน และด้วยวิธีการเดียวกันนี้ จุนจิได้เปลี่ยนบาดแผลในอดีตของสังคมญี่ปุ่นให้กลายเป็นเครื่องจักรที่เข้ายึดครองร่างกายมนุษย์และสอดท่อเข้าไปในทวารต่างๆเพื่อเอาลมเน่าเสียในร่างกายของเหยื่อมาใช้เป็นพลังงานในเคลื่อนไหว (*ปลามรณะ* (2545 (ก); 2545 (ข)), เปลี่ยนการคุกคามความเป็นส่วนตัวให้กลายเป็นสัตว์ประหลาดในรูปของเมืองที่ขังและบังคับให้ผู้ที่อาศัยอยู่ภายในต้องทิ้งความเป็นส่วนตัวของตนเองไปพร้อมกับการถูกแอบดูจากสัตว์ประหลาดที่มีตาจำนวนมาก (*เมืองไร้ถนน* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฉ)), เปลี่ยนความไม่พอใจของเพศชายที่สูญเสียอำนาจเหนือบ้านของตนให้กับเพศหญิงให้กลายเป็น “บ้านเพศหญิง” ที่มีตาจำนวนมากแทรกอยู่ภายในตัวบ้านและมีลักษณะภายนอกคล้ายอวัยวะเพศหญิง[10] (*ปีศาจบนเรือนไม้* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฐ)), เปลี่ยนความฟุ่มเฟือยของการขอโทษในสังคมญี่ปุ่นให้กลายเป็นคำสาปของสัตว์ประหลาดในร่างมนุษย์ที่เปลี่ยนผู้ถูกขอโทษให้กลายเป็นเมือกมีชีวิตซึ่งเป็นอาหารของสัตว์ประหลาดในร่างของเด็กผู้หญิงอีกต่อหนึ่ง (*ห้องเรียนหลอมละลาย* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฏ)) ฯลฯ

นอกจากการเปลี่ยนความจริงให้เป็นสัตว์ประหลาดแล้ว การที่จุนจิทำให้สัตว์ประหลาดเหล่านี้มีร่างกายที่ประกอบขึ้นจากอวัยวะของมนุษย์หรือเกี่ยวข้องกับร่างกายมนุษย์ได้ทำให้ความหมายของสัตว์ประหลาดประเภทนี้ซับซ้อนมากขึ้นไปอีก เพราะถึงแม้ว่าการมีร่างกายที่จัดประเภทไม่ได้ พ้นออกไปจากกรอบของความเข้าใจทั่วไป (“categorical jamming”) จะเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของการเป็นสัตว์ประหลาด (Carroll, 1990) แต่เมื่อความจริงถูกปฏิเสธด้วยความเป็นสัตว์ประหลาด ส่วนของความเป็นมนุษย์ในร่างกายของสัตว์ประหลาดจึงกลายเป็นความคลุมเครือของการปฏิเสธนั้น ทำให้การปฏิเสธของจุนจิสะท้อนความกระอักกระอ่วนของตัวเขาต่อความจริงนั้นออกมา

การที่จุนจิรักษาความเป็นมนุษย์ของสัตว์ประหลาดเหล่านี้ไว้ด้วยการอนุญาตให้มันแบ่งปันความเป็นมนุษย์กับตนเอง เท่ากับว่าจุนจิไม่ได้ปฏิเสธความจริงเหล่านั้นอย่างเด็ดขาดด้วยการเนรเทศมันออกไปสู่พื้นที่ของความเป็นสัตว์ประหลาด ดังนั้น เมื่อสัตว์ประหลาดประเภทนี้ปรากฏตัวขึ้น สิ่งที่พังทลายลงจึงไม่ใช่เพียงแค่ความหมายของร่างกายและความเป็นมนุษย์แต่รวมไปถึงการปฏิเสธของจุนจิด้วย การปฏิเสธของจุนจิเป็นการปฏิเสธที่ผู้ปฏิเสธก็รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ เป็นการปฏิเสธที่สิ้นหวังเพราะรู้อยู่แก่ใจดีว่าความจริงนั้นเป็นส่วนหนึ่งขององคาพยพทางวัฒนธรรมของตนเองมาแต่ต้น และชัยชนะของสัตว์ประหลาดต่อตัวละครมนุษย์ในเรื่องสยองขวัญของจุนจิฉายความสิ้นหวังนี้ออกมาอย่างชัดเจน[11]

สำหรับโลกภายในหรือสัตว์ประหลาดที่จุนจิสร้างขึ้นจากความจริงของร่างกายมนุษย์นั้น ความเป็นสัตว์ประหลาดซ่อนอยู่ภายใน ไม่ปรากฏออกมาที่ร่างกายภายนอกเหมือนสัตว์ประหลาดของโลกภายนอก สัตว์ประหลาดของโลกภายในนี้

[9] หลักฐานหนึ่งของการที่จุนจิเอาความจริงรอบตัวเขามาเป็นวัตถุดิบในการเขียนมังงะสยองขวัญนั้นคือหน้าสุดท้ายของมังงะเรื่อง *ห้องเรียนหลอมละลาย* ที่เขาพูดผ่านตัวละครสัตว์ประหลาดของเรื่องออกมาเกี่ยวกับ “งานขอโทษที่กลายเป็นงานรื่นเริง” ของสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน ดู อิโต้ จุนจิ, *ห้องเรียนหลอมละลาย*. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 177.

[10] มังงะสยองขวัญหลายเรื่องของจุนจิมีนัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (gender) และเพศหญิงที่น่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่อง *โทมิเอะ* ซึ่งเป็นมังงะสยองขวัญเรื่องยาวที่สุดเรื่องหนึ่งของจุนจิ สำหรับงานที่พูดถึงสัตว์ประหลาดและเพศหญิง ดู Barbara Creed, The Monstrous-Feminine. Routledge, 1997. อนึ่ง ประเด็นเดียวกันนี้ถูกแสดงออกมาในอีกด้านหนึ่งในเรื่อง *เรื่องเศร้ากับเสาหลัก* ที่จุนจิเสียดสีภาระอันหนักหน่วงของการเป็น “เสาหลัก” ของบ้านของผู้ชายญี่ปุ่น ดู อิโต้ จุนจิ. *เรื่องเศร้ากับเสาหลัก*, ปลามรณะ เล่ม 2. เนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป, 2554, หน้า 169-172.

[11] ตัวอย่างเช่น “ตัวบุ้ง” ในเรื่อง *ท่านบรรพบุรุษ* ในเรื่องนี้ จุนจิปฏิเสธธรรมเนียมการแต่งงานในสังคมของเขาด้วยการทำให้มันกลายเป็นสัตว์ประหลาด แต่การที่เขายอมให้ “ตัวบุ้ง” นี้แบ่งปันความเป็นมนุษย์กับตัวละครมนุษย์และกับตัวเขาเองด้วยการอนุญาตให้มันมีร่างกายที่ประกอบขึ้นจากอวัยวะของมนุษย์ทำให้ธรรมเนียมการแต่งงานนั้นไม่ได้ถูกปฏิเสธอย่างถึงที่สุดด้วยการทำให้มันพ้นไปจากพื้นที่ของ (ความเป็น) มนุษย์อย่างสิ้นเชิง ความลักลั่นนี้สะท้อนถึงความอับจนและความสิ้นหวังของการปฏิเสธของจุนจิ เพราะด้วยความลักลั่นนี้ เขายอมรับโดยนัยว่าเขาไม่สามารถ abject ธรรมเนียมการแต่งงานนี้ออกไปจากพื้นที่ของเขาได้ และการยอมรับความพ่ายแพ้ของจุนจิปรากฏออกมาในตอนจบของเรื่อง *ท่านบรรพบุรุษ* อย่างชัดเจน

เป็นรูปแบบพื้นฐานของสัตว์ประหลาดของจุนจิ มันไม่มีร่างกายที่ชวนให้ใคร่ครวญ แต่แสดงความเป็นสัตว์ประหลาดออกมาโดยพฤติกรรมที่วิปริต ความน่าขยะแขยงของมันตรงไปตรงมามากกว่า ตัดตรงไปยังจิตสำนึกของผู้ที่พบเห็นมันมากกว่า และในขณะเดียวกันก็ชี้ไปยังความหมกมุ่นในร่างกายมนุษย์และความคิดเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ของจุนจิด้วย

มังงะสยองขวัญของจุนจิท่วมไปด้วยของสกปรกนานาชนิด โดยเฉพาะที่เป็นของเสียที่ขับออกมาจากร่างกายมนุษย์ ซึ่งรวมไปถึง เลือด เศษชิ้นส่วนของร่างกาย และซากศพ ของสกปรกเหล่านี้ถูกขับออกไปจากพื้นที่ที่ “มนุษย์” อยู่อาศัย ทั้งในด้านของกายภาพและในด้านของความหมาย ของสกปรกเหล่านี้มีประวัติศาสตร์ของการถูกปฏิเสธยาวนานกว่าสิ่งอื่นใด ย้อนกลับไปได้ถึงวันที่มนุษย์แยกตนเองออกจากความเป็นสัตว์ สร้างอารยธรรมขึ้นมา แต่ในขณะเดียวกัน ของสกปรกเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์มาโดยตลอด เป็นความจริงพื้นฐานของร่างกายมนุษย์ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ มังงะของจุนจิเอาความจริงที่ถูกกดทับไว้ในพื้นที่ของการลืมเลือนกลับเข้ามาในพื้นที่ของการรู้สำนึกของ “มนุษย์” และทำให้มันน่าขยะแขยงมากยิ่งขึ้นด้วยการทำให้ร่างกายของมนุษย์แปดเปื้อนของสกปรกเหล่านั้นเข้าไปถึงภายในจนความเป็นมนุษย์พังทลายลง

ในมังงะสยองขวัญของเขา จุนจิแทรกของสกปรกเหล่านี้กลับเข้าไปในร่างกายของตัวละครที่มีรูปร่างเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะทางปาก ทำให้ตัวละครนั้นวิปริตจากการพิศมัยของสกปรกเหล่านั้น การปนเปื้อนระหว่างความเป็นมนุษย์กับของสกปรกที่ถูกกันออกไปจากความเป็นมนุษย์นี้ทำลายเส้นแบ่งระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ควรจะเป็นมนุษย์ลง การไหลเข้าปนเปกันของความหมายที่ถูกแบ่งให้อยู่คนละฟากได้ให้กำเนิดสัตว์ประหลาดขึ้นมา.....จุนจิสร้างสัตว์ประหลาดของโลกภายในขึ้นโดยการทำให้ร่างกายของมนุษย์แปดเปื้อนอย่างถึงที่สุด

ในเรื่อง *มีดจิบเลือด* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฎ)) ความเป็นสัตว์ประหลาดของตัวละครแสดงออกมาจากการมีพฤติกรรมดื่มกินและแบ่งปันเลือดกับทั้งค้างคาวและมนุษย์, ในเรื่อง *กลีเซอไรด์ -น้ำมัน-* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฎ)) สัตว์ประหลาดถูกสร้างขึ้นจากพฤติกรรมการดื่มน้ำมันจำนวนมากเข้าไปเพื่อเปลี่ยนร่างกายมนุษย์ให้กลายเป็นอาหารที่จะถูกขายให้กับมนุษย์คนอื่น, ในเรื่อง *ไม่อยากเป็นผี* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฎ)) สัตว์ประหลาดถือกำเนิดขึ้นจากการดื่มนมจากอกของแม่ที่ตายไปแล้วและกัดกินดวงวิญญาณเป็นอาหาร เช่นเดียวกับในเรื่อง *ปริศนาบ้านผีสิง* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฎ)) *ผลโลหิต* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ซ)) และ *นางแบบแฟชั่น* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฉ)) ที่ความเป็นสัตว์ประหลาดของตัวละครแสดงออกมาด้วยจากการมีปากที่กว้างเกินมนุษย์และมีฟันแหลมคมจำนวนมาก รวมไปถึงการกินเลือดเนื้อของมนุษย์เป็นอาหาร, ในเรื่อง *ดาวมรณะ เรมิน่า* (จุนจิ, 2556(ข)) *สาวนักเลีย* (จุนจิ, 2556(ข)) และ *ปักษาสีดำ* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฐ)) ลักษณะของความเป็นสัตว์ประหลาดและการโจมตีของสัตว์ประหลาดในแต่ละเรื่องรวมศูนย์อยู่ที่ปากและลิ้นในรูปแบบและอาการต่างๆกัน, ในเรื่อง *เสียงครวญครางจากท่อน้ำทิ้ง* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ซ)) ความเป็นมนุษย์ของตัวละครพังทลายลงจากการดื่มกินน้ำล้างร่างกายของหญิงสาวที่ตนเองชื่นชอบ และกลืนร่างกายของหญิงสาวคนนั้นเข้าไปในท้ายที่สุด ฯลฯ

ปากเป็นอวัยวะที่เรียกร้องความสะอาดของสิ่งที่จะผ่านเข้าออกมากที่สุด มนุษย์ถูกสอนซ้ำแล้วซ้ำเล่าตั้งแต่วัยเด็กให้ตรวจสอบความสะอาดของสิ่งที่จะเข้าไปในปากและให้ระมัดระวังความสะอาดของสิ่งที่จะออกมาจากปากและเข้าไปสัมพันธ์กับมนุษย์ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นลมปากหรือคำพูดก็ตาม สิ่งที่ถูกขับออกมาจากร่างกายผ่านทางปากนั้นถือว่าเป็นของสกปรก เป็นของน่ารังเกียจ เป็นของน่าอาย และมนุษย์จะต้องไม่นำสิ่งนั้นย้อนกลับเข้าไปในร่างกาย.....มนุษย์กลายเป็น “มนุษย์” เพราะปากที่ถูกฝึกหัดมาดีแล้ว แต่จุนจิพลิกปากของมนุษย์ไปในทางของสัตว์ประหลาด ทำให้ร่างกายส่วนอื่นและความเป็นมนุษย์พลิกตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จุนจิทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ประหลาดด้วยการกลับทิศทางของปากที่สัมพันธ์กับความสะอาดและสกปรกซึ่งเชื่อมโยงกับความเป็นมนุษย์.....ในกรณีของสัตว์ประหลาดของโลกภายในนี้ ความเป็นสัตว์ประหลาดถูกตัดสินอย่างเฉพาะเจาะจงเป็นพิเศษที่ปาก ทั้งในด้านของรูปร่างและสิ่งที่ถูกมันกลืนกิน สำหรับจุนจิ ปากคือช่องทางสู่โลกภายในที่สัตว์ประหลาดแอบซ่อนอยู่[12]

[12] ก่อนที่จะมาเขียนมังงะสยองขวัญ จุนจิมีอาชีพเป็นช่างทันตกรรม ดู อิโต้ จุนจิ. *ปัจฉิมลิขิต*, คลังสยอง เล่ม 1. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 371-373.

การตกต่ำของมนุษย์

ร่วง (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฉ)) เป็นเรื่องที่แสดงลักษณะสำคัญของมังงะสยองขวัญของจุนจิออกมาได้ดีที่สุด แม้ในเรื่องนี้จะไม่มีสัตว์ประหลาดหรือสิ่งมีชีวิตพิสดารใดปรากฏให้เห็นเลยก็ตาม.....*ร่วง* เป็นเรื่องของคนหนุ่มสาวที่ลอยขึ้นไปบนฟ้าอย่างไร้สาเหตุและร่วงลงมาอย่างไร้หนทางแก้ไข สะท้อนถึงการตกเป็นเหยื่อและความอับจนของมนุษย์ต่ออำนาจภายนอกที่ตนเองไม่สามารถเข้าใจได้ และถึงที่สุดแล้ว การร่วงลงของมนุษย์ในมังงะเรื่องนี้เกิดขึ้นทั้งกับคนที่ร่วงลงมาและกับคนที่เป็นฝ่ายอับจนปัญญาต่อการร่วงลงมาของฝ่ายแรก การร่วงลงนี้คือรูปแบบของชะตากรรมที่ตัวละครมนุษย์ในมังงะของจุนจิมีร่วมกัน การตกต่ำจากความเป็นมนุษย์คือชะตากรรมที่จุนจิกำหนดไว้ให้มนุษย์ทุกคนที่อยู่ในโลกที่เขาสร้างขึ้น

ในมังงะสยองขวัญของจุนจิ มนุษย์ตกต่ำลงในสองลักษณะ หนึ่งคือการตกจากตำแหน่งสูงสุดของห่วงโซ่อาหาร สัตว์ประหลาดเข้ามาเป็นผู้ล่า มนุษย์กลายไปเป็นเหยื่อ สองคือการตกจากความเป็นมนุษย์ มนุษย์กลายร่างไปเป็นสัตว์ชั้นต่ำหรือสัตว์ประหลาด

ในการตกต่ำลักษณะแรกนั้น ตัวละครมนุษย์ของจุนจิตกเป็นเหยื่อของสัตว์ประหลาดทั้งในทางร่างกายและจิตใจ พวกเขาไม่ต่างอะไรกับสัตว์ที่เผชิญหน้ากับผู้ล่าที่เหนือกว่าโดยสิ้นเชิง การตกเป็นเหยื่อนี้พาตัวละครมนุษย์ย้อนเวลากลับไปสู่ยุคดึกดำบรรพ์ที่มนุษย์ยังไม่แยกตัวออกจากธรรมชาติและมีชีวิตที่ไม่มั่นคงและไม่ปลอดภัยจากการคุกคามของอำนาจภายนอกต่างๆ สัตว์ประหลาดที่พวกเขาพบไม่ต่างอะไรกับภัยธรรมชาติและโรคระบาดที่ไม่สามารถทำนาย ไม่สามารถควบคุม ไม่สามารถต่อกรด้วยได้ และไม่สามารถหนีพ้น ต่อหน้าสัตว์ประหลาด ตัวละครมนุษย์ของจุนจิไม่ต่างอะไรกับนักเดินทางในทะเลทรายที่หมอบราบลงกับพื้นเพื่อรอให้พายุทรายผ่านไป พวกเขาสูญเสียสถานะที่สูงส่งของการเป็น “มนุษย์” ไปจนหมดสิ้น พวกเขาถูกกัดกินเป็นอาหาร ถูกทำให้อับอาย ถูกล่อลวง ถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นสัตว์ชั้นต่ำ ถูกเข่นฆ่าอย่างวิปริตไร้เหตุผล และพวกเขาทำได้แต่เพียงวิ่งหนีและกรีดร้อง พวกเขาไม่ได้แสดงสิ่งใดที่ถือกันว่าเป็นคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์เหนือกว่าสัตว์ออกมา แทบไม่มีความพยายามที่จะต่อสู้เพื่อเอาชนะ และถ้ามี ความพยายามนั้นก็จะล้มเหลวในตอนท้าย สัตว์ประหลาดจะมีชัยชนะในตอนจบเสมอ[13]

ในเรื่อง *โทมิเอะ* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ก); ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ข)) ผู้ชายจำนวนมากถูกล่อลวงโดยสัตว์ประหลาดในร่างมนุษย์เพศหญิงที่ฆ่าไม่ตายและแบ่งตัวได้ไม่จบสิ้น เช่นเดียวกันกับในเรื่อง *รักที่ทรมานของคนตาย* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ง)) ที่ผู้หญิงถูกล่อลวงจากสัตว์ประหลาดในร่างมนุษย์เพศชายที่มีอำนาจในการควบคุมจิตใจ, ในเรื่อง *ลูกโป่งหัวมนุษย์* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ช)) มนุษย์แต่ละคนถูกตามล่าจากสัตว์ประหลาดที่มีหน้าตาเหมือนตนเองโดยที่ไม่สามารถต่อสู้ได้[14], ในเรื่อง *เกยตื้น* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฌ)) มนุษย์จำนวนมากถูกกลืนเข้าไปอยู่ในท้องของสัตว์ประหลาดในทะเลลึกและมีชีวิตอย่างครึ่งเป็นครึ่งตายอยู่ในนั้น, ในเรื่อง *ละอองล่องลอย* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฌ)) นักเรียนมัธยมจำนวนมากถูกสัตว์ประหลาดในรูปของต้นไม้ทำให้อับอายด้วยการเปิดโปงความลับของพวกเขา, ในเรื่อง *ตำนานเลือดแห่งหมู่บ้านชิโรสึเนะ* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฌ)) มนุษย์ในหมู่บ้านที่ห่างไกลถูกพื้นดินที่ตนเองอาศัยอยู่สูบเลือดออกไปจนมีสภาพร่างกายที่ผิดปกติ, ในเรื่อง *เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน* (จุนจิ, 2556(ข)) สัตว์ประหลาดทำให้มนุษย์จำนวนมาก “เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” ด้วยการเย็บร่างกายของพวกเขาเข้าด้วยกัน, ในเรื่อง *ปริศนาบ้านผีสิง* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์ (ฎ)) มนุษย์ถูกสัตว์ประหลาดกัดกินเป็นอาหาร ฯลฯ

---

[13] อาจมีข้อยกเว้นในกรณีของเรื่อง *รักที่ทรมานของคนตาย* ที่ฝ่ายมนุษย์หรือผู้ที่เคยเป็นมนุษย์มีชัยชนะในตอนท้าย แต่ชัยชนะนั้นก็เกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์และความเป็นมนุษย์ได้พ่ายแพ้ไปแล้ว ดู อิโต้ จุนจิ. *รักที่ทรมานของคนตาย,* คลังสยอง เล่มที่ 4. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 3-244.

[14] *ลูกโป่งหัวมนุษย์* เป็นเรื่องสยองขวัญที่ดีที่สุดเรื่องหนึ่งในรูปแบบของจุนจิ การตกเป็นเหยื่อของมนุษย์ในเรื่องนี้คือการตกเป็นเหยื่อของสัตว์ประหลาดที่ถูกสร้างขึ้นจากความทุกข์ทรมานทางใจที่หาทางออกไม่ได้ของมนุษย์แต่ละคน เพราะนอกจากสัตว์ประหลาดในเรื่องนี้จะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากจากการที่มีใบหน้าเหมือนกับมนุษย์ที่เป็นเหยื่อของตนเองแล้ว การโจมตีของสัตว์ประหลาดยังจำกัดไว้แค่มนุษย์ที่มีหน้าตาเหมือนกับมันเท่านั้น และที่สำคัญคือมนุษย์แต่ละคนไม่สามารถต่อสู้กับ “ลูกโป่ง” ของตนเองได้เพราะการทำร้ายมันจะเท่ากับการทำร้ายตนเอง สัตว์ประหลาดในเรื่องสยองขวัญนี้สะท้อนความอับจนของปัจเจกชนต่อความทุกข์ทางใจของตนเองได้เป็นอย่างดี ซึ่งเท่ากับว่าแท้จริงแล้วมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ประหลาดต่อตนเอง ตกเป็นเหยื่อของตนเอง ดู อิโต้ จุนจิ. *ลูกโป่งหัวมนุษย์,* คลังสยอง เล่มที่ 8. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 183-244.

ในการตกต่ำลักษณะที่สองนั้น ตัวละครมนุษย์ของจุนจิสูญเสียความเป็นมนุษย์ไปจากการสูญเสียร่างกายของมนุษย์ของตนเอง เขากลายไปเป็นสัตว์ชั้นต่ำหรือไม่ก็สัตว์ประหลาดที่มีร่างกายคล้ายคลึงหรือปนเปกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ชั้นต่ำ เขาตกเป็นเหยื่อของอำนาจภายนอกที่ยากจะเข้าใจ และในบางกรณี การตกต่ำนี้เกิดขึ้นอย่างไม่มีที่มาที่ไป ไม่ใช่การเจ็บป่วย ไม่ใช่คำสาปของเทพเจ้าที่เกิดขึ้นจากการทำผิดล่วงละเมิด ไม่ใช่ตัวตนทางเลือก (alter ego) ที่เกิดขึ้นจากแรงปรารถนาของตนเอง ไม่มีแม้ร่องรอยของอำนาจภายนอกที่มองไม่เห็น มันเกิดขึ้นราวกับว่ามันเป็นเรื่องง่ายๆที่เกิดขึ้นกับใครในเวลาใดก็ได้ เหมือนกับว่ามนุษย์และสัตว์ประหลาดมีธรรมชาติภายในบางอย่างร่วมกันและได้เวลาที่ธรรมชาตินั้นจะแสดงตัวออกมา อย่างไรก็ตาม ในทุกกรณีของการกลายร่างนั้น ไม่มีที่ใดในเรื่องสยองขวัญเรื่องนั้นที่จะแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ที่กลายร่างไปแล้วได้แสดงคุณสมบัติอื่นของความเป็นมนุษย์ออกมา นอกเหนือไปจากร่างกายที่เขาสูญเสียไป การกลายร่างหรือการตกต่ำนี้สะท้อนความตื้นเขินและความกลวงเปล่าของความเป็นมนุษย์ออกมาอย่างชัดเจน[15]

ในเรื่อง *สาวลิ้นทาก* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฌ)) เด็กสาวคนหนึ่งสูญเสียร่างกายตั้งแต่คอลงไปและมีชีวิตอยู่ในร่างกายใหม่ที่ลิ้นของตนเองกลายเป็นตัวทากโดยมีหัวของตนเองเป็นกระดอง, ในเรื่อง *ท่านบรรพบุรุษ* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฌ)) การกลายร่างเกิดขึ้นจากการที่ตัวเอกสวมหัวจำนวนมากของบรรพบุรุษลงบนหัวของตัวเอง ทำให้ตนเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ตัวบุ้ง” ขนาดใหญ่, ในเรื่อง *ศพตุ๊กตานรก* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ญ)) เด็กผู้หญิงคนหนึ่งค่อยๆกลายเป็นตุ๊กตาและจากนั้นร่างกายของเธอก็มีสภาพเละเทะปนเปกันไประหว่างตุ๊กตากับอวัยวะของสัตว์เลื้อยคลานต่างๆ, ในเรื่อง *หมู่บ้านเสียงไซเรน*[16] (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(จ)) ผู้หญิงในหมู่บ้านชนบทถูกอำนาจของปีศาจเปลี่ยนร่างกายให้กลายเป็นสัตว์ประหลาดที่มีร่างกายเป็นมนุษย์แต่มีปีกของค้างคาว, ในเรื่อง *ก้นหอยมรณะ* (จุนจิ, 2556(ก)) มนุษย์ในเมืองหนึ่งกลายเป็นหอยทากหรือมีร่างกายบิดเบี้ยวเป็นก้นหอยไปเพราะเมืองของพวกเขาตั้งอยู่บนสิ่งก่อสร้างโบราณที่มีอำนาจเปลี่ยนทุกสิ่งให้มีรูปร่างเป็นก้นหอย, ในเรื่อง *รถไอศกรีม* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ฉ)) เด็กหลายคนถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นไอศกรีมและละลายไปในท้ายที่สุด, ในเรื่อง *คฤหาสน์หุ่นกระบอก* (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ซ)) ครอบครัวหนึ่งอาศัยอำนาจของสัตว์ประหลาดเปลี่ยนตนเองให้มีสภาพเหมือนหุ่นกระบอกก่อนที่จะกลายเป็นหุ่นกระบอกไปจริงๆเมื่ออำนาจของสัตว์ประหลาดหมดไป ฯลฯ

แม้การตกเป็นเหยื่อในรูปแบบต่างๆของมนุษย์จะเป็นเรื่องปกติของเรื่องสยองขวัญ แต่การตกเป็นเหยื่อของมนุษย์ในมังงะสยองขวัญของจุนจิกลายเป็นเรื่องที่ไม่ปกติขึ้นมาก็เพราะการตกเป็นเหยื่อนั้นเป็นเรื่องง่ายและถาวร อีกทั้งแสดงความกลวงเปล่าของความเป็นมนุษย์ออกมา จุนจิไม่ให้ตัวละครมนุษย์ของเขามีโอกาสต่อสู้เพื่อกลับมาเป็นมนุษย์ดังเดิมหรือดีขึ้นกว่าเก่า สัตว์ประหลาดของจุนจิแทบไม่เคยแพ้ และในกรณีที่แพ้ก็จะเหลือคำอาฆาตเอาไว้[17] จุนจิใช้ประโยชน์จากการตายได้ การเจ็บปวดได้ การหวาดกลัวได้ของมนุษย์ในการแสดงอำนาจของสัตว์ประหลาด ตรงข้ามกับเรื่องสยองขวัญจำนวนมากที่ใช้สัตว์ประหลาดเป็นเครื่องมือในการแสดงความสูงส่งของมนุษย์ออกมา จุนจิเอาสัตว์ประหลาดเข้ามาแทนที่มนุษย์ ให้สัตว์ประหลาดมีอำนาจเหนือมนุษย์เช่นที่มนุษย์มีเหนือสัตว์ เขาทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามนุษย์ไม่ได้สูงส่งอย่างที่มนุษย์เข้าใจ พวกเขาเปราะบางและอ่อนแอ ไม่มีอะไรที่ลึกซึ้งและไม่ผันแปรดำรงอยู่ภายในร่างกายที่อวัยวะต่างๆที่เรียงตัวกันอย่างถูกต้อง มนุษย์ไม่มีอะไรมากไปกว่าร่างกายกลวงๆ และเมื่อความเป็นมนุษย์ถูกสัตว์ประหลาดทุบจนแตกกระจายไป มันก็จะไม่กลับมารวมตัวกันใหม่เช่นที่นักเล่าเรื่องสยองขวัญคนอื่นป่าวประกาศ มนุษย์คือสิ่งที่เป็นธรรมชาติมากที่สุดในโลกเหนือธรรมชาติของจุนจิ

---

[15] มีกรณีหนึ่งที่ก้ำกึ่งในเรื่องของการกลายร่างซึ่งอาจถือเป็นข้อยกเว้นได้ ในเรื่อง *บี้!!!* จุนจิเปลี่ยนมนุษย์ให้กลายเป็นยุงทั้งในทางพฤติกรรมและชะตากรรม มนุษย์ในเรื่องนี้ลุ่มหลงในน้ำหวานของต้นไม้ประหลาดจนยอมเสี่ยงชีวิตของตนเองเพื่อที่จะได้กิน และทุกคนที่กินน้ำหวานนี้ถูกต้นไม้นั้นตบจนร่างกายแหลกเหลวเละเทะเหมือนยุงที่ถูกมนุษย์ตบ เรื่องสยองขวัญเรื่องนี้แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อของการกลายร่างได้อย่างน่าสนใจที่สุด เพราะมันอาจเข้าใจได้ว่าจุนจิเห็นว่ามีความเป็นมนุษย์อื่นที่อยู่นอกเหนือไปจากร่างกาย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบกรณีนี้กรณีเดียวเท่านั้น ดู อิโต้ จุนจิ. *บี้!!!*, เพรียกรัตติกาล. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 413-444.

[16] เรื่องสยองขวัญเรื่องนี้จัดได้ว่าเป็นเรื่องที่มีที่มาที่ไปมากที่สุดเรื่องหนึ่งของจุนจิจนอาจจะเรียกว่าเป็นข้อยกเว้นได้ ในเรื่องนี้จุนจิจับเอาภาวะประชากรถดถอยของญี่ปุ่นปัจจุบันมาผูกเข้ากับการฟื้นคืนชีพของซาตานเพื่อครองโลก ที่น่าสนใจก็คือจุนจิให้ตัวละครหนึ่งพูดออกมาว่าการที่คนหนุ่มสาวทิ้งบ้านของตนเองในชนบทไปอยู่ในเมืองใหญ่เป็นสาเหตุของความชั่วร้ายที่เกิดขึ้น ดู อิโต้ จุนจิ. *หมู่บ้านเสียงไซเรน*, คลังสยอง เล่ม 5. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 269-318.

[17] *เรื่องพิศวงของโอชิคิริ* เป็นกรณีส่วนน้อยที่สัตว์ประหลาดของจุนจิแพ้ให้กับตัวละครมนุษย์ แต่สัตว์ประหลาดนั้นก็ทิ้งคำอาฆาตเอาไว้ ดู อิโต้ จุนจิ. *เรื่องพิศวงของโอชิคิริ*, คลังสยอง เล่ม 10. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 131-162.

โลกแห่งความเป็นไปได้

โลกหรือฉากหลังของมังงะสยองขวัญของจุนจิดูเหมือนเป็นโลกสมัยใหม่ตามปกติที่มนุษย์เกิดมาพบและใช้ชีวิตไปตามเงื่อนไขของมัน ทุกสิ่งทุกอย่างดูเป็นปกติเพราะมันดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่ตายตัว เป็นเหตุเป็นผล เป็นที่คุ้นเคย และปราศจากคำถาม ชีวิตของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกนั้นเช่นเดียวกับที่พระราชาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร ปราศจากคู่แข่งหรือศัตรูตามธรรมชาติและมีอำนาจในตนเอง แต่ความเป็นปกตินั้นเป็นเพียงฉากบางๆที่ปิดบังความสยดสยองที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง เหมือนผิวหนังที่ปิดบังความน่าขยะแขยงของอวัยวะภายในจากสายตา เมื่อมังงะของเขาถูกพลิกอ่านต่อไป สัตว์ประหลาดก็จะปรากฏตัวขึ้น และพร้อมกับการปรากฏตัวของสิ่งที่แปลกแยกกับความเป็นปกติอย่างถึงที่สุดนั้น โลกอันเป็นปกติก็พังทลายลง ตัวละครมนุษย์จะพลัดเข้าไปสู่โลกใหม่ที่กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจการเมือง และธรรมเนียมประเพณีที่เขาเคยพึ่งพาและคุ้นเคยไม่มีอยู่อีกต่อไป

การปรากฏตัวของสัตว์ประหลาดสร้างภาวะแห่งความเป็นไปได้ (liminality)[18] ขึ้นมา เพราะสิ่งแรกที่ถูกสัตว์ประหลาดทำลายลงก็คือความเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์คุ้นเคย และเพราะความเป็นไปไม่ได้ถูกทำลายลง ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกของความสยองขวัญของจุนจิจึงกลวงเปล่าปราศจากแก่นสาร พร้อมที่จะถูกปั้นแต่งให้เปลี่ยนแปลงไปในทางสยดสยองได้ตลอดเวลา สัตว์ประหลาดทุกชนิดสามารถโผล่ออกมาได้จากทุกหนทุกแห่งได้ในทุกขณะ แม้กระทั่งจากร่างกายของมนุษย์เอง โลกแห่งความเป็นไปได้ของความสยองขวัญนานาประการนี้เป็นโลกมนุษย์ไม่สามารถไว้ใจอะไรได้แม้แต่ตนเอง เป็นโลกที่มนุษย์ดำรงอยู่อย่างแปลกแยกและเป็นกำพร้าอย่างถึงที่สุด

ความน่ากลัวของโลกแห่งความเป็นไปได้ในมังงะสยองขวัญของจุนจิก็คือการไร้ความเป็นไปได้ในทางบวกและความถาวรของความเป็นไปได้ของความสยดสยอง จุนจิไม่ยอมให้มนุษย์มีชัยเหนือสัตว์ประหลาด ไม่ยอมให้มนุษย์ได้โลกเดิมที่มนุษย์เป็นผู้ปกครองกลับคืนมา ไม่มีการชำระล้างความแปดเปื้อนสยดสยองของสัตว์ประหลาดออกไป ไม่มีแม้ร่องรอยของอำนาจใดที่อยู่ตรงข้ามและสามารถทัดทานสัตว์ประหลาดได้ ทั้งศาสนาและศิลปะ โลกในมังงะของจุนจิจึงไม่ใช่สถานที่ที่มนุษย์จะอยู่อาศัยเพื่อให้ชีวิตเยี่ยง “มนุษย์” ดำเนินไป แต่เป็นโลกที่เวลาหยุดนิ่งอยู่ในสนธยาของความสยองขวัญ เป็นโลกที่เส้นแบ่งระหว่างเขตแดนของความหมายต่างๆพังทลายลงหมด สรรพสิ่งไหลเข้าปนเปกัน ไม่มีใครรู้ว่าช่วงเวลานี้จะยาวนานแค่ไหน อะไรจะเกิดขึ้นในความมืด รุ่งเช้าจะมาถึงหรือไม่ และไม่มีใครรู้ว่าอะไรจะดำเนินไปอย่างไร ในโลกเช่นนี้ความเป็นอยู่ของมนุษย์คือความเป็นเหยื่อ ชีวิตของพวกเขาคือการรอคอยให้ความสยดสยองมาถึง เหมือนสัตว์ที่ถูกขังไว้ในความมืด รอให้เพชฌฆาตปรากฏตัว

การทำให้ภาวะแห่งความเป็นไปได้จำกัดอยู่ที่ความสยดสยองและยืดยาวเป็นนิรันดร์นั้นโหดร้ายและผิดธรรมชาติ เพราะในความเป็นปกตินั้น ชั่วขณะของการเปลี่ยนผ่านจากภาวะเก่าไปสู่ภาวะใหม่จะเกิดขึ้นในระยะเวลาสั้นๆเท่านั้น และแม้การเปลี่ยนผ่านนั้นจะเกิดขึ้นพร้อมกับความเจ็บปวดเพราะความหมายเดิมที่ยึดโยงอยู่กับตัวตนถูกทำลายลง และในชั่วขณะระหว่างที่ความหมายเก่าสูญสิ้นไปและความหมายใหม่ยังไม่มาถึงจะเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและคลุมเครือ แต่ช่วงเวลาที่เข้มข้นนี้ก็มีความเป็นไปได้ในทางสร้างสรรค์แฝงอยู่ และเหนืออื่นใด การเปลี่ยนผ่านนั้นดำเนินไปภายใต้อำนาจ (authority) ของ “เจ้าพิธี” (ceremonial master) ผู้เปรียบเสมือนหมุดแห่งโลกที่ตรึงสรรพสิ่งเอาไว้ในที่ทางของมัน ผู้ซึ่งทำให้การเปลี่ยนผ่านเป็นไปอย่างมีจุดหมายและปลอดภัย ดังนั้น การดึงเอาด้านบวกของภาวะแห่งความเป็นไปได้ออกไปและทำให้มันหยุดนิ่งจึงทำให้ภาวะของความเป็นไปได้กลายเป็นคุกของความเจ็บปวด ความสับสน ความว้าเหว่ไร้ที่พึ่ง ความโง่เขลา และความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่ต่างอะไรกับนรก

[18] ผู้เขียนไม่พบคำแปลของคำว่า “liminality” ในภาษาไทย เท่าที่พบ มีการเอ่ยถึงคำนี้ในงานวิชาการด้านมานุษยวิทยาศาสนา โดยอ้างถึงรูปศัพท์ของคำๆนี้ในภาษาละตินคือ “limen” ซึ่งแปลว่าธรณีประตู แต่ไม่มีการแปลคำๆนี้ออกมาตรงๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจงใจแปล “liminality” ว่า “ภาวะแห่งความเป็นไปได้” ให้ต่างออกไปจากความหมายทั่วไป (“การเปลี่ยนผ่าน”) เพราะต้องการเน้นแง่มุมของความเป็นไปได้นานาประการที่สามารถเกิดขึ้นได้ในโลกที่กฎระเบียบและโครงสร้างต่างๆถูกถอนออกไปโดยอำนาจของผู้ประพันธ์ โดยเฉพาะในกรณีของมังงะสยองขวัญของจุนจิที่ความไปได้นานาประการอันเป็นคุณสมบัติของการเปลี่ยนผ่านจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่งกลายมาเป็นประเด็นสำคัญจากการที่จุนจิทำให้ช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านกลายเป็นสภาวะที่ถาวร

มังงะสยองขวัญของจุนจิเป็น apocalypse สำหรับผู้ที่อ่านมัน และเป็นนรกของตัวละครมนุษย์ จุนจิเป็นพระเจ้าของสัตว์ประหลาด เป็นเจ้าพิธีมืด ไม่ใช่บุตรมนุษย์ โลกในมังงะของเขาไม่ต่างอะไรกับภาพจำลองของนรกที่คนโบราณวาดไว้ มนุษย์ทั้งที่เป็นผู้อ่านและตัวละครจึงไม่ได้รับพรใดๆจากเขา ผู้อ่านจะถูกทำให้ลังเลหวั่นไหว จะไม่สมใจอยากจากการได้รู้ที่มาที่ไปของเหตุการณ์ จะไม่ได้พบกับ catharsis และจะไม่ได้รับบทเรียนแห่งภูมิปัญญาใดๆ ตัวละครมนุษย์ของเขาก็เผชิญกับการลงทัณฑ์นานาประการและถูกสาปให้ไม่มีวันกอบกู้ชะตากรรมของตนเองกลับคืนมาได้.....โลกของจุนจิมีไว้เพื่อสัตว์ประหลาด สัตว์ประหลาดคือมนุษย์ คือนายนิรยบาล

สัตว์ประหลาดที่มองไม่เห็น

นอกจากความ “จริง” ของสัตว์ประหลาดแล้ว อีกคำถามหนึ่งที่ถูกถามอยู่เสมอเมื่อมนุษย์กับสัตว์ประหลาดเผชิญหน้ากันก็คือ “ทำไมสัตว์ประหลาดจึงถูกสร้างขึ้นมา?” คำถามนี้คือการอ่านสัตว์ประหลาดที่สำคัญที่สุด เพราะมันนำไปสู่ความรู้เกี่ยวกับตัวตนของผู้ที่สร้างสัตว์ประหลาดนั้นขึ้นมา โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้อ่านกับผู้ที่สร้างสัตว์ประหลาดขึ้นมาเป็นคนๆเดียวกัน ดังนั้น สัตว์ประหลาดจึงเป็นคำคุณศัพท์ของผู้ที่สร้างมันขึ้นมาเสมอ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นมนุษย์หรือพระเจ้าก็ตาม และด้วยการถือครองการรู้จักตัวตนเอาไว้ การดำรงอยู่ของสัตว์ประหลาดจึงเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่งกับผู้ที่รู้จักตั้งคำถามกับมัน

ในมังงะสยองขวัญเรื่อง *แฟรงเกนสไตน์* ที่จุนจิเขียนขึ้นตามนิยายของแมรี่ เชลลี่ (Mary Shelley) นั้น ผู้ที่ถามคำถามนี้คือสัตว์ประหลาดของแฟรงเกนสไตน์ มันต้องการรู้ว่าเหตุใดมันถึงถูกสร้างขึ้นมาให้อยู่อย่างเดียวดายในโลกที่ไม่มีวันยอมรับมัน ซึ่งคำตอบก็คือความทะเยอทะยานที่จะเป็นพระเจ้าของตัววิคเตอร์ แฟรงค์เกนสไตน์ (จุนจิ, ไม่ปรากฏปีพิมพ์(ญ): 195-378) สัตว์ประหลาดไร้ชื่อตนนี้ได้บอกให้มนุษย์รู้ว่าการก้าวข้ามพรหมแดนของความหมายใดๆก็ตามเช่นที่แฟรงเกนสไตน์ทำ ผู้ที่ก้าวข้ามนั้นจะเผชิญหน้ากับสัตว์ประหลาดเสมอ[19]

หากถามคำถามเดียวกันนี้กับจุนจิ คำตอบของคำถามนี้ควรจะเป็นอย่างไร? และที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือคำตอบของคำถามนี้จะนำไปสู่อะไร?

โดยพื้นฐานแล้ว สัตว์ประหลาดของจุนจิสัมพันธ์กับระเบียบอันถูกต้องของอวัยวะต่างๆและ “clean and proper self” ของร่างกายของสิ่งที่เรียกว่า “มนุษย์” อย่างยิ่ง เมื่อใดก็ตามที่ความเป็นระเบียบและความเหมาะสมของร่างกายมนุษย์วิปริตไป สัตว์ประหลาดก็จะปรากฏตัวออกมา ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเหมาะสมของร่างกายจึงเป็นตรวนที่ล่ามสัตว์ประหลาดเอาไว้ในร่างกายของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ จุนจิใช้ความสับสนในตำแหน่งแห่งที่ ความปนเป และความแปดเปื้อนของร่างกายเป็นกุญแจที่ไขเอาสัตว์ประหลาดออกมาจากมนุษย์ ซึ่งไม่ต่างอะไรกับวิธีการของแฟรงเกนสไตน์ ทั้งสองเล่นสนุกกับร่างกายของมนุษย์เหมือนมันเป็นตัวต่อสารพัดนึก แฟรงเกนสไตน์ตัดร่างกายของศพจำนวนมากออกเป็นส่วนๆ และเลือกเอาอวัยวะแต่ละส่วนของศพเหล่านั้นมาประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของสัตว์ประหลาด จุนจิใช้การสลับตำแหน่งของอวัยวะ ทำให้ขนาดและสัดส่วนวิปริตไป ต่อมันเข้ากับร่างกายของสัตว์ หรือทำให้ร่างกายนั้นแปดเปื้อน.....สำหรับจุนจิ ไม่มีความเป็นมนุษย์ที่อยู่นอกเหนือไปจากระเบียบอันถูกต้องของอวัยวะและสภาพอันเหมาะสมของร่างกาย.....ความวิปริตของร่ายกายคือความตายของความเป็นมนุษย์

หากการเรียนรู้ระเบียบอันถูกต้องของร่างกายและการฝึกฝนอุปนิสัยที่สอดคล้องกับความเหมาะสมของร่างกายมนุษย์คือการก้าวออกจากสภาวะของการไม่เป็น “มนุษย์”, การทำลายระเบียบและอุปนิสัยนั้นก็คือการย้อนกลับไปหาสภาวะก่อนการเป็น “มนุษย์” นั่นเอง.....สภาวะนั้นคือแม่ของสัตว์ประหลาดทั้งปวง เป็นสภาวะของอิสรภาพที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าที่

[19] ข้อเสนอที่เจ็ดของโคเฮนคือ “The monster stands at the threshold...of becoming.” “Monsters are our children. They can be pushed to the farthest margins of geography and discourse, hidden away at the edges of the world and in the forbidden recesses of our mind, but they always return. And when they come back, they bring not just a fuller knowledge of our place in history and the history of knowing our place, but there bear self-knowledge, *human* knowledge—and a discourse all the more sacred as it arises from the Outside.” ดู *Monster Culture (Seven Theses)* in Jeffery Jerome Cohen (Eds.), Monster Theory: Reading Culture. University of Minnesota Press, 1996, p. 20.

จิตใจของ “มนุษย์” จะรับได้ เป็นความเป็นไปได้ที่ไม่สิ้นสุดที่ “มนุษย์” ไม่กล้าอ้าแขนออกรับ สภาวะนั้นทั้งเย้ายวนและสยดสยองในเวลาเดียวกัน เพราะมันไม่ปฏิเสธสิ่งใด ไม่ชิงชังอะไร และไม่เป็นหนี้คำอธิบายกับใครๆ หากแต่ต้นทุนของการโอบรับมันเอาไว้คือความเป็น “มนุษย์” ของผู้ที่ก้าวเข้าไป.....อิสรภาพเช่นนั้นคือความสยดสยองที่แท้จริง

แม้ว่าสัตว์ประหลาดที่ยิ่งใหญ่นี้จะมองเห็นไม่ได้ด้วยสายตา แต่สัตว์ประหลาดทุกตัวที่จุนจิสร้างขึ้นชี้ไปยังแม่ของมัน มังงะสยองขวัญของจุนจิดึงมนุษย์ออกจากโลกแห่งกฎระเบียบที่ควบคุมและกำหนดความเป็น “มนุษย์” เอาไว้ ผลักมนุษย์ถอยกลับไปยังสภาวะที่บริสุทธ์และเป็นอิสระ กลับไปหาแม่ที่หลบเร้นจากสายตาและถูกลืมเลือนไปในทุกระยะที่มนุษย์ก้าวเข้าหาความเป็น “มนุษย์” ของตนเอง

ความเย้ายวนของอิสรภาพของโลกของแม่[20]คือสภาวะที่อยู่เบื้องหลังการสร้างสัตว์ประหลาดของจุนจิ เขาก้าวข้ามเขตแดนกลับเข้าไป อ้าแขนรับอิสรภาพที่ถูกปฏิเสธในโลกของ “มนุษย์”.....และในโลกของความเป็นไปได้ทุกประการนั้น เขาได้พบกับแม่คนนั้น.....เขาแบ่งร่างกายของเธอออกเป็นส่วนๆ นำมันกลับมายังโลกของ “มนุษย์” ทำให้มันเป็นวัตถุที่สามารถมองเห็นได้ และเอามันมาจัดวางไว้ในมังงะสยองขวัญของเขา ทำให้มังงะของเขาเป็นพิพิธภัณฑ์ของ abjects ที่ไร้คำอธิบาย เป็นคลังของความสยดสยองน่าขยะแขยง เป็นเขตแดนที่ปฏิเสธกฎเกณฑ์ของโลกภายนอก.....ท้าทายให้ผู้คนเดินเข้ามา

ถึงที่สุดแล้ว การเดินเข้าสู่โลกแห่งความสยองขวัญของจุนจิไม่ต่างอะไรจากการเดินตามเก็บเศษซากชิ้นส่วนของสัตว์ประหลาดที่มองไม่เห็นนั้น.....สัมผัสมัน.....พินิจพิจารณามัน.....และค่อยๆประกอบมันเข้าด้วยกัน และแม้ว่าการเดินทางนี้จะย้อนทวนกระบวนการสร้างสัตว์ประหลาดของจุนจิ แต่ในที่สุดแล้วผู้ที่เดินเข้าไปก็จะได้พบกับสัตว์ประหลาดตัวเดียวกันกับที่จุนจิพบ และเขาจะตระหนักในท้ายที่สุดว่าเราต่างมีแม่คนเดียวกัน สัตว์ประหลาดที่ยืนอยู่เบื้องหลังจุนจิก็เป็นสัตว์ประหลาดของตัวเขาเองด้วย การค้นพบนี้พาเขาไปยืนอยู่บนระนาบเดียวกันกับจุนจิ และด้วยการเห็นผู้อื่น เห็นสิ่งที่เป็นอื่น เห็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับตนเอง เขาจะรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของตนเองในที่สุด คำตอบของคำถามที่สัตว์ประหลาดของแฟรงเกนสไตน์ถามจึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจาก “เราต้องการรู้สึกถึงตัวตนของเรา”.....และนั่นคือความหมายที่แท้จริงของความสยดสยองของสัตว์ประหลาดทั้งปวง

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณโสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ตามไท ดิลกวิทยรัตน์ นริสรา สายสงวนสัตย์ และไอริณ บุญถนอมสำหรับคำแนะนำและความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง แต่ทั้งนี้ ความบกพร่องใดๆก็ตามของบทความชิ้นนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

อิโตะ จุนจิ. (2556). (ก). **ก้นหอยมรณะ.** แปลโดย เกรียงศักดิ์ ลวางกูร. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. (2556). (ข). **ดาวมรณะ เรมิน่า.** แปลโดย เลดี้ อาจุมม่า K. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. (2556). (ข). “เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.” ใน **ดาวมรณะ เรมิน่า**, 253-292. แปลโดย เลดี้ อาจุมม่า K. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. (2556). (ค). “สาวนักเลีย.” ใน **Black Paradox เว็บไซต์มรณะ**, 205-236. แปลโดย เลดี้ อาจุมม่า K. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. (ก). “โทมิเอะ.” ใน **คลังสยอง เล่ม 1**. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ข). “โทมิเอะ.” ใน **คลังสยอง เล่ม 2**. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

[20] ในเรื่อง *เกยตื้น* จุนจิให้ตัวละครของเขาพูดถึงโลกของแม่ไว้ดังต่อไปนี้ “...ชั้นเห็นตัวเองล่องลอยอยู่กลางทะเลลึก ได้แต่ลอยไปเรื่อยๆเหมือนเด็กทารกในท้องแม่ แต่น่าแปลกที่ชั้นไม่รู้สึกหิวเลยสักนิด...แล้วก็รู้สึกเหมือนมีคนอื่นอยู่ใกล้ตัวๆตลอดเวลา แต่ชั้นก็ไม่ได้สนใจคนพวกนั้นเลย หลังจากนั้น ชั้นก็ได้เห็นพวกสิ่งมีชีวิตที่น่าขยะแขยงจากใต้ทะเลลึกค่ะ...” ดู อิโต้ จุนจิ. *เกยตื้น*, คลังสยอง เล่ม 9. รักพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า 131.

เอกสารอ้างอิง

อิโตะ จุนจิ. (ง). “รักที่ทรมานของคนตาย.” ใน **คลังสยอง เล่ม 4**, 3-244. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (จ). “หมู่บ้านเสียงไซเรน.” ใน **คลังสยอง เล่ม 5**, 269-318. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฉ). “นางแบบแฟชั่น.” ใน **คลังสยอง เล่ม 6**, 35-66. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฉ). “ร่วง.” ใน **คลังสยอง เล่ม 6**, 67-98. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฉ). “เมืองไร้ถนน.” ใน **คลังสยอง เล่ม 6**, 255-324. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฉ). “รถไอศกรีม.” ใน **คลังสยอง เล่ม 6**, 349-372. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ซ). “เสียงครวญครางจากท่อน้ำทิ้ง.” ใน **คลังสยอง เล่ม 8**, 63-122. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ซ). “ลูกโป่งหัวมนุษย์.” ใน **คลังสยอง เล่ม 8**, 183-244. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ซ). “คฤหาสน์หุ่นกระบอก.” ใน **คลังสยอง เล่ม 8**, 245-304. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). “สาวลิ้นทาก.” ใน **คลังสยอง เล่ม 9**, 87-102. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). “เกยตื้น.” ใน **คลังสยอง เล่ม 9**, 119-142. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). “ท่านบรรพบุรุษ.” ใน **คลังสยอง เล่ม 9**, 143-174. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). “ละอองล่องลอย.” ใน **คลังสยอง เล่ม 9**, 307-356. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). “ตำนานเลือดแห่งหมู่บ้านชิโรสึนะ.” ใน **คลังสยอง เล่ม 9**, 357-406. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ญ). “แฟรงเกนสไตน์.” ใน **คลังสยอง เล่ม 10**, 195-378. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ญ). “ศพตุ๊กตานรก.” ใน **คลังสยอง เล่ม 10**, 379-384. แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). “มือดจิบเลือด.” ใน **เพรียกรัตติกาล**, 3-42. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). “กลีเซอไรด์ -น้ำมัน-.” ใน **เพรียกรัตติกาล**, 107-138. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). “ปริศนาบ้านผีสิง.” ใน **เพรียกรัตติกาล**, 203-324. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). “ไม่อยากเป็นผี.” ใน **เพรียกรัตติกาล,** 329-348. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). “บี้!!!.” ใน **เพรียกรัตติกาล**, 413-444. แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฏ). **ห้องเรียนหลอมละลาย.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฐ). “ปีศาจบนเรือนไม้.” ใน **เศษซากอสูร**, 11-40. แปลโดย jojimjew. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฐ). “ปักษาสีดา.” ใน **เศษซากอสูร**, 135-164. แปลโดย jojimjew. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์..

_____. 2545 (ก). **ปลามรณะ. เล่ม 1.** แปลโดย เกรียงศักดิ์ ลวางกูร. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. 2545 (ข). **ปลามรณะ. เล่ม 2.** แปลโดย เกรียงศักดิ์ ลวางกูร. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. 2556 (ก). **ก้นหอยมรณะ.** แปลโดย เกรียงศักดิ์ ลวางกูร. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. 2556 (ข). **ดาวมรณะ เรมิน่า.** แปลโดย เลดี้ อาจุมม่า K. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. 2556 (ค). **Black Paradox เว็บไซต์มรณะ.** แปลโดย เลดี้ อาจุมม่า K. กรุงเทพฯ: เนชั่นเอ็ดดูเทนเมนท์.

_____. (ก). **คลังสยอง. เล่ม 1 โทมิเอะ (เล่มต้น).** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ข). **คลังสยอง. เล่ม 2 โทมิเอะ (เล่มจบ).** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ค). **คลังสยอง. เล่ม 3 คาสาบตามใจฉันของโซอิจิ.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ง). **คลังสยอง. เล่ม 4 รักที่ทรมานของคนตาย.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (จ). **คลังสยอง. เล่ม 5 บ้านที่อยู่ของทหารหนีทัพ.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฉ). **คลังสยอง. เล่ม 6 ตรอกมรณะ.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

เอกสารอ้างอิง

อิโตะ จุนจิ. (ช). **คลังสยอง. เล่ม 7 รูปปั้นไร้หัว.** แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ซ). **คลังสยอง. เล่ม 8 เสียงครวญครางจากท่อน้ำทิ้ง.** แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฌ). **คลังสยอง. เล่ม 9 เมืองแห่งป้ายสุสาน.** แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ญ). **คลังสยอง. เล่ม 10 แฟรงเกนสไตน์.** แปลโดย อิศรา อุดมพาณิชย์. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฎ). **เพรียกรัตติกาล.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฏ). **ห้องเรียนหลอมละลาย.** แปลโดย Blue Drop. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

_____. (ฐ). **เศษซากอสูร.** แปลโดย jojimjew. กรุงเทพฯ: รักพิมพ์.

Carroll, Noel. (1990). **The Philosophy of Horror or Paradoxes of the Heart**. New York. Routledge.

Cohen, Jeffery Jerome. (1996). **Monster Culture (Seven Theses).** in Jeffery Jerome Cohen (Eds.), Monster Theory: Reading Culture, pp. 3-25. Minneapolis. University of Minnesota Press.

Creed, Barbara. (1997). **The Monstrous-Feminine**. London. Routledge.

Johnson-Woods, Toni (Eds.). (2010). **Manga: An Anthology of Global and Cultural Perspectives**. New York. Continuum.

Kristeva, Julia. (1982). **Powers of Horror: An Essay on Abjection**. Translated by Leon S. Roudiez. New York: Columbia University Press.